Madam SAGAN

GENEVIÈVE MOLL

GENEVIÈVE MOLL

Madam SAGAN

Prie kapo duobės

BIOGRAFIJA

Iš prancūzų kalbos vertė
Vitalija Gylikienė

VILNIUS 2006

UDK 840:929Sagan
Mo-77

Geneviève MOLL
MADAME SAGAN
À tombeau ouvert
Éditions Ramsay, Paris, 2005

Cet ouvrage, publié dans le cadre du programme d'aide à la publication Oscar Milosz, bénéficie du soutien du Ministère des Affaires Etrangères, de l'Ambassade de France en Lituanie et du Centre Culturel Français

Knygos leidimą remia Prancūzijos užsienio reikalų ministerija, Prancūzijos ambasada Lietuvoje, Prancūzų kultūros centras (O. Milašiaus programa knygų leidimui remti)

ISBN 9986-16-507-5

Su atsidavimu – Éliane'ai Contesti ir
Colette'i Kreder, Élisabethei Nicolini
bei Mireille de Maisonseul

Turėti šlovę ir jaunystę
mirtingajam yra per daug.
ARTHUR SHOPENHAUER

Prologas

Mačiau – ji labai įsigilinusi. Šiame milžiniškame saulės išvargintame paplūdimyje ji buvo netgi be skrybėlės. Ji skaitė. Aš plaukdavau jos link, mėgindama atkreipti dėmesį nepriekaištingu krauliu, bet akių ji nepakeldavo. Skaitymas skyrė mane nuo jos labiau nei atstumas, kurį man reikėdavo įveikti norint ją pasiekti.

Mes buvome vienos. Ėjo 1954-ųjų vasara. Gyvenome nuostabiame rojuje – jis stebindavo pravažiuojančius užsieniečius. Mūsų ūkis leidosi nuožulniu šlaitu prie turkio spalvos jūros. Raudonžemį keitė vynuogynų eilės, javų laukai, apelsinmedžių giraitės, pušynai, pistacijų krūmai. Nuo karščio prasidėjo sausros. Nendrių gyvatvorės sidabruotomis viršūnėmis beveik siekė juodas uolas, kai kurios iš jų sudarė savotiškas saleles paplūdimio pakraštyje. Ten žaisdavome jūrų ežių, moliuskų arba krabų gaudytojus; kartais – lūpažuvių žvejus. Tai buvo jau prabėgančios vaikystės vieta.

Apšlakstydama ją drungno vandens purslais, išsitiesiau šalia.

– Ką taip įsigilinusi skaitai?

Teta Eliana net nepakėlė akių.

– Tau tai per daug nepadoru, – sumurmėjo ji.

Ji padėjo atverstą knygą ant rankšluosčio ir patraukė prie jūros. Godžiai čiupau nedidelę knygelę baltu viršeliu, apvedžiotu žaliu stačiakampiu. *Sveikas, liūdesy.* Romanas. Fransuaza Sagan. Renė Žiuljaro leidykla. Man buvo dvylika metų, ir aš nebepa-

kęsdavau, kai man nurodinėdavo, ką turiu skaityti. Tad skirtuką palikau ten, kur buvo, ir atsiverčiau knygos pradžią. Pamenu Eliuaro eiles, kurios paaiškino pavadinimą ir pirmą pirmojo skyriaus sakinį: „Šito nepatirto, dirginančio ir saldaus jausmo, kuris įkyriai persekioja, nesiryžtu vadinti gražiu ir iškilmingu vardu liūdesys“*.

Liūdesys... Labai pažįstamas jausmas, nors man nuolat kartodavo, kad trykštu gyvenimo džiaugsmu, kurio galios nesuvokiau. Palauksiu vasaros pabaigos ir knygą įsigysiu. Taupydama kas rytą gaunamus kišenpinigius (jų duodavo raguoliams nusipirkti), tikrai susitaupysiu reikalingą sumą ir ryte prarysiu uždraustą knygą. Ketvirtame viršelyje buvo paminėta, kad ją parašė aštuoniolikmetė.

Kai su Fransuaza Sagan susipažinau daug vėliau, prisiminiau pirmąjį susidūrimą su kūriniu, skaitytu labai įdėmiai. Jis man suteikė laisvę, kurios dėl savo konservatyvaus katalikiško auklėjimo tuomet neturėjau. Pragaištingą laisvę nuo apribojimų. Tai sužinojau tik daugelį metų stebėdama tą trapią būtybę. Ją pradėjau pagarbiai vadinti Madam Sagan.

* Cit. iš: Françoise Sagan, *Sveikas, liūdesy*, Vilnius, 2005, p. 7. Vertė Laima Rapšytė.

1

Morfijus jau beveik nebeveikia. Ją vėl pradeda kamuoti klubas. Ir koja. Ir ranka. Ponia Le Breton ją nuprausė, aprengė, nunešė į vežimėlį ir nuvežė į priešais parką esančią aikštelę. Ten iš milžiniško tulpmedžio, nulaužto per 1999 metų audrą, ji laukia įkvėpimo. Žydrame tarsi atviruke danguje – nė debesėlio. Nė menkiausio vėjo dvelksmo. Juosiančio parką miško medžiai sustingę. Ji godžiai žvelgia į šią žalumą – ryškią tarsi garsiųjų XVI amžiaus italų meistrų paveiksluose; ji ją vis dar traukia. Apgailestauja, kad per retai klaidžiodavo po šią žalumą. Dabar jau per vėlu. Ji nebegali vaikščioti.

Ištiesia ranką į tuštumą. Astridos nėra, ji iškviesta į Meksiką dėl savo vyro palikimo. Šviesus siluetas, giedros ir besijuokiančios akys... jai trūksta netgi įsakmaus balso. Na, bet ji grįžta šiandien vakare. Pagaliau.

Ji viena. Kažkur name suskamba telefonas. Ateina Mari Tereza Le Breton, ištiesia jai ragelį. Ji vos beatpažįsta Brižitos Bardo, kuri klausinėja, kaip ji laikosi, balsą. Šiek tiek nustebusi Fransuaza atsako: „Kol kas dar viskas gerai. Oras puikus. Ekemovilis vasarą – tai bene vienintelis man belikęs malonumas... Ne, nesitrukdyk... kol kas viskas gerai“.

Padeda ragelį. „Nenoriu mirti. Aš dar gyva...“ Tačiau praėjusią vasarą tuo pačiu metu ji gulėjo be sąmonės baltoje Žoržo

Pompidu ligoninės palatoje. Diabetinė koma. Tikrai, ji prikrėtė kvailysčių. Vėl pradėjo girtauti. Nedaug... Tai šen, tai ten šlakelį viskio, kad iškęstų skausmą... Kiekvieną. Ypač moralinį... Ta seselė Paryžiuje, atsisakiusi padėti jai išlikti švariai... Nes ją apleidžia kūnas. Kūnas, iš kurio ji tiek reikalavo ir kuris jai tiek davė. Bet ta mažylė buvo vis dėlto maloni. Ir kantri. Ateidavo net šešis kartus per dieną ir suleisdavo insulino bei šešias dozes morfijaus... Astridai ji nepatiko. Bet kas Astridai iš Fransuazos artimųjų patiko? Netgi jos sūnui Deni drausdavo viešėti Ekemovilyje...

Vėl čirškia telefonas. Šį kartą skambina Žanas Polis Skarpita. Tuoj ateis. Bent prajuokins, išblaškys nepakeliamą vienatvę. Jis ją myli. Jau padarė viską. Jis jai atsidavęs be galo. Padėjo pabėgti, kai nebeištvėrė būti savo draugės laikoma už pasaitėlio. Jis ją nuvežė į Liuteciją. Padėjo vartoti metadoną, kuris, kad ir ką apie jį kalbėtų, niekad neatstos malonaus narkotikų išlaisvinimo.

Ji įkvepia, regis, mato, kaip Fujis nudumia į parko gilumą. Gal pastebėjo triušį? Pelę? Tas šuo elgiasi kaip katė... Bet ar Fujis nepadvėsė? Kada tai buvo? Prieš tris keturis mėnesius Fošo prospekte pas Astridą Fransuaza raudojo. Paskutinis jos šuo, toks meilus, visada esantis šalia juočkis.

Ji užsimerkia. Tačiau nori stebėti vos judinančio sparnus suopio elgesį. Galbūt jis iš viršaus pastebėjo tą, ant kurio Fujis būtų kiauksėjęs praeitą vasarą. Tai stipriau už ją. Ji nugrimzta į abejingumą, bet visų garsų jis nenustelbia...

Ponia Le Breton tuoj sugrįš. Jeigu ji ras ją taip, nusvirusia ant krūtinės galva, privers vėl gultis į lovą. Keletą akimirkų ji kovoja. Veltui.

Tuos tris 2004 metų vasaros mėnesius Fransuaza Sagan iš visų jėgų kovojo, norėdama išlikti gyva. Astridos sugrįžimas buvo palengvėjimas ir kiekvienos akimirkos skausmas. Fran-

suaza įsitikinusi, kad jei ne Astrida, ji šiandien būtų kokiuose nors neįgaliųjų, tokių kaip ji, namuose. Ji pamiršta (ar pamiršo?), kad Šarlotė Ejo, Floransa Malro, Pjeras Beržė ir dar keletas siūlėsi apsiimti ją išlaikyti, kai mokesčių inspekcija atėmė didžiąją jos pajamų dalį. Atsisakė. Jos gyvenime buvo Astrida, ji rūpinosi viskuo, užtikrino jai šilumos, intymumo, dėmesingumo kiautą... Tikrai tikrai. Ji tvarko viską, netgi santykius su draugais. Būtent ji leidžia jiems susitikti su Fransuaza, parenka tuos, kurie galės ją aplankyti. Nemėgsta To ar Tos... Visų artimųjų. Tačiau retkarčiais vis dėlto leidžia aplankyti. Ji suprato, kad negalima per ilgai palikti Fransuazos be pažįstamų, kad jų pokalbiai dviese nebūtų per daug slogūs. Bet dabar Astrida jau žino, kad Fransuaza nebeišvyks. Ji vienintelė geba priglausti prie savęs skausmingą jos kūną ir sušildyti, kol Fransuaza užmigs.

Kartais, naktį, Fransuaza pabunda. Ji viena. Ji kone rėkia. Astrida ateina jos nuraminti... Ne, niekas negali atstoti Astridos. Bet jeigu naktinė baimė per stipri, kai jos nėra, šalia Fransuazos miega ponia Le Breton. Ponia Le Breton, kuri tapo būtina pagalba. Jau penkiolika metų ji rūpinasi Fransuaza Kuarė, Madam Sagan, ir ryšiai tarp moterų taip sutvirtėjo, kad Astridai kartais dėl to darosi neramu. Bet ne, ponia Le Breton visų pirma čia tvarko namus... Su Izabele Held, kuri šią vasarą sugrįžo ir pradėjo dirbti pas Fransuazą. Izabelė... Jos išsiskyrė daugiau kaip prieš dvidešimt metų... Ištikimoji Izabelė, kuri labai greitai spausdindavo Fransuazai diktuojant. Ji netgi prisimena šviesą, kuri išryškindavo šiurkštoką jaunos moters profilį buto, išeinančio į Liuksemburgo sodo žalumą, lange Ginemero gatvėje... Fransuaza beveik visai prarado atmintį, bet esti tokių kone fotografinio tikslumo blykstelėjimų... Kur Izabelė dabar? Galbūt išėjo apsipirkti...

Fransuaza neaiškiai girdi, kaip iš kitos dvaro pusės įvažiuoja automobilis. Dabar ji beveik be sąmonės, šlapioje lovoje. Dūsta. Ponia Le Breton apgaubia jos pečius šaliu, suriša jo galus ant krūtinės. Fransuaza prasimerkia. Ne, ištikimoji jos nepaliks. Ji lydės ją į greitosios pagalbos mašiną, paims jos ranką, liks šalia. O paskui iš Paryžiaus atvažiuos daktaras Abastado. Jis žino, kaip ja pasirūpinti...

Fransuazai šalta ir baugu. Tačiau ligonines ji pažįsta. Neturėtų nerimauti. Honflere? Bus labai išmanantys gydytojai, ja gerai pasirūpins. Paskui ji sugrįš čia pažiūrėti, kaip ruduo auksu uždega mišką. Dar tik rugsėjo penktoji. Lieka bent jau mėnuo. Sugrįžusi į Ekemovilį, galbūt užbaigs savo paskutinį beveik parašytą romaną. Bet taip sunku rašyti... O be to, net jeigu jį baigtų, ką jai valstybė paliktų iš to, ką duotų jos leidėjas?..

Ji nesupranta, kad sanitarai ją jau paguldė ant neštuvų. Kvėpuoja lengviau. Deguonies kaukė trukdo žiūrėti į laukines vynuoges ant namo sienos. Raudoni lapai jau uždengė žalią spalvą. Astridos čia nėra. Beje, greitosios medicinos pagalbos automobilyje gana vietos tik sanitarui. Ponia Le Breton važiuos paskui ją savo mažuoju automobiliu.

Vos jaučia į ranką įbestą kateterį. Praranda sąmonę...

Tai truks devyniolika dienų. Kartais ji atgauna aiškų protą, kone žvalumą. Yra buvę ir kitaip. Bet iš tos nebūties, kurioje iš labai toli ją pasiekia pokalbio nuotrupos, sugrįžta vis rečiau. Pasitaiko, kad atpažįsta Floransos ar Žano Polio balsą. „Aš nenoriu mirti“, – kartoja sau.

Kai trumpai atgauna sąmonę, mato palinkusį Deni. Paskui jis nusigręžia, iš kišenės išsitraukia mobilųjį telefoną, nueina. Jį pakeičia Mari Tereza Le Breton, paima Fransuazos ranką. Ir tos rankos šiluma užlieja visą jos kūną. Mato įstrižą šviesos

ruožą, besigalynėjantį su užtraukta užuolaida ir atsitrenkiantį į sieną už sūnaus Deni, kuris stovi atsukęs nugarą...

Prieš akis iškyla devyniolikmetės merginos siluetas, pačiumpa ją, tarsi nuveda tolyn tolyn laiku...

Hosegore jūra vis dar šaltoka. O paplūdimys pilnas vaikų, kurie šokinėja per lūžtančias bangas. Didžiulėje viloje, kurią kaip ir kasmet nuo karo pradžios išsinuomojo Kuarė šeima, nepaisant trijų mažylių, nekantriai tykančių Fransuazos, viešpatauja ramybė. Tai dvi Siuzanos, trylika metų už ją vyresnės sesers, dukros ir brolio Žako, gimusio dešimčia metų anksčiau nei ji, duktė. 1946 metais Siuzana ištekėjo už Žako Deforė ir padovanojo šias mielas mergaičiukes. Po poros metų kitas Žakas – Kuarė – vedė jauną anglę. Santuoka truko neilgai. Žakas pasiliko mažą dukrytę, žavią ir gyvybingą, trumpalaikės užkietėjusio suvedžiotojo meilės vaisių...

Bet jaunoji šių nekantraujančių mergaičių teta niekada neskuba: vienuolikta, o ji dar nesusiruošusi, nes, žinoma, vėlai keliasi, o be to, laukia užeinančio laiškanešio. Jai turėtų parašyti mylimasis, kurį paliko Paryžiuje, Luji Neitonas, vaikystės draugas, vėl susitiktas sostinėje. Tačiau tas, kurį ji vadina „mano brangusis", tyli...

Tą 1954-ųjų vasarą Fransuaza turėjo atostogauti kitur; dabar ji turi galimybių. Bet ji dar nemoka naudotis savo šlove. Be to, praėjusiais metais viso to – jūros, saulės, vaikų – atsisakė ir užsidarė erdviame šeimos bute, Malerbo bulvare, Nr. 167, išeinančiame į gražiai sutvarkytą sodą. Abejinga miesto vasaros tvankumui, ji vienu prisėdimu parašė savo pirmąjį romaną – *Sveikas, liūdesy.* Išspausdino dviem nevikriais pirštais sena rašomąja mašinėle. Švarus tikros mašininkės perrašymas jai kainavo du

šimtus frankų; juos pasiskolino iš draugės. Norėjo, kad darbas būtų atliktas gerai.

Žaibiška sėkmė ją apstulbino. Juk ji – tik mergaičiukė, turinti buržuazinį išsilavinimą, neatsisakanti jokių malonumų. Ypač saulės vonių: jos oda greitai įgauna apskrudusios duonos spalvą. Rusvi visada susitaršę jos plaukai pašviesėja nuo kaitrios saulės ir dūkimo bangose. Ji taip mėgsta skaidrų vandenį ir dviejų dalių maudymosi kostiumėlį, kurio liemenėlė be petnešėlių apnuogina pečius...

Čia, Hosegore, jaučia, kad kūno atostogos leidžia jos sielai klajoti: nuo vieno skaitomo teksto prie kito, nuo vieno veido – prie kito, elgtis tai vienaip, tai kitaip. Buvusi prasta mokinė, išsiblaškiusi, sukirsta per parengiamąjį kursą, ji ryja knygas, išmintį, emocijas. Visą šį peną vėliau paverčia taikliais posakiais, atspalviais trumpuose sakiniuose. Jai pakanka poros žodžių, poros būdvardžių veikėjui apibūdinti, atmosferai sukurti, vietovaizdžiui nupiešti. Tai rodo jos pirmasis romanas.

Ar trapi mergina katytės veiduku, dūkstanti paplūdimyje, persekiojama savo dukterėčių, jau suvokia, kad ji yra tikra rašytoja? Kad po Sesilės, jos tėvo, Elzės, Anos ir Sirilio, jos pirmojo romano veikėjų, iš jos vaizduotės pasipils daugybė vyrų ir moterų, turinčių savo istoriją? Tada dar nebuvo pripratusi prie Sagan slapyvardžio, kurį pasirinko iš meilės Marseliui Prustui. Ji vis dar tebėra Kiki ar Fransetė, arba Kuarė, bet dar ne Sagan.

Pasisekimas ją varžo. Ji vis dar nemoka atsakyti žurnalistams, kurie atvažiuoja ir drumsčia dvasios ramybę Hosegore. Ji nemokės, niekad negalės vaidinti žvaigždės, pozuoti. Tačiau privalu nebijoti tų nekuklių klausimų. Norėdama patenkinti jų smalsumą, kartais sugrįžta į praeitį, kuri vėl ją nukelia į vaikystę... Bet ji nepasako visko. Visko nepasakys niekad. Laimei, kiti vėliau bus šnekesni. Jos tėvas, ypač brolis Žakas, artimiausias jos

bendrininkas, papasakos vieną kitą anekdotą, geriausiai atskleidžiantį to savotiško charakterio stiprybę.

Fransuaza aiškiai mato, kaip jos, devyniolikmetės, veidas atsigręžia į ją ir nusišypso spindinčiomis nuo saulės akimis. Ji stengiasi tvirčiau suspausti ponios Le Breton ranką. Iš plaučių deguonis nebepasiekia užsidegusių bronchų. Plaučių embolija.

Fransuaza Sagan užgęsta. 2004 metų rugsėjo 24-oji. 19 valandų 45 minutės. Liepsnojanti saulė, atsigręžusi Honflero pusėn, tuoj dings jūroje.

2

Fransuaza gimė trimis savaitėmis anksčiau – 1935 metų birželio 21 dieną 14 valandą 25 minutės savo senelės namuose Kažarke, svarbiausiame Lo kantono miestelyje. Išvakarėse šio miestelio įkūrimo trijų šimtų metų jubiliejaus vakarienę pagerbė prezidentas Alberas Lebriunas. Bet literatūrinė padangė tik atrodo rami: naują balsą lydi triukšmas, kurį sukelia pirmasis romanas *Apgaulinga diena*. Jo autorius – dvidešimt trejų metų rusų emigrantas, kurio tikroji pavardė Levas Tarasovas, dangstosi Anri Truaja vardu.

Kas tais metais, kai visa Prancūzija niūniuoja *Viskas gerai, ponia markize*, galvoja apie karą? Prancūzija, kurios devyniasdešimt procentų gyventojų sudaro kaimiečiai, gyvena pagal metų laikus. Politinės negandos, regis, domina tik partijas, besiriejančias dėl ideologijų, kurių radikalūs prieštaravimai bus įvertinti rudenį: pulkininko La Roko rudmarškiniai kaunasi su kairiųjų aktyvistais. Bet Vokietijoje naciai turi valdžią jau dvejus metus, Maskvoje Stalinas tęsia valymą, pradėtą 1930 metais.

Tačiau dabar vasaros pradžia, įtampa mažesnė. Kažarke galvojama tik apie artėjančią javapjūtę, talkininkus, kuriuos reikės išmaitinti, apie vynuoges, kurių lėtą nokimą stebi visi. Ant klintinės plynaukštės žolė tolydžio dingsta tarp kamštinių ąžuolų ir pistacijų krūmų, apkibusių pilka lapija. Cikados čirpia ir gadina

nervus. Visur ramu. Saulės išdegintuose laukuose valstiečių nė kvapo. Gyvuliai snaudžia didžiulių medžių paunksmėje. Kaimo vaikai, priversti eiti pogulio, sapnuoja mūšius pagal visas karo taisykles senoje pilyje, kurios griuvėsių šešėlyje jie suvirtę. Nepaisant saulėgrįžos, krintančios tiesiai iš balto dangaus, karščio, storos namo sienos teikia ganėtinai vėsos ir saugo motiną bei naujagimį nuo varginamos nemalonios kaitros. Mari Lobar, po santuokos – Kuarė, jaučiasi laiminga. Ji glaudžia prie savęs kūnelį vaiko, kurio nebedrįso tikėtis, prieš aštuonerius metus netekusi sūnelio. Ji labai norėjo duoti jam Moriso vardą savo brolio, žuvusio Marnos mūšyje, atminimui.

Ji nenuleidžia akių nuo susiraukšlėjusio kūdikio vis dar apsiblaususiu žvilgsniu. Ji labai brangins tą mergytę. Galbūt labiau nei abu vyresniuosius. Ji taip mano, bet ar pakaks laiko visam tam popinimui?

Mari dabar graži trisdešimt dvejų metų moteris šviesiai rusvais plaukais, žalsvai mėlynomis akimis. Linksma, šelmiška, šiek tiek lengvabūdiška, ištekėjo iš meilės už jauno inžinieriaus Pjero Kuarė, su kuriuo susipažino draugės vestuvėse Sen Žermene prie Lė. Jam greitai turėjo sukakti dvidešimt vieni. Jai buvo vos septyniolika.

Tai vestuvių šventei pasibaigus, kiekvienas grįžta į savo gimtąjį miestą, ji – į Kažarką, kur jos tėvai įsikūrę name, stovinčiame netoli dėdės Lobaro namo, Tur de Vilyje, Betiūne. Jo šeima ten valdo gamyklas ir didžiulius namus, kurių nesugriovė 1914–1918 metų karas. Jie rašo vienas kitam laiškus.

Vieną dieną, nebegalėdamas ištverti, Pjeras sėda ant motociklo ir kaip pamišęs pasileidžia vingiuotais keliais beveik nuo vieno Prancūzijos krašto iki kito. Jis nori vėl pamatyti savo Dulsinėją. Motociklas užspringsta, išleidžia kvapą likus keletui kilometrų iki Kažarko. Ir pervargęs, susitaršęs, bet laimingas Pjeras

komiškai įžengia į kaimą: kažkoks valstietis priėmė jaunuolį ir jo motociklą į savo vežimaitį.

1921 metų balandžio 3 dieną Kažarke Pjeras susituokia su Mari.

Vėjavaikis pagal savo amžių – kaip ir jo tėvas, senelis, kurio Fransuaza nepažinos – Pjeras Kuarė yra ne mažiau rimtas inžinierius bei žmogus, turintis kandų liežuvį, kurio humoras gali žeisti. Jis gimė 1900 metais Betiūne smulkių pramonininkų šeimoje, kurios vos nesužlugdė 1870 metų karas, nuniokojęs šiaurinę Prancūzijos dalį. Tačiau išlieka keletas gerokai suniokotų gamyklų, kurias Pjeras tikisi perimti baigęs mokslus Šiaurės pramonės institute. Bet, įsidarbinęs Generalinėje elektros kompanijoje, yra priverstas pamiršti norą pasirūpinti buvusiu šeimos turtu.

Jo gyvenimas susideda iš darbo ir dviejų aistrų: automobiliams ir greičiui. Jaunystėje jis netgi dirbo mechaniku lenktynėse, tobulindavo automobilius, sukonstruotus su geriausiu draugu Žanu Alberu Greguaru, kuris traukiamąją jėgą tobulino jau anksčiau.

Kai Generalinė elektros kompanija pasiūlo Pjerui vadovauti vandens šildymo kolonėlių gamyklai Aržantėjuje, jaunoji pora įsikuria Paryžiuje, iš pradžių nedideliame bute prie Terniso aikštės. Šeimai padidėjus jie persikelia į Malerbo bulvarą, Nr. 167, esantį XVII rajone. 1922 metais Mari pagimdo Siuzaną, po trejų metų, 1925-aisiais – Žaką, vėliau, 1927-aisiais – Morisą.

Mažojo berniuko netektis – apie ją niekad nekalbama – kurį laiką pristabdo karštligišką Mari veiklą. Bet greitai ji vėl sūkuryje: rengia vakarienes vyro klientams arba savo bičiuliams. Su vyru dažnai eina kur nors dviese ir tarpusavyje puikiai sutaria, netgi jei kartais jų kivirčai – dėl smulkmenų – išveda Pjerą iš pusiausvyros. Būdamas ūmus, jis sunkiai susivaldo, bet taip pat greitai viską ir užmiršta. Mari moka laukti, kol audra praūš.

1931 metais, vaikams reikalaujant vis daugiau dėmesio, Mari pasikviečia iš Kažarko jauną moterį, kuri greitai tampa šeimos siela: Žiuliją Liafon. Jai vos dvidešimt, bet spinduliuoja motinišku švelnumu. Sumanumas paverčia ją tikra šio didžiulio namo šeimininke. Ji vadovauja griežtai. Kuarė šeima ja visiškai pasitiki, netgi palieka jai vaikus savaitgaliais, kai išvažiuoja į Dovilį arba Truvilį automobiliais, kurie vis dar yra retenybės: dideli, chromuoti, kvepiantys oda. Skrybėlėta Mari įsitaiso šalia pokštininko savo vyro, dėvinčio kepurę ir lenktynininko akinius. Pjeras ją linksmina, lepina, bet kartais ji nežino, kaip elgtis, jis nejaučia saiko. Šitai liudija toks šeimos atmintyje išlikęs anekdotas: pakviestas draugų vakarieniauti, Pjeras vėluoja. Jis paknopstomis užlipa laiptais, įsiveržia į butą ir, apžergęs įsivaizduojamą arklį, pradeda rėkti: „Aš atjoju šuoliais, šuoliais, šuoliais...“ Valgomajame apstulbę šeimynykščiai išsižioję žiūri į žmogų, kurį mato pirmą kartą. Visiškai nesuglumęs, nepažįstamasis nusigręžia ir pradingsta dar garsiau staugdamas: „Aš išjoju šuoliais, šuoliais, šuoliais...“ Jis sumaišė aukštus.

Per vasaros atostogas, kai vaikai paliekami Kažarke močiutei Lobar, Kuarė pora apsistoja vasaroti Karltono viešbutyje Kanuose arba namuose, išnuomotuose Žydrojoje pakrantėje ar Baskų pakrantėje. Stambūs buržua sau viską leidžia.

Pirmasis Fransuazos klyksmas pasigirdo kambaryje, kuriame Mari Kuarė 1903 metų rugsėjo 5 dieną pati atkeliavo į pasaulį. Čia ji jau pagimdė tris savo vyresnėlius. Tokia tradicija. Senelė Mari Lobar nebūtų leidusi, kad būtų kitaip.

Nes Madlena Lobar, mergautine pavarde Diufur, gydytojo dukra, anksti likusi našlaitė, yra stipri moteris, kurią kaimas gerbia už užgrūdintą charakterį ir kilnumą. Sūnui Morisui žuvus Mar-

nos mūšyje, ji priglaudė belgų pabėgėlius. Kaip savo, augino jaunos siuvėjos, sergančios džiova, sūnų. Kai kas pasakytų, kad ji turėjo tam galimybių: jos vyras, pasiturintis pramonininkas Eduaras Lobaras, vadovavo verpyklai Sezake, žemiau Kažarko. Tikrai. Bet šeimos gerovė nepaaiškina nei Madlenos drąsos, nei altruizmo. Šioje žymių asmenų aplinkoje ji yra netgi išimtis. Jai būdingo žmoniškumo negalėjo nustelbti net vaikystėje įskiepyti principai: drovumas, santūrumas, provincialus elgesys. Iš tikrųjų Madlena savo keistu charakteriu ir namais, nuolat primenančiais laikiną buveinę, nelabai panaši į miestietę.

Tą kilnumą, polinkį į netvarką paveldės jos dukraitė.

Po mėnesio Mari Kuarė su kūdikiu grįžta į Paryžių. Šeima: tėvas, Žakas, vyresnis už Fransuazą dešimčia metų, Siuzana, trylikametė jos sesuo, ir pagaliau toji, kuri taps nepakeičiama jos auklyte: Žiulija Liafon, jų ten nekantriai laukia. Žiulija dievina vaikus ir atleidžia jiems daugybę užgaidų. Tad kai Mari ir jos vyro taip ilgai lauktas kūdikis atvyksta, ji pamils ją kaip savo dukrą, elgsis su ja kaip su karalaite ant žirnio, gerbs mėgstantį fantazuoti šio pirmaisiais trejais metais dažnai vienišo vaiko charakterį. Kadangi sesuo ir brolis jau lanko mokyklą ar pensioną, Fransuaza, mažoji Kiki, juos mato tik tada, kai jie grįžta namo, bet tada jie atsigriebia ją meiliai kalbindami, apgaubdami švelnumu, nuo kurio vaikystė tampa linksma, laiminga. Mažoji yra šeimos siela.

Fransuaza sugrįš į Kažarką kiekvieną vasarą. Su vis nauju džiaugsmu ji atras tą vienintelį kaime raudonų plytų namą šiferio stogu. Čia ji mėgausis laisve, kuri niekad nebus supančiota... Po daugelio metų, kai jos prašys papasakoti apie vaikystę ir miestelį, ji rašys:

„Šį kraštą aplenkia turizmas, televizija, greitkeliai, garbės troškimas. Reikia ištisų valandų, kad jį pasiektum, ir jeigu nesi čia

gimęs, tau čia nuobodu. Kai kurie pažangos ar užsieniečių atnešti žiaurumai greitai praryjami, atmetami arba susilieja su visa kita. Šis kraštas nepasikeitė. Aš čia nematau sugadintos vaikystės, matau čia tik pavyzdingą vaikystę, kuri duoda mano gyvenimui kažkokio sulėtinto laiko, tokio paties sulėtinto laiko, kurį čia kažkada praleisdavau, laiko be lūžių, be įskilimų ir be triukšmo.“*

Averoniečių šeima toje ramybėje puoselėjo savo keistuolius. Toks buvo senelis Eduaras, o ypač – senelio brolis Žiulis. Jų nuomonės sutiko vienu klausimu: ir vienam, ir kitam atrodė, kad dirbti nėra sveika. Kilę iš fosfatų telkinių savininkų, verpyklos ir didžiulio dvaro Sezake palikuonių, abu broliai mėgavosi gyvenimu nesivaržydami, linksmai dykaduoniaudami. Deja, Eduaras dalį savo turto paskolino rusams. Dėl to bankrutavo, bet ne tiek, kad prarastų kaimo bajoro nerūpestingumą. O Žiulis, kuris niekad neturėjo šeimos, leido dienas visiškoje tinginystėje, pagražintoje įvairiausiais malonumais. Jis ieškodavo meilės nuotykių, dažniausiai būtent artimiausių draugų lankose. Jis dievino arklius, kuriuos augino pasijodinėti. Dalyvaudavo įsimintinose medžioklėse, mėgo gerą maistą ir rūšinį vyną.

Abu broliai įkūnijo tai, ką šiandien būtų galima įžūliai pavadinti „veislės pabaiga“. Turėdami viską, jie neprivalėjo nieko įrodinėti, niekam nebuvo skolingi ir gyveno taip, kaip norėjo.

Kai kas pasakys – blogas pavyzdys nesubrendusiems vaikams... Fransuazai Žiulis, kurį ji gerai pažinojo, ir Eduaras, miręs visai prieš jai gimstant, be abejonės, įkūnijo būsimą nerūpestingą gyvenimą. Šeimos istorijos puslapius, susijusius su laime, malonumais.

Jautrioji Mari gal ir nėra tokios lakios vaizduotės kaip jos senoliai, bet meniškos sielos, o jos vyras atstoja Pigmalioną. Ji mėgsta meną. Muziką, ypač – tapybą. Avangardizmas jos nevi-

* *...et toute ma sympathie,* [Paris]: Julliard, 1993.

lioja, tad ji neseka radikalaus tapybos meno rutuliojimosi į abstrakciją ir verčiau pasitenkina tradicine gera tapyba. Ji perduos Fransuazai potraukį prie šio meno, kuris jai visada išsaugos bohemos kvapą.

Bet Mari Kuarė yra ir tikra buržuazijos atstovė, iš Madlenos Lobar perėmusi kai kuriuos padrikus auklėjimo principus; iš jų duktė įsidėmės svarbiausius: kilnumą ir atkaklumą.

Tad Fransuaza auga tarp Kažarko ir Paryžiaus pasiturinčioje, originalumo nestokojančioje šeimoje. Beje, mažoji mergytė labai greitai parodo, kad jai jo taip pat netrūksta ir kad nėra baikšti. Vieną dieną tėvas nusiveda ją pasivaikščioti prie Vild'Avrė tvenkinių. Ji džiaugsmingai sušunka:

– Laivu, tėti, laivu...

Pjeras leidžiasi įkalbamas, ir štai jie abu valtelėje, jis atsargiai irkluoja. Kai vaikas kiek per daug pasilenkia, norėdamas paliesti vandenį, Pjeras perspėja. Ji dar labiau pasilenkia. Tada jis atsistoja, susverdėja... ir valtis apvirsta. Tėvas ir dukra už savo išgelbėjimą turėtų būti dėkingi tik šauniems žaliūkams iš Prancūzijos futbolo komandos, prieš rungtynes su Italija atėjusiems pasigėrėti gamta!

Neišgąsdinta nuotykio, Kiki su keturmetės pasididžiavimu pasakos savo motinai, pamačiusiai juos abu varvančius grįžtant namo: „Mes išsimaudėme su rūbais, o toks ponas atėjo ir mus surado".

Fransuaza yra drąsi, jos vaikystė pateikia daugybę įrodymų. Šeima atidžiai apžiūrinėja Kažarko pilies griuvėsius. Fransuaza dingsta. Jos visur ieško: nieko. Baisiai sunerimęs tėvas, eidamas šalia aukštos storos sienos, išgirsta tylų balselį: „Aš čia, tėti". Ji įkrito į požemį, išsinarino kelį ir nedejuodama laukia, kol suras.

Nuo pat ankstyvos vaikystės Kiki, kurią dar vadina Fransete, stengiasi įrodyti, kad ji nėra gležnas padarėlis. Kažarke, žaidžiant

su draugais kaimiečiais, nubrozdyti keliai, žaizdos nuo medinių kardų ir kitos popos. Bet jokios dejonės niekada. Kartą ir visiems laikams ji nutarė „nevaidinti vaiko“. Bet per penktąjį savo gimtadienį, kai jai atneša gimtadienio tortą ir dovanas, ji meta jas ir šaukia: „Nenoriu būti sena...“

Karas (deja!) sudarko graudžią šeimos darną. Tą dieną, kai paskelbiamas Antrasis pasaulinis karas, Kažarke Fransuaza pamato verkiančią motiną, o tėtis tuo metu susirūpinęs klaidžioja po sodą. Ji supranta, kad ką tik atsitiko kažkas svarbaus. Po keleto valandų Pjeras juos palieka. Dešimt mėnesių talentingas leitenantas Kuarė gins Mažino liniją...

Tuomet Mari nusprendžia įsikurti Kaore, kur du jos vyresnėliai galės lankyti licėjų. Fransuaza mokyklos dar nelanko. Bet tai nereiškia, kad ji lieka įsikibusi mamos sijono: veltui Mari Kuarė stengiasi laikytis kai kurių principų, dėl to ji netampa mažiau aktyvi ir nepriklausoma. Ji turi savų užsiėmimų. Tad Fransuazą prižiūri Žiulija. Mergaitė gali ištisas valandas sėdėti rimtai palinkusi prie knygos... kurią skaito aukštyn kojomis. Kartais sugrįžusios mamos ji prašo: „Paskaityk“. Ne stebuklines pasakas. Jos jai kelia siaubą. Ji nenori istorijų apie burtų lazdeles ir dailias damas, dėvinčias smailias skrybėles. Ne. Ji jau reikalauja nuotykių – apie gyvūnus, šie tampa jos draugais. Jai trūksta tėvo.

Pagaliau 1940 metų liepą Pjeras demobilizuojamas. Ir iš karto jis su Mari išvyksta į Malerbo bulvarą, Nr. 167: 1939 metų birželį ponia Kuarė ten pamiršo... savo skrybėlaites! Jie sugaišta daugybę dienų, kol per didžiąją 1940 metų birželio sumaištį, per stebuklą išvengę pragaištingų priešo lėktuvų antskrydžių, pasiekia Kažarką.

Susibūrusi šeima vėl kraustosi, šį sykį į Lioną, į erdvų butą,

išeinantį į Roną, Morano alėjoje. Anri de Rami, CGE* vadovas, paprašė Pjero Kuarė sukonstruoti elektra varomą automobilį ir pasirūpinti dviem gamyklomis Dofinė. Jis galės atsiduoti savo aistrai – automobiliui, knebinėti, diegti naujoves... Tad jis blaškosi tarp savo kabinetų Dofinė ir Lione, kur patogiau gyventi kitiems šeimos nariams: vaikams reikia tęsti mokslus.

Lionas dar porą metų bus laisvojoje zonoje, todėl miestą užplūsta pabėgėliai ir visus prislegia drakoniškas maisto produktų skirstymas. Laimei, Mari kartais pavyksta gauti maišą pupelių. Iš šių nepriteklių laikų Fransuaza išsaugos laimingą Mari, Žiulijos ir trijų vaikų, susirinkusių prie virtuvės stalo, perrenkančių pupeles ir dainuojančių: „Pupelė straubliukas, pupelė straubliukas...“, prisiminimą.

Lione Fransuaza lanko pirmąją – katalikiškąją – mokyklą. Pitros mokykla įsikūrusi buvusiame vienuolyne. (Šiandien prie restorano, kuris yra jo vietoje, pritvirtinta lentelė su užrašu, kad čia vyko pirmosios mažosios Fransuazos Kuarė, vadinamos Fransuaza Sagan, pamokos.)

Kaip ir daugelyje privačių Prancūzijos mokslo įstaigų, čia dainuojama *Maršale, štai ir mes* ir dėkojama Švč. Mergelei už tai, kad kiekvieną globoja. Bet veltui Fransuaza eina į pamokas, sesuo Siuzana ir brolis Žakas tebelaiko ją kūdikiu. Siuzana jau išvaizdi mergina, įrašyta į dailės mokyklą. Žakas, paveldėjęs savo tėvo linksmumą ir tingų senelio Lobaro brolio gyvenimo džiaugsmą, jaučiasi daug artimesnis Kiki. Jis lanko jėzuitų mokyklą.

Kai jaunieji Kuarė atsiduria didžiuliame bute Morando alėjoje, nors kiekvienas ir turi savo kambarį, dažniausiai susirenka ilgo koridoriaus gale svetainėje. Jie elgiasi kiek galėdami tyliau,

* CGE – *Compagnie générale d'Électricité* – Generalinė elektros kompanija. (*Vert.*)

jie turi „svečių“, kuriuos slepia tėtis su mama. Prieš karą kaip ir dalis buržuazijos, laikęsi antisemitinių pažiūrų, dabar jie globoja pabėgėlius žydus iš Paryžiaus. Po policijos reido Pjeras Kuarė įdarbins juos gamyklose, kuriose jau anksčiau samdė žydus, tuo nuvildamas vokiečius, kurie po dvejų metų jį įtarinės, bet niekad nieko negalės įrodyti.

Lionas Fransuazai – tai ir pažintis su muzika. Pirmąsias solfedžio pamokas ji gauna iš senos žilstelėjusios neturtingos panelės, kuri verčia ją groti gamas aukštyn ir žemyn ant kartono nupieštais klavišais... suprantama, nebyliais. Ir atgraso nuo muzikinės gramatikos. Bet ne nuo muzikos. Kokios melodijos skamba vaiko, kuris vėliau pamėgs Bramsą, Šumaną, Ravelį ir Debiusi, galvoje?

Pagaliau Lionas – ir automobilio atradimas... Fransuazai penkeri. Jos tėvas, kai tik sugrįžo, sukonstravo garsųjį automobilį, varomą elektra. Raudonas automobilis, nuostabus prašmatnus žaislas, aptrauktas gelsvai pilkos spalvos oda. Sėdėdama ant kelių, Kiki mokosi vairuoti. Šis prisiminimas taip pat neišdils iš atminties.

Artėjant vasarai, šeima palieka pilką miestą ir išvyksta į Verkoro miestelį Sen Marseleną, kuriame yra viena iš demobilizuoto Pjero vadovaujamų gamyklų. Kuarė šeima gyvena didžiuliame name, pavadintame Šaule, nes prie vienos iš šių sienų 1871 metais buvo sušaudyti komunarai. Už pastato kyla neaukštų kalnų masyvas, kuris dar nėra Pasipriešinimo dalyvių prieglobstis. Pūdymui paliktame sode, kurį juosia aukšta siena, Fransuaza atsiduria rojuje: 1942 metų vasara, tai mohikanų vasara... Su kaimynų berniuku ir vieno medienos tiekėjo dukra, Mariona Gi, ji iki valiai išdykauja spygliuotuose brūzgynuose. Iš šių žygių vaikai grįžta subraižytomis galūnėmis, tiesiai iš gervuogynų uogų sultimis išterliotais veidais.

Laimingos Verkoro dienos, kurios išliks Fransuazai neatskiriamos nuo pirmosios draugystės su dviem gyvūnais: arkliu Pulu ir šunimi Bobiu... Tą dieną, kai mergaitė parsiveda Bobį namo, Mari Kuarė atrodo, kad ji susidūrė su ligotu velniu. Niežuotas, vienaakis, atgrasiai nešvarus – vargu ar šį gyvūną gali pavadinti šunimi.

– Kas čia toks? – griežtai paklausia ji dukros.

O Kiki nušvitusiu veidu stipriai apkabina savo naująjį bičiulį už kaklo:

– Čia Bobis. Argi jis nemielas? – atsako ji, o vargšas gyvūnas tuo metu atsidėkoja stipriai lyžteldamas jai veidą.

Mari pritrūksta oro.

– Vesk iš čia tą ligų maišą...

Taip ir būtų atsitikę, jei ne Fransuazos, kuri globoja šunį tol, kol jis tampa ketvirtuoju jos žaidimų draugu, atkaklumas.

O senasis Pulu – tai sartis, kuriam, jei ne Pjeras Kuarė, būtų nudirtas kailis. Mergaitė iš karto priglaudžia nuvarytą gyvulį. Būtent tada ji randa vieną didžiausių pasaulio malonumų: trapų savo kūną pailginti keturiomis raumeningomis kojomis. Pulu įkvėps šias jos eilutes: „...Aš vesdavau jį už apynasrio, be balno ir be žąslų, ir mes ištisas dienas vaikštinėdavome po pievas. Norėdama ant jo užsėsti, turėdama galvoje jo ūgį ir savąjį (aš tikriausiai svėriau daugiausia dvidešimt penkis kilogramus), sugalvojau būdą, kuris leido man užsiropšti jam ant ausų, kai jis ėsdavo žolę – o jis tik tai ir darė, – ir muistytis tol, kol pavargęs jis pakeldavo galvą ir leisdavo man nušliuožti tolyn, ant jo nugaros, kur aš pasijusdavau sėdinti pačia nepatogiausia poza. Užsikorusi apsigręždavau, pagriebdavau apynasrį, spardydavau kojomis ir klykdavau tarsi povas tol, kol jis malonėdavo paėjėti sau norima kryptimi. [...] Jis šuoliuodavo ir, palinkusi pirmyn, aš jaus-

davau jo ritmą savo kojose, nugaroje. Tai buvo vaikystės, laimės, džiaugsmo pilnatvė“*.

Bet šitai trunka ne amžinai. Laisvė, siautynės su gyvūnais, pasaulio gėris – visi šie paprasti ir akivaizdūs džiaugsmai, leidžiantys pamiršti karą, atimami iš Kiki atėjus mokslo metų pradžiai: būtinai reikia grįžti į Lioną...

Palikę Pjerą Šaulėje, gamyklose, Mari, trys vaikai ir auklytė vėl puola į vargus – gyvenimas vis labiau sunkėja. Vėl iš pupelių reikia išrinkti straubliukus. Juolab kad 1942 metais vokiečiai užima laisvąją zoną... Jie okupuoja visą Prancūziją, ir visokie draudimai dar labiau juntami. Visiems tenka pažinti topinambų skonį. Nors daugeliui mėsa neprieinama, Kuarė šeima šiaip taip verčiasi. Jie niekada nebadmiriauja.

Sunkiausia Kiki yra visą dieną ramiai išsėdėti suole ir išlaikyti sukauptą dėmesį. Būdama septynerių, ji jau nekenčia mokyklos ir jos suvaržymų. Kai vienintelis šilumos šaltinis yra krosnis, kūrenama anglių pakaitalu, kai žvilgsnis, slystantis pro langą, atsitrenkia į namų fasadus kitoje gatvės pusėje, kaip neapraudosi prarastojo rojaus grožio? Reikės laukti ateinančių atostogų, kad vėl pamatytum Sen Marseleną. Ir tėtį, kuris leidžia daryti, ką nori.

Dar sunkesni kiti metai: 1943 metų spalį, baimindamiesi dėl Liono bombardavimo, Fransuazą uždaro Grenoblio vienuolių pensione. Ten ją viskas slegia. Drausmė, rūgštus miegamųjų, kuriais jai tampa vienuolių miegamieji, kvapas, ilgi rytiniai susirinkimai, kai ji turi susipinti prižiūrima nepalenkiamos ilganosės vienuolės... Pamoka visada prasideda malda, gali būti ar nebūti privalomas pratimas, apklausa raštu, atmintinai išmoktas neapsakomai nuobodus eilėraštis. Jai kalama į galvą, kad darbas labai

* *...et toute ma sympathie,* Juilliard, 1993.

svarbu, bet svarbiausias dalykas – malda. Dienos slenka tyloje, kurią sudrumsčia tik patyčios ir bausmės. Pertraukos labai trumpos, nes Alpėse tą žiemą stipriai šąla. Švilpia vėjas. Ji viena, toli nuo artimųjų šilumos. Jai šalta.

Vakarais ji bijo ilgų, tylių ir tuščių koridorių su uždarytomis durimis. Miegamuosiuose, kur pensiono gyventojoms sunku užmigti, girdi slopinamas raudas. Ji taip pat verkia. Jaučiasi prievartaujama, nepakenčia šio uždarymo. Išties ji negali mėgti mokyklos.

Vienintelis išsigelbėjimas – skaityti. Fransuaza ryja viską, kas pakliūva po ranka. Viską, ką galima skaityti esant tokio amžiaus. Žiulis Vernas jai nebeturi paslapčių. Kaip ir Sen Marku, keleto puikių knygų iš serijos „Raudona ir auksinė“ autorius, bei galbūt pirmos jos perskaitytos Žorž Sand knygos: *Pamestinukas Fransua, Mažoji Fadetė*. Ši aistra lydės ją visą gyvenimą, visur, ypač po karo, kai ji, paauglė, sugrįš į Kažarką, kur jos senelės namo palėpėje spinta, prikimšta knygų, jai leis priartėti prie pirmosios savo aistros – Prusto. *Dingusi Albertina* brandina jos jausmo subtilumą, kultūringumą.

Tuomet jai aštuoneri. Vasara Verkoro name, atostogos prabėga skaitant ir jodinėjant po kaimą ant Pulu, lydimo dūkstančio Bobio. Dar išmoksta žaisti tenisą, ir su tokiu įkarščiu, kad tam nepagaunamam uodui pavyksta nesunkiai nugalėti notaro žmoną... Karas labai toli nuo jos minčių. Beje, ką ji matė iš to konflikto, dėl kurio žuvo keturiasdešimt penki milijonai žmonių? Ji nežino, kad jos tėvas slėpė žydus, padėjo Pasipriešinimui, gelbėjo jaunuolius nuo STO*. Ji nežino apie vietinės policijos išdavystes, pasalas ir žuvusiuosius, nieko nežino apie dramas, kurios vyko ten, tiesiog už namo, visai netoli stūksančiame Verko-

* STO – *Service du travail obligatoir* – Privalomojo darbo tarnyba. (*Vert.*)

ro masyve. Jos nepalietė netgi bombardavimai Lione. Beje, mieste kaukiant pavojaus sirenoms, Mari dažnai atsisako lipti į rūsį. Gal todėl, kad vieną naktį, kaip ir daugelį kitų, netoli jų prieglobsčio sprogstant bomboms, sugrįžusios virtuvėje rado pelytę, kuri jas išgąsdino labiau nei patirtas pragaras po žeme, vos už keleto metrų...

Mirtis, pavojus – argi Fransuaza tai matė per tuos metus? Išliko tik ta diena, kai ji nusirito žemyn galva Šaulės laiptais. Sukruvintu veidu sušuko: „Dar nenoriu mirti". Ir diena, kai šeima pamatė į juos nusitaikiusius vokiečius, ieškojusius Pasipriešinimo sąjūdžio dalyvių, kai rado už namo nedidelį sunkvežimį, prikrautą ginklų. Tai ir viskas arba beveik viskas.

Šių penkerių metų, kurie buvo pasaulinis košmaras, pabaigoje Kiki galbūt labiau prisimins jaunuolius rusvai žalsvos spalvos uniformomis, kurie triumfuodami grįžo į išvaduotus miestus. Jau tada, būdama septynerių, ji turėjo taiklią akį. Jai patiko gražūs vaikinai...

Tai, kas iš tikrųjų vyko visai šalia jos, nė neįtariant, suvoks tik vėliau, Paryžiuje, kino teatre. Tik ten, kvartalo salėje, žiūrėdama kino kroniką, sužinos, ką slėpė aukštas Verkoro siluetas, kuris jai žymėjo horizontą. Ir suvoks tas baisybes, kurios vyko palaimingu vaikystės metu. Pamatys šmėklas dryžuotomis pižamomis, godžiai įsitvėrusias į vielines koncentracijos stovyklų tvoras. Niekada nepamirš tų sulysusių veidų, kurių akys regėjo siaubą. Ji paklaus savo motinos, ar tikrai vieni žmonės pasmerkė kitus šiai šlykštybei.

Taip pat kino kronikoje ji su siaubu pamatys besiskleidžiančius milžiniškus šungrybius bespalviame danguje: atomines bombas, visiškai sugriovusias Hirosimą ir Nagasakį, per vieną minutę gyvus sudeginusias šimtus tūkstančių žmonių. Būtent nespalvotais vaizdais su siaubu į jos sąmonę įsirėš karas. Į ją ji ten įrašo neišvengiamą pasaulio pabaigos galimybę.

3

1944 metų vasara. Prancūzai džiūgauja. Normandijoje Sąjungininkai išsilaipino birželio 6-ąją, Provanse – rugpjūčio 15-ąją. Džiaugsmas maišosi su sąskaitų suvedinėjimu. Sen Marselene, kaip ir kitur, kolaborantai moka už ketverių niūrių metų represijas, moterys, sanguliavusios su vokiečiais, nukerpamos plikai arba sušaudomos be teismo. Fransuaza su motina dalyvavo pažeminant vieną iš tokių moterų. Stebėdama tą liūdną spektaklį, pasipiktinusi Mari Kuarė sušuko: „Jūs elgiatės taip, kaip vokiečiai elgėsi su mumis visais!“

Sugrįžimas į Malerbo bulvarą tos pačios vasaros pabaigoje ir linksmas, ir liūdnas. Linksmas, nes Fransetė pabėga nuo pensiono. Liūdnas, kadangi su juo baigiasi laukinukės gyvenimas, išlepinto vaiko užgaidos. Nebėra elektrinio automobilio, kurį ji vairavo taip, kaip vairuos „Jaguar“ ir „Facel-Vega“. Baigėsi ir mašininkių kursai taukšint sena Madlenos Gaben, jos tėvo sekretorės, „Remington“ mašinėle.

Fransuazai devyneri. Netgi išoriškai prie mokyklos ji nepritampa. Mokytojoms nepavyksta jos sudominti. Ji nenori per pertraukas bėgioti, šokinėti per virvutę ar žaisti su kamuoliu. Užsidariusi klasėje po suolu slepia romanus. Vos tik mokytoja atgręžia nugarą, ji atsiverčia knygą ir pagaliau pasineria į nepaprastas istorijas.

Tačiau jai patiktų susirinkusiai šeimai pasakoti įvairiausius kasdienius dalykus. Bet taip nenutinka. Vakarais, kai Pjeras Kuarė pasiteirauja vaikų, kaip praėjo diena, ji turi šnekėti paskutinė. Siuzana ir Žakas, vyresnieji, kalba anksčiau už ją. O ji taip kunkuliuoja nereikšmingais savo nuotykiais, kad, atėjus jos eilei, burnoje viskas susimaišo. Ji vapa, neįstengia suvaldyti savo kalbos. Visi šypsosi, paskui juokiasi, pagaliau ją nutraukia. Ji niekada negalės išreikšti visko, ką nori pasakyti. Belieka vienintelė išeitis: rašyti. Ir Fransuaza to imasi...

To imasi uoliai: sukuria daug eilėraščių, trumpų novelių ir netgi skečų, skaito savo motinai. Mari jos klausosi nedėmesingai, mielai, bet kartais pasakojimai, kuriuose žvanga kryžiuojami kardai, nuolat kalbama apie kavalieraičių ir poniučių, apsuptų piktadarių, pasijodinėjimus, nuobodūs. O vaiko vaizduotė laki.

Fransuaza pabėga į istorijas, kurios padeda jai pamiršti Paryžiaus prospektus pajuodavusiais akmenimis. 1945 metų žiema ilga. Laimei, liko šviesus Kažarko vasaros prisiminimas. Berniūkščių gaujos priešakyje ji buvo paskutinis mohikanas, d'Artanjanas, o ir Michailas Strogovas. Per pogulį, kai visi sumiega, ant klintinės plynaukštės akinamoje saulės tvankumoje ji ryte ryja spintose ir skryniose apdulkėjusias knygas. Palaiminga skaitymo akimirka...

Deja, 1945 metais Paryžius yra toli nuo tos klintinės plynaukštės šviesos ir liūdnas. Eilės prie parduotuvių. Fransuazai gaila Žiulijos, kuri, suskaičiavusi šykščias maisto korteles, yra priversta ilgiausiai laukti trupučio mėsos, cukraus, sviesto.

Kartais, grįždama iš mokyklos, Kiki girdi už nugaros medinių puspadžių, kurių nesibodi tais nepriteklių metais dauguma žmonių, kaukšėjimą. Senai klasės krosniai trūksta malkų. Vis dar tebešalta. Vienintelė išeitis nematyti visos tos pilkumos – krėsti kvailystes. Fransetei tai patinka...

Tą 1946 metų vasarą Sen Marselene Siuzana išteka už Žako Deforė, Luji, kuris 1959 metais kartu su Marseliu Furnjė įkurs „Carrefour“ parduotuvių tinklą, brolio. Žakas Deforė yra aukštas jaunuolis, su kuriuo, karui besibaigiant, ji susitiko viename iš šokių vakarų; ten, kur penkerius metus tramdytas jaunimas mokosi ritmų, atėjusių iš Jungtinių Valstijų: bugivugio, bibopo* ir kitokių melodijų.

Fransuaza, būdama pamergė, jau mėgina savo sugebėjimus – tuos šokius šoks mielai. Uždususi ji sustoja, norėdama su šiokia tokia nuoskauda širdyje pasigėrėti nuostabia ištekančia seserimi. Siuzana žavinga: aukštesnė už ją ir dar šviesesnė, taisyklingo veido, kurį pagyvina žalsvai mėlynos akys, spinduliuojančios laime. Veidas toks nepanašus į jos – „džiovintos slyvos“, kuri visada, nors ir nepiktai, slapčia pavydės savo seseriai grožio. Su broliu Žaku lengviau: jis, kaip ir ji, patrauklus, tačiau iš trijų vaikų Kuarė šeimoje mažiausiai mylimas. Būdamas dvidešimt vienų, nors kažką ir studijuoja, atrodo ypač nerūpestingas, o tai be galo žavi jaunesnę seserį. Jai vos vienuolika. Bet ji jau žino, kad tikrasis jos bendrininkas bus jis.

1946 mokslo metų pradžia. Kai degi iš smalsumo gyventi kaip Kiki, tinka visa, kas padeda pabėgti nuo monotoniškų suvaržymų. Labai katalikiška Luizos de Betinji mokykla ją vargina. Ji pasižymi prancūzų kalbos namų darbais, bet visiškai nesistengia mokytis kitų dalykų. Ji negali pakeisti pačios švietimo sistemos. Fransuazai atrodo, kad mokytojai yra vidutinybės, ir su tuo negali susitaikyti. Būdama labai nedrausminga, dangstosi pokštais, kvailiojimais. Linksmina drauges, jos ja žavisi. Visiškai atsiduodama viešumai, ji dar labiau stengiasi.

Mari ir Pjeras Kuarė po truputį sugrįžo į prieškario aukštuo-

* Moderniojo džiazo stilius. (*Vert.*)

menės gyvenimą ir nesikiša nei į Kiki, nei į jos brolio Žako, jau suaugusio jaunuolio, viską darančio savo galva, gyvenimą. Sutuoktinių gyvenimas labai aktyvus – nuolatinės Pjero kelionės CGE reikalais, Mari organizuojami labdaros pobūviai, kuriuose ji vėl gali demonstruoti savo skrybėlaites, – ji jas nepaprastai mėgsta, arklių lenktynės Lonšano hipodrome, savaitgaliai Dovilyje. Jiems atrodo, kad Fransetei auklėti pakanka ypatingos jų meilės. Jie nepastebi, kad ji turi nenumaldomą polinkį plaukti pasroviui.

Fransuazai keturiolika, kai vieną dieną jai pasirodo, kad literatūros mokytojas neatitinka reikalavimų; ji pagriebia Moljero biustą, stovintį koridoriuje, susiranda virvę ir pakaria jį ant laiptų turėklo. Ją išmeta. Bet apie tai ji niekam neprasitaria. Kiekvieną rytą nuo 1950 metų vasario mėnesio apsimeta, kad išeina į mokyklą. Iš tikrųjų išeina susipažinti su Paryžiumi, jį pamilsta. Kvartaluose, pilnuose istorijos, kurią ji išmoko labiau iš knygų nei iš savo mokytojų, ją vėl apima vaikystės svaigulys. Ji susijaudina dėl menkniekio: vis besikeičiančio Senos reginio, nuo užterštumo pajuodusių paminklų. O labiausiai švelniai krūptelėti ją priverčia Konsjeržeri. Pasakojo, jog ten per patį Revoliucijos įkarštį pasitaikydavo, kad būdavo kapojami pirštai nuteistiesiems, kurie įsikabindavo į kalėjimo vienutės virbus, nenorėdami eiti į giljotiną... Jai patinka tiltų, išsirikiavusių nuo Sitė salos smaigalio iki Sen Luji salos galo, eilė. Ji stabteli Vogėzų aikštėje, apsodintoje liepomis, įsivaizduoja Viktorą Hugo, skubiai žingsniuojantį ja dideliais žingsniais...

Fransuaza beprotiškai mėgsta kavines, užkandines su staliukais, sustatytais ant šaligatvių. Ji įsitaiso prie jų Kliši aikštėje, į kurią pakyla pėstute, o kartais Sen Žermen de Prė. Brolis Žakas ją ten jau buvo nusitempęs. Ji išmoksta ištisas valandas neskubėdama gurkšnoti oranžadą ir tylomis stebėti žmones, mė-

gindama įspėti jų gyvenimą, profesiją, charakterius. Iš jų ji kuria personažus. Dykinėjimo palydovas Bertranas sekioja paskui ją kaip ištikimas riteris. Galbūt įsimylėjėlis, kokie būna, kai tau keturiolika: visam gyvenimui.

Visur kitur ji viena. Sau viena ji nutaria nieko nesakyti tėvams. Pati viena ji nuo vasario iki birželio nepaiso nei šaltų, nei lietingų dienų. Apie šiuos pabėgimus nežino niekas, netgi Žakas, kuris, sulaukęs dvidešimt penkerių, jau išsiskyrė su angle, kurią buvo vedęs prieš porą metų. Fransuaza, kuri nekenčia vienatvės, drąsiai stoja akistaton su kiekviena diena.

Mokslo metų pabaigoje – triukšmas: tėvai sužino apie jos pabėgimus ir melą. Galas šiai naujai laisvei. Ji patiria tai, ką laiko pačia blogiausia bausme: privačias pamokas vasarą, savaime aišku, akylą priežiūrą. Nuo kitų mokslo metų pradžios, 1950 metų spalio mėnesio, ji turi tęsti mokslus Uazo vienuolyne, tada dar šešioliktame miesto rajone. Jai sunku priprasti prie mokyklinių užrašų. Bet Fransetei jau per vėlu tapti gerai išauklėta mergina.

Ji jau skaitė Žido *Žemės peną*, o juo labiau – Kamiu *Maištaujantį žmogų*, kuris ją galutinai atskyrė nuo Dievo. Atsitiko taip, kad kelionės su motina Lurde metu ligoniai, paralitikai, sergantieji skrofulioze jai atėmė viltį dėl absoliučios teisybės. Be galo pasipiktinusi ji susikūrė savo religiją: ji tiki tik žmogaus vienatve susidūrus su savo likimu.

Ateinančią, 1951 metų, vasarą ji patiria dar vieną šoką: šį kartą estetinį. Ji atranda Rembo. „Aš buvau nuėjusi į paplūdimį aštuntą valandą, į paplūdimį, dar pilkšvą po baskiškais debesimis, plaukiančiais žemai ir susigrūdusiais virš jūros tarsi bombonešių eskadrilė. [...] Gulėdama kniūbsčia ant rankšluosčio, pakišusi galvą po tentu ir surietusi kojas ant šalto smėlio, aš netyčia atsiverčiau baltą knygą kietu viršeliu, pavadinimu *Nušvitimai*, ir iš karto ji mane pavergė.“

„Aš glamonėjau vasaros aušrą.

Dar niekas nejudėjo priešais rūmus. Vanduo buvo miręs. Šešėlių tirštybė dar nenorėjo palikti kelių per girią. Ėjau žadindamas gyvus ir drungnus atodūsius, ir brangakmeniai ėmė žiūrėti, ir tykiai pakilo sparnai.“*

O! Staiga man pasidarė tas pats, kad Dievo nebėra ir kad žmonės yra žmogiškos būtybės ar kad kas nors kada nors mane pamils! Žodžiai kilo nuo puslapių ir, vėjo nešami, atsitrenkdavo į mano drobinį stogą; jie krito ant manęs, vieni vaizdai keitė kitus, spindėjimą – apmaudas:

„Kelio viršūnėj, prie laurų giraitės, apglėbiau ją su visom josios skraistėm, ir akimirksnį pajutau jos milžinišką kūną. Aušra ir kūdikis krito į samanas. Kai pabudau, buvo pusiaudienis.“**

„Kažkas, kam užteko talento, laimės parašyti šiuos žodžius, aprašyti tai, kas yra grožis žemėje; šitai naujai, galutinai parodė, ką aš įtariau nuo savo pirmosios knygos be paveiksliukų, žinojimą, kad literatūra yra viskas [...]: didžiausia, blogiausia, lemtinga; ir, tai sužinojus, nebeliko nieko kito, kaip susilieti su ja ir su žodžiais, jos vergais ir šeimininkais. Reikėjo bėgti su ja, pakilti iki jos ir visai nesvarbu į kokį aukštį: ir tai, netgi po to, ką aš ką tik perskaičiau, ko aš niekada nesugebėsiu parašyti, bet kuri pačiu savo grožiu vertė mane bėgti ta pačia kryptimi.“***

Jai ką tik sukako šešiolika.

Nuo 1951 mokslo metų pradžios kaip visada pokštaujanti, mielai provokuojanti, koridoriuose garsiai deklamuoja Prevero eiles, trikdydama savo mokytojus: „Tėve mūsų, kuris esi dangu-

* Cit. iš: Arthur Rimbaud, *Sezonas pragare. Nušvitimai,* Vilnius, 2003, p. 137. Vertė Juozas Mečkauskas-Meškela.

** Ten pat.

*** *...et toute ma sympathie.*

je, pasilik ten..." Tas laisvės skonis, ta maištinga dvasia nuo šiol tampa jos pačios dalimi: ji visada liks „išsiblaškiusi, nors ir sužibanti savo rašiniais", moksleivė. Uazoje ji jau žavi kai kurias savo drauges užsidegimu, įžūlia laikysena, prasmingomis replikomis.

Bet šito nepakanka, norint išlaikyti tokius paprastus, kaip bakalauro, egzaminus. Du kartus ji turi tęsti mokslo metus iki rugsėjo dviejuose bakalaurų egzaminų centruose: 1951 metų vasarą privačioje Hatemer mokykloje, paskui, kitą vasarą – Mentenono koledže. Drausmė nėra stiprioji jos pusė, bet užtat Fransuaza gabi. Kultūringumo, kurį ji įgijo vaikystėje ankštos Kažarko palėpės šviesoje arba klasės gale, kai nieko aplink nesiklausydavo, daugelis rimtų moksleivių neturėjo. O be to, ji yra tikra literatė, tai matyti ir iš jos santykio su filosofija.

Jai sekasi egzaminai raštu, o žodžiu – katastrofa. Mikčiojimas, prasidedantis vos pajutus baimę, ją siaubingai varžo. Beje, žinodama, kad sunkiai nugali žodines kliūtis, apsėsta savotiško tingulio, ir nesistengia. Kai kurie dalykai jai sekasi visai prastai. Pavyzdžiui, anglų kalba. *Atsakymuose** ji pasakoja, kad, nesugebėdama pasakoti, klausinėjama apie Makbetą, o dar angliškai!, ji pradėjo perteikti tekstą mimika, perskrosdama orą įsivaizduojamu kalaviju, smaugdama, vartydama akis, vaizduodama nebylius vaikus ir – egzaminuotojos nelaimei – užšoko ant pakylos. Už tai ji įvertinama trimis balais iš dvidešimties, bent taip atlyginant už nevykusią gimnastiką. Kalba – kas kita: Fransuaza neištarė nė žodžio...

Na, ir kas? 1952 metų rugsėjį ji, septyniolikmetė, metais anksčiau nei įprasta – jau bakalaurė. Ir užmezga draugystes, kurios truks visą gyvenimą. Hatemer mokykloje ji sutiko Floransą Malro,

* Françoise Sagan, *Réponses 1954–1974*, [Paris]: Jean-Jacques Pauvert, 1974.

Klaros ir *Žmogaus būties* autoriaus Andrė Malro dukrą. Internacionalinių brigadų didvyris, Pasipriešinimo judėjimo vadas Beržė* yra artimas žmogui, pasitraukusiam į savo būstą Aukštutinėje Marnoje, savo rankose laikiusiam Prancūzijos garbę, Šarliui de Goliui.

Bet su Floransa Fransuaza susidraugauja ne dėl jos tėvo. Be to, būtent Floransa priėjo prie jos. „Buvau ką tik įstojusi į Hatemer mokyklą, pasakoja ji. Sirgau. Vienus metus vėlavau. Mokytojas prie lentos pakvietė mokinę. Tai buvo Fransuaza. Jos laikysena taip skyrėsi iš kitų. Taip pat ir stebinantis kultūringumas. Stovėsena, žvilgsnis... Ne iš viršaus, bet toks laisvas! Ji buvo dvejais metais jaunesnė už mane. Daugiau mes nebesiskyrėm."**

Išskirtinis artimumas. Nesibaigiančios diskusijos verčia jas judėti ta pačia linkme: į laisvę, ir jokių suvaržymų. Jos panašios tarsi du vandens lašai. Vienodo ūgio, tokiais pat šviesiai rusvais plaukais ir beveik vienodomis šukuosenomis. Abi segi tiesius sijonus ir vilki megztinius su V raidės iškirpte, avi batus be pakulnių, kurie, pabėgus iš mokyklos, joms leidžia patogiai vaikštinėti po Paryžių ar po vietas, kur karaliauja džiazas, susitikti su Žaku Kuarė, – šis supažindina savo seserį ir jos drauges su naktiniais malonumais.

Floransa sekios iš paskos neilgai: gavusi bakalauro diplomą, ji tampa žurnaliste ir linksmą draugiją palieka. Tačiau niekada nesiliaus susitikinėti su Fransuaza, visada bus šalia, kai draugei jos prireiks, dalyvaus jos gyvenime lyg atspirties taškas, prie kurio nuolatos sugrįžtama.

Žakas jau žino, ką reiškia žodis „šventė". Jis tempiasi Fransuazą į madingus naktinius Sen Žermen de Prė arba Monparna-

* Tikroji prancūzų rašytojo ir politikos veikėjo André Malraux (1901–1976) pavardė. (*Vert.*)

** Pokalbis su Floransa Malro.

so klubus. Į „Sen Žermeno“ klubą, kur ji klausosi visų tuo metu žinomų džiazo muzikantų: Boriso Viano, Džango Reinharto ir jo kvinteto; į „Senąją karvelidę“, kur brolis ir sesuo eina pasiklausyti Klodo Liuterio, Sidnėjaus Bešė, Bilo Kolmeno; į „Raudonąją rožę“, kur pamato debiutuojančią Žiuljetą Greko ir Muludžį bei Aznavūrą.

Muzika, taip pat cigaretės, alkoholis ir trumpalaikiai, vienas kitą vejantys meilės nuotykiai – gyvenimo šėlsmas. Jaunimas, kuris žino, kad apokalipsė ne tik galima, bet – po Hirosimos ir Nagasakio – tokia artima, nebepaiso jokių draudimų. Madingų melodijų entuziazmas: Sidnėjus Bešė, spaudžiantis ašarą su *Gėlyte*, Džangas Reinhartas, kuris, iškraipydamas *Marselietę*, šaiposi iš padorumo... Laisvas kūnas nesipriešina iš svetur atklydusioms melodijoms.

Žakas yra sumanytojas, bet Fransuaza – išdaigininkė. Jos judrumas, juokingos replikos, vaizduotė padaro ją nedidelio būrelio, prie kurio kiekvieną vakarą prisideda keletas asmenų, kurie, vos pasirodę, vėliau dingsta, varomąja jėga. Ir su broliu jie taip puikiai šoka, kad juos tuoj apspinta būrelis. Ji grakščiai, tarsi elfas derina savo judesius su bibopo ritmu, ir jie tarsi plaukia; tos darnos jam pavydi visi vaikinai. Bet jai patinka ir meilūs lėti šokiai, kuriuos ji laiko kavalieriui, patrauksiančiam jos žvilgsnį prirūkytoje salėje.

Nuo to laiko, kai Fransuazai suėjo penkiolika metų, Žakui ji – bendrininkė, partnerė ir patraukli mergina, su kuria ne gėda pasirodyti. Nors ir būdamas dukters (iš pirmosios santuokos), kurią Žiulija Liafon augina taip, kaip rūpinosi Kiki, tėvas, jis gyvena kaip šėliojantis viengungis. Beveik nedalyvauja viešajame gyvenime. Bet užtrukusiame pokaryje labiausiai jį domina šventės. Ir merginos.

Aukštesnis už Fransuazą, jis yra gana malonaus veido, kurį pagyvina dvi duobutės. Jukus, kerintis, linkęs pokštauti ir pasišaipyti, o tai traukia visus pažįstamus. Jis lengvai laimi pergales nakčiai, valandai; malonumams skirtas laikas bėga greitai. Labai greitai. Žakas yra jos antrininkas, jos atspindys, jos juodoji saulė, galbūt vienintelė būtybė, kurią ji beatodairiškai myli. Žakas sužadino jos potraukį prie tų elegantiškų niekšų, kuriuos mylės visą savo gyvenimą.

Ta gyvenimo tuštuma, skirta malonumams, Fransuaza kasdien dalijasi su broliu. Dabar jau atsikračiusi religinių tabu, ji nesivaržydama žengia Žako pėdomis. Jai, kaip ir jam, patinka stiprieji gėrimai ir bemiegės naktys, cigarečių skonis ir neaiški aplinka. Ji mėgsta jausti savo kūną, judantį muzikos ritmu. Jai patinka žavėti, nors jos veidukas nekoks – taip mano ji. Fransuazai nepatinka nosis, smakras, primenantis kurpę, apsiblaususios akys su šiek tiek nuleistais kampučiais. Ji pradėjo slėpti savo didžiulę nosį kirpčiukais. Stengiasi pabrėžti paslaptingą išvaizdą – ją paryškina šypsena. Jai vos šešiolika, o svarbiausias jos tikslas – sužavėti. Dona Žuana...

1952 metų vasarą Mentenono mokykloje ji sutinka kitą merginą, Veroniką Kampion. Kilusią iš Betiūno pramonininkų, kaip ir Pjeras Kuarė, Veroniką taip pat pakeri guvus Fransuazos protas. Ji – aukšta, atviro veido, šviesbruvė. Ramus buržuazinis jos auklėjimas, susidūrus su Fransuaza ir jos broliu, greitai palūžta. Ji atsiduria nedidelėje draugijoje, kuri per metus padidėja dar viena nereikšminga persona, Ana Boduen. Meno mokyklos moksleivė Ana lanko naktinį klubą „Senoji karvelidė“, jame būrelis lankosi dažniausiai. Jie ten susitinka su bičiuliais. Muzika nuostabi, viskis, regis, dieviškas.

Ana tik kurį laiką bus su jaunaisiais Kuarė. Bet Fransuazos, Floransos ir Veronikos draugystė išliks visą gyvenimą, nors ište-

kėjusi Veronika labai greitai sugrįžta į savo gimtąją šiaurę. Visą gyvenimą Fransuaza važinės į Betiūną, norėdama vėl pajusti tarpusavio sutarimą. Ir kai mėlynajame sąsiuvinyje ji parašo pirmąjį romaną, jį perskaityti duoda būtent Floransai ir Veronikai. Tai dar tik juodraštis, toli gražu neužbaigtas. Jis nesivadina *Sveikas, liūdesy*, bet jame jau justi ta rausvai pilkšva nuotaika, kuri bus būdinga Sagan.

Būdama septyniolikos, ji užsirašo į parengiamuosius kursus. Į Sorboną, bet ne norėdama įsigyti diplomą ar pasiruošti aukštiesiems mokslams. Tik dėl padorumo. Vis dėlto viduje auklėjimas paliko pėdsakų. Tad literatūra-filologija, tada vadinama „propė“, Fransuazai, kuri leidžia laiką skaitydama, nepaprastai tinka. Bet prigrūstos amfiteatrinės auditorijos, o gal nuobodulys greitai privers ją iš paskaitų bėgti. Vos nubudus jai labiau patinka bastytis po kavines.

Ji susitiko du buvusius absolventus iš Sen Marseleno: Luji Neitoną ir Briuno Morelį, kurie dabar tęsia mokslus Paryžiuje. Pirmą kartą jie ją pamatė Briuno tėvų dvare Dofinė. Kuarė, pakviestus į vakarėlį, lydėjo vos devynerių sulaukusi nektariną primenanti, liesa kaip siūlas, Fransuaza. Prie dviejų vaikinų prisidėjo trečias bičiulis, Noelis Diumoliaras. Trys draugai įsilieja į brolio ir sesers šutvę. Bute Malerbo bulvare arba madinguose naktiniuose klubuose jie pranoksta netgi Žaką, kuris irgi ne iš kelmo spirtas.

Būtent vienos tokios šokių popietės metu Malerbo bulvare užsimezga idiliška Luji ir Fransuazos meilė. Žanas Klodas Lami pasakoja: „Tą patį vakarą „Peugeot“ automobiliu su nuimamu viršum Luji nusiveža Fransuazą į Bulonės mišką. [...] Vos pradėjus jaunuoliams bučiuotis, tamsoje pasigirsta kurtinami šūviai. Netrukus prie automobilio sustoja du policininkai ir įsako suglumusiam vairuotojui kuo greičiau nešdintis“*.

* Jean-Claude Lamy, *Sagan*, [Paris]: Mercure de France, 1988.

Paskui Luji turi grįžti į Grenoblį, ir tada jaunuoliai bendrauja laiškais. Tai ne kliūtis. Fransuaza įsimylėjusi. Tačiau ji neapakusi tiek, kad išmintingai sėdėtų namie. Juolab kad Sen Žermeno kavinėse, „Žmogžudžiuose“, Šv. Benedikto ir Šv. Jokūbo gatvių kampe „Romo varykloje“, taip pat „Dviejose beždžionėse“ arba „Floroje“ aperityvo metu jie susiduria su vyresniosios kartos įžymybėmis, Sartro ir Bovuar pora, jau apgaubta aureolėmis dėl kūrinių, sukrėtusių jaunimą. Fransuaza, kaip ir Floransa bei Veronika, perskaitė *Antrąją lytį*. Jos visos trys žino, kokius įžūlius klausimus ji kelia. Trejus metus visi aplink jas kalba apie knygą, žurnalistai plačiai diskutuoja, vieni žavisi, kiti piktinasi. Ar jas diskusijos veikė? Fransuazos būrelis žengia koja kojon su gyvenimu. O tas gyvenimas – laisvė.

Taigi, būdama septyniolikos, ji jau atsikračiusi pančių, valdoma vienintelio instinkto, nepaiso jokios moralės, visiškai atsiriboja nuo motinos, sesers Siuzanos, kuri per devynerius metus savo vyrui padovanojo du vaikus, moralės. Yra dvi duktерėčios, kurias ji dievina ir kurios ją, maištininkę, sugraudina. Tačiau ji yra tarsi labai senos ir retos rūšies: visada skoningai apsirengusi puošeiva. Ji nuolat vilki tiesų brangų sijoną ir visai paprastą megztinuką, dažniausiai kašmyrinį. Arba dryžuotą palaidinukę su pakelta apykakle. Visą savo vaikystę rengta drabužiais pagal užsakymą, ji dabar nekreipia dėmesio į rūbų madas ir miesčioniškas įmantrybes. Jos trumpai kirpti plaukai visada susivėlę.

Bet ji visiškai neprarado gerai išauklėtos merginos manierų, mandagumo, rodančio išsiauklėjimą. Iš šio įžūlaus ir elegantiško mišinio sklinda subtilus žavesys, paryškintas jos linksmumo, taiklių atsakymų prasmės, mandagumo, draugiškumo.

Iš „džiovintos slyvos“, – taip ir toliau ją vadina tėvas, – išaugo daili mergina.

Ji geria – jau viskį. Rūko „Chesterfield“. „Mane visą laiką traukė, pasakys ji vėliau, deginti savo gyvenimą, girtauti, užsimiršti.“ Jai patinka brėkštant gėrėtis medalioniniu paskutinio meilužio profiliu, to, su kuriuo ji patiria tą stulbinamą malonumą, kurį atrado vasarą prieš porą metų. Su Luji Neitonu? Ar jau su pirmu pasitaikiusiu plevėsa?

Kad ir laisva, gyvena vis dėlto droviai (drovumas apsimestinis – kai tik įsigeidžia kokio nors daikto ar žmogaus, niekas jos nesustabdo). Tad susižavėjimas, kurį ji jaučia kai kuriomis vyresnėmis įžymybėmis, ją tiesiog paralyžiuoja. Pasirodžius knygai *Sveikas, liūdesy*, Andrė Malro išreiškia pageidavimą su išskirtine asmenybe susitikti. Tad Floransa pasiūlo savo draugei kartu nueiti pas tėvą. Fransuaza prieštarauja, bet nusileidžia.

Štai ji stovi prieš garsenybę bibliotekoje, užgriozdintoje retais daiktais ir paveikslais iš privataus jo buto Bulonėje. Ji apstulbusi. Malro, kaip paprastai, postringauja. Apie ką? Ji negirdi. Klausosi, retkarčiais kažką sumurmėdama, godžiai žvelgdama į gana jauną veidą, kurio susišiaušęs kuodas primena visus žygdarbius: iškilius įvykius, rašymo stilių; jam ji pavydi laisvumo, atsakingumo; jo kilnumu ji taip žavėjosi. Jos santūrumas patinka Malro. „Tavo draugė turi ugnelės, kuri jai teikia žavesio“, – pasakys jis savo dukrai. Kažin ar jis bent išgirdo jos balsą.

Per atostogas, su tėvais važiuodama į vieną ar kitą vilą, kurias jie jau keletą metų nuomoja Žydrajame Krante arba Hosegore, ji mielai atsiduoda miesčioniškiems malonumams. Jų ritmui. „Pusę dešimtos suvalgau persiką, vienuoliktą išsimaudau, antrą valandą skaitau arba su šeimos nariais lošiu bridžą, penktą – vonia, septintą – aperityvas; taip pat valgau ir normaliu laiku“*, – rašo ji Luji Neitonui.

* Ten pat.

Būtent čia, prie jūros, ji jaučiasi savimi, kai šokinėja per bangas arba kai švininė saulė prikausto ją prie smėlio, kad ji maloniai leistų paauksinti visą jos kūną. Nuo tada, kai išmeta Dievą į seną dangaus skliauto sąšlavyną, jos filosofiją bendrais bruožais būtų galima apibūdinti kaip hedonizmą be kompleksų. Ji susikūrė savo moralę, kūniškų malonumų paisymą, o tai rodo tvirtą šeštojo dešimtmečio jaunos moters charakterį.

1953 metų vasaros pradžioje, kai neišlaikė parengiamojo kurso egzamino, Fransuaza žinojo, kad rugsėjį papildomos sesijos nebus. Šį sykį niekas negalės jos apsaugoti nuo pusiau griežtų, pusiau ironiškų jos motinos, nežinančios, „ką reikės su ja daryti“, samprotavimų. „Gal reikia ištekinti?“ Ar ji dėl to švelniai kandaus tono jaučiasi įžeista, pažeminta? Ar pagaliau žino, kuo nori būti, ar, mesdama iššūkį, iškaulija tėvo, kad leistų jai drauge su juo važiuoti į Paryžių pačiame vidurvasaryje? Visų nuostabai, su nedideliu lagaminėliu rankoje ji atsisako subtiliai dykaduoniauti ir užsidaro bute Malerbo bulvare.

4

Sostinėje, saulės išvargintoje ir gana tylioje, – tokios ji niekada nematė, sulapoję tarsi kaime medžiai meta ryškų šešėlį, bet jis neteikia jokios vėsos. Jai tai nesvarbu: uždariusi langines, pasistato ant stalo seną rašomąją mašinėlę ir, prisiminusi Madlenos Gaben, tėvo sekretorės, Sen Marselene pamokas, pradeda spausdinti. Dviem pirštais. Ji nepuola stačia galva: tą istoriją pradėjo prieš trejetą metų mėlyname sąsiuvinyje, kurį davė paskaityti Floransai ir Veronikai ir kurio neatgavo.

Pasakojimas pradeda lietis popieriuje nepaprastai natūraliai. Jos atspirties taškas paprastas: Sesilė, septyniolikmetė, atradusi kūnišką malonumą, tampa tarsi apsėsta, pajutusi, kad tėvas tolsta nuo jos. „Tai impulsyvi ir nepadori knyga, kurioje lygiomis dalimis panaudojamas geidulingumo ir nekaltumo mišinys, kuris šiandien, kaip ir vakar, nesuderinamas“, – rašys ji knygoje *Pro petį* 1998 metais.

Tą vasarą, kai „Paryžius, tuščias ir gražus, išraižytas dulkėtų ir ištuštėjusių prospektų po samaniniais ar tamsiai žaliais, šiaip ar taip, vasariškai žaliais medžiais“, jai suteikia tylą ir ramybę, ji tiesiog atsiduoda malonumui rašyti. Visa kita, intriga atsiranda savaime. Tam jai pakanka vaizduotės.

„Veiksmas prasidėjo Pietuose vasarnamyje, kur veikėja (Sesilė) pirmą kartą praleido mėnesį drauge su tėvu. Po mamos mir-

ties likusi našlaite, ji grįžo iš vienuolyno, kuris ryškių pėdsakų, švelniai tariant, nepaliko, ir ji atrado gyvenimą. Jos tėvui į vilą atsivežus jauną meilužę, vyresnės rafinuotesnės moters, Anos, atsiradimas sudrumstė išpaikintų vaikų atostogas: jos tėvas pamilsta Aną ir panūsta ją vesti. Išgąsdinta jos užgaidų ir amoralumo, Sesilė susitvarkė taip, kad šis sumanymas nepavyktų, ir pastūmėjo Aną į neviltį bei savižudybę."*

Ši glausta romano *Sveikas, liūdesy* santrauka, kurią Fransuaza Sagan pateiks praėjus daugiau kaip keturiasdešimčiai metų, leistų manyti, kad kalbama apie gryną išmonę. Iš tikrųjų šiame pirmajame romane ji atskleidžia savo požiūrį į save ir savo gyvenimą, kurį gali atpažinti tik patys artimiausi žmonės. Amoralumas, kurį ji suteikia Sesilei, yra jos pačios. Pirmąjį seksualinį nuotykį – nesvarbu, ar vaikino vardas Lukas, Luji ar Gastonas, ji greičiausiai išgyveno taip, kaip aprašė. Aštrus malonumas, kurį ji jame randa (galimybė, kurią pati Sesilė suvokia tuomet, kai religiniai draudimai ir su jais susijusi kaltė sutrukdo atsižadėti), tas nebaudžiamas malonumas (kūdikio po to „pirmojo karto" nėra), ją galutinai išlaisvins iš pančių ir prietarų.

Baigiantis 1953 metų vasarai, pirmasis variantas užbaigtas. Fransuaza jį tik šiek tiek pataiso. Duoda perspausdinti, kad viskas būtų kaip reikiant. Užsako daugybę egzempliorių. Du šimtus frankų sumokėti mašininkei jai duoda Veronika Kampion.

Metų pabaigoje ji jau turi rankraštį, kuris, jaučia, gali turėti šiokią tokią vertę. Jai dar nėra devyniolikos. Floransa Malro yra pirmoji jo skaitytoja. Fransuaza jai duoda du egzempliorius. Vieną iš jų patiki Klarai, jos motinai, ta jį iškart perskaito, jai labai patinka, bet jo nekomentuoja. Kitas perduodamas Fransua Nu-

* *Derrière l'épaule*, [Paris]: Plon, 1998.

risjė, tas padeda jį ant savo rašomojo stalo krašto. Ką su juo veikti, gal verčiau neštų kokiam nors leidėjui?

Ar ji laiko save rašytoja? Besilankant naktiniuose baruose ir kavinėse susižavėjimo kupini jos žvilgsniai krypsta jų, literatūros įžymybių, pusėn, o jos nepasotinamas skaitymo alkis malšinamas daugybe amžininkų, kuriems ji pavydi. Nebūtinai siekiantiems absurdo, kaip Beketas, kuris metus pradėjo „Babilono“ teatre – sukūrė *Belaukiant Godo*. Taip pat ji nesijaučia labai artima Eženui Jonesko, kurio *Plikagalvė dainininkė* buvo pastatyta 1950 metų gegužės 11 dieną „Nakvišos“ teatre. O juo labiau naujajam romanui, kuriam duoda pradžią Alenas Robas-Grijė su savo *Trintukais*. Ne. Ji teikia pirmenybę tokiems kaip Kamiu, Sartras, Bovuar, kuriuos galima pamatyti „Floroje“ ar „Dviejose beždžionėse“. Aragonui ir Elzai Triolė, su kuriais ji susiduria „Kupole“ arba „Pas Lipą“, kuri dar nebuvo tapusi jos mėgstama kavine. Ar Blondenui, kurį ji nuolat mato rymantį prie baro, ar Borisui Vianui, kurio džiazo improvizacijų, atliekamų su broliu, ji klausėsi „Abatijos rūsyje“ ir su kuriuo išlenkė taurelę „Naujojo Orleano“ klube Sen Benua gatvėje.

Galbūt ji taip pat turi tą nuostabų sugebėjimą kurti pasaulius...

Ji būtų galėjusi sugundyti Galimaro arba Biušė-Šastel leidyklą, kuri leidžia Henrį Milerį, Artūrą Milerį ar Lorensą Darelį bei Kalmaną-Levi. Tuos, kurių būti išleistas trokšta menkiausias rašeiva. Bet 1948 metais Universiteto gatvės 30 name įsikūrė vienas žmogus – Renė Žiuljaras. Su jaunais autoriais jis susišluoja visas premijas („Femina“, „Interallié“, per keletą metų – dvi „Renodo“ ir tris „Gonkūrus“: 1946, 1947, 1948 m.). Be to, slampinėdama po Paryžių tais metais, kai apsimetinėjo lankanti licėjų, nors jau buvo iš jo pašalinta, Fransuaza nuėjo į Bulonės studiją susitikti su viena kino darbuotoja, kurios sesuo buvo Žiuljaro giminaitė. Ji prisimena tą epizodą. Komišką.

Fransuaza sužinojo, kad statomas Sartro kūrinys *Prie užrakintų durų*, režisierė Žaklina Odri. Ir štai ji pasislepia filmavimo aikštelėje. Vėliau, susižavėjusi darbu, kuris ten vyksta, pamiršta, kad reikia elgtis santūriai. Žinoma, ją pastebi. Pašalinis žmogus šičia? „Kas jūs tokia?“ – klausia susierzinusi režisierė. „Niekas...“ – sumurma Fransuaza*. Baigiasi tuo, kad Panelė Niekas gali pasilikti ir netgi ateiti kitą kartą. Dama su mergina daugybę kartų pietaus drauge... Ir, vos tik atgavusi vieną iš savo egzempliorių, ji duoda jį Žaklinai, kuri šį perduoda savo seseriai Koletei, puikiai pažįstančiai Renė Žiuljarą. Koletė perskaito, jai patinka, susitinka su ta, kuri savęs dar nelaiko jauna autore, pataria jai pakeisti pabaigą. Ji nurodo jai du galimus leidėjus: žinoma, Žiuljarą, taip pat Ploną.

Fransuaza įkiša rankraščio kopiją į geltoną aplanką, ant jo aiškiai užrašo: „Fransuaza Kuarė, Malerbo bulvaras, Nr. 167, Karno 59–81, gimusi 1935 m. birželio 21 d.“

Dabar 1954 metų sausio 6 diena. Paryžiuje nešilta, bet ji ant tiesaus sijono ir įprasto megztuko su V raidės iškirpte užsimeta tik šiek tiek jai didoką lietpaltį. Ji nepasidažiusi, o dėl susivėlusių plaukų atrodo kaip benamis kačiukas. Į Žiuljaro leidyklą ji įeina sustingusi iš baimės. Sumurma „laba diena“, ištiesia sekretorei – iš tikrųjų spaudos atstovės padėjėjai – Mari Luizai Gibal tą geltoną paketą, kuris kitaip pakreips jos gyvenimą. Mari Luiza paduoda jai užpildyti registracijos kortelę. Baigusi, mikčiodama dar labiau nei paprastai, paklausia, kada galėtų tikėtis atsakymo, paskui, linktelėjusi galvą, išeina. Drovumas sutrukdo klausinėti daugiau.

Po kelių minučių už trijų šimtų metrų antrą rankraščio kopiją ji palieka Garansjer gatvėje, Plono leidykloje. Ją ir vėl pasitinka jauna moteris, Mišelė Bruta, redaktorių skyriaus sekretorė.

* Jean-Claude Lamy, *Sagan*, [Paris]: Mercure de France, 1988.

*Alea jacta est.** Geras viskis ar džinas su toniku numalšins susijaudinimą, varginančias pastangas nueiti pasibelsti į abiejų leidėjų duris.

Nei nuo tėvo, nei nuo motinos ji neslėpė rašanti romaną. Bet kas gali į ją žiūrėti rimtai? Ką ji sugeba, ta Kiki, Fransetė, kuri turi pakartoti įvadinį kursą? Ji liūliuoja save iliuzijomis. Niekas, aišku, nežino, kad prieš daugelį metų, kai jos pažymiai ir mokytojų vertinimai buvo apgailėtini, ji prisiekė, kad kada nors ji juos visus pamokys. Ji, murmeklė, jau matė savo vardą plakate didžiulėmis raidėmis. Bet tuo tikėjo tik ji pati. Pasvajoti, kad ji taps... kuo? Ji pati to gerai nežinojo. Tačiau vos prieš porą mėnesių, pastūmėta sesers Siuzanos, kuriai pasisakė norinti rašyti ir tapti turtinga bei garsi, Fransuaza nuėjo pas aiškiaregę, ir ta, paėmusi jos ranką, sušuko: „Jus gaubia šlovės aureolė“. Taigi...

Kol ji svaigsta (o tai ji moka daryti puikiai), idant negalvotų apie profesionalų požiūrį į jos vasaros triūsą, Žiuljaro literatūros skyriaus vadovas Pjeras Žavė paprašo atnešti naujus rankraščius. Geltonas aplankas, merginos amžius jo dėmesį patraukia. Jis pradeda skaityti. Dvidešimties puslapių jam pakanka suprasti, jog rankose laiko retą egzempliorių, kokio laukia kiekvienas redaktorius. Apie tai jis praneša Renė Žiuljarui, tas paprašo geriausio savo eksperto Fransua Le Gri be eilės perskaityti Fransuazos Kuarė rankraštį.

Kitą rytą Renė Žiuljaras, kuris sėkmę valdo taip pat puikiai kaip lėktuvus, ant savo rašomojo stalo jau turi pastabas apie tekstą: „Tai romanas, kur gyvenimas liejasi kaip sirupas; jo psichologija drąsi ir neklystanti, nes penki jo veikėjai: Reimonas (tėvas),

* Burtų kauliukas mestas (*lot.*).

Sesilė (duktė), Ana (kuri mirs), Elzė (tėvo draugužė), Sirilis (dukters draugužis) yra tokie tipiški, kad jų neužmiršime“*.

Tiesa, Fransua Le Gri, sintaksės gerbėjas, pasako keletą nereikšmingų pastabų dėl netikslumų, vieno kito per daug laisvo posakio. Bet jam tai – lengvai ištaisomos smulkmenos, kurios nemenkina romano kokybės. Renė Žiuljaras parsineša rankraštį namo ir, paskui po vakarienės, apie pirmą valandą nakties jį skaito. Pagautas entuziazmo dėl to, ką jame randa, jis jį skaito dar kartą su pieštuku rankoje, užsnūsta, pabunda, vėl perskaito keletą puslapių. Taip, tai retas paukštis, kurio jis laukė. O ką, jeigu ir kitas leidėjas padarys tokią pačią išvadą kaip ir jis? O jeigu šią šaltą naktį kitas literatūros, ar, tiksliau, „literatūrinės bombos“, pamišėlis jau priėmė sprendimą romaną išleisti? Jis puola prie telefono, padiktuoja telegramą, prieš tai gana sunkiai išaiškinęs paštininkei, kuriai turėjo padiktuoti paraidžiui autorės pavardę: Kuarė. Klaiki pavardė... Vėliau pažiūrėsim. Su ta mergina reikia tučtuojau susitikti: „Laukiu jūsų rytoj lygiai vienuoliktą savo kabinete“.

Kitą rytą paskirtą valandą Fransuaza Kuarė į susitikimą neatėjo. Keletą minučių palaukęs, Žiuljaras paprašo sekretorės jai paskambinti. Atsiliepia Žiulija, nepakeičiamoji Žiulija. Ji negalinti trukdyti miegančios panelės... Reikia susitarti dėl kito susitikimo. Jis įvyks septynioliktą valandą tame pačiame Renė Žiuljaro bute, Universiteto gatvėje, Nr. 14, kur daugybę kartų per savaitę jis ruošia priėmimus įtakingiems Paryžiaus asmenims.

Fransuaza apstulbusi. Norėdama padrąsinti save, išgeria didžiulę taurę konjako. Paskui pasiskolina juodą tėvo „Buick“ – vairuoja neturėdama pažymėjimo, bet argi tai svarbu? – ir štai ji „boso“ bibliotekoje. Leidėjas užduoda įprastus klausimus: jis

* Jean-Claude Lamy, *Sagan.*

nori įsitikinti, ar niekas neparašė už ją, ar nepadėjo. Kai paklausia, ar tėvai knygą perskaitė, atšauna: „Ne. Mano tėvas ir taip turi ką veikti, o motina... ji tam tikrai nepritartų“*. Fransuaza nepilnametė. Tad ponas Kuarė turės pasirašyti sutartį, kurią jai pasiūlys Žiuljaras.

Taigi sausio 17 dieną Paryžiuje pliaupiant lietui ji vėl sėda į juodą limuziną, palto kišenėje turėdama penkiasdešimties tūkstančių frankų čekį. Čekį, išrašytą jos tėvo vardu. Praėjo vos vienuolika dienų nuo to laiko, kai ji perdavė priimamojo sekretorei geltoną savo aplanką... Renė Žiuljaras sužavėtas, prie dviejų savo autorių, sulaukusių pasisekimo: Fransuazos d'Obon, išleidusios knygą *Tarsi sakalų skrydis,* bei Fransuazos Malė-Žoris, sulaukusios triukšmo dėl *Maldininkų tvirtovės*, galėdamas pridurti dar vieną – Fransuazą. Jis pažadėjo penkių tūkstančių egzempliorių tiražą, žinodamas, kad pirmasis romanas sunkiai pasiekia tris tūkstančius.

Fransuaza skuba susitikti su Veronika Kampion, kuriai paskyrė pasimatymą „Dviejose beždžionėse“, bei paskambinti Floransai Malro ir pranešti jai gerąją naujieną. Ją išleis! Ji bus turtinga ir garsi! Ir ji užsisako taurę viskio. „Ir prašau palikti butelį...“

Kai sugrįžta į Malerbo bulvarą, vakarienė jau seniai prasidėjusi. Labai susijaudinusi Kiki praneša, kad surado savo romano leidėją; jį parašė praeitą vasarą, ir reikia tėvo, kad pasirašytų sutartį. Ji paduoda jam penkiasdešimties tūkstančių frankų čekį matant susierzinusiai motinai, galvojančiai, kaip ji galėjo pagimdyti tokią bohemišką dukterį. „Gal nors tai privers tave susišukuoti, – mesteli ji, žvelgdama į susišiaušusią ševeliūrą. – Ir, sėsdama prie stalo, nusiplauk rankas...“

* Ten pat.

Rytojaus dieną Pjeras pasiima dukters rankraštį. „Gana gražiai parašyta“, – pareiškia jis, baigęs skaityti. Tačiau nėra įsitikinęs, kad jų aplinkoje romanas būtų sutiktas gerai. Motyvuodamas tuo, kad telefonų knygoje jie yra vieninteliai Kuarė, paprašo Kiki susirasti slapyvardį. Fransuaza nueina į savo kambarį, pavarto savo brangųjį Prustą, visą laiką gulintį jos galvūgalyje, ir apsistoja prie Sagan. Veikėja, kurią sukūrė Prustas, yra demimondo atstovė. Tikroji tenkinasi tuo, kad yra buvusi Boni de Kastelano žmona, vėliau ištekėjusi už Elijo de Talerano-Perigoro, kunigaikščio de Sagano. Fransuaza de Sagan? Ne. Fransuaza Sagan... Kaip gerai skamba! Taip, ji bus Fransuaza Sagan. Be to, tai – bet ar apie tai jau galvoja? – jai labai artima.

Tuo metu Plono leidykloje *Paris Match* ekspertas bei žurnalistas Mišelis Deonas, ką tik perskaitęs rankraštį, irgi jaučia, kad jame kažkas yra. Jis apie tai pasako literatūros skyriaus vadovui Šarliui Orengo. Šis taip pat sužavėtas, bet griežtesnis už Renė Žiuljarą. Jis pasikviečia Fransuazą ir liepia jai išbraukti ištisus puslapius. Ji atsisako. Šiaip ar taip, ji įsipareigojusi kitur.

Ko ji tuo metu tikisi? Literatūrinės premijos? Netgi Žiuljaro leidykloje neturi iliuzijų. *Sveikas, liūdesy* per daug kvepia triukšmu. Laimei, prekybininkai nusiteikę uoliai. Tos nenugalimos pardavimo jėgos, galinčios pristatyti autorių knygynuose, varžosi dėl sėkmės.

5

1954 metų kovo 15 dieną *Sveikas, liūdesy* pasirodo knygynuose. Kamuojama laukimo nerimo, Fransuaza neteko kelių šimtų gramų. Būdama metro šešiasdešimt penkių centimetrų ūgio, ji besveria keturiasdešimt aštuonis kilogramus. Mažai valgo ir jau daug svaiginasi.

Po poros dienų užeina į Sen Žermeno bulvaro knygyną ir paprašo vienos iš pardavėjų, kad pasiūlytų kokį nors gerą romaną. Ši jai parodo dešimtis naujų knygų – tarp jų jos knygos nėra. Šiek tiek suglumusi, mergina pačiumpa *Sveikas, liūdesy* ir paklausia jos nuomonės. „Mes ją gavome vakar, – atsako pardavėja. – Tikrai jums nesiūlau. Ją parašė kažkokia jauna pasileidėlė. Perskaičiau, ir, žinote, panele, joje pasakojamos pasibjaurėtinos istorijos.“*

Pardavėja neįžvelgė panašumo tarp drovios merginos, stovinčios prieš ją, ir trikampio veiduko, iliustruojančio skirtuką knygai papuošti su tokiu intriguojančiu užrašu: „Velnias širdyje“. Fransuaza knygą išsineša: šimtas aštuoniasdešimt penki puslapiai, trys šimtai devyniasdešimt 1954 metų frankų. Ji užsimoka ir suskaičiuoja pirmąsias savo – autoriaus – teises: trisdešimt vienas frankas, tai yra aštuoni procentai.

* Jean-Claude Lamy, *Sagan*, [Paris]: Mercure de France, 1988.

Prancūzijos pietuose kiti jaunuoliai, kiti vyresni skaitytojai tuo pačiu metu daro tą patį ką ir ji. O sėkmės paslaptis – knyga eina kaip iš pypkės – be laikraščių straipsnių, be reklamos, gal ta, kad prekybininkai pietuose sugeba lengviau įtikinti nei knygynų pardavėjai šiaurėje, jie gerai pareklamavo leidinį baltu viršeliu, papuoštu žaliu stačiakampiu.

Pirmasis leidimas buvo išpirktas per keletą dienų. Kovo 22 dieną leidimą reikia pakartoti. „Tris tūkstančius", – liepia Rolanda Preta, vadovaujanti platinimo skyriui. Kadangi Renė Žiuljaro ir literatūros skyriaus vadovo nėra, ji tai daro labai atsargiai. Po keleto savaičių prie dviejų pirmųjų tiražų reikia pridėti dar dvidešimt penkis tūkstančius, o prieš pat vasaros atostogas – dar penkiasdešimt tūkstančių. Tai milžiniškas skaičius nežinomai autorei, kuri, norėdama užkirsti kelią blogai lemčiai, pažada Rolandai Preta vieno franko nuolaidą už kiekvieną knygą, jei tiražas pasieks šimtą tūkstančių egzempliorių*.

Tai vyko dar be spaudos, be triukšmo, kurį sukels knyga.

1954 metai prasidėjo drąsiu išpuoliu Polinos Rėaž, tai slapyvardis, kuriuo dengiasi Dominyka Ori, labai solidi NRF** vyriausioji redaktorė. *O raidės istoriją* išleidžia visai jaunas leidėjas Žanas Žakas Poveras. Triukšmingas pasisekimas... Juolab kad istorijos apie kekšes, kaip įprasta nuo Sado laikų, uždaromos geranoriškų bibliotekų pragare. Bet toks nepadorus kūrinys, parašytas moters, buvo neįprastas. Imta staugti vilkais. Tad įsivaizduokite septyniolikmetę, visiškai ramiai pasakojančią apie seksualinius savo nuotykius...

Tuo metu veidmainystė, apsišarvavusi principais, slepia tokias situacijas, kokias vodevilis mielai rodo nuo amžiaus pradžios.

* Ten pat.

** NRF – literatūros žurnalas *Nouvelle Revue Française*. (*Vert.*)

Nors 1914–1918 metų karas, nualinęs dešimtis tautų, leido moterims dirbti, kad jos išmaitintų savo šeimą, jos vis tiek laikomos antrarūšiais žmonėmis, tik sąmoningesnėms pavyko išsikovoti šiokią tokią nepriklausomybę. O Antrasis pasaulinis karas, atnešęs keturiasdešimt penkis milijonus aukų, jaunuolių lūpose paliko aitrų gyvenimo laikinumo skonį ir troškimą naudotis gyvenimu, kol gyveni. Vis dėlto merginos vis dar priklausomos nuo religinių draudimų, griežtų principų, kuriuos joms skiepijo motinos; ypač iš baimės pastoti. 1944 metais moterims suteikiama teisė balsuoti. Bet civilinis kodeksas jas vis dar tebelaiko antraeiliais žmonėmis... Nors 1949 metų pavasarį ir nuskambėjo kurtinamas Simonos de Bovuar balsas...

Remdamasi statistikos duomenimis ir labiau sociologiniais nei filosofiniais apmąstymais, *Antroji lytis* pagaliau parodė kitos pasaulio dalies reikšmę. Moterį, kurią ištisus amžius norėjo įtikinti, kad ji tėra menkesnė būtybė, autorė stengėsi pastatyti į jai priderамą vietą. „Moters tragedija, aiškino ji, tai konfliktas tarp esminio kiekvienos problemos, kuri visada iškyla kaip pagrindas, ir aplinkybių, kurios ją padaro neesminę, reikalavimo."

Smulkiai aprašiusi archajiškus patriarchalinę visuomenę jungiančius mechanizmus, ji nagrinėjo pagrindinį vaidmenį ir subtilų, kitokį moters protą. Ji aprašė (visiškai nauja tikrovė penktajame dešimtmetyje) mažiau brutalų nei vyro seksualumą – seksualumą nepažįstamą, dažnai pašiepiamą, beje, pačioms moterims, kurioms įkalta, kad apie tai nedera kalbėti, sutikus... nes antraip jos būtų laikomos nieko vietoje.

Gindama tos „antrosios lyties" papročių, panašių į vyriškuosius, laisvę, ji ryžtingai priminė pirmąją šio išsilaisvinimo sąlygą: tos antrosios pasaulio dalies ekonominės nepriklausomybės įgijimą.

„Moterim negimstama, ja tampama", – parašyta jos juodraštyje.

Abu *Antrosios lyties* tomai galėjo pasiekti tik inteligentiją, jau

pasirengusią tokios rūšies apmąstymams. Tai nebūtų įvykę be Mišelės Peren, Kristianos Rošfor, Fransuazos Malė-Žoris, Fransuazos d'Obon. Tai reiškė nežinoti ir Koletės, kuri mirė 1954 metų vasarą, ar Koko Šanel, kuri vėl atidarė 1939 metais uždarytą savo siuvyklą. Tai reiškė nepažinoti tų moterų, kurios savo rašymu ar kūryba išsivadavo iš tabu ir stengėsi tai pagarsinti. Fransuaza yra viena iš jų: perskaičius Bovuar, mintys, kurias ten rado, tik sustiprino jos pačios pasaulio viziją. Ji pati viena be įsijautimo supurtė ištisus tylos amžius – su Sesilės, randančios malonumą Sirilio glėbyje, natūralumu, ir tas švelnus, aiškus, jaudinantis balsas sukrečia.

Straipsniai pasipila negreitai. Tačiau „Kritikų" premija, kurią jai paskiria gegužės 24 dieną, tuo metu, kai „Gonkūrai" apvainikuoja Simonos de Bovuar *Mandarinus*, ji, tarsi masalas, nusviedžiama žurnalistams. Šurmulys auga, pučiasi, apgaubia ją, įtraukia į kritikos ir liaupsių, kurios ją apsvaigina, sūkurį. Ar tai ir yra šlovė, ar tik didžiulis sujudimo triukšmas?

Netikėčiausia yra Fransua Moriako nuomonė, išdėstyta gegužės 25 dienos *Le Figaro* numeryje. Fransuazą Sagan pavadindamas „žavia aštuoniolikmete pabaisa" ir „siaubinga mergiūkšte", garbusis Nobelio premijos laureatas sako tiesiai: „Talentas skleidžiasi nuo pirmo puslapio, – rašo jis. – Šioje knygoje matyti tikras jaunimo laisvumas, tikras įžūlumas, be jokio vulgarumo. Visiškai aišku, kad panelė Sagan tikrai nekalta dėl sukelto triukšmo, ir galima sakyti – nebent antroji jos knyga tą paneigtų – galima pasakyti, kad turime naują autorę".

Žoržas Hurdenas, kuris laikraštyje *Libration* įkūrė katalikiško gyvenimo publikacijų spaudos grupę, trumpai išdėsto panašią nuomonę: „[...] Tai labai jauna moteris, kuri, atrodo, yra nepaprastai nuoširdi. Reikia atskirti personažų vertinimus nuo to, kaip turi būti gyvenime. [...] Nenuostabu, kad mūsų laikais

tokia jauna autorė taip greitai sulaukė tokio didžiulio pasisekimo. Ir, priešingai, būtų keista, jei mergina būtų sutikta su ramiu cinizmu, nevaržoma savitvarda, su beviltišku abejingumu tokioms dviprasmėms temoms".

O Hervė Bazenas, *Gyvatės kumštyje* autorius, laikraštyje *L'information* kreipiasi tokiais žodžiais: „Ar tai tik nešvankaus Koletės talento sekėja (panašiomis aplinkybėmis – tėvas ir dukra bei motina ir sūnus – *Sveikas, liūdesy* primena Šeri nuotaiką)? Ar tai tik praskriejantis meteoritas, skrodžiantis gana tuščią metų padangę?"

Daug vėliau knygoje *Pro petį* Fransuaza taip pat prisimins griežtus savo knygos vertinimus. Jie niekad nekalbėjo apie jos stilių, romano sandarą, bet rašė apie amoralumą arba viešai išreikštą nedorovingumą. Tai sukėlė groteskiškus įtarinėjimus: „[...] Šlovės spinduliai kartais virsdavo gana bjauriais komentarais, iki kurių nusileisdavo kai kurie kritikai, susierzinę dėl šio pasisekimo, susierzinę dėl to, kad nesu nei suluošinta, nei sumušta, nei nubausta vadinamojo pasisekimo. Galiausiai iš keleto laikraščių sužinojau, kad mano knygą parašė tėvas ar kažkoks senas rašytojas, kuriam buvo sumokėta už tylėjimą. Nebuvau labai jautri tokioms paskaloms, bent jau tiek, kad mėginčiau jas išsklaidyti, įrodyti, jog savo knygas rašiau pati ir jos turi autobiografinių elementų".

Tačiau tą 1954 metų pavasarį ji apstulbo sukėlusi tokį triukšmą. Per vakarienę, kuri vyko po „Kritikų" premijos paskyrimo, ji sėdi tyli, sustingusi iš baimės prieš tą būrį, kuriam priklauso simbolinės literatūrinio gyvenimo figūros: Žanas Polanas, visagalis „Galimaro" leidyklos leidėjas, ir Dominyka Ori, jo *alter ego* poezijoje; rašytojai: Žoržas Batajis, Rožė Kejua, Marselis Arlanas ir Morisas Blanšo; filosofas Gabrielis Marselis; kritikai Emilis Henrijo ir Roberas Kempfas iš *Le Monde*, Morisas Nado iš *France-*

Observateur ir *Lettres nouvelles*, kurį jis įkūrė, Andrė Ruso iš *Le Figaro* ir Roberas Kanteras iš *Nouvelles littéraires.*

Pro visų žurnalų fotografų, kurie nuo jos neatstoja nė per žingsnį, blyksnius matyti, kad ji labai drovisi. „Panelė Šviesulys", taip ją vadina, suglumusi tiek nuo šlovės, tiek nuo ją lydinčių pinigų: šimto tūkstančių frankų, kuriuos jai įteikia mecenatė Floransa J. Gould... grynaisiais, nes, būdama nepilnametė, ji negali gauti čekio. Sugrįžusi namo, į Malerbo bulvarą, juos tiesiog įmeta į stalčių. Taip, kad atsitiktinai rytojaus rytą užėjusi Mari, jos motina, pamano, ar tik vargšė duktė neapiplėšė banko.

Aš pamenu juostelę ant knygos, kurią 1954 metų vasarą paplūdimyje skaitė mano teta. Tai buvo „Kritikų" premijos juostelė. Man regis, kad, gavusi premiją ar ne, Fransuaza vis tiek būtų sulaukusi stulbinamos sėkmės, kurią nujautė Renė Žiuljaras, skaitydamas rankraštį.

Tačiau, priimdama žurnalistus didžiojoje svetainėje Malerbo bulvare, dar nesuvokia esanti neeilinė asmenybė. Tebesielgia kaip gerai išauklėta mergina. Denisė Burdė, atėjusi paimti iš jos interviu žurnalui *Revue de Paris*, pasakoja: „Sukasi tyliai, kaip vikri katė, tarp kėdžių, aptrauktų geltonu ar žalsvu atlasu, ir pagaliau susiraito ant raudono aksomo sofos. Ji žavi, įsmeigdama viltingą ironišką žvilgsnį į pašnekovą, kuris, nors retkarčiais ir sušvelninamas atlaidžia šypsena, kelia nerimą. Ir melancholišką žvilgsnį, sklaidantį iliuzijas įžvalgumu, tarsi įgytu per ilgą gyvenimo patirtį, žvilgsnį, kurį dar vaikystėje pagilino netaisyklingi veido bruožai"*...

Turėdama savo pinigų, ji pasirodo esanti švaistūnė, bet tuo nenustebina Pjero Kuarė. Juk, jai paklausus, ką galėtų veikti su

* Jean-Claude Lamy, *Sagan*.

tuo kapšu aukso, jis atsako: „Gal, turint tiek metų, geriausia iššvaistyti?“ Tokia patraukli filosofija puikiai tinka Fransuazai, kurios nuomonė šiuo klausimu jau tvirta. Įgimtas jos dosnumas neleidžia to paneigti. Vos tik pasiekusi šimtą tūkstančių egzempliorių, tučtuojau paprašo, kad tėvas išrašytų šimto tūkstančių frankų čekį Rolandai Pretai. Argi to nebuvo žadėjusi?

Ji pasidovanoja sau pirmąjį automobilį: raudoną padėvėtą „Jaguar XK 140“, „kuriuo nelabai didžiavausi“*, – parašys po daugelio metų. Sumokėjo grynaisiais milijoną tris šimtus tūkstančių frankų (tuo metu mažiausias mėnesinis atlyginimas siekė tris šimtus tūkstančių frankų). Taip pat nusiperka panteros kailinius, kuriuos pamatė parduotuvėje. Ji juos nerūpestingai užsimes ant savo tiesių sijonų ir blankokų megztukų. Tą dieną, kai apsipirko pas kailių pardavėją Maksą Lerua Matinjono prospekte, liepė savo motinai išsirinkti audinę. „Džiovinta slyva“, kuriai nėra dvidešimties, taip dalijasi savo šlovės vaisiais.

Dabar ji įprato banknotų pakelius, kuriuos duoda Žiuljaras, įmesti į komodos stalčių. Ir kai pas ją vyksta priėmimai, visi, tiek bičiuliai, tiek šiaip godišiai... gali jais naudotis į valias. Stalčiui ištuštėjus, šalia atsiranda jos leidėjas ir vėl jį pripildo. Naktiniuose baruose ar madinguose klubuose – visur ji netikrindama pasirašinėja sąskaitas, ant kurių yra jos pavardė. Žiuljaro atstovei spaudai, kuri panaši į ją kaip du vandens lašai, Monikai Meno, netgi leidžiama pasirašyti už ją, kai ji negali to padaryti.

Kadangi Fransuaza yra triukšmadarė, ji ir gyvena triukšmingai, tai yra visiškai laisvai. Jai nėra jokių *a priori*. O brolis jos nuo to nesulaiko. Jis šildosi savo mažosios sesutės šlovės spinduliuose. Ji leidžia jiems gyventi geriau, nei jie tikėjosi, išsilaisvinti iš visų pančių. Žakas taip pat aistringai mėgsta sporti-

* *Derrierè l'épaule*, [Paris]: Plon, 1998.

nius automobilius. Juos kolekcionuoja. Vėliau, 1966 metais, jis netgi išsirinks „Lamborghini" prototipą Milano salone. Sumoka Fransuaza. O tai, kad jis, kaip ir ji, gali turėti vieną iš tų manevringų greitų automobilių, kuriuos nepaprastai mėgsta, juos dar daugiau suartina. Dabar kartu jie galės atsiduoti gyvenimo ir mirties žaidimams, lėkdami kaip kometos, plaukuose švilpiant vėjui.

Fransuazos protą, intelektines galias, kultūringumą jis suvokė labai anksti. Tai greitai ištrynė tarp jų amžiaus sąvoką. Nepaisant tarp jų esančio dešimties metų skirtumo, sesuo yra lygi jam, tesiskiria nebent patirtimi. Ir dar... Jis ja šiek tiek susižavėjęs. Jis nebūtų galėjęs parašyti *Sveikas, liūdesy*, nes neturi savo sesers „vidinio balso". Kovingumo ji turi daugiau už jį. Jis tai supranta iš tos laisvės, kurią ji nesivaržydama rodo, ir tuo žygdarbiu džiaugiasi: ji įgyvendino savo svajonę.

Tėvai – ypač motina – susidūrę su tuo netikėtai užgriuvusiu pripažinimu, susitaiko sunkiau. Be paliovos skambantis telefonas Fransuazai Sagan, tėvams sunkiai suvokiant, kad čia kalbama apie mažąją jų Fransetę, erzina. Malerbo bulvare ji priima žurnalistus, kurie prašo iš jos interviu. Mari užleidžia dukrai didžiąją svetainę, kur ji nemikčiodama atsakinėja į klausimus. Netgi stengiasi taisyklingai ištarti kiekvieną skiemenį. Tačiau sykį žurnalistas pasitaiko visiškas mikčius. Ir už durų motina girdi užsimezgantį dialogą su Fransuaza, kuri dėl savo pašnekovo problemų dabar pradeda mikčioti dar daugiau nei jis. Netikėta sėkmė nedaug pakeitė „džiovintos slyvos" prigimtį.

Laikas važiuoti atostogų. Namas išnuomojamas Hosegore. Fransuaza važiuos su tėvais. Ten interviu nesiliauja, tačiau ne tokiu nenutrūkstamu ritmu, kaip tą pašėlusį pavasarį, kai netgi Žiuljaro leidykloje jau nebeišmano, kur dėtis. Plūsta prašymai dėl vertimų. Iki vasaros jų atkeliauja iš keturiolikos šalių. O ru-

denį jų jau dvidešimt penki. Visame pasaulyje Fransuaza Sagan tampa stabu.

Nors 1954 metų rugsėjį šlovės pusėje šviečia saulė, bet su širdies reikalais – nieko gera. Luji Neitonas sugrįžo į Grenoblį, iš kur buvo atvažiavęs. Pirmas sielvartas. Nors ta meilė, pasak artimiausių Fransuazos bičiulių, buvo labiau fizinė nei... jausminė.

Šių mokslo metų pradžioje jaunasis atradimas turi darbo: Helena Gordon-Lazareva jai užsako reportažų apie Beirutą, Jeruzalę, Damaską ir Bagdadą savo įsteigto žurnalo *Elle* gruodžio numeriams. Pirmasis numeris pasirodė 1945 metų lapkričio 21 dieną, ir nuo to laiko savaitraštis dėl savo išradingumo ir sensacingų naujienų yra pripažįstamas visame pasaulyje.

Pjero Lazarevo, įtakingo didžiausio tuometinio dienraščio *France-Soir* savininko, žmona yra smulkutė ponia tyliu, bet nepaprastai įtaigiu balsu. Ji mano, kad viskas, kas patinka jai, tinka ir jos skaitytojoms. Vieną dieną kažkoks fotografas jai pasiūlo mintį nufotografuoti naujas madų kolekcijas ne po palmėmis, o kokiame nors Prancūzijos kaime, šalia valstiečių, mokytojo ar kepėjos. Ji jam patiki redaktorę, ir jie dviese iškeliauja ieškoti idealaus kaimelio. Jie atsiduria Soksijanže, netoli Overnės, kuri tampa Prancūzijos simboliu.

Helena Lazareva ir jos vyras formuoja nuomonę. Ir savaitgaliais jų namuose Luvensjene susirenka visi, tuo metu laikomi įtakingais asmenimis. Gaudydama viską, kas gali padidinti jos savaitraščio populiarumą, nedvejodama pasitelkia žymiausias, ypač netikėtas, plunksnas. Sagan, kurią jau pasikvietė į Luvensjeną, pripažinimas, jos aštrus žvilgsnis, natūralus balsas įtikino Lazarevą patikėti jai kelionę į Artimuosius Rytus, tikintis papuošti žurnalą besibaigiančių metų šventėms.

Ir štai mūsų Fransuaza, įsodinta į laivą, kaip žymieji XIX amžiaus rašytojai, patraukia vieno iš mūsų civilizacijos lopšių link.

Ji iškeliauja su jaunu fotografu, rengiančiu reportažus, Filipu Šarpantjė. Jam dvidešimt ketveri. Jis gražus, šiek tiek melancholiškas. Padėjęs koją ant salono grindų vairuoja „Plymouth“, kurį jie išsinuomojo Beirute. Jam patinka fotografuoti pavargusius nuo mantos asiliukus, senius, susėdusius kedrų paunksmėje, vaikus, žaidžiančius rateliu.

Oras drėgnas. Ne per karšta. Jie užsuka į mitinius miestus: Saidą, buvusį Sidoną, Sūrą, finikiečių Tyrą. Jie vėl pakyla į Beirutą, į kurį atplaukė prieš keletą dienų, sustoja Bible, paskui išvyksta apžiūrėti Libano kalnų. Labai greitai tarp jų užsimezga meilės romanas. Jie klaidžioja po rytietiškus turgus, maudosi drungname vandenyje. Ir – tegyvuoja vandens slidės ir naktiniai barai, staigūs posūkiai naktyje prie pragariško automobilio vairo!

Tad viską – kraštovaizdžius, žmones, Rytų paslaptis – Fransuaza užmiršta akimirkos kvaitulyje. Laikraščiui ji neparveža nieko, ko iš jos buvo tikimasi. Nieko arba beveik nieko: išlieka oro dvelksmas plaukuose, vyro galvos, ant kurios uždedama ranka, švelnumas, siluetas, iškylantis virš jūros... Jai dar tik devyniolika, bet jau žino, kad niekad neatsispirs grožiui. Vyro ar moters, koks skirtumas? Ji turi meilumo, kurio reikia prietemoje prarastam profiliui, ji moka praverti duris užplūstančiam geismui, leisti širdžiai kvailai įsiliepsnoti.

Apvilta Helena Gordon-Lazareva kovo mėnesį jai vis dėlto patikės dar vieną reportažą, kuris nuves itališkos svajonės keliais: Venecija, Verona, Roma, Kapris... Bet šį kartą, suprasdama, kad rizikuoja savo reputacija, sutartį Fransuaza įvykdo. Vaizduotė padeda jai aprašyti vandeniu apsemtą Veneciją ir Kaprį ryto spindesyje. Sala dar nėra pasiturinčių žmonių susitikimų vieta ir išsaugojo savo paprastumą: namai, apšviesti saulės, yra akinamo baltumo, o salos gyventojai atvykėlius pasitinka maloniai.

Fransuaza paprašo Floransos Malro atvažiuoti pas ją, taip puikiai ji čia jaučiasi. Tai jai netrukdo eilinį kartą būti dėmesingai ją lydinčiam fotografui bei Viduržemio jūros, kuri taps geriausia jos bičiule, švelnumui.

6

1955 metais leidėjas Datonas Jungtinėse Valstijose įsigyja romano *Sveikas, liūdesy* teises. Kaip ir Prancūzijoje, knyga išgraibstoma per keletą savaičių ir pasiekia milijoną egzempliorių. Štai Fransuaza, pakylėta į viršūnes, pasiekiamas tik nedaugeliui prancūzų autorių. Į Paryžių atvyksta amerikiečių žurnalistai paimti iš jos interviu. Tačiau ji su būriu draugų išvykusi į Meževą. Čia vėl su didžiausiu džiaugsmu mėgaujasi įstrižai krintančių saulės spindulių kaitra, akinamo sniego spindesiu. Džiaugiasi vakarėliais, kai su savo bičiuliais ir vienadieniu „išdykėliu", – taip vadina savo meilužius, – eina pašokti, išgerti, pasišnekučiuoti. Kai, susiraičiusi lovoje su knyga, leidžia bėgti laikui.

Bet Žiuljaro spaudos atstovo kablograma* tą gražų dykaduoniavimą nutrauks: „Prašome skubiai grįžti į Paryžių dėl interviu žurnalui *Life*. Atvyko specialieji korespondentai, dalyvauti būtina". Ji atsako taip pat sausai:

„Atostogauju. Neverta kalti pinigų, jeigu negali jų išleisti".

Laisvė be jokių varžymų...

Dabar Paryžiuje ji pažįsta visus, kurių nuomonės reikia paisyti. Užmezgė draugystę su asmenimis, kuriais žavėjosi dar prieš tapdama Fransuaza Sagan: Fransua Moriaku, Žoržu ir Vera

* Povandeniniu kabeliu siunčiama telegrama. (*Vert.*).

Belmontais, Gryno vertėjais, Žanu Ko iš *Match'o*, Lazarevais. Ji netgi turėjo keletą romanų su jaunais rašytojais. Tokiais kaip Mišelis Deonas.

Tai visapusiškai talentingas jaunuolis, kuris visų pirma trokšta tapti rašytoju. Gražus vyras, tamsiomis, kaip du juodo rašalo lašai, akimis, žavus, šneka išpuoselėta prancūzų kalba, kokią galima bus rasti jo knygose, dėl kurių skaitytojai kraustysis iš proto (pavyzdžiui, *Laukiniai poniai*).

1954 metų vasarą jis atvyko į Hosegorą imti iš jos interviu. Didžiulis straipsnis *Paris-Match'e*, tokiame pat žymiame savaitiniame žurnale kaip ir *Life*. Deonas sužavėtas. Rudenį jis vėl susitinka su Fransuaza. Jis apgydo žaizdelę, kuri liko išvykus Luji Neitonui. Jų romanas truks vienus metus. Su juo vėl susitiks prieš jam išvykstant gyventi į Airiją. Gerokai vėliau, norėdamas užglaistyti finansines nesėkmes, jis mielai priims Prancūzų akademijos laurus.

Per vieną kokteilį pas Denoelį Floransa Malro Fransuazai pristato Bernarą Franką. Šis aukštas juodbruvas jaunuolis pasišiaušusiais antakiais kalba trumpai. Apie jį jau kalbama kaip apie būsimą garsų rašytoją. Jis iš tiesų parašys puikių romanų, bet skaitytojai įvertins būtent jo kronikas, spausdinamas *Nouvel Observateur* ir *Matin de Paris*. Prieš trejetą metų jis išleido stambų romaną, kuris pavergė kritiką, – *Visuotinė geografija*.

Mažoji Sagan katės veiduku žvitriomis akimis jį sužavi. Jis ieško galimybių su ja susitikti dar kartą. Jis sukinėjasi netoliese. Gretinasi. Suranda puikią dingstį: jam pavedama sukritikuoti *La Revue blanche*, 1889 metais dreifusininkų ir simbolistų įsteigtą žurnalą, kuriame bendradarbiavo Stefanas Malarmė, Alfredas Žari, Andrė Židas, Marselis Prustas... Žurnalas, kurį kažkada iliustravo Vujaras, Bonaras, Tulūzas-Lotrekas ir kiti, snūduriuoja jau nuo 1903 metų.

Fransuaza sutinka. Projektas niekada neišvys dienos šviesos, bet Bernaras įžengia į jaunos moters gyvenimą. Jie dažnai kartu gyvens jei ne viename bute, tai bent jau tame pačiame name. Retkarčiais išsiskirs dėl savo meilės nuotykių. Bet jis sugrįš, ir ji visada jį priims. Išskyrus paskutinius metus, kai, nebegalėdami pakęsti vienas kito, gyvens kas sau, bet vis tiek nepaleis vienas kito iš akių.

Ji laisva. Bet jai neužtenka įžūlumo nusikratyti visų pančių. Tad ji susitaiko su kai kuriais varžymais. Ji nuvyks į Jungtines Valstijas susitikti su žurnalistais, kurie ją jau praminė Liūdnąja Panele.

Ir ji su Siuzana, kuri, jos paprašyta, paliko savo atžalą, sėdi galingame lėktuve, ką tik pakilusiame iš Buržė skristi į Niujorką. 1955 metų balandis. Ši kelionė – Fransuazos dovana seseriai, kuri ją priima su džiaugsmu, nes jau seniai norėjo pamatyti Niujorką.

Tačiau nėra didesnių priešingybių kaip Fransuaza ir Siuzana. Kuarė vyresnėlė paveldėjo iš savo motinos santūrumą, tokį būdingą buržuazinei moralei, bet ji – buvusi manekenė, turinti meninių gabumų, ir šeimos gyvenimas ją nevisiškai tenkina. Tačiau ji stebi, kaip gyvena sesuo, kurios laisvumo jai trūksta; ji – tarsi entomologas, stebintis vabzdį.

Kaip apdairi bendrakeleivė, ji norėtų sulaikyti Kiki nuo vieno ar kito netinkamo poelgio. Veltui. Ji tegali bambėdama sekti iš paskos. Abi moterys paliko Paryžiuje žydinčius kaštonus ir gaivų oro švelnumą, pranašaujantį pavasarį. Kai jos nusileidžia Ganderyje, Naujosios Žemės saloje, temperatūra nukritusi gerokai žemiau nulio.

Auštant po šešiolikos valandų keturiasdešimt penkių minučių kelionės Niujorko Idlvaildo oro uoste jas pasitinka Helena Gordon-Lazareva ir žavingas brandaus amžiaus vyriškis liūdnomis akimis, kuris – Fransuaza tai sužinos vėliau, – buvo susilažinęs,

kad pasiguldys ją į lovą. Jis – Gi Šeleris, „Hachette" leidyklos vadovas. Helena ir Gi nuveža jas į „Pjero" viešbutį.

Amerikietis leidėjas E. P. Datonas sudarė nepaprastai intensyvią programą: kas penkiolika minučių susitikimai su žurnalistais, iškilmingos vakarienės, oficialūs priėmimai, nė minutės atsikvėpti. Nors Fransuaza santūri, bet lengvai randa taiklų atsakymą ir iš karto užkariauja amerikiečių spaudą, ir ne kur kitur, o prabangiame „Valdorf-Astorijos" viešbutyje, „Niujorko" viešbutyje ji pietaus ar vakarieniaus dažniausiai.

Varginamas ritmas, kurį privers ištverti jos vadovai per šią trumpą savaitę, nesukliudys jai pamilti Niujorko, apie kurį savo knygoje *Su geriausiais atsiminimais* ji parašys: „Tai miestas vėjų pagairėje, išraižytas tiesių kaip siūlas gatvių, vėjuotas ir sveikas, per kurį teka dvi raibuliuojančios upės: Hadsonas ir Yst Ryveris. Dieną ir naktį Niujorkas virpa nuo jūrinio vėjo gūsių, kvepiančių druska ir degalais dieną, išmetamosiomis dujomis – naktį. Niujorkas kvepia ozonu, neonu, jūra ir šviežia derva; Niujorkas – garsi jauna blondinė, nuo saulės spindinti ir akiplėšiška, graži, kaip ta „akmeninė svajonė", apie kurią rašė Bodleras, Niujorkas, kuris, kaip ir kai kurios iš šių per ryškių garsių blondinių, slepia tamsius ir juodus, tankiai apgyventus ir nusiaubtus užkaborius. Žodžiu, nors skaitytojas ir norėtų man pasakyti, kad tai niekuo neišsiskirianti vieta, [...] Niujorkas yra užburiantis miestas"*.

Miestą ji apžiūri padedama naujojo paslaugaus riterio Gi Šelerio. Prancūzas vyresnis už ją dvidešimčia metų, bet įspūdingos išvaizdos. Tai elegantiškas ir kartu ciniškas, labai subtilaus proto suvedžiotojas. Jam priskiriamas tūkstantis ir vienas nuotykis. Kalbama, kad jis buvo Avos Gardner (Fransuazai – tai moteris

* *Avec mon meilleur souvenir*, [Paris]: Gallimard, 1984.

iš didžiosios raidės) bei gražiausių Paryžiaus manekenių meilužis. Kita vertus, jis labai griežtas. Gali būti netgi piktas. Jis yra gana įtakingas žmogus leidybos srityje. Ar ji žino, kad jis primena kai kuriuos būsimų jos knygų veikėjus?

Tačiau dabar ją užvaldo miestas. Čia ji šoka mambą, bugivugį. Lydima Gi Šelerio, klaidžioja po pavojingos reputacijos Harlemo kvartalą. Ji laisva, visada. Tačiau naujos pareigos, kurios užgula dėl netikėto pripažinimo, susitikimai su tais, kurie padarė ją Amerikos numylėtine, slegia ir gąsdina. Iš Siuzanos – jokios pagalbos. Tad ji nusiunčia lėktuvo bilietą Floransai Malro, kad draugė atskristų – jos eis pasibastyti po Niujorką, tą „nepaliaujamą šėlsmą. [...]. Tą jūrą, mišką, žmogaus pasididžiavimo paveikslą, [kuris], išdailintais akmenimis, pranoksta vaizdingus jos susikurtus apibrėžimus“*.

Floransa tučtuojau atskrenda pas ją. Fransuaza meta viską, ką Liūdnajai Panelei buvo numačiusi programa, ir, palikusi Siuzaną, kuri, tuo pasinaudodama, aplanko visus Niujorko muziejus, ir – dideliam amerikiečių leidėjo nusivylimui – jos išvyksta į turistinę kelionę. Lėktuvu nuskrenda į Los Andželą, išsinuomoja automobilį, nusibeldžia net iki Meksikos. Kadangi Floransa negali Fransuazai skirti daug laiko, į Floridą ji išvyksta su Siuzana.

Seserys nuskrenda į Majamį, lydimos dar vieno dykaduonio – Briuno Morelio, Fransuazos vaikystės draugo, su kuriuo Fransuaza susitiko tuo pat metu kaip ir su Luji Neitonu ir kuris tęsia studijas Jungtinėse Valstijose. Juos lydi *Elle* žurnalo žurnalistė Koletė Hymans. Fransuazos Sagan laukia Tenesis Viljamsas, kuris, perskaitęs straipsnius spaudoje, kuriuose ji išreiškė didžiulį susižavėjimą poetu ir dramaturgu, šioje jaunoje prancūzaitėje įžvelgė artimą sielą.

* Ten pat.

Automobiliu, išsinuomotu oro uoste, ketvertas pervažiuoja Floridą, „jos klampynes, pelkes tiltais, permestais nuo vienos salos iki kitos“*. Ir štai jie Ki Veste. Jiems užsakyti kambariai gana sename įgulos viešbutyje miesto, alinamo saulės, pakraštyje. Vos spėjus pasidėti daiktus, ateina „mažakalbis vyriškis šviesiais plaukais, mėlynomis akimis ir linksmu žvilgsniu, kuris nuo Vitmeno mirties buvo ir, mano akimis, tebėra žymiausias Amerikos poetas. Jį lydi linksmas rudaplaukis vyras, galbūt žaviausias žmogus visoje Amerikoje ir Europoje kartu sudėjus, vardu Frankas, niekam nežinomas, toks ir liks“**.

Tenesis Viljamsas yra homoseksualus, o Frankas vienodai myli tiek vyrus, tiek moteris. Bet tuo metu, kai Fransuaza su juo susipažįsta, labiausiai iš visų jis linksta prie Tenesio. Juos lydi dar viena persona, „aukšta, liesa moteris, dėvinti šortus, mėlynomis pavandenijusiomis akimis, klaidžiojančiu žvilgsniu, jos ranka uždėta ant medinių lentelių; moteris, kuri man buvo pati geriausia, pati jautriausia, bent jau tuometinės Amerikos, rašytoja – Karsona Makalers. Du genijai, du vienišiai, kuriuos Frankas laikė už rankų, kuriems jis leido drauge juoktis, drauge iškęsti tą atstumtųjų, parijų, simbolių ir niekam nereikalingų žmonių gyvenimą, koks tuo metu buvo kiekvieno menininko, kiekvieno Amerikos marginalo gyvenimas“***.

Fransuaza – laimės viršūnėje: kaip ir ji su savo bičiuliais, tas trejetas nerūpestingi ir linksmi. Bet amerikiečių trejetukas nėra tokie laimingi ir tokie lengvabūdiški kaip Sagan kompanija.

Jai dar nėra dvidešimties, kai susitinka su tomis prakeiktomis garsenybėmis. Ir jai, perskaičiusiai Prustą, Stendalį, Ma-

* Ten pat.

** Ten pat.

*** Ten pat.

dam de Stal bei didžiąją dalį šiuolaikinės literatūros, tai reiškia susitikimą su širdies ir sielos giminaičiais. Vargšė Siuzana, kuri tarp šių pakylėtų sielų, ir lengvabūdiškų, ir stiprių, jaučiasi atstumta...

1955 metų gegužės mėnesį apie ją dar nežinojau nieko, tik tai, kad mano teta nepatarė jos skaityti. Gyvenau šalyje, Alžyre, kur „tie dalykai“, kaip nekaltai juos tuomet vadindavo, neleisdavo jaunoms mergaitėms nukrypti nuo griežtų atsargumo taisyklių, kurios mums buvo skiepijamos.

Dar neišaušus vežimu važiuodavome iki stotelės, kur kasdien prie mūsų žemių ribos sustodavo traukinys, vežantis į mažą miestelį; jame lankėme mokyklą. Didžiuliai eukaliptai prie kelio stovėjo tarsi nebylūs sargybiniai. Mes buvome įbauginti vaikai. Politinė, sociologinė, socialinė sąmonė atsirado vėliau.

Todėl, be džiaugsmo trupinių, kuriuos man teikė ta stebuklinga raudonžemio, besidriekiančio iki pat jūros, šalis, vienintelis mano išsigelbėjimas buvo skaityti. Skaitymas man sukūrė išbarstyto, fragmentinio pasaulio, kuriame vienas šalia kito stovėjo Dostojevskio *Lošėjas*, Katlinos Vinzor *Žavioji Amber*, ambicingoji *Klodina** iš pirmųjų pamokų arba žiauri motinos figūra iš Zolia *Žemės*, viziją. Ne ką vyresnė už mane mergina katytės veiduku, vadinama Fransuaza Sagan, žvelgė į kitus taip laisvai, kaip aš sugebėsiu tik gerokai vėliau.

Tiesa, tą naujos laisvės troškimą būtų galima įžvelgti daugelyje jos kartos merginų, ar jos būtų skaičiusios *Antrąją lytį*, ar ne. To troškimo šaknys siekia karą, kurį jos patyrė savo kailiu (nors, kaip ir Fransuaza, nuo jo nedaug nukentėjo). Būtent jai jos turi

* Kalbama apie Sidonie Gabrielle Colette (1873–1954) 4 romanų ciklą apie Klodiną. (*Vert.*)

būti dėkingos už išsklaidytą mitą, kad reikia įsilieti į gyvenimą nesikratant jo *a priori**, neapsistojant prie išorinių skirtumų, atsiradusių iš priimtų visuomenės taisyklių. Tai buvo ne tik Sagan nuojauta: ji gyveno kaip laisva, kitais besidominti, būtybė, o ne kaip moteris, priklausanti nuo iš anksto apibrėžtos būties.

Knygoje *Su geriausiais atsiminimais* ji nuodugniai gvildens erzelį, kurį sukėlė romanas *Sveikas, liūdesy*. Erzelis sulaukia viso pasaulio jaunimo dėmesio ir patraukia jaunimą: „Jie [keturiasdešimtmečių karta...] nesitaikstė su tuo, kad jauna, septyniolikos ar aštuoniolikos metų, mergina, nejausdama meilės, mylisi su savo bendraamžiu ir dėl to lieka nenubausta. Nepriimtina buvo tai, kad ji beprotiškai neįsimyli ir vasaros pabaigoje nepasijunta nėščia. Vienu žodžiu, kad jauna to meto mergina gali naudotis savo kūnu, pajusti malonumą ir dėl to nenusipelno bausmės ar sankcijų, kurios iki šiol buvo laikomos neišvengiamomis“**.

Fransuaza liūdnai žvelgia, kaip trejetas – Tenesis, Karsona ir Frankas – kabinasi į gyvenimą kentėdami, mylėdami ir draugaudami. Ir tuo metu, kai Karsona Makalers, tokia trapi, užsidaro ir rašo, Fransuaza su savo kompanija įtraukia *Geismų tramvajaus* autorių ir jo mylimąjį į palaimingą dykinėjimą, kai, saulės ir džino padedamos, laimės akimirkos užgožia literatūrinius pokalbius. Nuodėmingi pasilinksminimai, kaitinimasis sode ar paplūdimyje, drėgnos popietės siaurose nuo moskitų uždengtose lovose, prieblandos, laistomos džinu, laikas tos keistos išvykos metu slenka ramiai.

Tačiau reikia pasiryžti palikti tokį gyvenimą plaukiant pasroviui. Siuzana negali amžinai būti ne namie. Kai ji su *Elle* žurna-

* Išankstinis nusistatymas. (*Lot.*)

** *Avec mon meilleur souvenir.*

liste sugrįžta į Europą, Fransuaza ir Briuno tęsia pažintį su Jungtinėmis Valstijomis, gėrisi Didžiuoju kanjonu ir Mirties slėniu. Jie trumpai stabteli Las Vegase, neturi laiko netgi paklaidžioti po tas žabangas: Žiuljaras ką tik pardavė romano *Sveikas, liūdesy* ekranizacijos teises Rėjui Venturai, kuris jas perleido Otui Premingeriui. Tad Fransuaza ir Briuno Morelis yra priversti sukti į Los Andželą susitikti su režisieriumi, kuriam esame dėkingi už nepamirštamą *Laurą*, ką tik baigusiam filmuoti *Vyrą su auksine ranka*, su Frenku Sinatra ir Kim Novak.

Abi kalbasi pagarbiai, bet Fransuaza būgštauja, kad puritoniškosios Amerikos kinas jos kūrinio neiškraipytų. Odri Hepbern, numatyta vaidinti Sesilę, atsisako: personažas jai pasirodo per daug amoralus.

Na, ir kas? Fransuaza ir Briuno yra Vakarų pakrantėje. Jie tuo pasinaudoja ir užsuka į Holivudą, sutinka visas to meto įžymybes. Liūdnoji Panelė netgi pristatoma Marlonui Brando, apie kurį po trisdešimt penkerių metų vienoje televizijos laidoje* ji pasakys, kad jis visai nebuvo „garsusis atletiškas storžievis, koks atrodė *Geismų tramvajuje*, veikiau vidutinio ūgio vyras, nepaprastai gražiu intelektualo veidu“.

Filmuojant *Dešimt Dievo įsakymų*, ji susipažįsta su Julu Brineriu. O svarbiausia – kažkas surengia jai pasivažinėjimą motociklais su tuometiniu numylėtiniu Džeimsu Dinu. Deja, aktorius, kuris po keleto mėnesių žus automobilio katastrofoje ir paliks gedėti visą jaunuomenę, į susitikimą neateis. Toje pačioje Kristinos Okrent laidoje Fransuaza pasakys, kad tas neįvykęs susitikimas jos per daug nenuliūdino: Džeimsas Dinas nebuvo jos skonio vyras...

Kaip nemylėti tos gyvybingos, be kompleksų merginos, laisvos nuo iš anksto paruoštų atsakymų?

* 1990 m. vasario 4 d. C. Ockrent laida *Ką veikiate, kai jums dvidešimt?*

7

Sugrįžusi iš Amerikos, Fransuaza jau nebėra niekam nežinoma. Šito kaip tik trūksta. Otui Premingeriui nerandant aktorės, kuri vaidintų *Sveikas, liūdesy* Sesilę, savaitraštis *Elle* rengia konkursą, mėgindamas surasti merginą, kuri atitiktų veikėją. Bet toks žiniasklaidos sujudimas jaunai rašytojai proto nesudrumsčia.

Fransuaza žino, kad dabar laukiama antrojo jos romano, idant būtų galima nuspręsti, ar pirmasis tėra atsitiktinumas, ar tai tikrai literatūros kūrinio debiutas. Ji ir toliau tebesidžiaugia gyvenimo malonumais, bet turi atlikti savo vaidmenį.

Jos galvoje jau sukasi būsimasis siužetas: jauna mergina, Dominyka, įsimyli savo draugužio dėdę (vedusį), o dėdės žmona iš savo naivumo imasi aprengti viską praradusią studentę. Fransuaza rašo tai, kas virs knyga *Savotiška šypsena*, ramiai besiliejančia kalba, su ta melancholiška „tylia muzika“, kuri bus Sagan stilius. Norėdama jį pabaigti, nusprendžia su broliu išvažiuoti į Žydrąjį Krantą galbūt norėdama prisiminti tuos vasarojimus, kai prieš karą tėvai išvažiuodavo vieni, palikę vaikus močiutei Lobar. Taip, besibaigiant 1955 metų pavasariui, sėdėdami prie raudono „Jaguar“ vairo, jie pasileidžia pietų pusėn.

Fransuaza vairuoja tokiu pašėlusiu greičiu, kokiu važinės visą gyvenimą. Greitis, apie kurį ji sako: „Jis surikiuoja į eilę platanus, augančius prie kelio, jis sulieja ir iškraipo šviečiančias benzi-

no kolonėlių raides naktį, jis užgožia padangų cypimą, kurios iš netikėtumo nutyla, jis išsklaido visas širdgėlas: kad ir kaip beprotiškai esi įsimylėjęs, veltui, nes, lėkdamas mažiausiai dviejų šimtų kilometrų per valandą greičiu, viską pamiršti. [...] Tas, kuris nepajuto [...] kerinčios artėjančios mirties tylos, to nepaklusnumo, susipynusio su kurstymu, niekada nemėgo greičio, niekada nemylėjo gyvenimo – tas niekada nieko nemylėjo“*.

Padėjusi koją ant salono grindų, ji prisiliečia prie mirties kaip naktinis drugelis, bandantis lemtingą nudegimą, skrisdamas virš žvakigalio liepsnos. Pasineria į vėjo svaigulį, sprukdama nuo pasaulio sąmonės, kuri pati ritasi prarajos link: 1955 metų pradžioje įtampa tarp Rytų ir Vakarų paaštrėja, kovo 31 dieną Prancūzijai paskelbus nepaprastąją padėtį Alžyre. Tačiau, orui atšilus, vasaros pažadas atneša pranašaujamų katastrofų užmarštį.

Nerūpestingi brolis ir sesuo traukia septintuoju nacionaliniu plentu, „ilgu vingiuotu ir prastai prižiūrimu keliu, vedančiu per gyvenvietes, užtrukdami kaimuose, stabteldami prie kavinių“.

Po naktinio lietaus vandens likučiai atspindi pilką dangų tarp vynuogynų eilių. Auštant atvykę į mažą žvejų kaimelį Sen Tropezą, norėdami papusryčiauti, brolis ir sesuo laukia, kol atidarys vienintelį barą „Eskal“, kurį laiko senoji Mado. Jie pasiteirauja, kur galėtų išsinuomoti namą, prisiperka natūralios drobės drabužių ir medžiaginių batelių pas Vašoną vienintelėje ponšo (prieplaukos, vietine tarme) krautuvėje. Paskui laikinai apsistoja vieninteliame kaimelio viešbutyje – Fransuazai duoda kambarį, kuris, metams bėgant, taps „jos“ kambariu: dvidešimt antrą.

Visur ramu. Senutės mezga ant slenksčių tarpduryje. Vyrai dirba. Žydra, turkio spalvos, balta jūra greitai dings paplūdimio pusmėnulyje. Tai rojus, kuris dėl bangų mūšos pulsuoja kaip

* *Avec mon meilleur souvenir*, [Paris]: Gallimard, 1984.

didžiulis kūnas. Neilgai trukus pasirodo pavargę, išblyškę, godūs (tikri ir netikri) Fransuazos draugai.

Jiems ji paliko „Jaguar XL 140" prieplaukoje, pravėrusi visus langus. Susirietęs į kamuoliuką ant odinės pagalvėlės, snūduriuoja katinas. Apleistas automobilis trukdo. Vyrai kamuojasi, norėdami jį patraukti, kol galiausiai nustumia ant žvyruoto kranto, tarp juodų, žalių ir mėlynų aštrių laivų liekanų, tinklų, senų burių. Mado, Eskalio šeimininkė, įsisprendusi rankas į šonus, stebi sceną: „Tada pasirodė mergaičiukė, mergaičiukė šviesiai pilkomis akimis, nedidele galvute, apgaubta pelenų spalvos garbanų aureolės. Jos nervingas siluetas buvo aptemptas plonos vilnos megztuku ir mėlynomis išblukusiomis drobinėmis kelnėmis, ji buvo basa [...]".

„Visas tas nervingas kūnas buvo pasiruošęs užpulti mechanizmą, kuris staiga tapo savotiška amfibine tvirtove, dabar jau stūksančia vandens pakrantėje, beveik vandenyje. Ir tas nežmoniškas ir neįmanomas trapių vaiko, norinčio bet kokia kaina pakelti savo pasaulį, savo žaislą, savo automobilį, rankų judesys jaudino.

„Kas ta mažylė?" – paklausiau žvejų.

„Nežinom, – atsakė jie. – Ji ne vietinė, bet šauni. Vardu Fransuaza Sagan. Kalba, kad ji rašo knygas."*

Štai taip „mažoji mergytė" užkariauja „vietinių", niūrių ir linksmų žvejų, moterų, toje gyvenimo, kur nieko nenutinka, ramybėje tykančių bent menkiausio veiksmo, palankumą. Linksma draugija galiausiai apsistojo prieplaukoje, didžiuliame išnuomotame name. Iš kambarių matyti nedideli žvejų laiveliai, besisupantys ramaus vandens paviršiuje. Reikia priprasti prie žu-

* Madelaine M..., Sen Tropezas, 1956 metų balandžio pabaiga. Pasakojimas išspausdintas žurnale *Lisez-moi*, nr. 46.

vėdrų klyksmo. Kai būna karšta, uždarytos langinės saugo nuo deginančių saulės spindulių. Tame kaimiškame name, įsitaisę ant sofos ar palaimingai išsitiesę ant lovos, laisvalaikiu jie skaito, klausosi plokštelių, snūduriuoja. Aperityvo valandą susirenka pas Mado. Jie geria, rūko, juokiasi. Tame dar nepaliestame Sen Tropeze ramu.

Floransa Malro, Veronika Kampion ir Ana Boduen, kurios žavisi Fransuaza, taip pat Briuno Morelis ir Bernaras Frankas čia džiaugsmingai priima patį keisčiausią ir patį linksmiausią partnerį – Žaką Šazo. Jis ką tik sugalvojo juokingą Mari Šantal personažą, kuris linksmina Paryžiaus aukštuomenę. Tai profesionalus šokėjas, dendis, dailus keturiasdešimtmetis vyras (Žakui trisdešimt septyneri), su kuriuo, kaip ir su Bernaru Franku, Fransuaza susidraugavo „visam gyvenimui". Būdamas homoseksualus, jis ją taip įsimylės, kad viename savo gyvenimo tarpsnyje netgi ketins ją vesti. Beje, ji mąstys taip pat. Bet santuokai jie visada bus pasirengę skirtingu metu.

O laikas bėga. Fransuazai ir jos draugų būriui tai pirmoji alinamo nuovargio, kai raibuliuojantis vanduo gaivina įdegusius kūnus, vasara. Šių prie džiazo, bugivugio, klubų kraipymo ir juokų pripratusių balsų triukšmas per vieną sezoną nedidelį uostą paverčia kurortu.

Ateina vasaros pabaiga. Tuo metu, kai susišiaušę jaunuoliai, tie „pakvaišėliai", kaip švelniai juos vadina du vietiniai žandarai, sugrįžta į sostinę, kuri vėl tapo pramoninė, prieš Rožė Vadimo kamerą iš jūros išplaukusi begėdiška Ieva rengiasi užburti drovų ir pavydų jaunuolį. Pagaliau nurimusiame paplūdimyje deivė filmuojasi filme *Ir Dievas sukūrė moterį*. Ant sirenos kūno draikosi šviesūs laukinukės plaukai. Kai ji eina per smėlį, kurį ruduo nudažė pilka ir žalia spalvomis, kai ji šoka, laisva, ant stalo kavinėje, nuo geismo pašiurpsta oda. Jos vardas Brižita Bardo. Ji

vos pusmečiu vyresnė už Fransuazą. Jos abi linksmai leis laiką Sen Tropeze. Bet apie tai vėliau.

Dabar Fransuaza išsinuomojo pirmąjį butą Paryžiuje, Grenel gatvėje, šalia tuometinės SSSR ambasados. Ji ten apsigyvena su broliu. Šiek tiek jį paremontuoja. Bute, rašo ji knygoje *Pro petį*, „nereikalinga virtuvė, svetainė su pianinu, sofa, aptraukta dirbtine panteros oda, o antrame aukšte – du miegamieji su vonios kambariais“. Visa kita: kelios lempos, pastatytos ant žemės, paveikslai ant sienų, kuriuos ji nusipirko užėjus norui, bei pagalvėlės, išmėtytos tiesiog ant žemės, erdvei užpildyti.

Bet ji jau samdo kambarinę ir virėją. Žiulija Liafon, kuri jai buvo kaip motina, jos visai neišmokė nei tvarkytis, nei išsivirti kiaušinio, nei pasidaryti puodelio arbatos. Taigi virtuvė visada atrodo nepriekaištingai, bet kambary gali rasti susuktus į gniužulą išmėtytus drabužius, iš kurių ji ką tik išsinėrė. Tačiau Fransuaza yra svetingų ir nuolat pilnų namų šeimininkė... tik būtina sąlyga, kad jai kas nors padės.

Brolis ir sesuo abu jaunuoliai – tokie jie liks visą gyvenimą – po nemigos naktų, praleistų šokant ir geriant Sen Žermen de Prė naktiniuose klubuose, mėgsta auštant „pramankštinti savo senus automobilius, ypač sportinį „Gordon“, šiek tiek išklerusį nuo lenktynių, greitkelyje, kur triukšmas, vėjas, krestelėjimai išblaivydavo kurį nors iš mūsų, kuriam to prisireikdavo“*.

Tai netrukdo Fransuazai dažnai, kaip tik gali, apsilankyti savo tėvų bute Malerbo gatvėje. Nepaisant pripažinimo, kuris kai kada juos erzina, ji visada jiems liks mažoji Fransetė, numylėtinė.

Ji puldinėja nuo vienos meilės prie kitos, nuo vieno meilužio (ar jau meilužės?) prie kito. „Kiek trunka, paklaus ji Pjero Degropo vieno televizijos interviu metu, didelė meilė? Tris mėne-

* *Derrière l'épaule*, [Paris]: Plon, 1998.

sius?“ Vieną kartą, kai ji davė išbandyti savo dailųjį „Jaguar“ Marlenai Ditrich, pikti liežuviai plakė, kad tai įsimylėjėlių pabėgimas. Kodėl gi ne? Jos kūnas, širdis, įpročiai laisvi.

Kai kurie jos meilužiai liks nepaprastai ištikimais draugais. Tokie kaip, savaime aišku, Bernaras Frankas, taip pat Mišelis Manis bei Žanas Polis Foras. Kiti pradings gyvenimo užmarštyje. Jai tai nerūpi. Tačiau kai kas šešėlyje laukia, stebi. Tai Gi Šeleris, pirmasis paslaugus jos riteris Niujorke. Šis keturiasdešimtmetis suvedžiotojas jau perėjo per jos lovą. Bet leidėjui, kaip ir visai Paryžiaus kritikai, visų pirma smalsu perskaityti antrąjį mažojo talento romaną.

Tiesa, kurį laiką Fransuazą savo šlove užgožia septynmetė mergaičiukė. Su savo poezijos rinkiniu, krištoliniu balsu, rūpestingai supintomis kasomis, didžiulėmis išraiškingomis akimis, Minu Drue dažniausiai mirga laikraščiuose, kai pasirodo knyga *Savotiška šypsena.*

1956 metų kovas. Dedikuota Floransai Malro, ta „savotiška šypsena“ – tai šypsena, kuria kartais nusišypso Dominyka, Sorbonos studentė, ir kuri apstulbina jos jauną mylimąjį Bertraną. Bertranas ją supažindino su savo dėde Luku ir teta Fransuaza. Kol teta su Dominyka, tokia vieniša sostinėje, elgiasi kaip su dukra, mergina leidžiasi suvedžiojama Luko, kuris pasiguldo ją į savo lovą.

Jau nuo pirmo skyriaus Dominykos lūpomis prabyla Fransuaza: „[...] Nežinau kodėl, buvau apimta staigaus laimės pojūčio; fizinės, per kraštus besiliejančios nuojautos, kad vieną dieną mirsiu, kad nebebus mano rankos ant chromuotos briaunos nei saulės mano akyse“. O knyga baigiasi tokia liūdna gaida: „Netikėtai užklupau save veidrodyje ir pamačiau, kad šypsausi. Nenustojau sau šypsotis, negalėjau. Žinojau, kad ir vėl esu viena. Panorau ištarti tą žodį sau pačiai. Viena. Viena. Na,

ir kas? Aš juk moteris, mylėjusi vyrą. Tai buvo paprasta istorija; nėra ko vaipytis“*.

Ir visi atsigręžia į Sagan. Keturi žymūs to meto kritikai: Roberas Kempfas, Roberas Kanteras, Emilis Henrijo, Andrė Ruso paleidžia strėles. „Ir vėl panelė Sagan mus stebina. Žinoma, to nekantriai laukėme – daugelis su šautuvais – po romano *Sveikas, liūdesy,* bet daugelis šių šautuvų nusileido prieš tą paprastą knygą, tokią pat jautrią ir dar artimesnę įprastiniam gyvenimui nei *Sveikas, liūdesy.* Įdomu, kad *Savotiška šypsena* rodo naivumą, pažeidžiamumą, kurio pirmasis romanas neleido tikėtis. Kai kur jis atskleidžia jausmingumą, jaudinantį ir atkaklų didelės meilės ieškojimą iki to ryto, kai veikėja atsibunda, liūliuojama Mocarto, kuris sugrąžina jai gyvenimo skonį“**.

Nors kiti kritikai, turintys mažesnį polėkį, mane triuškina, man tai nė motais, sako ji. Pardavimas didėja. Pasisekimas nemažėja. Iš visų pusių skatinama, daugeliui skaitytojų ji įkūnija savotišką talento stebuklą.

Perskaitęs romaną *Sveikas, liūdesy*, Mišelis Manis paskambina Fransuazai. Jis jaučia, kad ji gali parašyti žodžius jo muzikai. Jie susitinka Malerbo bulvare, nueina į „Trijų plaktukų“ rūsį Galand gatvėje. Jis paskambina melodiją pianinu. Ji suranda jai tinkamus žodžius. Jie daugiau nebesiskiria.

Su Mišeliu, kuris muzikai, kurią vadina „elektroakustiniu džiazu“, naudoja Marteno bangas ir elektrinius klavišinius instrumentus, Fransuaza rašo ilgesingas dainas. Jas atlieka jos draugė Anabelė Švob de Liurs. Žiuljeta Greko jas populiarina madinguose klubuose. Juodai vilkinti dama, kuri rengs puikius vakarus „Raudonojoje rožėje“ ir „Abatijos“ kabarete, pradeda savo,

* *Un certain sourire*, [Paris]: Julliard, 1956.

** *Derrière l'épaule*.

dainininkės ir aktorės, karjerą. Greko dainuoja Sagan, kurios keturias dainas ji įrašo keturiasdešimt penkių apsisukimų per minutę greičio plokštelėje.

Žodžiai, taip primenantys žodžius iš jos knygų:

Aš žinau, kaip saldu
tave mylėti,
kai tu ramiai miegi
šalia manęs

Rudenį.
[...] Aš tau sakau, aš prisiekiu,
Kad tik vieno dalyko,
To, kas vadinama laime,
Mums trūko...

Vėliau ji parašys ir daugiau dainų Muludžiui, Aznavūrui ir netgi Džonui Holidėjui (*Kažkokie riksmai*, 1999 m.). Ji parašys žodžius filmui *Ar mėgstate Bramsą?* pagal Žoržo Oriko muziką, o ją atliks Montanas.

Manis, su kuriuo Fransuaza vėl išskris į Niujorką 1956 metais ir kelionės pabaigoje klausysis Bili Holidei, šeštajame dešimtmetyje bus vienas iš didžiausią paklausą turinčių kino kompozitorių. Savo rūmuose Heruvilyje, Val d'Uazo departamente, jis įsirengs labai modernią studiją. Čia daryti įrašų atvyks ir Deividas Buvis, ir grupė „Pink Floyd". Ją suniokos baisus gaisras. Mišelis Manis nusižudys 1984-aisiais...

Pirmąją* 1956 metų vasaros dieną Sagan sueina dvidešimt vieni. Pagaliau ji pilnametė, galinti kaip reikiant naudotis savo

* Apsirikimas originale. Sagan gimė birželio 21 d. (*Red.*)

laisve. Pavyzdžiui, laisvai gali lošti. Ir štai ji Kanų Palm Byče, lydima dviejų krikštatėvių. Atsidūrusi prieš žalią stalą, pamiršta ją supančius veidus. Lošia. Visada pranokdama savo galimybes. „Ten palikau tik savo gyvenimo būdo likučius“, – rašo knygoje *Su geriausiais atsiminimais*. Išsvajoto gyvenimo būdo, patikslina ji, bet ne prabangos. Nes pinigai reikalingi tik laisvei sau ir tiems, kurie ją supa, kad išvengtų „ susirūpinusio ar dėl kokios nors priežasties, išskyrus meilės sielvartą, iškreipto veido“*.

Tas lošimo pasaulis, tylus, nuščiuvęs, prirūkytas, kur mostu užsakomi stipriausi eliksyrai, tas kerintis pasaulis pagaliau jai atsiveria. Jis jai atskleidžia didžiausių turtuolių, kurie prie *chemin de fer*** varžosi dėl netikėtų milijonų. Stovinėdama prieš ruletę, įsidėmi magiškus skaičius (3, 8, 11). Greitai supranta, kad pirmenybę teikia juodai, o ne raudonai spalvai, neporiniams skaičiams, o ne poriniams, dažniau pralošia, nei laimi. Juoda spalva, neporinis ir nesėkmė... tai taps netgi jos gyvenimo apibrėžimu.

Lošdama *chemin de fer*, prie kurio ji su malonumu grįžta, išmoksta apsimetinėti. Visai kaip vaikystėje, priversta slėpti savo skausmą. Ar laimi, ar pralošia, ar jai pasiutusiai nesiseka, ji tik šypsosi. Susikaupusi, gyvenanti tik ta akimirka, ji lošia. Įtraukta į tą mįslingą kovą su atsitiktinumu išeina iš jos tai be su, tai apsipylusi pinigais, kuriuos skuba iššvaistyti.

Praėjus trims mėnesiams nuo to pirmojo karto, trims mėnesiams nuo tada, kai mielai leidosi įsukama į lošimo pinkles, atsiduria Monte Karlo kazino. Argi jai gali neatsiverti durys? Argi mažoji Sagan ne milijardierė? Niekas jos negąsdina. Priešais ją –

* *Avec mon meilleur souvenir.*

** Lošimas kortomis, kitaip dar vadinamas *Baccarra*, kur statomos didžiausios sumos. (*Vert.*)

Ali Agha Khanas. Vėjavaikis, vedęs Ritą Heivert, princas milijardierius, per kiekvieną savo gimtadienį gaunantis aukso ir brangakmenių dalį. Agha Khanas, apgaubtas ūžautojo legendos, taip pat atkaklus. Ir ji lošia priešais tą princą iš „Tūkstančio ir vienos nakties“ stulbinamą *chemin de fer* partiją ir beveik negalvodama, begėdiškai išlošia. Agha Khano, rašo ji su humoru, „vos neištiko priepuolis, damos dėl jo mėtė savo deimantus“...

Ji sugrįžta į Sen Tropezą tekant saulei; jūra atspindi žaižaruojančius blyksnius spindulių, kuriuos laužo nedidelės baltos bangos.

Tai kitos vasaros pabaiga. Fransuaza grįžta į Paryžių.

8

Nors taip ir neatrodo, bet Fransuaza dirba. Vis dažniau savo lovoje, pasidėjusi sąsiuvinį ant kelių, leidžia skrieti savo plunksnai. Novelės, straipsniai, eilės, pjesės – jai niekas nesvetima. Rašyti jau tampa poreikiu. Ji gyvena netvarkingai, įnirtingai alina savo kūną, juokiasi, šoka, geria, myli, slėpdama nuo visų, o galbūt ir nuo savęs, sutrikimą: baimę, nuobodulio siaubą. Ją užvaldęs troškimas atmesti bet kokius laisvės apribojimus, jos entuziastingas rašymas galbūt kilęs iš tos didžiulės tuštumos joje, nuo kurios reikia pabėgti.

Tačiau tą 1956–1957 metų žiemą persikrausto į namą, išsinuomotą netoli Miji la Forė. „Velniop paryžietišką gyvenimą, velniop naktinius klubus, viskį, nuotykius, karinius orkestrus. Tegyvuoja skaitymas, židinio liepsna, gera muzika ir filosofinės diskusijos."*

Ten pas ją atvažiuoja tuo metu neetatiniu žurnalistu *Paris-Press* agentūroje dirbantis Voldemaras Lestjenas. Jie susitiko pas Floransą Malro, kai Fransuaza sirgo baisiu gripu. Vieną dieną Floransa rado savo draugę lovoje prastai atrodančią, kosinčią ir karščiuojančią. Žinodama Fransuazos silpnumą, Floransa ją tučtuojau parsivežė namo slaugyti. Būtent ten Voldemaras ją ir įsimylėjo – iš pirmo žvilgsnio.

* *Avec mon meilleur souvenir.*

Štai jie dviese trobelėje, kurią jis apibūdina taip: „Kaminas traukė prastai, rytais reikėdavo nudaužyti ledus. Gyvenome kaip kačiukai, prisiglaudę vienas prie kito. Jai buvo dvidešimt vieni, man – dvidešimt dveji. Ilgai miegodavome, skaitydavome, šnekučiuodavomės, trankydavomės didžiuliu „Buick“ su atlošiamu viršum. [...] Vieną gražų rytą sužinojau, kad persikraustome į Kristiano Dioro malūną“*.

Jauno gražuolio apgailestavimui, Fransuazos meilė niekad netrunka labai ilgai. Ji labiau vertina (ir visada vertins) draugystę. Ne todėl, kad nemėgsta polėkio ir aistros įkarščio. Tiesiog ją apsėdęs bėgimas savęs link, jos pačios gyvenimas. Anksčiau ar vėliau reikės stoti į mūšį su laiko, kurį atima kitas žmogus, švaistymu, su kliūtimis, kurių iškils, kai jie susikibs dėl jos užgaidų.

Pripažintas meilužis, besisukinėjantis apie ją – kaip erzinanti musė, nes trukdo pasinerti į skaitymą, svajones, kūrybinį tingulį, kuris yra jos gyvenimas. Nors ji ir klausosi, kaip jos kūnas virpa sutartinai su kitu, gyvenimas kartu jai atsibosta. Ji ypač dėmesinga savo kūnui, aptemptam jautrios odos. Užmerktais vokais ji gerte geria malonumo karštį.

Vieną vakarą ji pareiškia Voldemarui ketinanti tekėti už savo palydovo, vyriškio liūdnomis akimis, Gi Šelerio, nes ją užvaldė aistra. Svaiginama aistra, kuri augo nepastebimai, kaip galinga nevaldoma pirma didžioji meilė. Tik ar tai žino suinteresuotas asmuo? Tad Voldemaras tučtuojau susikrauna daiktus ir paskutiniu autobusu grįžta į Paryžių. Skersvėjų perpučiamame name jo vietą užima Veronika Kampion, Veronika, klasės draugė, su kuria Fransuaza gali tyliai, be žodžių kartu skaityti, klausytis muzikos, svajoti, rašyti.

* Jean-Claude Lamy, *Sagan*, [Paris]: Mercure de France, 1988.

Po kelių mėnesių Voldemaras gauna buvusios meilužės kvietimą praleisti savaitgalį kaime, nors ji jau seniai neberašo. Ten bus, rašo ji, aktorė Melina Merkuri ir režisierius Žiulis Dasenas, dar viena bičiulių pora, literatūros agentas Alenas Bernheimas su žmona Maržeri, taip pat jos brolis Žakas Kuarė, Veronika Kampion ir pagaliau Bernaras Frankas, ką tik atsigavęs po sunkaus apsinuodijimo maistu. Trūksta tik Floransos Malro, ir Sagan kompanija būtų pilna. Bet Floransa negaluoja.

1957 metų balandžio 14 diena. Maždaug pusė trijų. Paskambina Dasenai, norėdami atsiprašyti dėl vėlavimo: prakiuro jų automobilio padanga. Fransuaza primygtinai siūlosi važiuoti jų pasitikti.

Ji vairuoja „Aston Martin" automobilį, kurį nusipirko nebe naują. Ją lydi Voldemaras, Bernaras ir Veronika. Šiek tiek palyta. Dangus žemas ir pilkas. Gaižus pavasaris dar palieka plačias miglos driekenas. Visai netoli Korbėjaus „Aston Martin" privažiuoja prie Dasenų „Peugeot 203" automobilio. Bučiuojasi. Susitaria susitikti „Malūne". „Aston Martin" padidina greitį ir dingsta už horizonto.

„Mums dar gerai neįsibėgėjus, mašina pradėjo slidinėti, pasakoja Voldemaras Lestjenas. Ji paslysta, sukteli į šalikelę, peršoka griovį, savo pamišėlišką kelionę baigia javų lauke, apsiverčia. Visi trys keleiviai iškritę. Veronikai įskilęs dubens kaulas, Voldemarui sulaužyta ranka. Tik Bernaras išsisuka keliais įdrėskimais. Fransuaza lieka užspausta vairo."

Pirmieji į vietą atvyksta Dasenai ir jų draugai. „Melina ir Maržeri (Bernheim) nubėgo į kelkraštį stabdyti pravažiuojančių automobilių ir prašyti pagalbos", – pasakos Žiulis Dasenas. Kai automobilį pastato ant ratų, jie supranta, kad Fransuaza rimtai sužeista. Iš nosies bėga kraujas, ir ji gargaliuoja. Alenas Bernheimas jai padaro dirbtinį kvėpavimą pro burną. Žandarai įkelia

ją į nedidelį savo sunkvežimį. „Iš jos burnos tekėjo rausvos putos. Mėgino kalbėti, bet vietoj žodžių iš lūpų virto didžiuliai burbulai“, – pasakojo žandaras Bualo pirmiesiems Sagan biografams Žerarui Gojė ir Žanui Marvjė*.

Fransuaza nugabenama į Korbėjaus ligoninę. Visi mano, kad ji mirs. Žakas, jos brolis, nugirsta seselę sakant: „Tai tik minučių klausimas. Reikia pakviesti kunigą“.

„Nuskambėjus varpams, atvyko klebonas, apsirengęs visiškai juodai, apsuptas savo choro vaikų. Jis padėjo Nukryžiuotąjį ant antklodės, tarp Fransuazos rankų. Jis meldėsi. Meldėsi ilgai.“**

Priešingai medikų pranašavimams, Fransuaza liko gyva. Būklei nesikeičiant, buvo perkelta į Majo de Neji kliniką, profesoriaus Žiuvenelio skyrių. Galvos trauma, sulaužyta krūtinės ląsta, sumušta pilvo ertmė. Galvūgalyje susirenka žymiausi chirurgai: Lebo, Laribuazjero neurochirurgijos skyriaus vadovas, Kretjenas, pneumologijos specialistas, Patelis, pilvo chirurgijos profesorius Tenone, apsupa Žiuvenelį. Luji Žakas Švarcas, ją gydantis gydytojas, susijaudinęs žvelgia į sutinusį veidelį, apvyniotą tvarsčiais. Nieko negalima daryti: nei operuoti, netgi jos paliesti. Reikia laukti, stebint širdį, kuri pamažu tyla. Tris dienas ji kabo tarp gyvybės ir mirties.

Nedidelėje salėje, esančioje šalia trisdešimt šeštos palatos, jos tėvas – iš laikraščių sužinojęs apie avariją, galvotrūkčiais grįžta iš Šveicarijos, motina atvažiuoja iš Kažarko, brolis, sesuo, jos draugai skaičiuoja valandas. Lauke iš viso pasaulio suplūdę žurnalistai kantriai lūkuriuoja savo automobiliuose, tykodami nors

* G. Gohier et J. Marvier, *Bonjour, Françoise*, [Paris]: Éditions du grand Damier, 1957.

** Ten pat.

menkiausių pokyčių. Rotatoriai paruošti spausdinti pirmąjį pranešimą apie pasveikimą arba nekrologą.

Klinikos personalas nebežino, kur dėti plūstančias gėles, palankumo ženklus, jaudinančias telegramas. Viename voke kažkoks sunkvežimio vairuotojas, anonimas, įdėjo medalį, kuris, pasak jo, išgelbėjo jam gyvybę. Sustingusi trisdešimt šeštoje Majo klinikos palatoje, Fransuaza nežino, kad jos besišypsančios portretas – pirmuose pasaulio laikraščių puslapiuose. Kaip ir prieš keletą mėnesių trykštančio jaunyste Džeimso Dino, kitos automobilio greičio aukos, portretas.

Pagaliau, praėjus trims neaiškaus laukimo dienoms, Fransuaza išlenda iš „didžiulės juodos skylės". Pirmieji veidai, kuriuos atpažįsta, – brolio Žako ir Aleksandro Astriuko, režisieriaus, su kuriuo ji susipažino Sen Tropeze ir kuris nuo to laiko yra švelniai prisirišęs prie jos. Jie nerimastingai žvelgia į ją. Šešta valanda ryto. Melodingu savo balseliu ji nemikčiodama paklausia:

– Kodėl aš čia?

Tik parodžius sumaitoto „Aston Martin" nuotrauką, ji patiki avarija. Būdama puiki vairuotoja, visada važinėjo greitai, bet atsargiai, suvokdama ribas, kurių negalima peržengti. Tačiau keliai, netgi, regis, ir žinomi, tai ne lygūs paviršiai, kuriais slysti be susidūrimų ir staigmenų. Ji vos neužmokėjo savo gyvybe už aistrą ginti automobilius kaip pasiutusius žirgus.

Lėtas, skausmingas gijimas. Fransuaza taip kankinasi, kad tenka griebtis pavojingų medicininių priemonių jai nuraminti. Palfiumas*, kurio sudėtyje yra opijaus, kurį tuo metu vartoja gydyti paskutinės stadijos vėžininkams, beveik iškart duoda efektą. Tačiau jis suteikia ne tik švelnią palaimą, bet ir priklausomybę.

* Palfiumas – psichoterapiniai vaistai. (*Vert.*)

Būtent tada Fransuaza pripranta prie narkotikų. Jie ją ramina, pakelia nuotaiką, akivaizdžiai pagerina savijautą, kad jos kūnas, toks silpnas ir toks sumaitotas, pagaliau palieka ją ramybėje. Juolab galva vėl pradėjo puikiai veikti.

Ji žvelgia į gražų Gi Šelerio veidą, palinkusį virš jos. „Jeigu išsikapstysi, vesiu“, – sako keturiasdešimt dvejų metų suvedžiotojas – kuris niekad nebuvo vedęs – uogytei, kuriai dar nėra dvidešimt dvejų. Netikėtas siūlymas. Nuo Jungtinių Valstijų ji jo beveik nematė, bet tai jai nesutrukdė duoti valios vaizduotei...

Taip, ji eis pas merą. Ir kleboną, kodėl gi ne? Nesvarbu pas ką, kad tik jis visada liktų šalia jos. Ji džiūgauja. Ji myli. Nuo to beveik pamiršta fizines savo kančias. Gi Šeleris panašus į jos tėvą. Jis galėtų būti vienas iš veikėjų, kurie jos romanuose pavergia jos amžiaus merginas. Bet visų pirma reikia išsivaduoti iš tos ilgos kankynės. Palfiumas, kurį dar vadina 875, jai suteikia jėgų vėl atsistoti ant kojų. Ji nebegali be jo apsieiti. Trys vasaros mėnesiai jai tarsi nemalonus bulvaras, kur narkotikai, kaip ir stiprieji gėrimai, tikrovę įvynioja į vatą.

Tuo metu jos „karjera“ pati savaime rieda toliau: Otas Premingeris suka filmą *Sveikas, liūdesy*; jame Sesilės vaidmenį atlieka jauna, trapi, kaip ir ji, moteris – Džina Seberg, o Anos – gražioji Debora Ker. Milena Demonžo vaidina jaunąją Sesilės tėvo meilužę, o jį patį – Deividas Nivenas.

Galima sakyti, kad visa tai vyksta be jos, nors 1957 metų rugsėjį, praėjus pusmečiui po avarijos, ji ir vėl susitinka su režisieriumi filmavimo aikštelėje Sen Tropeze ir susipažįsta su aktoriais. Jos kūrinys jos nedomina. Ji yra kažkur kitur, skendi toje ramioje, euforinėje būsenoje, kurioje ją laiko palfiumas.

1957 metų rudenį gydytojas įtikina ją atlikti pirmąjį dezintoksikacinį gydymą daktaro Morelio klinikoje, Paryžiaus priemiestyje. Mėnesį ji ten gyvena su šizofrenikais, sielvartaujančiais, iš-

kreiptais veidais, sanitarais ir pamišėliais, vaikštinėjančiais parke, kur ryškiai žalia veja, leidžiančiais keistus garsus.

Rašydama dienoraštį, po truputį pradeda suvokti nuosmukio, kuriam pasmerkė savo kūną, mastą. Ji kovoja su abstinencija, nusivilia, kovoja kiekvieną valandą, kiekvieną minutę. Tačiau turi pereiti tą nujunkymo laiką, nes jos širdis šlubuoja, neaiškiai plaka, kartais, kai bėgioja alėjomis, dar drėgnomis nuo ką tik iškritusio lietaus, stipriai daužosi. „Seku save, rašo ji. Esu gyvulys, kuris seka kitą gyvulį.“*

Ji ir laukia. Veronikos Kampion, Floransos Malro, paskutinio savo meilužio Gi Šelerio. Dešimt, dvylika, trylika valandų laukia gelbstinčios ampulės. Vėl pradeda skaityti, keverzoti, netgi rašyti. Bet nuobodžiauja, jaučiasi apleista, nesugebanti jausti. „Man regis, kad nieko nebemyliu... [...] Pamilsiu save pačią, rūpinsiuos savimi, kaitinsiuosi, vieną po kito stiprinsiu savo raumenis, rengsiuosi, be galo tausosiu nervus, dovanosiu sau dovanas, veidrodžiuose šypsosiuosi sau blausiais šypsniais. Mylėsiu save.“

Vaidilutė, sauganti save. Vidinė liepsna ją visada laiko ant kojų, ji tai neaiškiai suvokė būtent tą akimirką, kaip su pašaipa rašo savo dienoraštyje. Iš tiesų, visą savo gyvenimą atkakliai įveiks kiekvieną savo negalią su didžiuliu ryžtu saugodama savo geriausią bičiulį – tą, su kuriuo ji ir elgiasi blogiausiai, – savo kūną nuo laiko nešamų negandų.

Ar lapkričio mėnesį, išėjusi iš daktaro Morelio klinikos, yra išgydyta nuo narkomanijos? Tuo metu galbūt. Tačiau narkotikai ir toliau labai gundo.

Iškart vėl griebiasi rašyti. Lovoje mokykliniuose sąsiuviniuose rašo *Po mėnesio, po metų*, romaną, jį skiria Gi Šeleriui. Pava-

* *Toxiques*, illustré par Bernard Buffet, [Paris]: Julliard, 1964.

dinimas, paimtas iš Rasino Berenikės eilių, ir vėl daug sako: „Kokia kančia po mėnesio, po metų..."

Fransuaza dažnai neigė, kad medžiagos knygoms semiasi iš savo gyvenimo. Tačiau, labiau įsigilinus į jos kūrybą, aptinki ištisas pastraipas, atskleidžiančias dvasines jos būsenas, proveržius ir netgi nugludintus malonumų aprašymus. Abstrakcija, paversta romano intriga, kaip visada, sukurta jos vaizduotės, Žozė iš trečiojo romano – tai ji pati. Kaip ir Fransuaza, ji puldinėja nuo vieno vyro prie kito, o kartais, ketvirtą valandą nakties atsibudusi savo lovoje su jaunuoliu, visada gražiu, savęs klausia: ką jis čia veikia?

Žozė jauna, turtinga ir laisva, kaip ir ji. Šalia šios veikėjos, kuri pasirodys trijuose kituose Sagan romanuose, pasirodys ir Maligrasai. Tarsi gilioje Fransuazos vienatvėje tikroji jos šeima būtų ta popierinė, jos sukurta šeima.

Alenas ir Fani Maligrasai, nusigyvenusių intelektualų pora, droviai vienas nuo kito slepiantys penkiasdešimties metų suniokotus savo kūnus. Vakarėliuose, kuriuos rengia pirmadieniais, jie svaiginasi jaunų talentų: iš provincijos atvykusio Eduaro Maligraso, jauno rašytojo Bernaro, praradusio įkvėpimą, bei Beatrisės, aktorės, kuri yra šlovės viršūnėje, jėga ir grožiu. Visos sąlygos, kaip Rasino kūryboje, įsiliepsnoti nelaimingai meilei. Kiekvienas veikėjas čia gali nusvilti sparnus nepatenkintų aistrų liepsnoje.

Po mėnesio, po metų yra sudėtingesnis už ankstesnius romanus, jame yra ir sukrėtimų, kurie perveria iki sielos gelmių: „Rytoj Žozė ir vėl užims svarbiausią vietą jo gyvenime, ir jis padarys tūkstantį niekšybių, patirs tūkstantį nesėkmių, bet šį vakarą, kad ir mirtinai pavargęs ir nusiminęs, Bernaras kažką atrado, ką nuo šiol vėl bet kada atras, – ramų savo paties veidą, sūpuojamą pakelės medžių lapijos"*. Su paprastu geidulingumu, kuris kom-

* Cit. iš: Françoise Sagan, *Po mėnesio, po metų*: (romanai), Vilnius, 2005, p. 40–41. Vertė Vitalija Gylikienė.

pensuoja kai kurių scenų tuštumą: „Pabudęs šalia Beatrisės, Eduaras staiga pajuto tokį laimės antplūdį, kuris, kaip staiga suvoki, pateisina visą gyvenimą ir kurį vėliau, praėjus jaunystės apakimui, tikriausiai kaltini tavo gyvenimą pražudžius“*.

Po mėnesio, po metų nustebina kritiką – romaną ji iškoneveikia. „Tai tikras niekalas“, – rašo vienas iš žurnalistų, be abejo, perskaitęs tokius sakinius, kaip: „Bet nepaprastai norėčiau užsiimti kažkuo, kas man patiktų, ne, kas mane uždegtų“**. [...] „Viename sakinyje per daug aistros“, – tęsia jis. Ar tai Sagan genialumo, ar tiesiog išsiblaškymo ženklas? Nuspręs skaitytojas.

„Paklauskime savęs, kaip ji išvengs paviršutiniškumo?“ – rašo kitas komentuotojas. Vėliau jai į pagalbą atskuba garsios pavardės. Rašytojas Andrė Morua, *Širdžių klimatų* autorius, nueis netgi labai toli: „Toje knygoje, kaip ir abiejose ankstesnėse, plevena kažkoks nebūties kvapas, rašo jis. Sagan, kaip ir Prusto, knygose jis turi žavesio. [...], tas vakaras pas Maligrasus labai primena Germantų princo *Atrastame laike* rytmetį“.

Šimtas aštuoniasdešimt penki paskubomis surašyti puslapiai, iš kurių dvidešimt pamesta Liutecijoje, kur ji buvo prisiglaudusi, o tai dažnai daro, dvidešimt puslapių, kuriuos priversta skubiai perrašyti iš naujo, nes Žiuljaras laukia... Tai gali pasirodyti įžūlu. Tai knyga su intarpu. Tačiau, ją skaitydamas, nustembi dėl kai kurių sakinių sodrumo, dėl to pasaulio nusivylimo, tos meilės dykumos. Visi myli tą, kuris jo nemyli, ir visi suvokia tą tikrovę su nuostaba ar kančia. Sagan tai sako balsu, tiesa, tyliu, bet labai subtiliai ir lengvai. Tai patvirtina dialogas, kuriuo kūrinys baigiasi:

* Ten pat, p. 47.

** Ten pat, p. 30.

„Žozė [sako Bernaras, jaunas, neturintis įkvėpimo rašytojas], – tai neįmanoma. Ką mes visi padarėme?.. Kas atsitiko? Ką visa tai reiškia?

– Per daug galvot neverta apie tai, – tarė ji švelniai, – nes šitaip galima išeit iš proto.“*

Po avarijos Sagan labai pasikeitė.

Vos pajėgia atsikelti, eina pasiramsčiuodama vaikštyne. Raumenys nebeklauso. Labai sunkiai valgo. Bet rankų nenuleidžia. Ir vėl viena didžiajame Kristiano Dioro malūne Miji la Forė šį kartą pradeda rašyti teatro pjesę, trisdešimt puslapių, kurie, skatinant „Athénée“ teatro direktoriui Andrė Barzakui, virs *Pilimi Švedijoje*. Ji taip pat išmėgina save, rašydama libretą baletui *Praleistas pasimatymas*, kuriam dekoracijas sukurs Bernaras Biufė, muziką – Mišelis Manis, režisuos Rožė Vadimas.

Tuo metu, kai trečias romanas sulaukia didžiulio pasisekimo, ji nuvažiuoja į Krantą su ramentais. Apsistoja Bovajone, tarp Sen Maksimo ir Sen Tropezo, nes dėl daugelio aplinkybių *Praleistas pasimatymas*, kuris turėjo būti pastatytas Paryžiuje, pastatomas Monte Karle. Fransuaza dalyvauja baleto repeticijose, lydima artimiausių bičiulių. Tarp jų – Pjeras Beržė, Bernaro Biufė draugas, jaunas ir žymus leidėjas, kuris, be abejo, pirmasis pastebi spektaklio spragas, nepaisant visų surinktų talentų ir dviejų žvaigždžių Noelės Adam ir Vladimiro Skuratovo geranoriškumo. Bet jis apie tai nekalba.

Baleto siužetas labai saganiškas: studentas sutinka jauną moterį ir pamilsta. Jis mano, kad tai abipusis jausmas. Bet Dulsinėjos vyras laukia Niujorke. Ji pažada studentui, kad nelips į lėktuvą, kuris turi pakilti antrą valandą nakties, ir ateis pas jį vi-

* Ten pat, p. 96.

siems laikams. Kol jis jos laukia kambaryje, išpuoštame dėl jos, įgriūva draugai, priverčia jį švęsti prieš jo valią. Antrą valandą nakties, tuo metu, kai lėktuvas pakyla, graužiamas nerimo, jis išvaro kompaniją ir išgeria nuodų. Jis vos spėja apkabinti pagaliau pasirodžiusią jaunąją moterį. Jis miršta.

Premjera įvyko 1957 metų gruodį rinktiniams žiūrovams: į kunigaikštystę suvažiavo visos Paryžiaus įžymybės. Rezultatu Fransuaza abejoja: dėl per daug griežtų Biufė dekoracijų, abejotinos choreografijos, drąsios režisūros spektaklis nėra vientisas, ir kritika jį įvertins griežtai. Ji tai žino. Per pertrauką nubėga prie lošimo automatų. Niekas nesudrumsčia jos geros akimirkos nuotaikos. Tą akivaizdų vidinį drovumą pagyvina ramus pasitikėjimas savimi. Ir viskas. Spektaklį reikia perkelti kitur. Ir baletas, 1958 metų vasarį pastatytas „Eliziejaus laukų“ teatre, repertuare išliks vieną mėnesį.

9

Kaip ir buvo žadėjęs, Gi Šeleris oficialiai pasiperša Fransuazai. Ji sutinka, nes myli begaline meile, kaip niekada nebuvo mylėjusi, tą moterų numylėtinį, kuris sekioja paskui ją nuo jų susitikimo Niujorke. Praėjus daugeliui metų, Fransuaza prisimins: „Mūsų susitikimą būtų galima palyginti su violončele, grojančia mano gyvenimo, kuriam jis visiškai ir ilgai vadovavo pats to gerai nesuvokdamas, fone“*.

Būtent todėl už jo išteka. Ji pagaliau pajunta, kad kai kas ją valdo, kaip būtų galėjęs pasielgti tėvas, jei būtų buvęs atidesnis per pastaruosius metus, kaip būtų galėjęs pavergti brolis, jei nebūtų buvęs toks lengvabūdis. Gi amžius, jo, išvaizdaus keturiasdešimtmečio, laikysena, suvedžiotojo reputacija, neginčijama įtaka literatūriniam Paryžiaus gyvenimui daro jį žmogumi, dėl kurio mažoji Fransuaza Kuarė jaučiasi ūgtelėjusi.

Ar Renė Žiuljaro ji nevadina savo „dėde“, ar Helena ir Pjeras Lazarevai nėra jos „krikštatėviai“ tame žiniasklaidos ir leidybos, knygų ir spektaklių pasaulyje, pasaulyje intelektualų, kuriais ji žavisi, bet kurie jos nepriima? Ji neaiškiai tikisi, kad, kai atsidurs Gi Šelerio glėbyje, pasikeis jos padėtis. Bet svarbiausia, kad jis bus jos sutuoktinis, jos vyras, jos meilužis, jos bendrininkas, jos gyvenimo vyras.

* *Derrière l'épaule*, [Paris]: Plon, 1998.

Spauda, sužinojusi, kad ketina tuoktis, ją persekioja, nori sužinoti viską apie iškilmes, dvasinę Fransuazos Sagan būseną, apie tai, kaip ji įsivaizduoja tą naują gyvenimą. Tai, ką patiria Bardo, tą atkaklumą, sekant nereikšmingiausius faktus ir judesius, jai taip pat pažįstama. Paparacai ją persekioja. Ji negali pajudėti iš vietos, nepamačiusi iš už krūmo išlendančio fotografo, kuris apžilpina ją savo blykste. Mėgina išsisukti, išlaikyti paslaptyje iškilmių vietą ir laiką. Veltui.

1958 metų kovo 13 dieną, kai ji su Šeleriu skyrium atvyksta į XVII Paryžiaus rajono meriją, būrys žurnalistų vos nesutrukdo jiems susitikti. Pagaliau salėje, išpuoštoje sunkiomis raudonomis draperijomis, ir gana intymioje aplinkoje ištaria „taip“ suvedžiotojui, kuris pamiršo vestuvinius žiedus. Fransuaza švyti, niekada nuotraukose ji taip nesišypsodavo. Gi, mažiau pripratęs prie fotografų, laikosi atokiau. Jų liudininkai: iš jos pusės brolis Žakas ir Pjeras Lazarevas, iš jo – Gastonas Galimaras ir advokatas, metras Zauervjenas. Vestuvių vakarienė vyksta pas Lazarevus Luvensjene.

Pora apsigyvena Universiteto gatvėje, o Žakas pasilieka bute Grenej gatvėje. Šį sykį ji nebegali gyventi tarsi viešbutyje, kaip elgėsi ankstesniame savo bute. Ji ateina į sutvarkytus namus, miesčionišką butą, kuriame visur jaučiama Gi ranka: sienos apmuštos Milano šilkais, užuolaidos su multino pamušalu, papuoštos kutais, solidi biblioteka, paveikslai, gero meistro pagamintos sofos bei brangūs daiktai, pirkti aukcionuose arba parsivežti iš tolimų šalių.

Šioje svetimoje aplinkoje Fransuaza turi rengti priėmimus. Iš pradžių, turėdama vyresnįjį liokajų ir kambarinę, vaidina namų šeimininkę. Kurį laiką. Greitai tas žaidimas tampa prievole. Galų gale nurodymus dėl vakarienių pradeda duoti ponas. Taip pat labai greitai Gi ją iškeičia į kitas gražuoles, kurių vardų ji neži-

no. Ji kankinasi, pyksta ant savęs, kad nėra panaši į Avą Gardner ar bent jau Siuzaną, gražesnę už ją tiek, kad galėtų sulaikyti Don Žuaną.

Ji jaučiasi pažeminta. Ji patraukli, žavinga, bet nesugeba prie savęs išlaikyti vienintelio vyro, dėl kurio būtų išsižadėjusi dalies savo laisvės. Tad sugrįžta prie ankstesnio savo gyvenimo. Grįžta paryčiais, kai Gi išeina pajodinėti arkliu, kurį ji jam padovanojo. Tačiau tą vyriškį ji myli. Bet jaučia savyje prarają, kurios link prieš savo valią eina – tiesiai prie kapo duobės...

Tą patį 1958 metų pavasarį jos draugė Anabelė Švob de Liurs susituokia su jaunu dailininku, su kuriuo Fransuaza buvo ją supažindinusi, Bernaru Biufė. Bernaras gyveno savo pilyje Fiuvo, aukščiau Ekso, su jaunu leidėju Pjeru Beržė. Vieną savaitgalį Fransuaza atvyksta su Ivu Sen Loranu, tuo metu dirbusiu modeliuotoju pas Kristianą Diorą, ir Anabele. Išvažiuos viena. Susidarė poros: Pjeras Beržė išvažiavo su Ivu Sen Loranu, Anabelė liko pilyje su Bernaru Biufė. Tas dvi poras jungia kita magija, kitas pasaulis, kitos elgesio taisyklės, kurių jie laikysis drauge, kol juos išskirs mirtis.

Praėjus dviem mėnesiams po jos santuokos, kai *Po mėnesio, po metų*, nepaisant nepalankios kritikos, pasiekia du šimtus tūkstančių egzempliorių, į avansceną įsiveržia politiniai įvykiai. Gegužės 13-ąją Alžyre milžiniška minia plūsta į pagrindinę miesto aikštę šalia balto vyriausybės pastato. Tariamai susivieniję, išoriškai susitaikę europiečių kilmės gyventojai, arabai ir kabilai, mojuodami Prancūzijos vėliavomis, siekia išsireikalauti, kad baigtųsi tas košmaras, kuris vis dar nekaltai vadinamas „įvykiais“.

Prancūzijoje – sukilimo nuotaikos. Politinėms partijoms nesugebant išspręsti tos labai rimtos krizės, atsigręžiama į Kolombė le Dez Eglizo atsiskyrėlį, Šarlį de Golį, kurio vardą GG*

* *Grève générale* – visuotinis streikas.

generolas Salanas Alžyre buvo priverstas ištarti. Kai kas salonuose mano, kad visa tai gerai surežisuota. Kad de Golis paslapčia suorganizavo šį sugrįžimą. Kad jis patyliukais susikūrė tą vienintelio gelbėtojo, kuris už dienos kitos iškils Prancūzijoje, galimybę.

Ir jis atvyksta, apsitempęs įprastą kariškio drabužį. Štai jis Alžyre prieš tą įtikėjusią minią, kad, kaip ir 1940 metais, jis pasipriešins Istorijos siūbuojamai miniai. Kai, pakėlęs rankas, jis sušunka: „Aš jus supratau“, frazę, kuri taps garsi, sveikinimo šūksniai tokie, kad niekas nebeklauso, ką jis sako toliau. Nei Alžyre, nei Paryžiuje.

Visi pamiršo, jei kada nors ir girdėjo, jo kalbą Beirute 1929-aisiais, o ypač Brazavilyje, 1944 metais. Beirute jis liepė Libano jaunimui kurti laisvą valstybę; Brazavilyje, primindamas šviečiamąjį Prancūzijos vaidmenį, jis pabrėžė: „Prancūziškoje Afrikos dalyje, kaip ir visose teritorijose, kur žmones gaubia mūsų vėliava, nebus jokios tikros pažangos, jei žmonės savo gimtojoje žemėje ja nesinaudos moraliai ir materialiai, jeigu jie negalės po truputį pakilti iki tokio lygio, kad sugebėtų dalyvauti savo šalies reikalų valdyme. Prancūzija privalo pasirūpinti, kad taip neatsitiktų“.

Tik jo artimieji, tie, kurie pažįsta jo minčių gelmes, žino, kad iš esmės generolas yra už tautų teisę tvarkytis pačioms. Kairieji, kurie sužlugo toje Alžyro krizėje, kur ji ėmėsi žiauriausių represijų, kur kankinimas tapo policijos įrankiu, to nebeprisimena. Kairieji negali įsivaizduoti, kad tas kariškis, tas pasipūtęs seniokas, kuris pats pasistatė savo, komandoro, skulptūrą savo prieglobstyje Aukštutinėje Marnoje, gali veikti geriau nei jie.

Savo bičiulių iš Sen Žermen de Prė rate Fransuaza žiūri, klausosi, susidaro savo nuomonę. Ji kalba nedaug. Bet galvoja apie tai ne mažiau. Taip bus visada. Nes, kaip ir Alenas Maligrasas iš

Po mėnesio, po metų, ji mielai prisimena garsius praeities didvyrius, ryja spaudą ir visas knygynų naujienas. Kartu natūrali jos prigimtis ją pastato kenčiančiųjų pusėn. Kai visa tauta reikalauja teisybės, ji mąsto, prieš ją palaikydama. Bet vos įsitikinusi, kad priežastis yra teisinga, nebeabejoja. Tai pamatysime, kai po kelerių metų bus paprašyta pasirašyti 121 žmogaus manifestą per Žansono procesą. Ji nepaklūsta jokiai ideologijai. Etiketės prie jos nelimpa. Bet instinktyviai jaučiasi esanti „kairiųjų pažiūrų“. Ir de Golis 1958-aisiais jai nėra dešiniųjų primesta informacija. Jeigu jis buvo Prancūzijos išsilaisvinimo balsas prieš aštuoniolika metų, negali engti Alžyro tautos.

Labiau nei kokiu politiniu įsipareigojimu Fransuaza savo kilnumo pavyzdį rodo kasdieniniame gyvenime. Tiek savo artimųjų, tiek visiškai nepažįstamų žmonių atžvilgiu. Pinigai turi pagelbėti tiems, kurie gyvena nepritekliuje. Ji juos leidžia neskaičiuodama. Apmokėdama visas jai pakišamas sąskaitas, netgi jei jos nėra už jos „lėbavimus“. Bet ir duodama žmonėms, kurių niekad nėra mačiusi...

Kažkokia mergina neturi už ką pasidaryti aborto Šveicarijoje ar Anglijoje... Kažkokia vargšė moteris neturi kuo pamaitinti savo vaikų... Jos kilnumas pasireiškia netgi lošiant. Kažkuris iš jos bičiulių šalia jos prasilošė? Ji nedvejodama suloš vietoj jo, atgaudama jam sumas, kurias jis paliko ant lošimo stalo. Ji tokia yra: iš pažiūros įnoringa ir keista. Tačiau be galo dėmesinga kitiems.

Pagaliau, pasibaigus gegužės mėnesio neramumams, ji su Gi atvyksta į Sen Tropezą. Čia ir vėl susitinka linksma Sagan kompanija. Ir vėl patys artimiausi draugai, seni patrakėliai, išdykėlės, niekada neišskiriami: pradedant Žaku Šazo, tapusiu jos šešėliu, baigiant manekene Betina ar Anabele ir Bernaru Biufė, nepamirštant naujo talentingo ir žavingo jaunuolio, meno kriti-

ko Elijo Foro sūnaus Žano Polio, kuris bus vienas pirmųjų prancūzų literatūros agentų.

Bėda tik ta, kad ji daugiau nei pusę metų jau turi vyrą. Ar jis dar seka paskui ją? Ar jis, širdžių ėdikas, gali gyventi pagal jos primetamą ritmą? Ji gulasi paryčiais, pabunda apie pietus ir prieš atsikeldama rašo lovoje. Paskui, prieš pasinerdama į beprotiškas Kranto naktis, mėgaujasi vandeniu, saule. Ji rašo, myli, gyvena, juokiasi. Visa kita tėra nuobodi priedermė.

Yra viena iškalbinga sutuoktinių, sėdinčių automobilyje Sen Tropeze, nuotrauka: ji – rūškanu veidu, jis – klaidžiojančiu žvilgsniu vyro, kuris jau peržengė tai, ką pats buvo išprovokavęs. Netgi šuo, nuostabus airių seteris, kurį ji nusipirko krantinėje (ir kuris pasirodė esąs ligotas), slepiasi. Paryžiaus literatūrinių sluoksnių liūtas nebežino, kaip jai įtikti.

Uogytė jau paleido vadžias. Ji apgaudinėja savo vyrą su meilužiu. Šiuo atveju – su gražuoliu Žanu Poliu Foru. O retkarčiais, slapčiomis, apgaudinėja meilužį su savo vyru, kurį tebemyli, nepaisydama savo gastrolių. Tai romantiška ir žavu. O be to, juk tai tikra Sagan: sutrikusi, žinanti tai ir laisvalaikiu sunkinanti ir taip jau nelengvą kasdienybę. Ji vienu metu myli per daug žmonių, nedaro jokios atrankos ir toliau klaidžioja trokšdama laimės... Bet kartais prašaunama pro šalį. Visai pro šalį. „Kaip apmaudu!“

10

Fransuaza Sagan apdovanota įvairiapusiais talentais. 1958 metų spalį, sugrįžusi į Paryžių, nusprendžia rimtai imtis jai ką tik patikėtos žurnalistinės misijos. Pakaks išvykų su gražuoliais fotografais į išsvajotus Rytus.

Laikraščiui *France-Soir* Pjeras Lazarevas nusiunčia ją aprašyti dviejų dvidešimtmečių jaunuolių Žano Klodo Vivjė ir Žako Sermeso teismo posėdžio Versalyje proceso. Jie su pistoletu užpuolė bendraamžių įsimylėjėlių porelę, norėdami atimti automobilį, su kuriuo tikėjosi surengti ginkluotą apiplėšimą. Salėje ji pamato Hervė Bazeną, Žaną Luji Kurtisą ir jaunąjį Bertraną Puaro-Delpešą, kurie, kaip ir ji, ateina stebėti proceso. Ją sukrečia jaunas kaltinamųjų amžius, psichologinis jų skurdumas.

Tai du vaikai, išėję iš vaikų prieglaudos Prancūzijos pietuose, kurie, savo nelaimei, atsidūrė Paryžiuje. Tiesa, nusikaltimą jie suplanavo iš anksto: sekė automobilį, kuriame, prisiglaudę vienas prie kito, balandėliai skaitė tą pačią knygą. Tiesa ir tai, kad juos nužudė taip, kaip pribaigiami gyvūnai – šūviu į galvą.

Bet niekas jiems nepaaiškino, kas yra gėris ir blogis. Kas kaltas, jei jie atsirado iš atmatų? Taip ji parašo. Mirties bausmė, kurios jie nusipelno ir kuri jiems bus paskirta, jai kelia pasipiktinimą.

Kokią teisę turime tapti budeliais? Dėl kokio „teisingumo“

pasisaviname tą išimtinę teisę nužudyti? Kaip sau leidžiame užimti kerštingo ir keršijančio Dievo vietą? Pjeras Lazarevas tyli. Fransuazos straipsnis apkarpomas, sutrumpinamas. Dėl per didelio atlaidumo, viešajai nuomonei reikalaujant keršto.

Ne, visko atleisti jaunam talentui negalima. Reikės sulaukti 1981 metų lapkričio, norint pamatyti, kaip Fransua Miteranas panaikina mirties bausmę.

Su prakeiktais išgamomis, iš kurių ji ima interviu, viskas sekasi daug lengviau. Kadangi ji juos myli, portretus nupiešia labai subtiliai. Kai atsitiktinumas ją suveda su žmonėmis už įstatymo ribų, jie jos plunksnos dėka įgauna mitinę prasmę. Norint tuo įsitikinti, tereikia perskaityti jos pasakojimą apie netikėtą susitikimą su Orsonu Veliu Kanų festivalyje, kur ji nuvyko su seserimi Siuzana ir Žiuljeta Greko.

Žioplių minia, susirinkusi paploti žvaigždei, jas išskiria. Ir tą akimirką, kai ją tuoj uždusins, sutryps įsisiautėję gerbėjai, kažkieno tvirta ranka ją pakelia ir ištraukia iš kunkuliuojančios žmonių masės. Kažkoks vyriškis ją nunešė „laiptais, koridoriais ir pro slaptas duris į kabinetą, kur numetė [ją] ant sofos; ir tada ji suprato, kad tas palaimintas King Kongas buvo ir King Kongas suvedžiotojas, nes, dar nespėjusi jo pamatyti, iš jo juoko [ji] pažino, kad tai buvo Orsonas Velis [...]. Jis buvo stambus, iš tiesų jis buvo tikras milžinas. Jo akys buvo geltonos, juokėsi griausmingu juoku ir žvelgė į paklaikusią minią bei jų prabangias jachtas Kanų prieplaukoje linksmu ir kartu patyrusio žmogaus žvilgsniu, šviesiu užsieniečio žvilgsniu. [...] Niekas pasaulyje neturės jo stoto, veido, ypač to savotiško, niekad neblėstančio spindesio akyse, būdingo genijams“*.

* *Avec mon meilleur souvenir*, [Paris]: Gallimard, 1984.

Ji išsiskyrė su Gi Šeleriu, bet dar neišsituokė oficialiai. Vieną dieną jam sviedžia: „Gana. Išeinu“. Ta, kuri sau leidžia viską, neatleidžia jam lengvabūdiško elgesio. Susituokę jie išbuvo ne daugiau nei aštuonis mėnesius.

Ji išsikrausto iš Universiteto gatvės ir apsigyvena Burgundijos gatvėje. Jos butas pakankamai erdvus, kad būtų galima priimti užklystančius draugus ar brolį. Ji negali gyventi viena. Vienatvė jai kelia dar didesnį siaubą nei nuobodulys. Ji visiškai grįžta prie viengungio gyvenimo.

Tačiau tą 1959 metų pavasarį ramybės visai nėra. Ji su liūdesiu turi sugrįžti prie 1957 metų dramos. Teisingumas turi nustatyti, dėl kieno kaltės: automobilio, kelio būklės ar jos neatsargumo, įvyko nelaimingas atsitikimas. Kadangi du „nesunkiai sužeistieji“ Voldemaras Lestjenas ir Bernaras Frankas iškėlė civilinį ieškinį, to reikalauja draudimas. Atkūrimas. Ginčai dėl greičio, techninės automobilio būklės, plento posūkio... Ji nuteisiama už „netyčinius sužalojimus ir žaizdas, padarytas dėl neapdairumo ir taisyklių nepaisymo“.

Kitas teismo procesas, kuriame ji dalyvauja, yra dar labiau netikėtas ir pranašauja jos elgesį ateityje mokesčių ar skolų, kurių prisidarys, atžvilgiu. Profesorius Žiuvenelis, kuris įsivaizduoja išgelbėjęs jai gyvybę Neji klinikoje, pirmą kartą jai pateikia savo sąskaitą: penki šimtai tūkstančių frankų. Fransuazai suma pasirodo per didelė ir ji nemoka. Ji nė nepagalvoja, kad naudojasi socialiniu draudimu, kuris galėtų prisiimti nors dalį skolos.

Kadangi ji tyli, antroji sąskaita dar didesnė: milijonas frankų. Ji protestuoja, priešinasi, mano, kad žymus specialistas ją laiko melžiama karve. Ta, kuri neskaičiuodama išlaidauja, gali išsiųsti čekį nepažįstamai moteriai, besiskundžiančiai, kad neturi už ką nusipirkti skalbiamosios mašinos, atsisako nusileisti chirurgo rei-

kalavimams. Jai priteisiama sumokėti reikalaujamą sumą su procentais. Teismo išlaidos priteisiamos, žinoma, jai.

Ji ką tik pabaigė savo ketvirtąjį romaną, kurį pavadino *Ar mėgstate Bramsą..*, tik su dviem daugtaškio taškais, kaip pasiūlė poetas Leonas Polis Fargas, kuris manė, kad trečiasis nereikalingas. Ji tebegalvoja apie Polės, knygos veikėjos, kuri kaip išmanydama leidžia laiką savaitgaliais, kai jos meilužis užsiėmęs savo „reikalais", vienatvę. Jai reikia naujų horizontų.

Akivaizdu, kad tą 1959 metų vasarą ji nori išvengti Sen Tropezo, kur jos, Bardo ir Vadimo dėka prasidėjo tai, kas vėliau bus pavadinta pasiturinčių žmonių pramogomis.

Per daug žmonių, skundžiasi ji. Galbūt per daug prisiminimų. „Šiandien Sen Tropeze niekas nepuola nuo vieno malonumo prie kito, iš vieno slapto pasimatymo į kitą slaptą pasimatymą, nuo vieno paplūdimio galo iki kito paplūdimio galo, iš vieno kambario į kitą, o eina iš vakarienės pas X į vakarienę pas Y, eina iš klubo nr. 1 į klubą nr. 2; naktimis eina nuo tokios draugijos prie tokios, o dienomis eina tik apsipirkti. Nebėra laimingų medžiotojų ar nesipriešinančių aukų, visi tik eina nuo klano prie klano ir iš rečitalio į rečitalį. [...] Nėra jokios „meilės", kuri nebūtų aptarinėjama, jokio paplūdimio, kuriame nereikia mokėti už čiužinius, ir jokio troškimo, už kurį nereikėtų mokėti pinigų."*

Norisi viską visiškai pakeisti. Ji pasirenka Normandiją, kur jos tėvai lankydavosi prieš karą. Išsinuomoja didelį neišvaizdų namą Honflero papėdėje. Apsuptas milžiniško parko, nusileidžiančio prie netoliese dunksančio miško, Brėjaus dvaras Ekemovilyje priklausė aktoriui Liusjenui Gitri. Jo sūnus Saša, kuris taps talentingu teatralu, piktų ir žiaurių vodevilių autoriumi, čia

* *Derrière l'épaule*, [Paris]: Plon, 1998.

praleido dalį savo vaikystės. Čia jo vestuvių su aktore Ivona Prentan dieną nakvojo Sara Bernar.

Reikia įveikti siaurų keliukų raizginį, norint pasiekti tos vienatvės ramybę, kurią šiek tiek drumsčia visai arti esanti ferma. Reikia nuvažiuoti iki kaprizingo kelio galo, norint pamatyti balto smėlio paplūdimius, besidriekiančius palei žalius ir šaltus Lamanšo vandenis.

„Liepos mėnesį ruošiausi praleisti jūros voniose, kai aptikau du sutampančius faktus, rašo ji knygoje *Su geriausiais atsiminimais*: sužinojau, kad jūra visada kažkur toli, o Dovilio kazino visą laiką dirba."

Ji vėl džiaugiasi gyvenimu. Bet, be kazino, Dovilyje yra nuostabūs jos bičiulių Rotšildų, su kuriais susipažino pas Lazarevus, grynaveisliai. Ji neužmiršus Pulu, todėl arkliai jos gyvenime užima tokią svarbią vietą. Nenuostabu, kad eina jais pasigėrėti, stato už juos. Ir ar svarbu, kad jie atbėga ne pirmieji! Ir – kazino.

Po pievelės, paskui po stalo lošimo vos brėkštant ji grįžta virš jūros vingiuojančiu ją žavinčiu taku. Tame keistame miesčioniškame name, stūksančiame tarsi švyturys ant pievelės, kuri nusileidžia švelniu nuolydžiu, ji atgauna ramybę. Milžiniškas tulpmedis savo šešėliu dengia apvalų vienkojį staliuką ir pintą krėslą, kurį pasistato, skaitydama romano *Ar mėgstate Bramsą..* juodraščius. Asilas ir gražuolė rudmargė normandiška karvė ramiai rupšnoja žolę, abejingi jauniems lankytojams, kurie atvykę užklumpa tos vietovės šeimininkę, sugrįžusią iš Honflero antikvariato.

Fransuaza jaučiasi beveik laiminga toje gamtoje, kurią myli ir kurią aprašo su švelniu dėkingumu: „Atsiguli po medžiu. Matai nesuskaičiuojamus lapus, žvilgančius po mėlynu dangumi, tuščiu ar kuriame kažkas gyvena – kaip kam atrodo. Rankomis junti tankią duriančią žolę, trauki saulės prisodrintos žemės kva-

pą, išgirsti giedantį dienos grožiu besidžiaugiantį paukštį. Jokio žmogaus pėdsako... Ir kartu su malonumu ir ramybe pajunti dėkingumą Jai: tai ištikimai, maloniai ir laisvai gamtai, tai žemei, kuri prisitaiko prie tavo kūno, kuri tave sustingusį neša savo švelnioje kelionėje aplink saulę“*.

Jos ketvirtasis romanas turi pasirodyti 1959 metų rugsėjo 2 dieną. Tuo metu ji džiaugsmingai gyvena džinu ir ramsu, kur nieko neišlošia, draugyste, vos juntamais savo sielos dilgčiojimais, pranašaujančiais naują aistrą. Paskui naktys, atkakliai leidžiamos prie lošimo stalų.

Rugpjūčio 8-ąją, statydama ant savo lemtingo skaičiaus 8, kazino ji išlošia aštuonis milijonus frankų. Nutinka taip, kad netrukus po to didžiojo namo Ekemovilyje savininkas jai papasakoja apie savo ketinimą atsikratyti šios naštos: jam reikėtų krūvos pinigų, norint sutvarkyti pastatą. Jis jos paprašo surašyti Brėjaus dvaro inventorių, turint galvoje būsimą pardavimą. Sumanymas surašyti baldus ir daiktus labai nuliūdina Fransuazą. O be to, prie to namo ji jau yra prisirišusi kaip prie savo laisvės. Ji negali leisti jam išslysti. Kiek jis už jį norėtų? Aštuonių milijonų frankų? Štai jie. Tai bus pirmasis jos įsigytas nekilnojamasis turtas. Ir vienintelis, kurį išlaikys. Galima sakyti, išloštas.

Rudenį romanas *Ar mėgstate Bramsą..* sulaukia milžiniško pasisekimo. Dar didesnio nei *Po mėnesio, po metų.* Tačiau tą 1959 metų rudenį dar pasirodo keletas rimtų autorių: Antuanas Blondenas už romaną *Beždžionė žiemą* gauna „Interallié“, o Andrė Švarcas-Bartas už *Paskutinį teisuolį* – Gonkūrų premiją.

Tačiau niekas neužgožia Sagan talento, nors šio romano idėja grynai klasikinė: keturiasdešimtmetė Polė, palikta meilužio, kurį ji myli, leidžiasi suviliojama jauno vaikino Simono. Tačiau „Sa-

* *...et toute ma sympathie*, [Paris]: Julliard, 1993.

gan prisilietimas“, unikalus jos sugebėjimas atskleisti psichologinius vingius, visiškai nejučia, tuos šimtą aštuoniasdešimt devynis puslapius nuspalvina melancholišku grakštumu, kuris iš esmės banalią istoriją paverčia literatūra.

Norėdama pavaizduoti sielvartą vienišos moters, kurią apleido jaunystė ir kuriai abejingas jos mylimasis, Sagan randa reikiamų akcentų: „Ji nenorėjo nieko. Bet bijojo tas dvi dienas pasilikti viena. Ji nekentė tų vienišos moters sekmadienių: knygos, kurias kiek galima ilgiau skaitai lovoje, prisigrūdęs kino teatras, galbūt kokteilis ar pietūs su kuo nors ir pagaliau sugrįžus – nepaklota lova ir jausmas, kad nuo pat ryto nė sekundės negyvenai“*.

Be to, kaip visada padeda nepriekaištingas scenarijus. Belieka jį perkelti į ekraną. Juo iškart susidomi Anatolis Litvakas. Ir Fransuaza sutinka suvaidinti filmo, kuriame vaidina Ingrida Bergman, Ivas Montanas ir Antonis Perkinsas, epizode. Kūrinys, kuris privers blykšti žymiausius režisierius.

Fransuazai Sagan dar nėra dvidešimt penkerių. Ji nėra tik skaitytojų išlepinta rašytoja. Ji yra stabas, kurios legendą papildo kasdienis jos gyvenimas. Tame verpete, kur viskas keičiasi, kur į priekį išsiveržia visuomenė, kurioje svarbiausią vietą užima jaunimas, Fransuaza pagaliau tampa garsenybe.

1959 metų pabaigoje, atostogaudama kalnuose, prieš atvykstant jos „šutvei“, sugrįžta prie teatro pjesės metmenų, kuriuos buvo apmetusi popieriuje prieš Miji la Forė avariją. Andrė Barzakui, energingajam „Athénée“ teatro direktoriui, su kuriuo ji buvo apie tai kalbėjusi, sumanymas patiko. Replika po replikos, ir *Pilis Švedijoje* užbaigta.

Pilyje, kurią nuo pasaulio atskyrė sniegas, veikėjai gyvena uždarą gyvenimą: šeimininkas Hugo – tikras pabaisa, moterys, ku-

* *Po mėnesio, po metų* (romanai), Vilnius, 2005, p. 129.

rios paklūsta Agatos, pabaisos sesers, verčiančios jas gyventi kaip XVIII amžiuje, manijai. Eleonora prieš penkerius metus buvo ištekinta už Hugo, kuris, jau vedęs Ofeliją, pavergė ją ir įtikino, jog ši mirusi, kad galėtų vesti Eleonorą. Bet Eleonora pilyje apgyvendino savo brolį Sebastjeną. Sebastjenas, „parazitas, [...] svarbiausias Falzenų giminės žmogus", jaučia savo seseriai vos ne kraujomaišišką meilę. Apie savo atvykimą praneša kažkoks pusbrolis. Reikia paslėpti Ofeliją, koridoriais klaidžiojančią šmėklą baltais drabužiais... Dideliam brolio ir sesers džiaugsmui, gyvenimas dvare pasuka neįtikėtina linkme. Tai įmantrus stilius, beveik keliantis nerimą, nutolęs nuo uždarų durų tragizmo. Su keliomis žudančiomis frazėmis:

„Kalbate apie mūsų naktis? Deja, negali penkerius metus gyventi Paryžiuje neužsitraukdamas bausmės: čia susiduri ne tik su vyrais, bet ir su nuoboduliu bei komedija." (Eleonora Frederikui).

„Nejaugi tikrai manote, jog moterys nori, kad jas suprastų? Jos iš to tik šaiposi, mažuti. Moterys nori būti išlaikomos, supranţate, „išlaikomos..."

Pastatyta „Athénée" teatre su tokiomis jaunomis žvaigždėmis, kaip gražuolė aktorė Fransuaza Brion, vaidinusi filme *Trintukai*, pagal Robo-Grijė romaną, Klodu Rišu ir Filipu Nuarė, atliekančiais pagrindinius vaidmenis, *Pilis Švedijoje* Fransuazos akyse pradeda savo gyvenimą. Dalyvaudama kone visose repeticijose, mato, kaip replika po replikos gimsta personažai, sukurti jos vaizduotės prieš ketverius metus vienatvėje Miji la Forė, po nelaimingo atsitikimo.

Pastatyta 1960 metų kovo 9 dieną, *Pilis Švedijoje* sulaukia milžiniško žaibiško pasisekimo, kuris, bėgant metams, neišblės. Ji bus parodyta per televiziją 1966 metais ir įkvėps daugybę naujų pastatymų (ypač reikėtų paminėti su Fransuaza Hardi Eleonoros vaidmenyje).

Iš Sagan, kuri, kaip žinoma, dabar jau visų galų meistrė, galima laukti visokių netikėtumų. Štai ji vėl išvyksta rengti reportažų, šį kartą į Kubą. Kastras, kuris 1960 metų vasarą nori prašmatniai atšvęsti savo pirmąsias valdžios paėmimo metines, pasikviečia penkias dešimtis žurnalistų iš viso pasaulio. *L'Express* pas jį nusiunčia Fransuazą. Į šį nuotykį ji įtraukia ir savo brolį Žaką.

Kuboje viešpatauja džiaugsminga netvarka šalies, kuri dar nesugebėjo susitvarkyti. Žurnalistai Havanos geležinkelio stotyje susodinami į specialų traukinį, kuris turi juos nuvežti į Siera Maestrą, kur Kastras pradėjo savo revoliuciją, už tūkstančio kilometrų nuo sostinės. Traukinys, užkeltas ant specialių bėgių, „siūbavo porą metrų į dešinę ir į kairę, kaip senas laivas. Tvirtai laikydamiesi vieni už kitų, žurnalistai susirado sau vietas nakvynei, o džiaugsmo pagauti kubiečiai marširavo po koridorių. Jauni rimti vyrai iš tvarkos palaikymo būrių stengėsi ją palaikyti ir padaryti taip, kad keturiolikos valandų kelionė būtų kiek galima malonesnė. [...] Apie dešimtą valandą ryto atvykome į Sierą ir šiek tiek pasigrumdę įsispraudėme į vežimą, vežantį cukranendres. Susėdę ant žemės, už grotų, saulei švelniai glostant mūsų galvas, nieko nenujausdami žiūrėjome, kaip tolsta specialusis traukinys, kuris po dvylikos valandų bus vienintelė mūsų viltis“*.

Nes košmariška kelionė tęsėsi dar dešimt kilometrų didžiulėje transporto priemonių, kurios milijoną žmonių gabeno į susitikimo vietą, spūstyje. Pagaliau pervargę, ištroškę, išalkę žurnalistai atsidūrė ant pakylos, atitvertos keliais lynais nuo tos, iš kurios kalba Didysis Lyderis.

„Jis aukštas, stiprus, besišypsantis, pavargęs, – rašo reporterė Sagan. – Per vieno malonaus fotografo teleobjektyvą man pavyko akimirką pažvelgti į jį. Jis atrodo labai geras ir labai išvargęs.“

* *L'Express*, 26 juillet 1960.

Bet, pasibaigus kalboms, milijonas žmonių, susirinkusių per dvi dienas, nori sugrįžti per dešimt minučių. Sumaištis neapsakoma. „Tai buvo pragariškas spektaklis. Sutemo, ir mūsų sunkvežimis per trejetą valandų pajudėjo pirmyn dešimt metrų. Išvarginti saulės, alkio ir troškulio, kubiečiai ir žurnalistai griuvo pakelėse."

Šis keistas „fiestos" aprašymas nieko nereikštų, jeigu Sagan nebūtų išdėsčiusi savo nelabai malonaus požiūrio į revoliuciją, kuri privertė svajoti milijonus žmonių: „Tik pamanykite, atvira opozicija yra draudžiama, ir jeigu koks nors žmogus gatvėje pasako: „Kastras yra bukagalvis ir niekšas", jam gresia ne mažiau kaip keturiasdešimt aštuonios valandos arešto. Žinoma, prancūzui tai atrodo nepriimtina". Ir Havanos aprašymas yra atitinkamas: „Kuba turi stebinančią Sunsė bulvaro pusę: milžiniški tušti viešbučiai, prašmatnūs baseinai su apsilupinėjusiais dažais, didžiuliai automobiliai, paliekami gatvėse, nes nėra atsarginių dalių, praradę iliuzijas metrdoteliai, krupjė uniforminiais švarkais"*.

Detalės, pasakys pikti liežuviai. Nuvalkiotos... nereikšmingos detalės... Neverta siųsti Sagan ten, kur vyksta tokie „perversmai"... Ji nieko neišmano apie tai, kas yra tikroji Revoliucija! Nors, priešingai, grynai „turistinis" jos parvežtas pasakojimas leidžia prasiskverbti iškraipytai barbariškai tiesai, kurią ji suvokė per daug gerai: jaunų „barzdylų", vadovaujamų Kastro, nesugebėjimą tvarkyti šalies.

Turbūt tai atitolino ją nuo politikos, visapusio pompastiškumo, apie kurį, kaip manoma, ji ne kažin ką nutuokia. Sveikas protas norėtų ją matyti lemtingos moters ar vaiko vaidmenyje, jai įprastoje aplinkoje, tai yra jos aplinkoje, Luvesjene, pas La-

* Ten pat.

zarevus, šou versle ar blaškomos miesčionės vaidmenyje... Apie politiką prie stalo, namuose nekalbama. Ir draugija ją mielai palieka nuošalyje.

Ją sunku atpažinti. Štai jos parašas tarp Sartro, Bretono Triufo manifeste prieš Alžyro karą, o manifestą pasirašė 121 žmogus. Nors išorė lengvabūdiška ir pamaiviška, ji labai tiksliai suvokia, kas yra teisybė ir žmogaus orumas. Ir ji neišsisukinėja.

Monika Mejo, Žiuljaro atstovė spaudai, pasakoja, kad, parašęs manifesto tekstą, Morisas Nado jos paprašo gauti Sagan parašą. Monika nuvažiuoja į Ekemovilį. Ji randa Sagan pirmojo aukšto svetainėje švelnaus asiliuko ir kumeliuko, su kuriais šnekučiuojasi, draugijoje. Sagan iškart prisideda prie projekto. Tačiau dėl parašo autentiškumo patvirtinimo ji turi nukakti į Paryžių. Tai ne kliūtis. Su lenktyniniu automobiliu ji suvažinėja pirmyn ir atgal per keletą valandų. Manifestas pasirodys su jos pavarde.

1960 metų politinėse aktualijose bus gausu netikėtų posūkių. Nuo sausio pabaigos barikados Alžyre parodė valdžiai, kad negalima palikti laisvos armijos veikti taip, kaip ji nori. Masiu, „Alžyro mūšio“ 1957-aisiais „didvyris“, po jo liko palaikomas vien tik prancūziškosios dalies. Jis nesuprato, kad de Golis norėjo matyti „prancūziškuosius rajonus“, ramiai bendradarbiaujančius su tautomis, siekiančiomis nepriklausomybės, bet glaudžiai susijusiomis su Prancūzija.

Bet nors generolo ir uždrausti, kankinimai, sistemingai vykdomi armijos, tęsia ardomąją veiklą. O dar įvairiausios represijos. Ir parama užsmaugiama karinės valdžios, tos „slaptos armijos“, OAS*, nesigailima gyvybių. Paryžiaus intelektualai tai bent jau iš dalies žino.

* OAS – *Organisation armée secrète* – Slapta ginkluota organizacija. (*Vert.*)

Kai kurie iš jų pritaria procesui judėjimo, kuris ėmėsi vadovauti Alžyro sukilimui – FLN*. Vadovaujami Fransiso Žansono, įtakingo žurnalo *Les Temps modernes* redaktoriaus, jie sukuria organizaciją, padedančią prancūzų policijos persekiojamiems kovotojams. Gauna suklastotus dokumentus, rūpinasi pabėgėliais, perveža slaptus pinigus, surinktus iš imigrantų Europoje.

Tas „lagaminų nešikų" tinklas išardomas 1960 metų vasarį, o Fransisas Žansonas nuteisiamas už akių (jis gyvena Šveicarijoje). Žoržas Arno, *Atlyginimo už baimę* autorius, pats nubaudžiamas už tai, kad atsisakė jį išduoti. 1960 metų rugsėjį, prasidėjus teismo procesui Paryžiuje, advokatai Žakas Veržesas ir Rolanas Diuma bylos vedimą teisme paverčia teisės į nepaklusnumą gynyba. 121 žmogaus pasirašytas manifestas jiems – kertinis akmuo. Kaip Fransuaza sugalvojo pasirašyti šį manifestą?

Iš pradžių pabūgo, kad jos bičiuliai gali būti pašaukti kariauti. Bet jos artimieji jau per seni. Paskui pagalvojo apie dramą, kurią išgyveno vyrai, išėję grumtis į šią mirtį lemiančią kovą abiejose pusėse. Tačiau labiausiai ją šokiravo tai, kaip laikomi belaisviai.

Ją labai sukrėtė Džamilos Bupašos, jaunos alžyrietės, kankintos, išprievartautos, apiplėštos, išniekintos savo kankintojų su buteliu, sudraskytos žnyplėmis, elektros išlydžiu, degintomis krūtimis, drama. Apkaltinta padėjusi bombas, Džamila Bupaša bus nuteista mirties bausme. Tai bus padaryta nepaisant jos advokatės Žizelės Halimi, kuri kreipiasi į Simoną de Bovuar.

Antrosios lyties autorė nedvejoja: parašo ilgą straipsnį apie bylą, kurį išspausdina laikraštis *Le Monde*. 1960 metų birželis. Fransuaza iš pradžių susijaudina, pirmiausia susirenka daugiau informacijos, paskui žurnalui *L'Express* parašo: „Mergina ir kilnumas".

* FLN – *Front de libération Nationale* – Nacionalinio išlaisvinimo frontas. (*Vert.*)

Straipsnyje ji kreipiasi į patį de Golį: „Kalbu apie tai todėl, kad man gėda, – rašo ji. – Ir nesuprantu, kad protingas žmogus, žinantis, kas yra kilnumas ir valdžia, dar nieko nepadarė“. Taip pat, kai Monika Mejo jai atveža garsųjį 121 asmens manifestą, pasirašo šalia visų tų intelektualų, kuriems nepriimtina matyti prancūzus, nors jie ir kariškiai, besielgiančius kaip barbarai.

Ji nežino, kuo rizikuoja. Kai OAS padeda bombą prie jos tėvų namų durų, kad ir kaip išsigandusi pavojaus, kurį jiems užtraukė, kaip ir jie, atsakomybę prisiima. Taip, kaip ir Sartras, kuris taip pat patyrė pavojingą prancūziškojo Alžyro pamišėlių kerštą. Ji eina dar toliau: slapčia susitinka su Fransisu Žansonu, suteikia prieglobstį FLN žmonėms, vidury nakties savo greitais automobiliais vežioja sužeistuosius ar pabėgėlius iki sienos. Ji veikia pagal savo įsitikinimus.

Tačiau visa tai netrukdo Fransuazai atsipalaiduoti, gyventi, girtauti, mylėti. Šį sykį moterį? Ji gyvena su Paola Sen Žiust, turtinga paveldėtoja, kuri niekada neslėpė savo polinkio prie damų. Paola buvo šalia tuo metu, kai Fransuaza suprato, jog Gi Šeleris, kaip ir prieš santuoką, savo nuotykius tęsė.

Kai 1960 metų vasarį ji išsiskyrė su keturiasdešimtmečiu gražuoliu, savo pakrikimui, skausmui tirpti leido pamažu. Paolos švelnumas padėjo tai padaryti. Jas visur mato kartu, susikabinusias už rankų.

Tačiau Fransuazai rūpi ne tik meilė. Ji vėl pradėjo rašyti. Jos naujasis romanas *Nuostabūs debesys* pasirodys 1961 metų birželį. Pavadinimas, pasiskolintas iš Bodlero, yra paimtas iš eilėraščio proza iš *Paryžiaus splino* „Svetimšalis“, kuris eilinį kartą atspindi jos sielos spalvas: „Myliu debesis... praplaukiančius debesis... tenai... tenai... tuos nuostabius debesis“*.

* Cit. iš: Charles Baudelaire, *Paryžiaus splinas*, Vilnius, 1995, p. 11. Vertė Alfonsas Nyka-Niliūnas.

Tuose puslapiuose vyrauja sodrumas, prie kurio skaitytojai nėra įpratę: Žozė, romano *Po mėnesio, po metų* veikėja, ištekėjo už jauno amerikiečio Alano, kurio liguistas pavydas sukelia jaunai moteriai stiprų nerimą. Ji norėtų pabėgti, bet jos meilė ją laiko ir tramdo.

Šiame romane pirmą kartą nėra nė menkiausio įmantraus stiliaus pėdsako. Slegiantis Floridos oras ir glitus tenykštis karštis duoda toną nuo pirmų puslapių. Drama užsimezga keliais sakiniais: „Žiūrint prieš šviesą, didžiulė manglija akinamai žydrame Ki Largo pakrantės danguje atrodė juodut juodutėlė, o jos išdžiūvęs nuobodus šaknų ir šakų raizginys greičiau priminė kokį pragaro vabzdį negu medį. Žozė atsiduso ir vėl užsimerkė. Tikrieji medžiai toli, o ypač ta jaunystės dienų tuopa, vieniša tuopa palaukėj, visai netoli namų“*.

Žozė, stovinti prieš Ki Largo manglijas ir svajojanti apie tuopą – tai Fransuaza vaikystėje, Šaulėje, Verkoro papėdėje. Tai ji prisimena „tą vienišą tuopą palaukėj, visai netoli namų. Išsitiesdavo po ja aukštielninka, įremdavo kojas į medžio liemenį ir žiūrėdavo, kaip vėjas judina šimtus mažyčių lapų, kaip labai aukštai viršum galvos siūbuoja viršūnė, tokia liauna, kad, rodėsi, pakils ir nuskris“**.

O dėl Alano pavydo, smulkmeniškai detalaus, ji semiasi žinių iš Prusto ir iš dingusios Albertinos, kuri taip sukrėtė Fransuazą. Ar jai kada nors teko patirti šį liguistą jausmą? Ar tomis popietėmis, kai įsivaizduodavo Gi savo trumpalaikės pergalės glėbyje, ji taip pat buvo draskoma iki sąmonės netekimo?

Kad ir kaip ten būtų, ji čia pasako apie save daugiau nei kada nors: apie savo greitai praeinančias meiles, įžvalgumą savo bi-

* Cit. iš: Fransuaza Sagan, *Nuostabūs debesys, Pergalė*, 1972, nr. 7, p. 63. Vertė Stefa Čepukėnienė.

** Ten pat.

čiulių, „šutvių" atžvilgiu, tų vakarėlių tuštybę, kai alkoholis tampa netvirtu ramsčiu, į kurį atsirėmus, vos žengus žingsnelį, galima tik pargriūti.

Ir tą vis dažniau atsirandantį troškimą pabūti vienai – „vienai kokiame nors paplūdimy, gulėti, jausti bėgantį laiką. [...] Pabėgti nuo gyvenimo, nuo to, ką kiti vadina gyvenimu, pabėgti nuo jausmų, težinoti savo dorybes ir savo ydas, būti tik vienos iš milijardų galaktikų milijoninės dalies laikinu atodūsiu [...]"*.

Taip nuodugniai aprašydama jausmus, pristabdo savo plunksną. Stereotipų baimė verčia aprašymus trumpinti. Ji pereina prie kito dalyko. Beje, ji taip kalba: netikėtai stabteldama, leisdama abejoti savo kalba. Tie nutylėjimai, klišių baimė teikia Sagan stiliui skubotumą, dėl kurio jai dažnai priekaištaujama, nors jis taip puikiai dera prie silpnos jos romanų intrigos. Būtent tai jiems teikia gilumą, vis primenant skaitytojui, kad autorė puikiausiai suvokia savo kūrybos ribas.

Sagan visai nelaiko savęs įžymia rašytoja. Tai ji pasako Bernaro, vieno iš *Nuostabių debesų* veikėjo, kurį Žozė sutinka Niujorke, lūpomis:

„ – Bernarai, Bernarai, kaip džiaugiuosi tave matydama! Ką tu čia veiki?

– Čia išėjo mano knyga. Žinai, juk gavau premiją. Pagaliau.

– Ir tu išpuikai?

– Labai. Ir tuo pat metu praturtėjau. Ir moterų neatsiginu. Žodžiu: klestintis rašytojas. Na, toks, kuris viską padarė.

– Tu viską padarei?

– Ne, tik knygą parašiau, kuri gavo premiją. Bet nieko nesakau, apie nieką negalvoju. Eime ko nors išgerti."**

* Ten pat, nr. 8, p. 100–101.

** Ten pat, nr. 7, p. 79–80.

Nepatogus gyvenimas, visiška vienatvė, skaudžiai suvokiamas gyvenimo laikinumas, nes gyvenime buvo žvelgiama į mirtį – pirmą kartą ji tai išreiškia taip aiškiai. O šypsena, retkarčiais nuslystanti jos veikėjos veidu, yra pėdsakas nuobodulio, visiškai neužgožiančio jos grožio.

Nuostabūs debesys – tai pirmoji jos knyga, kurioje vyrauja pilki tonai. Tai rimta, nuodugniai apmąstyta knyga, neturinti nieko bendra su tylia saganiška muzika. Netgi kritikai, kurie niekada nebuvo jai palankūs, šį kartą neapsirinka: pagaliau, ji parašys, jie sveikina rašytoją. Be to, knygoje *Pro petį* ji pabrėžia: „Žurnalistai sutartinai pripažino, sunkiai, bet pripažino, kad nesu tik reklamos vaisius, jie mane laiko rašytoja, į kurią reikia lygiuotis“.

11

Norėdama prasiblaškyti po tokio niūriai aitraus kūrinio, Fransuaza kaip patrakusi griebiasi kitų žanrų: novelių, straipsnių, teatro pjesių. Pas kirpėją susitinka Mari Bel, kuri ką tik pradėjo vadovauti „Gymnase“ teatrui. „Sėdėdama po gaubtu, tarsi vestgotų* valdovė, ji tokiu keistu balsu (nes negirdėjo savęs) paprašė manęs parašyti pjesę jos teatrui...“ „Gerai“, – mandagiai atsakė Fransuaza moteriai, kuri, apkurtinta džiovintuvo, negalėjo nieko girdėti. Ji nieko nebegalės pridurti Mari, tai prakeiktai pabaisai, deklamuojančiai *Fedrą* kliedinčios įsimylėjėlės balsu. Ji ištarė „taip“ ir savo žodį išlaiko. Parašo pjesę *Kai kada ir smuikai...*

Pjesę 1960 metų gruodžio pabaigoje pastato jaunas anglas Žeromas Kiltis. Joje vaidina pati Mari Bel, Pjeras Vanekas, Rožė Diutua...Visiška nesėkmė. Tačiau Mari Bel, atliekanti keturiasdešimtmetės parsidavėlės, beširdės ir amoralios Šarlotės, vaidmenį – nuostabi.

Su meilužiu Antuanu Šarlotė penkerius metus gyveno didžiuliame seno vyriškio, kurio meilužė ji buvo, bute, išeinančiame į Ginklų aikštę Puatjė. Tačiau po savo mirties globėjas palieka visą savo turtą neišmanėliui sūnėnui Leopoldui, kurio keršto ir

* *Vestgotai* – gotų gentis, kuri užgrobė Galiją ir Ispaniją V amžiuje. (*Vert.*)

pykčio pora gali tikėtis. Tačiau Leopoldas pasirodo esąs visiškai kitoks ir įvilios pavojingąją Šarlotę į savo meilumo bei gerumo spąstus.

Nepaisant aštrių dialogų, kokius moka rašyti Sagan, žiūrovai dar labiau nei kritika pjesę sutriuškina. Fransuazos tai nejaudina. Ji sugeba išlaikyti atstumą, kuris jai leidžia atsikirsti Emanueliui d'Astjė de la Vižeri dėl sėkmės ir nepasisekimo: „Tai nesukelia man jokių jausmų. Niekai. Nesėkmė mane greičiau prajuokina. Išgarsėjimas – tai tik finansinės galimybės. Kuo toliau nuo viso to, tai mirtina"*.

Kas gi atsitiko, kad šį sykį sėkmė aplenkia? Ar taip Sagan priverčiama sumokėti už pasisakymą prieš Alžyro karą? Jos parašas 121 asmens manifeste? O gal tiesiog pasimaivymai 1961 metais, Prancūzijai stovint ant sukilimo slenksčio, nebeneša įplaukų?

Generolai organizuoja pučą Alžyre. Po 1961 metų sausio 8 dienos, datos, kai 75 procentai prancūzų (Prancūzijoje) pritarė apsisprendimo politikai Alžyre, OAS nebesislėpdama imasi represijų. Praėjusių metų lapkričio 4 dieną Generolas netgi pasiūlė „Alžyro respublikos" idėją. 72 procentai rinkėjų Alžyre tą hipotezę atmetė. Kaip atsakas į tai prasidėjo nebaudžiami nusikaltimai, į kuriuos atsakė FLN bombos paklydėlės.

Paryžiuje visa tai buvo žinoma. Tad Madam Sagan paistalai... niekam nerūpi. Tačiau kaip alternatyvą pjesei *Kai kada ir smuikai...* „Gymnase" teatras pastato bulvarinę Barijė ir Gredi pjesę *Lik sveikas, atsargume*, kuri pritraukia pilną salę žiūrovų. Galbūt tai nenuoseklumas publikos, kuri, nepaisydama savo masinio balsavimo už pasitraukimą iš Alžyro, taip parodo, kad tokiai „nežinomai teatralei", „lengvabūdei" rašytojai kaip Sagan į politiką kištis nederėtų?

* E. d'Astier de la Vigerie, *Portraits*, [Paris]: Gallimard, 1969.

Ji nuo viso to pavargo. Ją slegia bendras gyvenimas su Paola. Ji pabėga... 1961 metų vasarą vėl atranda „savo“ mylimą jūrą. Išvyksta į turistinę kelionę po Viduržemio jūrą, Graikiją, Siciliją, čia susitinka Frančeską Rozį, statantį filmą „Gvilijanas“ – apie mylimiausią banditą.

Jau daugiau kaip prieš metus ji išsiskyrė su Gi Šeleriu. Formalumas. Tačiau tame „gyvenime aukštyn kojom“ atsirado noras turėti vaiką. „Įsivaizdavau save paplūdimyje, save tame paplūdimyje su mažu berniuku šalia savęs. Beveik Epinalio paveikslėlis...“*

Kas jai padovanos tą vaiką? Vyras turi būti gražus, malonus, protingas. Ir argi svarbu, kad tas retas perlas – homoseksualas. Tiktų Žakas Šazo. Bet ne, neįmanoma. Jie tarsi brolis ir sesuo. Dar artimesni nei ji su Žaku Kuarė. Tarp jų tik draugystė, sutarimas. Ne.

Galų gale Fransuaza pasirenka Bobą Vesthofą, jauną amerikietį, savo skonio gražuolį, rudaplaukį žaliomis, auksu nuspalvintomis akimis. Jis yra skulptorius ir menininkas keramikas. Ji dažnai jį sutikdavo naktiniuose klubuose. Jis gyvena su Šarliu de Roan-Šabo, o ji dalijasi savo gyvenimu su Paola Sen Žiust. Gal abi jų poros pasijunta nejaukiai? Anaiptol! Šarlis veda Paolą, kuri palieka Fransuazą, su savim pasiimdama pirmąjį romano *Sveikas, liūdesy* variantą, parašytą garsiajame mėlynajame sąsiuvinyje. Fransuaza pasičiumpa Bobą.

1961 metų spalio pabaigoje pasijunta nėščia. Kadangi motina krimstųsi matydama ją – „mergą su vaiku“, nes reikia teisėto tėvo jos vaikui, kadangi Fransuaza išlaiko tuos nesugriaunamo išsiauklėjimo likučius, 1962 metų sausio 10 dieną Barnvil la Ber-

* Turima galvoje Epinalio muziejuje (*Musée d'Imagerie populaire*) esantys spalvoti paveikslėliai. (*Vert.*)

trane, netoli Brėjaus dvaro, su Bobu susituokia. Merija, stovinti slėnio gilumoje, prie kelio, vedančio į giraitę, posūkio, primena sargo būdelę.

Jų liudininkai yra Žakas Kuarė ir Siuzana. Bobo tėvai gyvena Mineapolyje ir jiems buvo pranešta tik telegrama. Tai labiau dviejų draugų nei dviejų įsimylėjėlių vestuvės. Fransuaza neseniai nusipirko butą Invalidų bulvare. Tačiau jis per mažas: reikia kambario vaikui.

O kol kas povestuvinė kelionė į Italiją jaunavedžių, kuriuos lydi... Žakas Šazo. Fransuaza nenori jokių nuotraukų spaudai.Tačiau Žakas Kuarė labai uždarų sutuoktuvių metu vis dėlto padaro keletą negatyvų, kuriuos, seseriai nežinant, parduos žurnalui *Paris-Match*. Paparacai puola į medžioklę. Reikia pasakyti, kad juos pasiekę gandai atitinka tikrovę: Fransuazos Sagan pilvukas jau apvalus. Paryžiaus literatūros numylėtinė nėščia: štai kas leis prasigyventi keliems reporteriams. Jie persekioja porą, atsiduria Kortina d'Ampece, Dolomitinėse Alpėse. Jie netgi išspaudžia keletą žodžių iš rašytojos, nustebintos apie ją sukelto triukšmo.

Vos tik grįžusi iš Italijos, iškart griebiasi darbo. Klodas Šabrolis, kurio paskutinį filmą *Gerosios moterys* ji išgyrė, pasiūlo jai bendradarbiauti rašant scenarijų apie Žorž Sand. Ji sutinka su sąlyga, kad kartu dalyvautų ir Bernaras Frankas. Po dviejų savaičių trys bendrininkai viską meta: jiems nuobodu.

Jie pasirenka kitą personažą, kuris žavi Šabrolį: Landriu*. Pagrindiniam vaidmeniui sukurti režisierius numatė Šarlį Denerį. Greta jo: Danielė Darjė, Mišelė Morgan, Hildegarda Knef, Žiuljeta Menjel, Stefana Odran, Katerina Ruvel, Mari Markė. O Klemanso ir Žoržo Mandelo vaidmenys – Reimonui Keno ir Žanui Pjerui Melviliui.

* Henri Désiré Landru (1869–1922) – prancūzų nusikaltėlis. (*Vert.*)

Bernaras Frankas iš žaidimo pasitraukia. Fransuaza Sagan ir Klodas Šabrolis darbo imasi su malonumu. Kandžiuose, šaltai mandagiuose dialoguose jaučiama Sagan ranka. Ir per visą filmą patiriame tokį pat malonumą, kokį abu autoriai jautė atgaivindami šį veikėją, kurio amoralumui prilygo tik jo protas.

Kritika bus ne tokia griežta režisieriui, kuris yra vienas iš numylėtinių „Naujosios bangos", kuriai ne visi pritaria.

Fransuazos nėštumas komplikuojasi. Suprantama, apie šventes nebegali būti nė kalbos. Ji jaučia, kaip jos viduje auga tas kūdikis, kurio širdies plakimą girdėjo. Keistas jausmas... Tačiau nežmoniškai bijosi gimdymo. Bijo jo sukeliamo skausmo ir atlieka visus būtinus pratimus jiems išvengti.

Gegužės pabaigoje su Bobu viešint Sen Tropezo viloje, Fransuaza iškrinta iš šezlongo. Reikia ją nuvežti į Nicos ligoninę. Tik po dešimties dienų, paguldyta ant neštuvų, ji sugrįš į Paryžių. Tučtuojau nugabenama į Amerikiečių ligoninę, kur tris dienas jos būklė stebima.

Kūdikis gimsta dviem savaitėmis anksčiau, 1962 metų birželio 26-osios naktį. Berniukas. Tik Mari Kuarė per gimdymą yra šalia savo dukros. Bobas – Malerbo bulvare su Fransuazos tėvu. Prieš penkias dienas jai suėjo dvidešimt septyneri.

Fransuaza puikiai žino, kad jos gimdymo išvakarėse į ligoninę buvo paguldytas ir Renė Žiuljaras. Apie tai jai pranešė telefonu. Bet ji nežino, kad liepos 1-ąją jis mirė nuo pleurito komplikacijų: šią netektį nuo jos slėpė, nenorėdami drumsti džiaugsmo gimus sūnui. Kai sužinojo, apėmė gilus sielvartas.

Tą žmogų, kuris buvo jos Pigmalionas, atlaidus mokytojas, teisėjas ir geradarys, ji mylėjo. Jis visada išklausydavo jos balso telefono ragelyje, klausiančio: „Pone Žiuljarai, ar mano sąskaitoje dar liko pinigų?" Būtent jis vieną kartą jai pasakė: „Ar žinote, kad jūsų aukso gysla pas mane jau pasiekė penkis šimtus

milijonų frankų?" Ir jis jai siųsdavo pluoštus pinigų, kuriuos ji visada kišdavo į tą pačią komodą naudoti. Ji jį pralinksmindavo, prajuokindavo. Bet, nunešusi rankraštį, visada bijodavo, kad jis nepasakytų: „Šį kartą, Fransuaza, nerimtai dirbote"...

Garsenybės namuose ji lankydavosi nedažnai. „Intelektualų vakarienės, kaip ji sakydavo, veikiau keldavo nuobodulį. Ne. Jie susitikdavo leidykloje, šnekučiuodavosi, ji jam pasakodavo apie savo vaizduotės sukurtus personažus. O jis klausydavosi, kalbėjo nedaug. Jis žinojo, kad, šiaip ar taip, jie ją nuves ten, kur panorės. „Jie taip dažnai nuo manęs pabėga", – sakydavo ji...

Su ja jis elgdavosi švelniai. Ir pagarbiai. Ji jam buvo trykštantis talentas, stebuklas, kurio laukia kiekvienas leidėjas. Kas ja pasirūpins dabar?

Jeigu ne skausmas dėl šios netekties, Fransuaza būtų laimės viršūnėje: ji norėjo berniuko. Ji nusileidžia padorumui ir netgi sūnų pakrikštija... Jo vardas Deni Žakas Paolas Vesthofas. Jo krikštatėvis, kuris dėmesingai vaidins savo vaidmenį iki gyvenimo pabaigos, – Žakas Šazo. Krikštamotė, kuri, deja, po kelerių metų mirs – Paola de Roan-Šabo, mergautine pavarde Sen Žiust.

Fransuaza jau atliko dalį moters vaidmens. Ji, kuri visų pirma mano, kad sunkiausias dalykas yra būti, *Atsakymuose* rašo: „Žinau, ką reiškia būti medžiu su nauja šaka: tai reiškia turėti vaiką". Ir tą vaiką ji augina kaip princą. Būtent jam įrengia butą Neji. Nuperka didžiulį lopšį iš siuvinėto audeklo. Ji žavisi pirmaisiais ją sekiojančiais žvilgsniais, pirmaisiais čiauškėjimais, pirmaisiais žingsniais, ta švelnia oda, kurią nuogą glaudžia prie savęs.

Nors ir pasamdžiusi auklę Zazi, Fransuaza stengiasi suteikti savo sūnui emocinę gerovę. Ji nori, kad Deni, kaip ir ji, turėtų laimingą vaikystę, kurią ji laikė vienu iš pagrindinių savo gyvenimo kozirių. Jam dar nėra dvejų metukų, kai vieną dieną į dvaro

Ekemovilyje svetainę ji liepia atvesti asilą ir arklį, kurie laimingai leidžia dienas aštuonių hektarų parke. Šunys ir katinai bus patys artimiausi vaiko draugai, galbūt prisimenant Pulu ir Bobį, kuriuos ji taip mylėjo. Tačiau Deni jaučiasi vienišas, toks liks visada. Jis „žavus berniukas, išmintingas, gražus ir tylus. Jis turi bruožą laikytis atokiau, būdingą kai kuriems vaikams, mėgstantiems vienatvę", – tokį jį prisimena Šarlotė Ejo*.

Laisvos ir atidžios motinos vaidmenį sunku išlaikyti. Fransuaza kreipiasi į vaiką taip, tarsi būtų suaugęs, duoda jam filosofinės moralės pamokas, kai reikia paaiškinti, kad jis iškrėtė kvailystę. Ji nesinervina. Bet ar tikrai ji, tokia užsiėmusi, visada būna šalia, kai sūnui jos reikia sprendžiant jausmus palietusius rūpesčius? Emanueliui d'Astjė vieną dieną ji prasitars: „Mano sūnui ketveri. Sunkiai įsivaizduoju, kaip galėčiau gyventi be jo. Tam tikru požiūriu – tai labai svarbu... Bet dar nėra svarbiau už vyrą"**.

Kaip visada, ji gyvena nesivaržydama. Vos atsigavusi po gimdymo, vėl atsiduoda savo mėgstamiems malonumams. Lošia, girtauja, vartoja narkotikus. Po Gi Šelerio pažeminimų, kuriuos jis privertė iškęsti, ji vartoja nebe skausmą malšinančius, bet medžiagas, kurios atitraukia ją nuo tikrovės. O Bobas, vyras, kurį ji dievina – iki kada?– irgi neatsilieka. Vienoje fotografijoje jie užfiksuoti paryčiais, ji – su panteros kailiniais nugriuvusi po medžiu, o jis su smokingu, susirūpinęs mėgina ją pakelti.

Idilė trunka neilgai. Nepraėjus nė metams jie nebegalės pakęsti vienas kito. Jie išsiskirs... ir toliau gyvens drauge, nors Bobas jau bus sutikęs kitą žmogų, F. G., su kuriuo jie drauge nugyvens iki gyvenimo pabaigos. Fransuaza ir Bobas kartu išgyvens dar septynerius metus, o jų draugystė bus stipresnė už visas ne-

* Bertrand Poirot-Delpech, *Bonjour, Sagan*, [Paris]: Herscher, 1985.

** E. d'Astier de la Vigerie, op. cit.

gandas iki pat Bobo mirties 1989 metais. Bobas niekada nesiliaus rūpintis Deni, o jam mirus, tai darys F. G.

1962-ieji tokie dosnūs ir kartu tokie sunkūs Fransuazai, – tai Alžyro nepriklausomybės metai. Matinjone Žoržas Pompidu pakeitė Mišelį Debrė. Tačiau Alžyro byla nepasibaigė: milijonas europinės kilmės alžyriečių ir du šimtai tūkstančių pagalbinės armijos kariškių išvyksta ir vieni tarsi vaiduokliai įsilieja į Prancūzijos gyventojų gretas, kiti – į persigrupavimo stovyklas, kurios juos paverčia niekam nereikalingais žmonėmis. Tačiau visų intelektualų, rėmusių Alžyro nepriklausomybę, tikslas jau pasiektas. Tauta pasirinko savo likimą.

Būtent antrosios santuokos metais Fransuazai prasideda nemalonumai dėl valstybės iždo. Ji pamiršta sumokėti mokesčius, jos deklaracijos netikslios. Ji neniurzga, moka tiek, kiek iš jos reikalauja. Fransuazos sąskaita Žiuljaro leidykloje visada pilna. Jos knygos parduodamos tiek užsienyje, tiek Prancūzijoje. Bet ji nemoka tvarkytis. Jos finansiniais reikalais pradės rūpintis jos bičiuliai Rotšildai. Ji ne tik nesugeba tvarkyti savo gyvenimo, bet jos tai ir nedomina. Ji netgi negalvoja nusipirkti buto. Nuolatos kraustysis, nepataisoma klajoklė. Be to, neskaičiuodama išlaidų, duos, nelaukdama, kol jai bus grąžinta, praloš tiek, kiek uždirba... Galbūt daugiau, nei uždirba. Tačiau, ištikima tėvo pamokymams, ji ir toliau švaisto savo turtą.

Ji, aišku, dirba, tačiau priešokiais. Jai užeina šventeiviškumo priepuoliai, nors niekas jos nesulaiko nuo nenugalimos aistros bastytis naktimis; tada ji sugrįžta „prisižiūrėjusi veidų“. „Vieninteliai mano žaislai – tai žmonės.“*

Kartais – taip darys visą savo gyvenimą – ji išvažiuoja. Įšoka į automobilį ir pabėga, norėdama susivokti, palikdama Bobui trum-

* Ten pat.

pus raštelius: „Jaučiuosi pavargusi, nusikamavusi, man nusibodo matyti visus tuos žmones, išvažiuoju dviem trim dienoms, viena, nežinoma kryptimi. Aišku, į Paryžių... [Greičiausiai į Liuteciją, kur ji dažniausiai suranda prieglobstį.] Greitai grįšiu. Bučiuoju. Nesirūpink, per daug negirtauk, iki, labai greitai pasimatysime"*.

Vis dažniau ji palieka sūnų Mari ir Pjerui Kuarė, kurie vaikaitį dievina. Taip pat jis patirs ir Žiulijos Liafon rūpestį, bet Kažarke, į kurį ji persikėlė 1961 metais. Iki savo gyvenimo pabaigos Fransuaza siųs jai pinigų, dovanų, malonių smulkmenų atsidėkodama, kad ji buvo tokia dėmesinga auklė.

Deni buvo auginamas pagal lakias Kuarė fantazijas. Didžiajame buto Malerbo bulvare koridoriuje jis gali važinėtis dviratuku. Gimimo dienos, vardo dienos proga krikštatėvis Žakas Šazo jį nusiveda į „Žydrąjį nykštuką", garsią žaislų parduotuvę Sent Onorė gatvėje. Arba pasikviečia pietų į restoraną, kaip suaugusįjį.

Vasarą vaikas su seneliais važiuoja į Kažarką, į močiutės Lobar, kuri mirė 1956 metais, namus arba vasarnamius, kuriuos jie ir toliau nuomoja Prancūzijos pietuose. Paskui jis nukanka pas motiną į Ekemovilį. Ten auklę Zazi pakeitė vėjavaikė Končita. Atvykę draugai randa vaiką tokį murziną, kad pirmasis jų uždavinys yra įkišti jį į vonią. Tačiau Deni auga mylimas ir lepinamas. Kaip ir jo keturkojai bičiuliai.

Fransuaza vėl susitiko su Žiuljeta Greko. Jos jau gerai pažįstamos, nes Greko dainavo Sagan dainas. Jos pamatė viena kitą vakarėlyje pas Reginą. Ir tos dvi moterys, dievinančios vyrus, daugiau nebeišsiskyrė. Tarp jų yra sutarimas, vedantis jas nuo linksmybės prie linksmybės, nuo išdaigos prie išdaigos, ir jas jungia toks pat begalinis liberalizmas ištikimybės atžvilgiu. Jų meilužiams norint, jos visada liks labai artimos viena kitai.

* B. Poirot-Delpech, op. cit.

Kaip tik tuo metu Šarlotė Ejo, Žiuljetos sesuo, sutinka Fransuazą. Ją pakeri Fransuazos humoras, jos išradingumas, mandagumas, natūralumas. Šarlotė, labai graži rusvaplaukė žaliomis akimis, tikra buržuazijos atstovė. Ji nepailsdama stebi šią jauną, tokią garsią ir kartu tokią paprastą moterį, kuri nepaprastai mėgsta, kai vaikinai dėl jos pešasi. Ji žiūri, kaip Fransuaza žaidžia vilionių žaidimą, susipainioja širdies reikaluose, tiki savo sėkme. „Ji visada sakydavo, – pasakoja Šarlotė: – „Nesijaudink, tuoj surasiu vietą automobiliui pastatyti.“ Taip būdavo neįtikėtinose vietose. Ir vieta automobiliui atsirasdavo.“ Šarlotė su savo seserimi visą gyvenimą bus artimiausios Fransuazos draugės.

12

Nepaisydama pjesės *Kai kada ir smuikai...* nesėkmės, 1962 metų rudenį Fransuaza vėl imasi teatro, nes teatrą su „repeticijų žavesiu, ką tik nupjauto medžio kvapu, kurį skleidžia dekoracijos, paskutinių akimirkų sąmyšiu, jauduliu, didžiuliu pasisekimu, optimizmu, nusivylimu“* ji dievina. Be viso to, jai patinka tas draugiškumas, spektaklio metu suvienijantis aktorių trupę, prie kurios prisideda sutuoktiniai, bičiuliai, meilužiai.

Tad ji perdirba pjesę *Alyvinė Valentinos suknelė*, kurią prieš metus atmetė Mari Bel. Pjesė pastatoma „Ambasadorių“ teatre. Danielė Darjė, tokia įtikinanti ponia de Renal Klodo Atan-Laros filme *Raudona ir juoda*, gauna pagrindinį vaidmenį. Būtų galima prisiekti, kad Fransuaza parašė šį vaidmenį jai. „Pirmąją repeticijų dieną ji užlipo į sceną, ir tai buvo Valentina, nors nei Žakui Roberui – apskritai nuostabiam režisieriui – nei man pačiai nieko nereikėjo sufleruoti nei patarti.“ Kartais toliau nuo scenos, artistų fojė arba restorane po repeticijų ji netgi užklumpa Danielę kalbančią kaip Valentina.

Ir vėl dviveidiškumas yra pagrindinė pjesės tema. Pirmame veiksme tarp neįmantrių dekoracijų, vaizduojančių paprasčiausią antros kategorijos viešbučio kambarį, laikinai apsistoja Va-

* *Avec mon meilleur souvenir*, [Paris]: Gallimard, 1984.

lentina, žavi trisdešimtmetė, kurią pametė vyras. Ji susiranda prieglobstį pas neturtingą pusseserę Mari, gyvenančią su sūnumi Seržu ir laukiančią palikimo, kuris juos ištrauktų iš skurdo. Valentina suvilioja Seržą, kuris su meile guodžia vargšę moterį, apgautą nepastovaus sutuoktinio. Ir tik pjesės pabaigoje paaiškėja, kad būtent ji yra tikroji nedorėlė...

Sagan pjesės linksmos, puikios, žavios. Personažai, priešingai nei romanų veikėjai, yra psichikos ligoniai, nesivaldantys, pikti, nedori, kitaip sakant, amoralūs. Ir šį sykį žiūrovai nusiteikę palankiai. Spektaklį jie sutinka džiaugsmingai. Triumfas. Fransuaza devintame danguje.

Būdama dvidešimt septynerių, ji netelpa į jokius rėmus. Rūpestinga, bet savotiška motina, sutuoktinė, labiau draugė nei žmona, rašytoja, kuriai viskas arba beveik viskas pilname sukrėtimų pasaulyje sekasi.

Žinoma, ji lošia, laimi, prasilošia, nusiperka lenktyninį žirgą, kurio išlaikymas jai kainuoja daugiau nei labai greitų automobilių. Ji keliauja lydima nepamainomų Žiuljetos Greko, Floransos Malro ar Žako Šazo, su kuriais gali be perstojo juoktis. Savo butuose ji niekad nebūna viena: aišku, yra Bobas ir Deni, taip pat Bernaras Frankas, jos brolis Žakas. Kiti bičiuliai keičiasi kaip trumpalaikės meilės.

Tačiau nors ir kokia tinginė būtų Fransuaza, rašymas jai lieka esminis dalykas, nes kad ir ką darytų, pabudus visada užklumpa akimirka, kai pasiima sąsiuvinį ir dar po nemigo nakties sudarkytu veidu brūkšteli ant lapų su mažais langučiais vieną po kito besiliejančius sakinius.

Ji turi retą dovaną keliais netikėtais žodžiais suteikti gyvybę veikėjui, sielos būsenai, situacijai, peizažui. Nepaisant stiliaus, kurį vadina paskubomis sukurptu, Sagan visada suranda tinkamą žodį, kuris geriau nei kuris nors kitas apibūdina aplinką, my-

limą profilį, jausmą: „Baltas kambarys buvo pristatinėtas mažų celofaninių dėžučių, kur geibo blyškios orchidėjos“*. „Ji prasimerkė. Į kambarį įsiveržė staigus, stiprus vėjo gūsis. [...] Jis kvepėjo miškais, pievomis, žeme, nebaudžiamas skriejo per Paryžiaus priemiesčius, gatves, užterštas benzinu, auštant lengvas ir pagyrūniškas įsiveržė į jos kambarį, kad nespėjus susivokti praneštų, jog gyvenimas nuostabus.“** „Ji neįsivaizdavo savęs tokios abejingos savo vyrui, kad galėtų pastūmėti jį į pavytusį Loros glėbį. Jau būtų geriau, kad jis tapytų. Ji nesirengė jo mesti, o tuo labiau toliau su juo gyventi. Nuo to laiko, kai atvyko į Paryžių, jai atrodė, kad eina įtempta virve, kad įvyko paliaubos, ir ji gyvena sustirusi, taip pat toli nuo laimės, kaip ir nuo tos nevilties, kurią ji patyrė Ki Veste.“***

Dabar ją traukia teatras, nes jai reikia teatro šurmulio, draugystės, viešpataujančios tarp mašinistų ir aktorių, nes jai nepaprastai patinka pamatyti, kaip popieriniai veikėjai atgyja, ji rašo pjesę *Laimė, neporinis ir pasas.*

Veiksmas vyksta Sankt Peterburge. Milžiniškame privačiame viešbutyje klaidžioja nepaprastai graži jauna moteris Angora. Jos pavydus vyras nužudė visus vyrus, kurie mėgino prie jos prisiartinti. Jaunas kunigaikštis, trokštantis mirties, bet silpnas, įžengia į sceną. Jis ateina mesti iššūkio Igoriui, pavyduoliui vyrui, jam prisipažįsta apie savo aistrą Angorai. Taip jis tikisi, kad bus nužudytas. Tačiau Igoris supranta, kad jaunasis kunigaikštis niekada nėra matęs Angoros. Jis sutinka kautis dvikovoje su sąlyga, jei Angora pažvelgs į jį.

Skaitant šią pjesę atrodo, kad tai būtų galėjęs būti puikus

* Cit. iš: *Nuostabūs debesys*, *Pergalė*, 1972, nr. 7, p. 78.
** Cit. iš: Françoise Sagan, *Po mėnesio, po metų* (romanai). Vilnius, 2005, p. 207.
*** Cit. iš: *Nuostabūs debesys*, *Pergalė*, 1972, nr. 8, p. 93.

spektaklis. Tačiau garbės troškimas ar nesuvokimas Fransuazą suklaidina: ji nori jį statyti pati. Žinoma, su gražiais jaunais vyrais: Žanu Luji Trentinjanu, Danieliu Želenu, Mišeliu de Rė ir savo drauge Greko bei Alisa Kosea. Tačiau kaip gali vadovauti, jei nemoki pasakyti „ne"? Jai smagu. Per visą trijų mėnesių repeticijų laikotarpį jiems visiems smagu. Tai bus visiška nesėkmė. Fransuaza nesugebėjo vadovauti aktoriams, ir pastatymui labai trūksta vientisumo. Mari Bel, vadovaujanti „Gymnase" teatrui ir Fransuazai viską atleidžianti, dėl to labai susijaudina.

Nesėkmė Sagan nesustabdo: ji sutinka atiduoti 1957 metais, gydymo nuo narkomanijos metu, rašytą dienoraštį Bernarui Biufė. Dailininkas, jau labai garsus, iliustruoja jį juodais ir nervingais štrichais. Jis vaizduoja jos aktus, šie tiesiog prikausto žvilgsnį. Žiuljaro leidykla išleis albumą ateinančiais, 1964, metais. Jis vadinasi *Nuodai*.

Taip baigiasi 1963-ieji, regėję, kaip miršta Žanas Kokto ir garsioji Edita Piaf. Tais metais banga išmetė nenustygstantį vietoje, kartu ir švelnų, jaunimą. Jų stabai yra Šeila, kuriai *Mokykla jau baigta*, Silvi Vartan, kuri priverčia šokti tvistą visą jaunimą, dar viena Fransuaza, Fransuaza Hardi, dainuojanti blankią rožinę, šiek tiek primenančią Sagan, dainą *Visi mano bendraamžiai ir bendraamžės.*

Gruodžio 15 dieną pravėręs duris didžiulis apvalus Radijo rūmų bokštas šturmuojamas, kai jaunieji stabai ten ateina duoti interviu. O Bardo, Sagan varžovė iš Sen Tropezo, lydima susižavėjusio Žano Luko Godaro žvilgsnio, Kapryje su Mišeliu Pikoliu ir Žaku Palansu filmuojasi *Paniekoje*. Bardo atlieka visai sau nebūdingą vaidmenį: žiauri, užsispyrusi, o kartu trapi, uždaryta ryškiai mėlyname Moravijos name. Sukrečianti, lydima išraiškingos Žoržo Deleriu muzikos.

1964 metai, kai pasirodo *Nuodai*, pranašauja visai kitus dalykus. Jaunas sociologas Pjeras Burdjė nagrinėja prancūzų visuomenę, kandžiojančią vienas kitam uodegas. Valstiečių sūnūs retai prasimuša į elitą. Sistema teikia pirmenybę vaikams, kilusiems iš valdančiųjų klasių. Toks tyrinėjimas yra tik pirmas kol kas dar silpno balso aidas politiniame gyvenime.

Vadovaujantis valstybei de Golis, – jis vis dar valdžioje, – pripažįsta Mao Kiniją; Malro, tapęs ministru, kuria kultūros namus; „kažkoks ponas“ pertvarko radiją ir televiziją: ORTF*. Valeri Žiskaras d'Estenas, Žoržo Pompidu finansų ministras, parengia reikšmingą „stabilizacijos“ planą, norėdamas sustabdyti infliaciją.

Niekas dar nežino, kad nuo 1962 metų pagrindiniuose sunkiosios pramonės sektoriuose – anglių gavyboje, juodojoje metalurgijoje, laivų statyklose – jau išryškėjo deficitas, dėl kurio po šešiolikos metų susirūpins Reimonas Baras. Beje, Sen Nazaro laivų statyklų streikai, numalšinti policijos, visų pirma atrodo tik kaip ekonomikos įkarščio pasekmė. Atrodo, kad aukščiausiuose sluoksniuose tikimasi nuraminti prancūzus, siūlant jiems masines liaudies mišias su Malro, – kaip per Žano Muleno palaikų laidojimą Panteone...

Tuo metu, kai amerikietė Beti Friden Prancūzijoje išleidžia *Moteriškąją mistiką*, feminisčių manifestą, tokį pat svarų kaip ir *Antroji lytis*, Sartras rašo apysaką *Žodžiai*, leidžia sau prabangą atsisakyti literatūrinės Nobelio premijos. *Žodžiai* Sagan apžilpina. Perskaičiusi šą puikią autobiografiją, kurią laiko šedevru, ji visada apgailestaus, kad nepastūmėjo savo talento iki tokių gelmių. Prancūzijoje, kuri praktiškai baigė savo pokarinį atkūrimą,

* ORTF – *Office de la Radiodiffusion (et de la) Télévision française* – Prancūzijos radijo ir televizijos valdyba. (*Vert.*)

filosofas, kurį ji atsitiktinai susitinka, nors dar nėra jos bičiulis, tampa jai kelrode žvaigžde.

1965 metų rudenį pasirodo *Kapituliacijos signalas*, šeštasis Sagan romanas. Didžioji dalis kritikos prisipažįsta nusivylusi, išskyrus vieną *Combat* žurnalistą, kuris mano, kad tai brandus kūrinys. Tačiau skaitytojai jį sutinka palankiai. Kristianas Buržua, naujasis Žiuljaro leidyklos literatūros skyriaus vadovas, tai pajunta ir iškart perduoda knygynams šimtą devyniasdešimt penkis tūkstančius kūrinio egzempliorius. Reikės iš naujo spausdinti daugybę kartų.

Romane *Kapituliacijos signalas* vėl pajuntame rausvai violetinę nuotaiką, kuri sudaro melancholišką Sagan romanų žavesį. Šarlis, penkiasdešimties metų vyras, beprotiškai myli jaunąją Liusilę, kuri leidžiasi būti išlaikoma, fiziškai mylima. Bet Liusilė nori jaustis gyvenanti, kvėpti gaivų ryto orą, leisti saulei žaisti ant nuogų rankų. Sutikusi Antuaną, jauną leidyklos serijos vadovą, ji jam neatsispiria ne todėl, kad nemyli Šarlio, bet labiau iš poreikio pajusti savo virpantį kūną, odą, pašiurpstančią nuo glamonių. Ji taip elgiasi norėdama atsikratyti nuobodulio, monotoniškai slenkančių valandų.

Tame sodriame romane – ir vėl – kad ir ką sakytų, tai Sagan, kalbanti Liusilės balsu: „Šiame pasaulyje nėra nieko geresnio, kas galėtų prilygti tam tarpui, kuris mums skirtas kvėpuoti, gyventi ir jausti, kad gyveni“*... Ir galimybė mylėti du vyrus vienu metu be jokių sąlygų bei sąžinės priekaištų, nors, kad būtų tinkama pabaiga, Liusilė sugrįžta prie savo pirmosios meilės.

Sagan leidėjas amerikietis Datonas, kuris, kaip žinoma, ja neapsakomai žavisi nuo *Sveikas, liūdesy* pasirodymo Jungtinėse

* Françoise Sagan, *Po mėnesio, po metų*... (romanai). Vilnius, 2005, p. 330.

Valstijose, seka įvykius. Knygos pasirodymo proga Užatlantėje 1966 metų lapkritį, kaip ir 1955 metais, jis surengia rašytojai didžiulį šou. Šį kartą Fransuaza skrenda per Atlantą su Žaku Šazo. Ji vėl pamato dievinamą Niujorką. Po poros metų ji nusiveš ten savo sūnų visai trumpam savaitgaliui, kad ir jis susižavėtų.

Už šį romaną ji ir vėl uždirba krūvą pinigų ir, kaip visada, išleidžia viską. Ji nusiperka naują automobilį – „Ferrari".

Po amerikietiškų „tušų" ir Vadimo, kuris pakeičia savo nuomonę dėl pasiūlymo, Alenas Kavaljė įsigyja *Kapituliacijos signalo* autoriaus teises filmui statyti. Jis paprašo Fransuazos drauge su juo parašyti scenarijų. Režisierius ir rašytoja nusprendžia užsidaryti ir dirbti. Jie išvažiuoja į Sen Tropezą.

Visiškai negalėdama gyventi viena, 22-ame „Ponche" viešbučio kambaryje ji apsigyvena su Žaku Šazo. Po pietų, padedama režisieriaus, iš naujo skaito savo romaną, jį keičia, pailgina kai kurias scenas, rašo scenarijų.

Liusilės ir Šarlio vaidmenims atlikti Alenas Kavaljė pasirinko Katriną Denev ir Mišelį Pikolį. Floransa Malro, kuri buvo režisieriaus Kriso Markerio asistentė daugelyje jo filmų, tampa pirmąja Kavaljė asistente, ekranizuojant draugės romaną.

Ji viską parengia darbui, pasirūpina, kad visi daiktai būtų vietose, duoda nurodymus padėjėjui. Tai varomoji komandos jėga. Filmavimas, prasidėjęs 1968 metų balandį, dėl gegužės įvykių bus visam mėnesiui nutrauktas ir vėl atnaujintas tik birželio 22 dieną. Tai, pasak kritikos, bus vienas geriausių režisieriaus filmų.

Bet sugrįžkime į 1965-uosius – romano pasirodymo Prancūzijoje metus. Sagan – trisdešimties. Prieš trejus metus mirus Renė Žiuljarui, nuo šiol ji tvarko reikalus su jo įpėdiniu Svenu Nilsenu. Nilsenas, anksčiau vadovavęs „Citė", nesugeba, o gal nenori išlaikyti su ja draugiškumo ir pasitikėjimo, kurie jungė didžiąją Sagan su jo pirmtaku.

Todėl jis elgiasi su ja kaip ir su kitais leidyklos rašytojais. Nelaiko jos literatūros žvaigžde, kokia ji įsivaizduoja esanti. Ypač „nejaučia“ to jautraus personažo, stovinčio priešais jį. Dar didesnė klaida: jis nesilaiko taisyklių, kurios buvo nustatytos išskirtinai jai: „Jeigu jis [Renė Žiuljaras] uždirbdavo trisdešimt frankų už vieną knygą, tai dvidešimt gaudavau aš pati“, – prisipažįsta ji knygoje *Pro petį*.

Tai atskleidžia Elijas de Rotšildas, Fransuazos patikėtinis. Nuo 1961 metų jis tvarko jos biudžetą, moka mokesčius, apmoka sąskaitas ir pasirūpina smulkiomis išlaidomis. Nors jis jai leidžia plačiai gyventi iš duodamų kišenpinigių, ji liepia jam siųsti garsių dizainerių, pas kuriuos rengiasi, arba prašmatnių automobilių savininkų, kurie jai, kaip ir jos broliui, parūpina beprotiškus sportinius automobilius, sąskaitas... Elijas de Rotšildas ją pakęs (tikrąja šių žodžių prasme) tol, kol 1981 metais bus nacionalizuotas jo bankas.

Tuo metu jai leidžiama suprasti, kad Svenas Nilsenas žaidime nebedalyvauja. Ginčai. Ji trejus metus neduos romano, nors literatūros skyriaus vadovas Kristianas Buržua pasirodo dėmesingesnis.

Tačiau Fransuaza ir toliau rašo... Teatrui. Rašo Mari Bel, kuri, apvilta pjesės *Laimė, neporinis, pasas* nesėkmės, jos paklausia: „Ką dabar ruošiesi daryti?“, ji (pažodžiui) atsako: „Ką tik pradėjau naują pjesę...“ Ir pacituoja dvi pirmąsias pjesės replikas:

„ – Iš kur tas siaubingas triukšmas medžiuose, Soamai?

– Tai vėjas, miledi.“

Mari paprašo tęsti... „Tai viskas, – atsako ji nemikčiodama. – Ir tada skubiai išbėgau, kol mano švelnioji Mari netėškė savo taurės man į veidą“, – priduria ji knygoje *Su geriausiais atsiminimais.*

Tomis dviem replikomis prasidės *Nuvarytas arklys*, kuris išsklaidys ankstesnės pjesės nesėkmę. Tačiau pamoką Fransua-

za suprato: šį kartą nebesiims režisūros, ji bus patikėta Žakui Šaronui. Trio, kuriam jis vadovauja scenoje: Nikolė Kursel, Viktoras Lanu ir Žakas Fransua, padaro stebuklą.

Trykšta puikūs žodžiai, pokštais maskuojama tėvo nemeilė sūnui, senstančio žmogaus nemeilė gyvenimui. Tokia šeima, į kurią veikėjas nukreipia savo aštrų žvilgsnį, šiek tiek primena Sagan šeimą. O kai kurios pjesės replikos galėtų būti ištartos autorės: „Galima save laikyti nevienišu. Iš mandagumo, pamišėliško žvilgsnio ar judesio, kurį išsiaiškinsi taip, kaip tau patinka“.

Čia randame įkyrių lengvesnio pobūdžio minčių iš romano *Nuostabūs debesys*. Vienatvė, bėgantis laikas, kurio kiekvieną minutę reikia mėginti sugauti, tas ryškus mirties šešėlis, kuris kiekvieną malonumo protrūkį padaro turtingesnį, o kai į širdies gelmes įsėlina tuščia valanda, nuobodulys, kuris graužia sielą, stumia į pabėgimus nuo savęs, kuriuos gali suteikti alkoholis... narkotikai?

Fransuaza sugrįžta ir prie dviprasmių brolio ir sesers santykių, kurie sudaro *Pilies Švedijoje* intrigą. Žinoma, greitai paaiškėja, kad mergina, atvažiavusi pas jaunosios Prisijos sužadėtinį į Česterfildo pilį Sasekse, yra, matyt, greičiau meilužė nei netikra sesuo. Jie ir gyvena ne taip kaip brolis ir sesuo.

Ar teatras toli nuo tikrovės? Gal būtų galima pasakyti, kad Sagan garsiai nagrinėja ryšį, jungiantį ją su Žaku, vyresniu už ją dešimčia metų? Vakarėliai, kuriuos jie drauge leidžia girtaudami, šokdami, nuklysdami į sujauktus guolius. Naktys, kai kiekvienas prie savo sportinio automobilio vairo persekioja vienas kitą Sen Siulpiso aikštėje, garsiai žviegiant stabdžiams ir kvatojimui drumsčiant vidutinių buržua miegą. Pavojingas ir švelnus artumas, kurio neužgoš visi meilės nuotykiai. Netgi jei dėl to ryšio kūnai niekad nesuartėjo, ar visa tai nėra tam, kad pajustum, jog gyveni, užpildyti tarpus to laiko, kuris veda į baimę keliančią akimirką, kai teks išsiskirti?

Laikraštyje *Le Monde* Bertranas Puaro-Delpešas primena tas „aštrias pastabas, subtilų meną apibūdinti kai kurias greitai prabėgančias akimirkas ar kai kurias retas glamones". Taip kaip ir jo kolega, Žanas Diuturas, kuris laikraštyje *France-Soir* pabrėžia, kad prie pjesės *Pilis Švedijoje* fantazijos, jos poetiškumo Sagan čia priduria ir švelnumą. O griežtame *Le Figaro* teatro kritikos skyrelyje Žanas Žakas Gotjė randa Fransuazoje Sagan „keistą šios jaunos moters brandumą, kuris nesiliauja stebinęs".

Vienu žodžiu, pjesė turi pasisekimą, kuris nutrina pjesės *Laimė, neporinis ir pasas* nesėkmę.

Deni tuo metu auga. Fransuaza jam dovanoja viską, ką gali. Tačiau jos gyvensena tokia, kokia tapo pasirodžius *Sveikas, liūdesy*: moteris, kuri niekur neužsibūna, klajoklė, kuri save ištremia kitur, paprastai į nuomojamus ir paskubomis įrengtus būstus. Jeigu ji prisiverčia būti šiek tiek drausmingesnė, norėdama pripratinti sūnų prie šiokios tokios tvarkos, atėjus vakarui, būtinai atsiima savo laisvės dalį: tada ji vėl susiranda draugų, šokius, svaigiuosius gėrimus, užsimiršimo mikstūras ir naktines miglas. Paryčiais, kai minčių nuotrupos šokinėja ant sąmonės ašmenų, ji nugriūva, užmiega neramiu miegu tų, kurie nori pabėgti. O pabudusi apie pusiaudienį, jeigu šalia nėra karšto paskutinio niekšo ar atsitiktinio meilužio kūno, griebia sąsiuvinį, visada gulintį prie lovos, ir jame rašo pirmuosius kitos pjesės, kitos knygos, situacijos, kurią galbūt išrutulios, sakinius.

Deni patiria to klajokliško ir bohemiško gyvenimo pasekmes. Jis dėl motinos persikraustymų Paryžiuje vis keičia mokyklas. Tokiomis sąlygomis sunku susirasti tikrų draugų. Nepaisant to, vaikystėje lepinamas ir vienišas, kaip ir jo motina.

Jis, kaip ir ji, nepasižymi nei stropumu, nei drausme. Jis, kaip ir ji, mokysis vidutiniškai. Kaip ir jai, jam padės atsigriebti privati Hatemer mokykla, kai jis norės išlaikyti bakalauro egzami-

nus. Jos niekada nebaudė už paviršutinišką požiūrį į mokyklą. Jo taip pat... Ramiausią aplinką jis randa pas senelius.

Laimei, tai sukalbamas vaikas, kuris, kaip ir jo motina, myli kates, šunis ir ožką Karmen, kurią Fransuaza nupirko iš gyvūnų tramdytojo. Pabuvusi bute Paryžiuje, Karmen palaikys draugiją švelniajam asilui ir arkliui Ekemovilio dvare. Būtent čia vaikas turi daugiausia naudos iš savo motinos. Nors dažnai atvažiavę draugai sutrikdo jų pokalbius dviese.

Su vis didesniu nepasitikėjimu Nilsenas stebi Fransuazą Sagan paklaikusiu žvilgsniu žmogaus, kuris skaičiuoja pirmadienio rytą atsiųstus čekius. Lošimo skoloms Dovilyje ar kitur padengti. Užmokėti už paskutinį lenktyninį automobilį, paskutinę kvailystę. Jis mato, kaip ji eikvoja savo jėgas, švaisto pinigus. Kurį laiką jis tyli, jausdamas, kad kiekvienas rankraštis atneš sėkmę. Net jeigu neparduos milijono su viršum *Sveikas, liūdesy* egzempliorių, Sagan romanas tikrai vertas Gonkūrų ar „Femina“ premijos. Ne kitaip.

Tačiau nuo to laiko, kai jie apsižodžiavo dėl jos autoriaus teisių, ji jam teduoda pjeses. O pjesė niekada neparduodama taip gerai kaip romanas... Nilsenas pradeda nekantrauti. *Nuvarytą arklį* leidėjas išleidžia su pjese *Rakštis*; tai ilgas tekstas su dialogais, kur nevykusi aktorė pakeičia apstulbusio jaunuolio, atvykusio iš provincijos, gyvenimą. Iš to nieko gera neišeina. Leidėjas dabar norėtų kai ko rimtesnio. Jis nė neįtaria, kokių didelių bėdų turi Fransuaza. Jai labai blogai.

Stiprieji gėrimai pažeidė jos kepenis. Bemiegės naktys po truputį išdildo triuškinamą jos humorą, kuris taip žavi jos bendrakelionius, parazitus ir visus kitus. Ji blogai maitinasi, valgo mažai. Kiek kartų ją matė ryjančią be jokios atodairos šaltą tyrę ant stalo krašto?

Kasdien ji kenčia užvaldantį nuovargį, kuris slegia jos moralę,

aptemdo kiekvieną auštantį rytą, sukelia liūdesį, persmelkiantį ją, kurį stumte stumia kiek įmanoma giliau. Jos gydytojas liepia laikytis sausojo ar beveik sausojo įstatymo. Retkarčiais ji turi teisę išgerti taurę baltojo vyno. Tačiau, kaip ir leidėjas, gydytojas sugeba pamatyti tik išorinę pusę: iš tikrųjų Fransuaza pradeda ristis į gilų dugną. Depresijos dugną.

1967 metų rudenį ji nusprendžia išvažiuoti į Kažarką. Tik ten, toli nuo kasdieninių pagundų, ji galės išbūti be svaigalų. Tik ten, vėl pajutusi degančio židinio kvapą, ji galės suimti save į rankas, atgauti sveikatą, kaip sako jos gydytojas, ir sugrįžti į gyvenimą. Ją lydi tik Siuzana. Siuzana, vyresnioji jos sesuo, jos angelas sargas, jos gyvenimo ramstis. Deni paliekamas seneliams. Fransuazai bereikia rūpintis savimi.

Beje, Siuzanai irgi reikia pabūti nuošaliau. Ji beveik dvidešimt metų ištekėjusi už Žako Deforė. Abi dukros nebaigusios mokslų, bet jau pakankamai suaugusios, kad suprastų tėvų skyrybas, nes Žako ir Siuzanos santykiai visai pašliję. Turtai, kuriuos broliai Deforė su savo draugu Furnjė susikrovė įkurdami pirmuosius prekybos centrus, neapsaugojo poros nuo nesantaikos, neištikimybės... Siuzana sunkiai įsivaizduoja skyrybas. Bet ji turi apie jas pamąstyti. Pasitraukimas į Kažarką turėtų padėti.

Didžiuliame name, stovinčiame prie kaimo vieškelio, abi seserys pajunta dalį savo ankstesnio artumo. Tą laiką, dar tokį artimą, tačiau kartu ir tokį tolimą, kai vyresnioji sesuo lepindavo pagrandukę, netgi gadindavo... Atšiauri, šiurkšti gamta, supanti Kažarką, saugo Fransuazą nuo pasaulio, leidžia jai nors trumpai pamiršti savo gyvenimo žaizdas, sustabdyti tą nesulaikomą bėgimą pirmyn, nuo kurio atitolina tik rašymas.

Sėdėdama ant akmeninio šulinio pamato jau įstrižai krintančioje rudens šviesoje, mokykliniame sąsiuvinyje ji rašo dieno-

raštį, kuris vėliau taps romano pradžia. Tai keturiasdešimt penkerių metų jau šiek tiek pavytusios moters, Holivudo masinės produkcijos scenaristės, istorija.

Vieną vakarą Dorotė Seimur grįžta namo, lydima keturiasdešimtmečio, kurį ji padarys savo meilužiu. Tiesiu keliu, vedančiu į Santa Moniką, jis vairuoja šimto penkiasdešimties kilometrų per valandą greičiu raudoną „Jaguar“, visai tokį patį, kokį kažkada Fransuaza padovanojo Žakui. Staiga žibintų šviesoje – siluetas. Staigus stabdžių cypimas. Automobilis čiuožia, nuvirsta į griovį, o sėdintys jame išgriūva į pievą.

Tai pirmasis romano *Angelas sargas* skyrius. Prie židinio, su riešutų degtinės taure rankoje, nuoširdžiai įsitikinusi, kad tai niekis, Fransuaza perskaito pradžią seseriai. Sužavėta Siuzana laukia tęsinio. Rytoj vakare? Taip, kiekvieną dieną rašomas pusiau detektyvas su neįtikėtina intriga, šiek tiek beprotiškas, tačiau švelnus, kur siluetas, neaiškiai pamatytas žibintų šviesoje, veikėjai nežinant, tampa jos gyvenimo *deus ex machina**.

Levis labai gražus, labai jaunas, tylus ir Dorotei neįprastai malonus dykinėtojas. Kai Polio „Jaguar“ partrenkė jį ant Santa Monikos kelio, jis buvo paveiktas LSD. Dorotė jį priglaudžia, norėdama pasirūpinti jo sužeista koja, apgyvendina draugo kambaryje ir čia Levis išguli lovoje ilgą mėnesį. Vieną rytą jis atsikelia jau sveikas ir praneša šeimininkei, kad imsis darbo ir taip susimokės nuomą.

Nors ir nustebusi, ji vis dėlto supažindina jį su savo režisieriumi. Pakanka trumpo bandymo parodyti, kad Levis sukurtas ekranui. Jis pasamdomas antraeiliam vaidmeniui vesterne ir, regis, galutinai įsitaiso savo globėjos gyvenime be jokių kėslų. Iki tos akimirkos, kai vienas po kito numiršta Dorotės „priešai“

* Atomazga nenumatytomis aplinkybėmis (*lot.*).

(savižudybė, niekšiška žmogžudystė gėjų klube, automobilio avarija...).

Fransuaza vėl sugrįžo prie linksmo tono, būdingo jos pjesėms pasakojant siaubingus dalykus. Ji parašo romaną per vieną mėnesį, ir tai vienas keisčiausių, ekstravagantiškiausių jos tekstų. Kai atiduoda jį Nilsenui, leidėjas turi pripažinti, kad ji vis dar talentinga. Bet žaisti žaidimą ji atsisako: ji neduos jokių interviu. Trumpai tariant, Fransuaza nelydi tos knygos, ji pasirodo beveik paslapčia.

Ji sakėsi susikivirčijusi su Žiuljaro įpėdiniu. „Nutariau paskelbti karą reklamai, – rašo ji knygoje *Pro petį* [...]. – Tad išvykau į kaimą, o mano tiražas sudarė ketvirtadalį įprastinių tiražų. Taip įsitikinau, kokia galinga yra spauda, kai aš ją ignoruoju."

Tačiau ji žino, kad romano *Sveikas, liūdesy* pasisekimas be spaudos yra vienas iš tų stebuklų, kurie literatūrinėje karjeroje pasitaiko tik vieną kartą. Žurnalistai yra rezonanso būgnas, kurio reikia kūrėjui. Nesvarbu, ar tai būtų ditirambai, ar plūdimas. Kad tik straipsnis, radijo, televizijos laida patrauktų publikos dėmesį. Fransuaza vieną kartą to nepaisė. Ji to nebeužmirš.

Nors kritikai, galbūt suerzinti jos lengvabūdiškumo, piktinasi, kad ji galėjo vos per mėnesį „sukurpti" romaną, jai tai nė motais. Stendalis sugaišo septynias su puse savaitės *Parmos vienuolynui*, kurį galvoje nešiojosi daugelį mėnesių, parašyti. Ne todėl, kad ji save laikytų grenobliečiu. Sagan puikiai supranta niekad nebūsianti Prustas, kuris mirė dirbdamas, aprašinėdamas savo tingulį. Ji yra ji, štai ir viskas: kartais ūmi ir pokštininkė, kartais ir vėl be galo nuliūdusi. Sunku apsieiti be subtilios svaigalų teikiamos prabangos. Malonumai nuo jų atbunka, tampa ne tokie stiprūs. *Angelo sargo* likimas klostysis keistai...

13

Kai 1968 metų kovą pasirodo *Angelas sargas*, Prancūzija kunkuliuoja. Nantero studentai metus pradėjo besiginčydami. Sausio 8-ąją, kai Fransua Misofas, jaunimo ir sporto reikalų ministras, atidaro naujo Nantero universiteto baseiną, jaunuolis Danielis Kon-Bandi įteikia jam interpeliaciją dėl savo draugų, merginų ir vaikinų, „seksualinio skurdumo“.

„Seksualinis skurdumas“! Kam reikia apie jį kalbėti, kai šalis ekonomiškai stipri ir beveik visi dirba? Kad vartotojiška visuomenė, nepaisant piniginės dydžio, suteiktų visiems galimybę kuo geriau maitintis, gydytis ir netgi geriau apsirengti. Buitinės elektros prekės ir netgi automobilis tapo prieinami darbininkų klasei.

Vis dar valdoma de Golio, kuris sensta ir savo talentu verčia tikėti Prancūzijos didybe, vyriausybė nelabai kreipia dėmesį į nerimaujantį jaunimą. Tačiau kovo 22 dieną studentai užima administracinį Nantero pastatą. Nuo tada viskas pasikeičia. Universitetas uždaromas. Sorbona užimta, vietoj paskaitų prirūkytose amfiteatrinėse auditorijose vyksta mitingai... Lotynų kvartale stūkso barikados. Studentams išvaikyti policijos prefektas nusiunčia CRS*. Profsąjungos, vėliau ir politinės partijos prie

* CRS – *Compagnies républicaines de Sécurité* – Respublikos saugumo būriai. (*Vert.*)

judėjimo prisideda. Prancūzija paralyžiuojama. Gatvėse vyksta revoliucija...

Revoliucija. Visuomenės pokyčiai. Ideologinė agitacija... Tačiau netrūksta pranašiškų ženklų. Prieš dvejus metus Pjeras Burdjė, Aukštųjų socialinių mokslų studijų instituto direktorius mokslo reikalams, vadovaujantis grupei mokslininkų, pirmą kartą žurnale *Les Hrétiers* jau atskleidė žiaurų mechanizmą: universitetai ir aukštosios mokyklos tarnauja tik sustingusios visuomenės kūrimui.

Ir Kon-Bandi pavojaus šauksmas iškalbingai bylojo apie tų vaikinų ir merginų, atskirtų vieni nuo kitų, užspeistų tarp moralinių kliūčių ir materialinės gausos, pakrikimą. Kaip galima laisvai gyventi, kai persekioja vyresniųjų cenzūra, tai yra paskalos? Kaip galima laisvai mylėti, kai reikia paisyti draudimų, kuriuos kaip anatemą meta dar labai galinga Bažnyčia? Iki šešiasdešimt aštuntųjų gegužės reikėjo priklausyti menininkų sluoksniui arba pamišėliškoms auksinio jaunimo naktims, norint sulaužyti taisykles. Reikėjo būti Fransuaza Sagan ir turėti įžūlumo tapti visos šalies akyse „žavia maža pabaisa“.

Tuo metu Sagan beveik niekur nebuvo matyti. Tačiau nors ji ir labai mažai domėjosi politika, argi visas jos gyvenimas jau nebuvo Kon-Bandi reikalavimų įgyvendinimas?

Danielis Kon-Bandi yra vokiečių kilmės. Tas rusvaplaukis jaunuolis žaižaruojančiomis žydromis akimis yra guvaus proto, kuris jam leidžia akiplėšiškai elgtis. Būdamas žydas – to šlykščiai nevengia pabrėžti senoji gvardija – jis apie save suburia studentus, kurie skelbia: „Visi esame Vokietijos žydai“. Šiurkščiu žodžiu, aštria kalba Danielis Kon-Bandi iškėlė jau įvairiataučio jaunimo piktžaizdes. Fransuaza nėra abejinga tai elgesio ir idėjų laisvei.

O neaukštu vyru nepaprastomis akimis, kuris lipa ant statinės ir kreipiasi į Bijankūro darbininkus, Sagan žavisi. Kažin ar tuo

metu ji pritaria Sartrui. Beje, vyrai su kūrikų palaidinėmis, nuo pragariško pneumatinių plaktukų triukšmo visiškai apkurtintomis ausimis nelabai ką iš filosofo kalbos tegirdi.

Tačiau Sartras turi drąsos: kalbėti darbininkams apie klasių kovą, priespaudą, kovą, į kurią prieš tą siurbėlę – kapitalizmą – turi stoti kiekvienas. Fransuaza jį jau buvo sutikusi. Jie randa bendrą kalbą: ir vienas, ir kitas pasirašė tą patį dokumentą, 121 žmogaus manifestą.

Jai patinka garsenybė. Jis ją prajuokina. Be to, jie turi šį tą bendra: jie susidūrė vėlyvą popietę vienoje iš susitikimų vietų... Nepasikalbėjo. Tik šypsojosi laimingai pabėgę. „Dviejose beždžionėse", pas Gi Šelerį ar kitų vakarienių metu Simona de Bovuar su apmaudu žiūrėdavo, kaip jie persimeta žvilgsniais. Galbūt su panieka: Fransuaza, kuri niekada nelaikė savęs intelektuale, pokalbyje beveik nedalyvauja. Ji klausosi, dedasi į galvą, nekomentuoja. Paklausia tik norėdama pajuokauti arba pasakyti sąmojį. Jai atrodo, kad šalia tokių inteligentų ji daugiau nieko nesugeba.

Tačiau Fransuaza savotiškai dalyvauja 1968 metų gegužės įvykiuose. Paryžiuje važinėja kaip taksistė savo sportiniu automobiliu. Ji paima autostopu keliaujančius jaunuolius, kurie ką tik apmėtė grindinio akmenimis Respublikos saugumo būrius. Ji dūsta nuo ašarinių dujų... Į „Pas Reginą" arba „Pas Kastelį".

Ir vieną vakarą jai atsidūrus tarp džiūgaujančios minios „Odeono" teatre, kažkuris oratorius sušunka: „Draugė Sagan, žinoma, atvyko su „Ferrari" įvertinti draugų studentų sukilimo". Susipainiojusi prieštaravimuose, bet, būdama taiklaus atsakymo ir triuškinamo sąmojo karalienė, ji griebia mikrofoną ir nesumišusi atšauna: „Netiesa! Tai „Maserati".

Kai birželio mėnesį šalis aprimsta, ji išvažiuoja. Ją taip persekioja dėl vėluojančių mokesčių, kad ji ketina išvykti iš tėvynės,

kaip tai padarė kiti rašytojai. Revoliucija, puiku. Turtų dalybos – dar geriau. Tačiau kai matai, kaip pinigus, uždirbtus darbu, rašytojos abejonėmis, talentu, čiulpia iždo dėlės, visai blogai. Ypač kai tie pinigai jau išleisti...

Fransuaza ir Bobas Vesthofas, vis dar jos vyras, nors ir vienas, ir kitas pasinėręs į savo meilės nuotykius, per Deni atostogas Airijos landuose išsinuomojo didžiulį namą su šiokiais tokiais baldais. Jie mėgaujasi grynu oru, durpių liepsna, kuri nesiliauja rusenti židinyje, vakarais alinėse. Savotiška vienatvė, kurią greitai nutraukia atvykę, apsigyvenę, užsibuvę draugai.

Tačiau Fransuaza visada suranda būdą pasišalinti ir parašyti keletą puslapių, pagalvoti apie naują temą. Šiuo atveju apie tai, ką ji išgyveno praeitais metais: depresiją. Jos veikėjas vardu Žilis. Jis žurnalistas. Kaip ir ji, jis leidžia naktis kavinėse su bičiuliais, kurie, pamažu slenkant valandoms, nebesugeba atskirti, kas yra juoda, o kas – balta. Permainingas, ūžaujantis, nesugyvenamas Žilis grimzta į slogų nuobodulį. „Tai va, – sako jis jį konsultuojančiam gydytojui. – Nebenoriu dirbti, nebenoriu mylėtis, nebenoriu blaškytis.“ Jam jos Kažarką atstos Limožas.

Kaip ir *Nuostabiuose debesyse*, kalba rimta ir įskaudinta pati Sagan: ta, kuri dabar jau žino savo fizinių galimybių ribas. Ta, kuri palietė dugną ir kuriai valios pastangomis pavyko atsitiesti, nors fizinės kančios jos neapleido niekad. Senosios avarijos žaizdos neduoda jai atsikvėpti. Palfiumas toli. Ji sukasi, kaip sugeba.

Ir tada, kai Bobas su Deni arba vienas išeina meškerioti, kai pravažiuojantys bičiuliai į didįjį kotedžą užneša pamišimo kvaitulį, ji rašo. Taip pat fotografuoja. Visą savo gyvenimą ji fiksuos kraštovaizdžius, mylimų miestų gatves, kažkokį jai keistą pasirodžiusį medį, šieno stirtas laukuose. Ištisi ritinėliai juostų, kurias ji duos išryškinti, norėdama prisiminti akimirką, idėją, min-

ties blyksnį. Tūkstančiai nuotraukų, kurias ji bėgant laikui išmėtys.

Rugpjūčio pabaigoje sugrįžusi į Paryžių, ji nutraukia santykius su Svenu Nilsenu ir Žiuljaro leidykla. Jai atrodo, kad jis su ja elgiasi blogai. Fransuaza jam priekaištauja dėl tariamai suklastotų sąskaitų. Tiesa, už autoriaus teises jis jai moka mažiau, nei mokėdavo Žiuljaras (septyniolika procentų vietoj dvidešimties), tačiau ji vis dar gauna gana pakenčiamas pinigų sumas (du tris milijonus frankų). O papildomas sąlygas Nilsenas išlaikė penkiasdešimt ir penkiasdešimt.

Nemalonu, kad ji parduoda mažiau savo knygų egzempliorių, nors jų tiražai, kurie vis dar siekia beveik du šimtus tūkstančių egzempliorių, dar labai dideli. Ji pamiršta dalinę *Angelo sargo* nesėkmę. O ypač pamiršta, kad Nilsenas, nerodydamas nepasitenkinimo, apmokėjo jos lošimo skolas, beprotiškus automobilius ir vasarojimus.

Iš tikrųjų ji mato visus trūkumus Nilseno, kurį dabar laiko atsakingu už savo rūpesčius dėl valstybės iždo. Ji ant paranojos ribos. Beje, pagal sutartį Fransuaza savo leidėjui skolinga tris kūrinius. Ji mano, kad, prie *Nuvaryto arklio* pridėjusi *Rakštį*, atsiskaitė.

1968 metų pabaigoje Anri Flamarionui ji atiduoda romaną *Truputis saulės šaltam vandeny*; pavadinimą ir vėl pasiskolino – iš Eliuaro. Senoji leidykla sutinka ją neryžtingai: ji visą laiką jaučia kažką negera. Tačiau Anri Flamarionui, kuris yra taktiškas, protingas žmogus, reikia garbinamos autorės, kuri galėtų būti ir jo „šokėja“.

Po Koletės, jo leidyklos papuošalo, mirties jam trūksta senosios damos iš Palė Ruajal fantazijos, visada provokuojančio stiliaus. Apgaubta gyvenimo ir literatūros ekvilibristo aureolės, Sagan jam puikiausiai tinka.

Fransuazai jis šiek tiek primena Renė Žiuljarą: aukštas, elegantiškas, toks pat rūsčiaveidis, bet su šypsena, kurios žavesys slepia protestantišką santūrumą. Anri Flamarionas užsidega aistra Fransuazai – jis linksmas, mandagus, netgi rafinuotas, – ir su džiaugsmu pastebi, kad po „ištvirkėlės" legenda slypi „geras išsiauklėjimas".

Fransuaza pagyvins šiek tiek per daug rimtą jo leidyklą, tikisi jis. Be to, romanas *Truputis saulės šaltam vandeny* yra labai padorus. Tai ne tik geriausias Sagan kūrinys, bet čia ir linksmas bei nerūpestingas veikėjas, nubaudžiamas pagal nuopelnus.

Natali Silvener, kurią veikėjas Žilis susitinka Limože, turi ir Anos Kareninos bruožų. Provincijos buržuazijos atstovė Natali apdovanota tokiu dvasiniu pakilimu, kuris lengvai įstumia į pinkles ir jose paklaidina. Žilis panašus į Fransuazą. Jis be jėgų, visada neištikimas, besimėgaujantis smulkiais malonumais, pamiršta kitą žmogų, visada palieka savo meilužę ant bedugnės krašto. Kai Fransuaza leidžia sau įsivaizduoti, kas blogiausia, ji pasineria į savo gyvenimo sąskaitų suvedinėjimą.

Po kelių savaičių Fransuaza su savo broliu iškeliauja į Kašmyrą ir Nepalą anglų keliautojų, kurie juos ugdė vaikystėje, pėdsakais. Ir štai ji su Žaku iš viršaus žvelgia į Katmandu, rūkydami cigaretes tekant saulei.

Himalajai užstoja horizontą. Ji ryja akimis tą spindesį: vakaruose – Anapurna, pirmų spindulių netikėtai nurausvinti jos sniegynai. Rytuose siūbuojanti Everesto viršukalnė, kuri tarsi karūną laiko stiprią akinančios saulės šviesą. Tarp abiejų pasišiaušusių masyvų, kurių viršūnių kontūrai ryškėja giedrame danguje, – užtvara.

Šitie burtai dar stipresni Šrinagare. Šiame mieste ant ežero kranto ji gyvena Viktorijos stiliaus baldais apstatytame viešbutyje. Pro savo kambario langą tolumoje mato griuvėsius rūmų, primenančių rūmus iš Satyadžito Rėjaus filmų.

Iš nedidelio rašomojo stalo, prie kurio ji rašo, kairės pusės jai patinka stebėti tulžio, įsitaisiusio baltajame gluosnyje, nardymus. Įvairiaspalvė strėlė panyra į vandenį ir iškyla iš jo snapu, papuoštu mėlyna žuvimi. Taip, stebėdama paslaptingą ežero gyvenimą, ji galėtų leisti ištisas valandas.

Ji girdi prislopintą klegesį moterų, kurios dirbdamos plepa gretimuose laukuose, arba berniūkščių persekiojamo asilo bliovimą. Su Žaku kartais eina į lokių medžioklę. Aišku, jie grįžta nieko nepešę. Jie niekad nematė nė menkiausio jų pėdsako. Tačiau į praeitį nukreiptas galimo susitikimo jausmas juos užburia. Ten, sako ji, jai su broliu vos „iš tikrųjų tai neatsitiko“*. Būtent tokioje neįprastoje aplinkoje ji taiso savo romano juodraščius.

Sugrįžusi į Paryžių ji dar tebešvyti tos kelionės džiaugsmu, kai paima į rankas pirmąjį *Truputis saulės šaltam vandeny* egzempliorių. 1969 metų balandis. Maždaug po trisdešimties metų iš naujo jį perskaičiusi, ji nusistebėjo kūrinio kokybe. „Aš kvailai sužavėta jį atradusi ir pamilusi“, – rašo knygoje *Pro petį* paprastai, ir dėl to ji tampa tokia patraukli.

Truputis saulės šaltam vandeny yra jos aštuntasis romanas. Su teatro pjesėmis, scenarijais, novelėmis, kai suskaičiuoji, ji jau yra nemažai sukūrusi. Jai vos trisdešimt ketveri: ji spausdinama jau penkiolika metų, o savęs tebeklausia, ar tai, ką rašo, turi kokią nors vertę. Nes vis kartoja sau, kad niekad nebus Prustas. Nors jie abu, kad ir tokiais skirtingais savo stiliais, smulkmeniškai aprašinėja jausmų paletę ir supranta, kad laikas bėga greičiau, nei jo užtenka rašymui – ir gyvenimui.

Žakas Derė, ką tik nufilmavęs *Baseiną* su Alenu Delonu ir Romi Šnaider, jau rašo scenarijų pagal šį, paskutinį, romaną fil-

* *Derrière l'épaule*, [Paris]: Plon, 1998.

mui su Klodina Ožė – Natali Silvener ir Marku Poreliu – Žiliu. O Mišeliui Legranui prie pianino kuriant muziką filmui, Fransuaza pagal natas rašo žodžius. Taip atsiranda filmo daina *Pasakyk man*. Sagan, laikanti poeziją kūrybos viršūne ir vienintele įmanoma priemone, kai nesi labai didis rašytojas, pasakyti tai, kas neišreiškiama, atsiskleidžia kaip lengvai kurianti ir jautri dainos žodžių autorė.

Tačiau Fransuaza vėl pasineria į melancholiją. Prieš keletą mėnesių, sugrįžusi iš Airijos, ji galutinai išsiskyrė su savo draugu ir buvusiu sutuoktiniu Bobu Vesthofu. Jis išėjo gyventi pas F. G., žmogų, su kuriuo bus iki gyvenimo pabaigos. Nors ji savo namuose vis dar priima kokį laikiną pabėgėlį, nors Bernaras Frankas vis dar tebėra netoliese, bute viršuje, iš esmės ji jaučiasi vieniša.

Vieniša, nepaisant naktinių bičiulių ar tų, vis dar artimų, kurie tebėra su ja nuo jaunystės. Nepaisant Deni, kuris niekada negauna viso jos dėmesio. Ji yra vieniša ir jaučia tokią pat tuštumą kaip ir Žilis, romano *Truputis saulės šaltam vandeny* veikėjas, jaučia romano pradžioje. „Galų gale su viskuo galima susitaikyti, tik ne su sunkumu būti, su kuriuo nesusitaikoma“, – sakė Kokto. Tas pats ir jai: ji nebemoka žvelgti į veidą būties sunkumui.

Jos knygas vis dar išperka. Ir vėl paskutinio romano – du šimtus tūkstančių egzempliorių, o tai žavi Anri Flamarioną. Fransuazai tai reiškia keletą milijonų frankų už autoriaus teises. Bet ji ir toliau nesirūpina savo sąskaitomis banke, visiems dalija, leidžiasi apgaudinėjama iš jos dosnumo, išlaidumo gyvenančių parazitų. Taip, kad kartais pinigų jai pritrūksta.

Iš pradžių Anri Flamarionas jai moka po dvidešimt penkis tūkstančius frankų per mėnesį, vėliau mėnesines išmokas padidins iki šešiasdešimties tūkstančių frankų. Bet dar reikia padengti ir nenumatytas išlaidas, toliau švęsti, nepamiršti nuostolių kazino.

Ir nors ji svaiginasi gerokai mažiau, lieka narkotikai, kurie kainuoja vis brangiau. Nes, nepaisant gydymo nuo narkomanijos 1957 metais, ji negalėjo to atsisakyti. Jai būtinai reikia „tos vatinės užtvaros tarp gyvenimo ir savęs", nes „gyvenimas yra nepakenčiamas, [nes] žmonės vargina, [nes] nėra kilnių, sektinų idėjų, [nes] nėra džiaugsmo".

Visada atsiranda personažas, kurio lūpomis ji išsako tą savo nepasitenkinimą. Iki tol nei vienas jos veikėjas nevartojo narkotikų. Gal tik išskyrus Levį iš *Angelo sargo*: jis puola ant automobilio, kuriame sėdi Dorotė Seimur, paveiktas LSD.

Bet mes esame Kalifornijoje, Holivudo plente. Ir tam tikru požiūriu amerikiečiai visada mus gerokai pralenkia. Mes turime labiau „civilizuotus" kvaišalus, kuriuos legalizavo poetai: tai opijus ir visi jo šalutiniai produktai. Būtent vienus iš tokių kvaišalų labai pamėgsta romano *Mėlynė sieloje* veikėjas.

Devintąjį romaną ji pradeda 1971 metų kovo mėnesį ir pirmą kartą rašo pirmuoju asmeniu. Ji yra rašytoja, kuri apgraibomis ieško savo personažų, rašytoja, kuri jau knygos pradžioje prabyla taip: „Būčiau norėjusi parašyti: „Sebastjenas paknopstomis lipo laiptais aukštyn švilpaudamas ir protarpiais sunkiai šnopuodamas". Taip man būtų patikę iš naujo aprašyti dešimties metų senumo veikėjus".

Tai keista, sujaukta knyga, kurioje Sagan nagrinėja savo gyvenimą, veikėjus, kurių istorijas pasakoja ir kurie yra niekas kitas, kaip tie patys *Pilies Švedijoje* veikėjai, tik pasenę, praradę grožį, vis dar veltėdžiai. Sebastjenas ir jo sesuo Eleonora sugrįžo į Paryžių visai nusigyvenę, tikėdamiesi, kad atsiras gailestinga siela, kuri juos priglaus.

Autorė netgi įsibrauna į istorijos eigą, tarsi veikėjai būtų gyvi ir visiškai tikri. Apie šį keistą romaną ji rašo: „Pamenu, kaip aš jo [romano] dėka perėjau nuo kone niūrios būsenos pradžioje

iki džiaugsmingos ramybės pabaigoje. Šiaip ar taip, leisdama taip ilgai kalbėti sau pačiai, pradėdama jį rašyti, tikriausiai buvau gana prislėgta. *Mėlynę sieloje* pabaigiau Ginemerio gatvėje, išeinančioje į Liuksemburgo sodą, ir labai gerai prisimenu suniokotus, tokius savus medžius, kuriuose gyveno žvirbliai [...]"*.

Nes ji ir vėl persikraustė į kitą butą. Gyvena Ginemerio gatvėje, o Deni pradėjo lankyti kitą mokyklą. Ji daug laiko praleidžia sėdėdama prie lango, priešais Liuksemburgo sodą. Čia stebi žaidžiančius vaikus, vaikštinėjančius žmones, sargus, užrakinančius parką nakčiai. Ta darni gamta ją ramina. O vis besikeičiantys medžiai jai kartais leidžia patikėti, kad ji gyvena gamtos apsuptyje.

Ji susirado naujų draugų, tarp jų ir gražuolis italas, gyvenantis tarp Paryžiaus ir Niujorko, tai Masimas Gardžija. Jis leidžia žurnalą, užsiima tuo, ką linkstama vadinti ne kitaip, kaip „pasiturinčių žmonių laisvalaikiu". Jis protingas, linksmas, iš geros draugijos. Ji mielai būtų už jo ištekėjusi; mielai būtų susilaukusi nuo jo dar vieno vaiko. Jis ją pralinksmindavo, išblaškydavo. Bet jų gyvenimo būdas per daug skirtingas. Jis visada sekios paskui ją.

Dar vienas naujas ir tikras draugas – Frederikas Botonas. Kaip ir Mišelis Manis, jis muzikantas, ir jie drauge rašys dainas. Tačiau pagrindinė jos veikla lieka kūryba. Rašymas, sako ji *Replikose*, „tai vienintelė galimybė patikrinti, ką sugebu; tai, mano akimis, yra vienintelis tikras ženklas, kad gyvenu, ir vienintelis dalykas, kurį man labai sunku daryti"**.

Šį romaną, *Mėlynė sieloje*, tokį nepanašų į kitas savo knygas, Fransuaza ir parašė neįprastai. Nors ir susilaužiusi alkūnę, iš

* Ten pat.

* *Répliques*, [Paris]: Quai Voltaire, 1992.

pradžių mėgina pasinaudoti rašomąja mašinėle, nervinasi, painioja klavišus, dejuoja. „Kodėl negali padiktuoti?“ – pasiūlo kažkuri draugė.

Pas Dasenus ji susitinka Izabelę Held, kuri spausdino Žiulio atsiminimus. Ši jauna moteris sutinka padėti Fransuazai. Ji tampa jos sekretore ir – pamažu – drauge. Aukšta, nemalonaus veido, stambaus kūno sudėjimo, bet nepriekaištingai pasiaukojanti, sąžininga mergina, Izabelė kasdien dalyvauja paslaptingame procese, kuris vadinasi kūryba. „Perskaičiusi savo užrašus, (ji) pradėdavo žingsniuoti skersai išilgai, visą laiką be perstojo rūkydama ir daug gerdama. Ji tęsdavo savo pasakojimą balsu. Aš stenografuodavau iki dvidešimties puslapių per valandą“*.

Tačiau Fransuazai jau sunku kalbėti, todėl diktuoti nėra lengva. „Iš pradžių mane kamuodavo ir skrupulai, kad neprakalbu, prieš žmogų, kurį priverčiau ateiti manęs paklausyti. Griebdavausi viskio, maksitono. Iš mandagumo. Norėdama atsipalaiduoti.“** Viskio ta, kuri turi teisę kasdien išgerti tik lašelį baltojo vyno... Ir maksitono, amfetaminų... nes jai nepakanka įžūlumo jaunos moters akivaizdoje griebtis ko nors kita. Kartą ir visiems laikams Fransuaza nutarė suvaidinti savo gyvenimą, naktinį drugelį, apakintą juodos mirties šviesos.

* J.-C. Lamy, *Sagan*, [Paris]: Mercure de France, 1988.

** Ten pat.

14

1969 metų balandį de Golis palieka valdžią. Jis miršta po metų, savo namuose Kolombė le Dez Eglize. Žymią globėjišką asmenybę pakeitė Pompidu. Prancūzija tampa buržuazinė.

Fransuaza gerai pažįsta Pompidu porą. Juos sutiko pas Lazarevus ir vėl pamatė pas Rotšildus. Jie buvo jos kaimynai Kažarke, kur tebeturi namą, iš kurio persikraustė po prezidento rinkimų. Drauge su kitais menininkais ji pakviečiama prie jų stalo Eliziejaus rūmuose*.

Bet Respublikos rūmų auksui ji abejinga. Nors Žoržas Pompidu priklauso ratui žmonių, kuriame ji sukinėjasi, ji nėra artima tam apkūnokam vyriškiui, kurio išsilavinimą galima apibūdinti kaip klasikinį. Pavargusi labiau nei triukšmingus susitikimus ji vertina ramius dialogus, kai gali atsakinėti vienskiemeniais žodžiais.

Šešiasdešimt aštuntųjų gegužė nutolo. Universitetuose įvedamas mišrus mokymas. Tačiau maištingąjį pavasarį, norint turėti reikalaujamą seksualinę laisvę, reikia vykti į Prancūzijos pietus, kur klesti komunos. Kitoje šalies dalyje dar gyvenama kaip seniau: norai užgniaužti, malonumai slepiami.

Bomba sprogsta 1971 metų balandžio 5 dieną. Viename *Nou-*

* Prancūzijos Respublikos prezidento rezidencija nuo 1873 m. (*Vert.*)

vel Observateur numeryje pasirodo 343 žmonių manifestas, kurį inicijavo MLF*. Žymios ir eilinės moterys reikalauja abortų laisvės, prisipažindamos, kad pačios yra juos dariusios. Šalyje, kurioje paskutinė „abortų darytoja“ buvo giljotinuota Peteno laikais.

Už Noivirto įstatymą, leidžiantį kontracepciją, balsuota 1967 metų gruodžio 28 dieną. Per daug neseniai. Taip pat, norėdamos išvengti nepageidaujamos motinystės, neturėdamos galimybės kreiptis į gailiaširdį gydytoją ar klinikas užsienyje, moterys griebiasi virbalo ar petražolių nuoviro. Statistika neguodžia: Prancūzijoje per metus – milijonas abortų ir tūkstančiai moterų, nužudytų šiomis anų laikų veikimo priemonėmis.

Šiame 343 parašų sąraše šalia Simonos ir Helenos de Bovuar, advokatės Žizelės Halimi, Katrinos Denev ar Klodinos Montej, vieno iš žymiausių prancūzų matematikų dukters, yra ir Fransuazos Sagan parašas. Laimei, jos sūnus Deni nesivadina jos pavarde. Jo, kaip ir jo tėvo, pavardė Vesthofas. Kitaip jis, kaip ir ji, būtų tapęs įvairių išpuolių, įvairių įžeidinėjimų objektu. Tiek moterų, tiek vyrų.

Nedaugelis žmonių šiandien prisimena triukšmą, kurį sukėlė šis manifestas, tokį didelį triukšmą, sako Klodina Montej, kokį išprovokavo Zolia, viename iš *L'Aurore* numerių išspausdinęs straipsnį „Aš kaltinu“, ginantį Dreifusą. Nes tai buvo pirmasis rimtas ginčas dėl laisvės, moters galimybės pasinaudoti savo kūnu, pasirinkimo suteikti gyvybę ar ne. Pulti šį tabu reiškė stoti prieš žmonių jau tūkstantmečius nustatytą tvarką. Tai reiškė nusižengti ir pagrindinei taisyklei: jeigu tu esi moteris, jeigu trokšti malonumo, užmoki. Tai jau buvo tas „prieš“, kurį iškėlė Fransuaza romane *Sveikas, liūdesy*: jo veikėja ten mylėjosi be pasekmių, patirdama vien tik malonumą ir laimę.

* MLF – *Mouvement de Libération des femmes* – Moterų išlaisvinimo judėjimas. (*Vert.*)

Signatarės patyrė įvairiausių represijų: daugelis prarado darbą. Buvo sukiršintos, netgi sugriautos šeimos. Su kino ar teatro žvaigždėmis buvo nutrauktos sutartys. Kaip makartizmo laikais Jungtinėse Valstijose, atsirado juodieji sąrašai. Įžeidinėjantys laiškai, žodinė, kartais netgi fizinė agresija gatvėje atpažintų asmenybių atžvilgiu – tai tik regimoji pusė sukrėtimo, kurį sukėlė manifestas, greitai pavadintas 343 „šliundrų“ manifestu. Vej* įstatymas dėl abortų legalizavimo bus priimtas tik 1975 metų sausio 17 dieną.

Fransuaza prisiima atsakomybę, kaip prisiėmė atsakomybę dėl FLN. Ne todėl, kad būtų feministė ta prasme, kuria tai suprato MLF. Žanas Luji Trentinjanas labai taikliai pastebėjo, apie Sagan ir Bardo sakydamas, kad „jų įžūlumas buvo ypač naudingas, nes, nebūdamos feministės, jos abi buvo moters išlaisvinimo vėliavos“**.

Fransuazai nereikia ginti savo moteriškumo: ji yra moteris. Tačiau, būdama moteris, ji turi tokią pat laisvę kaip ir vyrai. Įrašyta Konstitucijos įžangoje, ta lygybė negerbiama. Neteisybė turi būti ištaisyta. Visų pirma teisė pripažinti moters galimybę naudotis savo kūnu taip, kaip ji nori.

Savo disertacijoje apie Fransuazą Sagan universiteto dėstytoja Natali Morelo puikiai atskleidžia, kokį vaidmenį suvaidino rašytoja dar iki stipraus 343 asmenų manifesto trenksmo. Pasiremdama šešiais pirmaisiais rašytojos romanais, ji rašo: „Laužydama tabu, draudžiančius moteriai laisvai naudotis savo kūnu, ir išlaisvindama ją iš priespaudos, nustūmusios į antraeilį ir žemesnį vaidmenį, Sagan parodė, kad moteriška būtybė nėra ta

* Simone Veil (g. 1927) – Prancūzijos politikė, 1974–1979 m. sveikatos apsaugos ministrė, parengusi įstatymo, leidžiančio savanorišką nėštumo nutraukimą, projektą. (*Vert.*)

** J.-C. Lamy, *Sagan,* [Paris]: Mercure de France, 1988.

sankaupa degraduojančių stereotipų, taip paprastai siejamų su moters esybe. [...] Nemojuodami kovojančio feminizmo vėliavėle, [jos kūriniai] išryškino kai kurias būdingų apmąstymų apie moterų emancipaciją temas, kurios užėmė svarbiausią vietą septyniasdešimt antrųjų metų feministiniuose debatuose"*.

Po metų, pasirodžius *Mėlynei sieloje*, šmėklos aprimo. Kritika maloniai nustebinta. 1972 metų skaitytojai – taip pat. Romanas akimirksniu išparduodamas. Kaip geriausiais jos karjeros laikais, ji pirmauja geriausiai perkamų autorių sąraše. Tikriausiai jaučiasi laiminga.

Beveik tuo pačiu metu ji diktuoja Izabelei Held naują romaną *Prarastas profilis*, kurio veikėja – ir vėl Žozė iš romano *Nuostabūs debesys*. Čia ji sugrįžusi į Paryžių su pavydžiu vyru Alanu. Vyru, iš kurio patiria baisiausias audras: smūgius, užrakinimą, priepuolius, kurie ją visiškai išsekintą paguldo į lovą, kuri netgi nebepadeda susitaikyti kūnams.

Iš to pragaro už uždarų durų Žozė išgelbsti niekuo neišsiskiriantis žmogelis Julijus A. Kramas, iš tikrųjų esąs abejotinos reputacijos verslininkas. Ji pasprunka su juo, tačiau jis ją įvilioja į dar klastingesnes nei Alano pinkles. Žozė ištrūksta iš tos painiavos, padedama Luji Dalė, veterinaro, kuris jai pasiūlo vedybas, vaikus ir ramų miesčionišką gyvenimą.

Kai kuriose scenose čia ir vėl įžvelgtina Fransuaza: vieną naktį Nasau Žozė leidžiasi suviliojama dailios išvaizdos pianisto. Per nuobodžią aukštuomenės vakarienę ji piešia negailestingus kviestinių svečių portretus. Ir nors kūniškoji darna iš tikrųjų niekada neaprašoma, apie meilę prabyla būtent Sagan: „Buvau regėjus [...] jo degantį kūną, profilio liniją, siluetą auštant, jis

* Nathalie Morello, *Françoise Sagan, une conscience de femme refoulée*, New York: Peter Lang Publishing.

buvo šiluma, trumpi žvilgsniai, kūno sunkumas, padriki sakiniai“*. Negalima sakyti, kad kuris nors Sagan romanas būtų visiškai prastas.

Prarastas profilis šokiruoja feministes, nes būtent nuolankumu prieš daugelį amžių nustatytai tvarkai Žozė, patino apsaugota vedybomis, susiranda išsigelbėjimą! Gal čia reikėtų įžvelgti Sagan provokaciją? Savotišką nesusipratimą jos kūryboje? Ji pati prisipažins, kad intriga nėra gera ir kad ją paskubino būtinybė. Kaip visada – pinigai. Ir honoraras, panaikinantis dalį skolų. Rašyti tokį kūrinį, sako ji, „tai tarsi ilgas, banalus ir nuobodus triūsas, į kurį įsikinkai norėdamas atgauti moralinę ar finansinę pusiausvyrą“.

Tačiau nors romanas nėra toks blogas, kokiu ji jį laiko, čia ji neprieštarauja pati sau. Priešingai, jame tiksliai išreiškia tai, ko nori. Žozė tikrai yra priklausomas personažas. Bet toks yra jos noras ir jos pasirinkimas.

Po Bobinji** proceso, kuris atmetė bylos dėl teisės į abortą nagrinėjimą, *Prarastas profilis* pasirodo kaip priešpriešinė srovė. To proceso metu vieną merginą, Mari Klerę, apkaltintą pasidarius abortą, gina Žizelė Halimi. Tai galimybė žymiai advokatei leisti duoti parodymus kitoms garsioms moterims, kokia kančia yra abortas Prancūzijoje: šią kančią reikia nutraukti.

Nors Sagan šiam žygiui ir pritaria, nors ir neneigia viso to, ką kalba advokatė Halimi, ji tikrai nėra rašytoja, įsipareigojusi paremti bylą. Visų pirma ji domisi intymiais savo veikėjų išgyvenimais. Tad laisvė ar priklausomybė jai neturi lyties. Todėl ji nėra feministė ta prasme, kuria ją supranta MLF. Bet tai jai netruk-

* Françoise Sagan, *Prarastas profilis*, Vilnius, 1994, p. 117–118. Vertė Elena Algimanta Kryžanauskaitė.

** Senos Sen Deni prefektūra Paryžiuje. (*Vert.*)

dys Bobinji byloje stoti merginos, kaltinamos pasidarius abortą, pusėn, nieko nepaneigiant iš jos advokatės Halimi kalbos.

Prieš keletą mėnesių Fransuaza ir vėl persikraustė. Prisimindama dešinįjį savo vaikystės krantą, dabar ji išsinuomoja butą XVI rajone, Heinricho Heinės gatvėje. Ištikima savo įpročiams, ji čia rengia daugybę švenčių. Vieną vakarą jos bičiulis Frederikas Botonas ateina su Federiku Feliniu. Kol jo žmona, Džuljeta Mazina, pianinu akompanuojant Botonui, dainuoja *Rožinį gyvenimą*, sužavėta Fransuaza nenuleidžia akių nuo maestro. Dar kartą ji su juo susitiks po penkiolikos metų Činečitos studijoje.

Tais pačiais metais ji vėl susitinka su Orsonu Veliu, Paryžiuje statančiu naują savo filmą *Tiesa ir melas*. Jie kartu pietauja, atvirai išsipasakoja apie savo aistrą Loreliui ir Hardžiui, kurio beveik visas knygas ji turi. Ji pasikviečia jį į Ekemovilį, čia linksmos ir bendros geros nuotaikos vakarėlyje jos sūnus Deni demonstruoja filmus.

Be šio pasaulio įžymybių, kurias, pačias garsiausias, jai teko pažinti, Fransuazai visada malonu bendrauti su jaunais meilužiais, abejotinos reputacijos žmonėmis. Klaidžiojantis žvilgsnis, kuriuo jie žvelgia į pasaulį, prisideda prie tų patyčių, kurios leidžia jai priimti gyvenimą su visu savo amoralumu.

Per vieną iš savo naktinių klajonių ji susitinka Manušą, buvusią Marselio gangsterio draugę. Tai raudonskruostė moteris, kurios liaudiškas humoras, garsi kalbėsena, aiški nuomonė iškart pavergia Fransuazą.

Jos dažnai leidžia naktis drauge bare Sent Anos gatvėje prie spagečių lėkštės. Manuša ją linksmina, juokina, verčia pavydėti tos visiškos laisvės, kurią ji šiek tiek suvaržė, nes, kad ir ką sakytų, ką darytų, ji *paklūsta įpročiams*. Ir buržuazijai, iš kurios yra kilusi ir kuri jai įskiepijo geras manieras. Ji labai norėtų papuoš-

ti savo kalbą vienu kitu labai riebiu nešvankiu žodeliu kaip jos draugė. Tačiau iš jos burnos išsprūsta tik ypač mandagios formuluotės. „Baisi nuobodybė“ arba „Tai nepakenčiama“ yra žiauriausi storžieviški žodžiai. Madam Sagan...

Nepaisant jos troškimų, nepaisant trumpalaikių meilės nuotykių su dailiais jaunuoliais sulaižytais plaukais, nepaisant aistrų moterims, Fransuaza ir toliau lieka vieniša moteris, draskoma gyvenimo negandų. Verteris, didžiulis vilkšunis, švelnus kaip ėriukas, miega lovoje, prie jos kojų, ir, kaip ir katinai, yra vienas iš artimiausių jos draugų. Sulaukus penkiolikos metų, jam suparalyžiuoja pasturgalį. Reikia nutraukti jo kančias. Prieš atiduodama jį veterinarui, prie nusilpusio gyvūno ji leidžia ištisas dienas, o vėliau ir naktis. Jos sielvartas toks, kad vėl ją nutempia į prarajos gelmę. Ji atsigula į Žanos d'Ark kliniką Sen Mandė gydytis depresijos.

Išėjusią ją susiranda Gonkūrų akademija, kuri labai norėtų pakviesti pietų pas Druaną. Siūlymą atmeta. Kaip vėliau atsisakys prisistatyti Prancūzų akademijai.

Vos tik pasirodžiusios Fransuazos laukia naujas, žiaurus finansinis smūgis. Tai tik ilgo feljetono, kuris nesibaigs niekad, tęsinys. Kaip ir kiti rašytojai, ji jau grasino išvažiuosianti iš Prancūzijos, kuri, pasak jos, intelektinį darbą taip šykščiai vertina. Airija pasitinka menininkus geranoriškai. Ji nesiryžta apsigyventi toje šalyje, kur rašytojai daug mažiau apmokestinami nei Prancūzijoje.

Tačiau 1974 metų vasarą ji sugrįžta į Kerį su sūnumi Deni, kuriam kaip tik suėjo dvylika. Ji svajoja apie namelį ant ratų, kuriuo nevaržomai aplėktų landus pagal nuotaiką. Bet greitai nusivilia. Sunku jaustis laimingai, kai nėra patogumų. Ji sugrįžta į Paryžių, nualinta sekinamo nuovargio. Fransuaza vėl puola į

neviltį. Ji nuvežama į profesorių Kastenio ir Lermito skyrių Salpetrjere. Bėda slypi giliausioje jos sielos kertelėje.

Kas ją gali išgelbėti, jei ne meilė? Būtent tada į jos gyvenimą kaip švelnus, pažįstamas, reikalingas oras įžengia Pegė Roš, kurią ji pažįsta jau dešimt metų. Vieną dieną jos susitinka, pažvelgia viena į kitą ir pagalvoja, kodėl taip ilgai ėjo viena šalia kitos. Joms tereikia vos kelių akimirkų, kad suprastų, jog nebesiskirs. Fransuazai – trisdešimt devyneri, Pegė ketveriais metais vyresnė. Jų meilė glaudžiasi iš pradžių Liutecijoje, vėliau Jurgio Penktojo viešbutyje, kol jos drauge pasprunka į Žydrąjį Krantą.

Fransuaza niekada neslėpė savo homoseksualių nuotykių. Iki tol tai buvo tik švelnūs, dėmesingi žaidimai. Su Pege yra kitaip. Tai buvusi Živanši manekenė, mados žurnalistė, pati dizainerė, aukšta, nuostabi, rafinuotos elegancijos moteris. Prasideda poros istorija. Baigėsi vienatvės naktys, kurias Fransuaza užpildydavo rašydama. Baigėsi klaidžiojimai prie Senos, paryčiais besižvalgant į rytų pusėje šviesėjantį dangų. Dabar ji gyvena name su klebonišku sodu Alezijos gatvėje. Baigiantis pavasariui, šaligatviai prieš jos namus nuberti akacijos žiedais, nuo kurių kvepia visa gatvė. Pegė ne iš karto persikrausto pas ją. Ji turi butą Šerš Midi gatvėje.

Fransuaza pradeda rašyti romaną *Sujauktas guolis.* Ji ir vėl atsigauna. Būtent tuo metu leidėjas Žanas Žakas Poveras ją paprašo knygos. Ne romano, nes ji sudariusi sutartį su Flamarionu. Kitokio teksto, kuriame labiau atsiskleistų ji. Jie nutaria peržiūrėti visus Fransuazos duotus interviu ir iš naujo parašyti atsakymus.

Jai, kuri ilgą laiką jautėsi išduota žurnalistų, kuri skundžiasi dažnai neteisingai suprasta, kuri norėtų, kad būtų pamirštas tas garsios ūžautojos, basomis vairuojančios savo lenktyninius automobilius pamišėlišku greičiu, įvaizdis, reikia parodyti tikrąjį savo veidą.

(Istorija apie basomis vairuojamus automobilius – tai žurnalisto Polio Džianolio išmonė, paskleista kito žurnalisto, Pjero Benišu. Fransuaza visuomet gynėsi: tai netiesa, labai nepatogu vairuoti be batų, bent jau iš paplūdimio grįžti pilnomis kojomis smėlio, sakydavo ji. Tačiau ši istorija taip puikiai lipo prie Sagan legendos...)

Ji išvažiuoja į Kažarką, pradeda dirbti prie savo pokalbių. *Atsakymai* mums leidžia pamatyti žmogų, kuris jau seniai atsiskyrė nuo Dievo ir kurio būties šleikštulys nė kiek nenusileidžia Sartro personažui. Draugai, meilužiai, šventės, lėkimas pirmyn, lydimas juoko, svaigalų, lošimo – visa tik užpildyti tai didžiulei tuštumai joje; ta neapsakoma nuobodulio baimė. Visa jos kūryba – tik būdas parodyti, kaip kiekvienas – vyras ar moteris – mėgina susitaikyti, kad yra sunku gyventi absurdo pasaulyje.

Tylus Sagan balsas nebemikčioja. Ji negailestingai apibūdina tekstus, kuriuos daugelis matė esant rožinių ir pilkų spalvų.

Tuo pačiu metu užbaigia novelių rinkinį *Šilkinis žvilgsnis*, kurį ateinančių, 1975, metų pradžioje išleis Flamariono leidykla. Sagan novelės – tai gryna vaizduotė. Kelių puslapių istorija, šuoliuojant Diuma didžiuliu žingsniu, vos įžvelgiama psichologija. Fransuaza savo romanuose mėgsta kruopščiai gvildenti jausmus ir protą. O čia nedideli šedevrai, kurių, deja, išleido tik du rinkinius.

15

Tačiau tais pačiais 1974 metais jos laukia dar vienas nuotykis. Kino prodiuseris Žoržas de Boregaras norėtų ją matyti filmuojančią. Ji beveik nedvejoja. Tris dienas Liuksemburgo sode filmuoja trumpametražį trylikos minučių trukmės, nepaprastai jautrų filmą *Dar viena žiema.*

Ankstyvą pavasarį parke ant suoliuko jaunuolis laukia merginos. Šalia jo prisėda sena dama. Užsimezga pokalbis. O kaip mergina, kuri turi su juo susitikti? Jis, suprantama, ją labai myli. Bet tai ne aistra. Jie kartu miega, kartu linksminasi, bet nesijaučia reikalingi vienas kitam.

O ko ant šio suolelio laukia senoji dama? Seno vyriškio, savo mylimojo. Jis vedęs, bet jie myli vienas kitą kaip jaunuoliai. Tačiau ji jo nematė visą žiemą. Ir nežino, ar tie tamsūs ir šalti mėnesiai jo nepražudė. Kaip galėtų tai sužinoti? Ji negali su juo susisiekti. Tad, tarsi replėmis suspausta širdim, ji žiūri Liuksemburgo sodo įėjimo pinučių pusėn.

Prieina mergina, nusiveda jaunuolį, o tuo metu gražus pagyvenęs vyriškis pasuka prie senosios damos.

– Kas ji? – paklausė mergina.

– Niekas. Sena pamišėlė, – atšauna jaunuolis su pavydo gaidele balse.

Trumpametražis filmas apipilamas prizais. Jis gauna apdova-

nojimą net Niujorke. Fransuaza, kuri nejaučia turinti galios sušukti „Motoras!“ ar „Stop!“, sėkmingai išlaikė šį egzaminą.

Boregaras jai liepia tęsti. Tai bus *Mėlynieji paparčiai*, novelės iš jos rinkinio *Šilkinis žvilgsnis* ekranizacija. Šio pilnametražio filmo veiksmas vyksta kalnų namelyje Meževoje. Tai istorija dviejų porų, prie kurių prisideda kalnų namelio sargas.

Vienos poros moteris turėjo romaną su kitos poros vyru. Padėtis, neturinti ateities. Bet kai visi keturi veikėjai nutaria eiti į kalnų ožkų medžioklę, apgautasis vyras suvokia savo nelaimę. Ir, užtaisant šautuvą, jam kyla klausimas: ar jis tai daro, norėdamas nušauti žvėrį šilkiniu žvilgsniu, ar laimingąjį savo varžovą.

1975 metų vasarą filmavimas suburia Fransuazą Fabian, Žaną Marką Bori, Žilį Segalą, Karoliną Sejė ir Frensį Pereną. Kuklioji Sagan sparčiai mokosi. Po savaitės ji jau suprato techninių terminų esmę. Ją dar galima apgauti, ką galima ir ko negalima daryti su kamera, bet neilgai. Be to, tausodama filmui skirtą biudžetą, teikia pirmenybę interjerams, nes eksterjerai brangiai kainuoja. Ji dirba daug, sąžiningai, bet vis dar nemoka įsakinėti. Tad šnabžda į ausį aktoriams, techniniams darbuotojams. Ir ji pamilsta tą skrupulingą darbą – kiną.

Bet filmas nuvilia. Nors scenarijus parašytas pagal novelę. Tai nufilmuotas spektaklis, ir tiek. Dirbtina ir nenatūralu. Pilnametražis filmas salėse pasirodo po dvejų metų, 1977 metų Kanų festivalio įkarštyje. Kaip režisierė, Sagan „palaidojama“. Ji dėl to apgailestaus, nes per šį bandymą susipažino su meno, kuris būtų jai labai tikęs, mechanizmu.

Mėlynieji paparčiai bus parodyti tik „Antenos 2“, kuriai ėmėsi vadovauti Marselis Žiuljanas, teležiūrovams: filmas įtraukiamas į „Kino klubo“ programą, po vidurnakčio.

Marselis Žiuljanas, kaip ir ji, yra iliuzionistas. Visuomeniniame kanale, kur aukštų valstybės pareigūnų žodis labai svarus, į

aktoriaus, rašytojo, scenaristo, leidėjo paskyrimą žiūrima labai atsargiai. Juolab kad tai sutapo su visiškai nauja vaizdo ir garso reforma, kurios pageidavo naujasis Respublikos prezidentas Valeri Žiskaras d'Estenas.

Žiskaras buvo išrinktas prieš metus, nurungęs užkietėjusį politiką Fransua Miteraną, už kurį ryžtingai pasisakė Fransuaza. Jaunasis prezidentas Žiskaras d'Estenas prie savo mandato trokšta pridėti žodžio laisvę, kuri galėtų jį prilyginti Kenedžiui. Ir pirmosios tos laisvės vitrinos turi būti radijas ir televizija, nuo seno paklūstantys valdžiai.

Tad įsakymas Marseliui Žiuljanui liepia elgtis savaip. Pagal savo sielą ir sąžinę. Tačiau yra daugybė kliūčių, ir Sagan, kuri nagais ir ragais gina savo draugus, prišnekina naująjį kanalo vadovą pasisamdyti keletą jam atsidavusių žmonių. Taip ryšių su visuomene vadovybėje atsiranda... Žakas Kuarė, jos mylimas brolis, kuris ateina iš reklamos. Ūžautojas, dykautojas atsiduria poste, sukurtame tarsi specialiai jam: jis visus pažįsta ir, pasitelkęs savo draugus, gali padaryti stebuklus.

Fransuaza Žiuljanui tarnauja savo plunksna. „Antenai 2" ji rašo feljetono *Auksinis Bordžijų kraujas* scenarijų. Pirmą kartą Žakas, kuris po daugelio metų adaptuos Hermano Melvilio *Bartlebį*, griebiasi darbo. Jis kartu su Fransuaza parašo scenarijų ir atiduoda režisuoti dar beveik nežinomam Alenui Dezo. Kūrinyje nėra nieko nepaprasta.

1975 metų birželio 21 dieną Fransuazai sueina keturiasdešimt. Brižita Bardo tokias pat sukaktuves šventė prieš pusmetį: rugsėjo 28-ąją ji surengė didžiulį priėmimą, į kurį pakvietė ir Fransuazą. Brižita visada tokia spindinti. Bet ji nebesifilmuoja. Fransuaza jai paruošia albumą su Gizleno Diusaro nuotraukomis.

Vargiai rastum dvi skirtingesnes būtybes, kaip tie du jaunystės ir meilės pavidalai, pakilę skrydžiui tais pačiais metais. Bar-

do reikia susikaupti po karjeros, kurios spindesys jos vos nesudegino. Fransuaza taip ir liko ta maža būtybė susitaršiusiais plaukais, nors ir praradusi jaunystės apvalumus. Jos veidas sulyso, skruostai įdubo. Dabar jos žvilgsnis apsiblausęs. Yra tuo metu sūnaus daryta jos nuotrauka. Ji graži ir liūdna. Štai jau daugiau nei dvidešimt metų ji karaliauja literatūros Respublikoje. Jau daugiau kaip dvidešimt metų – dėmesio centre. Daugiau nei dvidešimt metų mėgina užsiimti kūryba. Nepaisant visko, būdama reikli, ji mano, kad dar nepadarė, ką sugeba.

Jos vylingi įsiveržimai į kino, televizijos pasaulį nieko nepataisė. Ji rūko. Vėl girtauja. Viena kita baltojo vyno taurė, kurią puse lūpų leido gydytojas, atstojo pačius nekalčiausius vaistus. Ji vartoja įvairiausius stimuliatorius. Vieną dieną Pegė Roš ją randa be gyvybės ženklų namo Alezijos gatvėje svetainėje. Ūmus pankreatitas. Ji skubiai nugabenama į Brusė ligoninę. Viena Sagan gyvenimo atsvara išslysta: nuo šiol jai draudžiama išgerti bent lašelį svaigalų, kitaip ji mirs.

Tačiau ji laikosi šaltakraujiškai, tas nedidelis, gležnas, užsispyręs siluetas atsitiesia, ir ji vėl pradeda gyventi, pasiremdama į Pegę. Ji užbaigia *Sujauktą guolį*, kurio pavadinimas (ir vėl) yra paimamas iš vieno Eliuaro* eilėraščio. Jį dedikuoja Izabelei Held.

Šiame romane, kuriame ir vėl pasirodo du veikėjai iš romano *Po mėnesio, po metų*, Eduaras Maligrasas ir Beatrisė Valmon, Fransuaza pasineria į aistros gvildenimą (tai ji puikiai moka daryti). Su kone moksliniu tikslumu aprašo šizofreniją, kuri įkalina veikėjus, tą priklausomybę nuo kūno, kuri atskiria nuo pa-

* „Prieš kabančias užuolaidas / Sujauktas guolis, dar pilnas gyvybės ir nuogas / Baisi vėliava / Jos aštrus plazdenimas / Aptemdo dienas, perskrodžia naktis / Baisi vėliava / Beveik tuščia šalis / Beveik / Nes paklota miegui ir meilei / Tu stovi prie lovos." Polis Eliuaras (*Pažod. vert.*)

saulio, kūno godulį, kuris skleidžia ją įkyriai persekiojančius kvapus: „Ji išsitiesė šalia jo ant lovos, dar kartą įkvėpė to vyro kvapą, sumišusį su josios, užsispyrusį, nesulaikomą ir glitų fizinės meilės kvapą, ir atsiduso“.

Bet ši abipusė aistra tęstis negali. Ir mes dalyvausime visose negandose meilės, nužudytos kasdieninio gyvenimo atsitiktinumų.

Tačiau romanas įdomus ne tuo: Eduaras Maligrasas yra rašytojas. Aišku, teatro, tironiško teatro (nes Beatrisė Valmon yra bulvarinė aktorė). Rašymas jam padeda užmiršti laiką. Laukdamas Dulsinėjos, jis rašo. O rašydamas viską pamiršta. Ištisas valandas, margindamas popierių, puslapį po puslapio, be jos jis jaučiasi laimingas.

Būtent čia glūdi Sagan paslaptis. Viena ar diktuodama sekretorei, ji atsiduria anapus laiko, pasaulio. Ir veikėjai, kuriuos ji kuria, su kuriais keliauja, jai tokie pat svarbūs kaip ir būtybės, su kuriomis dalijasi savo gyvenimu. Ji turi tą gelbėjimo ratą – rašymą, kuris jai leidžia įveikti didžiausius sunkumus.

Reikia paminėti trečią *Sujaukto guolio* veikėją: Andrė Žoljė, teatro direktorių, sergantį vėžiu. Jis nusižudo. Tą savižudybę Fransuaza aiškina knygoje *Pro petį*: „Tai žmogus, kuris gyveno paklusdamas savo malonumams, ir jis neturi jokio noro gyventi kentėdamas skausmą. [...] Tik žino, kad jam pakanka drąsos pralenkti likimą, sudubliuoti mirtį, bent jau pabėgti nuo klyksmų ir staiga nebepaklūstančio kūno krūpčiojimų po ilgų visiško atsidavimo metų“.

Ji, kuri ateityje pasinaudos savižudybe kaip šantažu, pagalbos šauksmu, žvelgia į ją taip, kaip norėtų matyti. Šaltakraujiškai. Ji niekada nebus tokia drąsi kaip Andrė Žoljė, net kai jos kūnas ją išduos.

Vienuoliktą jos romaną, kurį 1977 metų kovo mėnesį išleidžia Flamariono leidykla, kritika sutinka gana palankiai. Berna-

ras Pivo pakviečia Fransuazą į laidą *Apostrophes* „Antenos 2" kanale su Rolanu Bartu ir... Ana Golon, kartu su savo vyru Seržu parašiusia spalvingą nuotykių romaną *Anželika, angelų markizė.*

Įdėmus Sagan žvilgsnis su pasigardžiavimu seka pašnekesį iki tos akimirkos, kai pradedama kalbėti apie jos knygą. Kaip paprastai, ji mėgina kalbėti aiškiai, bet painiojasi, neaiškiai murma ir tetrokšta viena: tylėti. Beje, žmonėms tereikia perskaityti jos knygas.

Tokie žiniasklaidos seansai jai visada tampa išbandymu. Ji norėtų parodyti, ką laiko tikruoju savo veidu: rašytoją, kuriančią istorijas su veikėjais. Ji norėjo pabėgti nuo to suformuoto įvaizdžio, kurio iš jos tikėjosi dešimtmečiais įsivaizduojamomis ar tikromis išdaigomis maitinami televizijos žiūrovai. Ji neturi kantrybės pateikti argumentų.

Staiga Ana Golon pertraukia jos žodžius: „O kaip pasielgtų jūsų Eduaras, jei, jam bučiuojant Beatrisę, į kambarį įeitų kas nors iš SS?" Keistas klausimas, kuriame, regis, juntamas priekaištas: be abejo, todėl, kad jos veikėjai gyvena anapus pasaulio sukrėtimų. Fransuaza netenka amo. Bet jos galvoje sukasi mintys. Po septynerių metų ji parašys romaną *Netekęs vilties.*

Tuo metu, išleidusi knygą, prieš išvykdama į Ekemovilį ir Brėjaus dvarą, ji leidžiasi į turistinę kelionę po Šiaurės Europą. Visada netikėtai užklumpa draugai. Suprantama, atidus ir linksmas Šazo, Bernaras Frankas, kartais Regina ar dar kuris nors. Floransa Malro gyvena su Alenu Renė. O filmų *Hirosima, mano meile* ir *Praėjusiais metais Marienbade* režisierius yra iš tų, kuriems reikia ramybės. Jeigu ji ir atvažiuoja, tai tik kelioms valandoms. Jos dažniau pasiskambina viena kitai, nei susitinka.

Fransuazos gyvenimas nusistovi. Nustojusi vartoti svaigalus, palaikoma Pegės Roš, pradėjo gyventi išmintingiau. Skaitymo ir muzikos alkį, kurį visada jautė, lydi Bramsas ar Šubertas, ar ame-

rikiečių džiazo muzika, o Pegė tuo metu netoliese piešia. Paskui, prieš vakarą – kazino (jeigu nelieka namie su draugais lošti džino-ramso), jos eina paslampinėti po Honflerą ar Truvilį.

Nors seni skausmai po visų nelaimingų atsitikimų jos niekada neapleidžia, tai jai netrukdo sėsti ant žirgo ir ristele perjoti milžinišką Dovilio paplūdimį, kur ant suplūkto pakrantės smėlio lūžta bangos. Ji vėl džiaugiasi gyvenimu.

1977 metų rugsėjį laikraščiui *L'Humanité* ji atiduoda ilgą pasakojimą – „Kažarkas iš arti". Norėtųsi pacituoti jį visą, jame tiek daug intymių jos vaikystės pastebėjimų, požiūrio į gamtą, žmones: „Yra bekraštė Koso plynaukštė, kuri vakarais iš rožinės pereina į rausvai violetinę spalvą, vėliau, sutemus, – į mėlyną. Yra slėnis, toks žalias, perkirstas pilkos upės, kiparisais apaugę griuvėsiai, aklini namai, apsupti į krūvas sukrautų akmenų sienomis, kuriom niekas nesidomi; yra juose gyvenančių žmonių nerūpestingumas ir tolerancija [...]. Rytojaus diena bus panaši į šią". Mokyklų mokytojai, kaip šiandien sakoma, būtų tikrai įkvėpti, panaudodami visiškai paprastą garsios prancūzų rašytojos Fransuazos Sagan prozą savo diktantams.

16

Fransuaza vienu užmoju parašo pjesę *Geras oras ir dieną, ir naktį*, ji iškart pastatoma „Eliziejaus laukų“ teatre su Ana Karina, Brižita Ober, Žanu Pjeru Maiklu ir Žanu Klodu Druo. Turtingos paveldėtojos Zeldos išdaigos tokios (ji girtauja, vartoja narkotikus, lošia stambiomis sumomis, mėgsta bendrauti su plevėsomis, švaisto pinigus), kad jos artimieji uždaro ją į kalėjimą Šveicarijoje. Dėl šio neteisėto įkalinimo treji metai virsta košmaru. Tačiau jos sumaniai įvykdytas kerštas yra negailestingas. Kritika pjesę labai giria. Deja, žiūrovai kitokios nuomonės. Tai nesėkmė.

Reikia pasakyti, kad teatro dievai nebuvo atėję 1978 metų spalio 13-ąją, per generalinę repeticiją. Fransuaza linksmai prisimena tą nevykusį vakarą: jai beišeinant iš namų, jos vakarinę suknelę apvemia šuo. Turėdama nebedaug laiko, ji turi persirengti, paskui kaip meteoras skrieja per Paryžių savo automobiliu. Ją sustabdo policininkas: sugaištamas dar pusvalandis. Atvykusi į teatrą sužino, kad nutrūko liftas, o jame esantys žmonės sugriuvo vieni ant kitų. Spektaklio metu taip karšta, kad viena dama nualpsta. Kai kurios Paryžiuje žinomos pavardės netgi snūduriuoja – katastrofiškas vakaras!

Tačiau į vakarienę Sen Luji an l'Il gatvėje, kurią po spektaklio surengia Mari Helena de Rotšild, Fransuaza atvyks spinduliuojanti, vedama Masimo Gardžijos, švilpaudama. „[...] Kaip nega-

lėčiau atsisakyti kazino, manau, lygiai taip pat negalėčiau atsisakyti ir teatro", – sako ji knygoje *Su geriausiais atsiminimais.*

Sąlyginę šio laikotarpio ramybę sudrumsčia Pjero Kuarė mirtis. Sulaukęs septyniasdešimt aštuonerių, jis miršta nuo širdies priepuolio. Kartu su tėvu Fransuaza netenka bendrininko: jis išmokė ją vairuoti, davė savo pirmąjį raudoną automobilį, patarė iššvaistyti pirmąjį honorarą, davė laisvę „nektarinui". Jis buvo toks įnoringas ir aristokratiškas.

Susisielojusi Fransuaza lydi savo tėvą iki Lobarų šeimos laidojimo rūsio nedidelėse Sezako kapinaitėse netoli Kažarko. Didžiulė pilka Koso užtvara užstoja horizontą rytuose. Vakaruose, apačioje, tamsiai žalia Lo teka Garonos pusėn. 1978 metų lapkričio 2 diena. Oras vėjuotas ir sausas, dangus kobalto mėlynumo. Deni, pasistatęs jūros mėlio spalvos palto apykaklę, slepia savo skausmą, nes senelį, kuris jį taip lepino, mylėjo kaip tėvą.

Fransuaza prisimena šypsenėlę, kai Pjeras Kuarė nusišypsojo baigęs skaityti *Sveikas, liūdesy*, ir pravirksta.

Ateinančiais metais, 1979-aisiais, gegužės 24 dieną ji pirmininkauja trisdešimt antrojo Kanų festivalio žiuri. Prieš filmą *Savotiška šypsena* parodomas trumpametražis *Dar viena žiema*. Tas dvi savaites ji labai rimtai imasi savo vaidmens, peržiūri visus filmus, susižavi Volkerio Šlendorfo *Skardiniu būgneliu*, pastatytu pagal Giunterio Graso romaną.

Besiaiškindama su kitais žiuri nariais, su džiaugsmu įsitikina, kad su jos pasirinkimu jie sutinka. Tačiau, vykstant balsavimui, penkis balsus gauna Fransio Fordo Kopolos *Mūsų dienų Apokalipsė* ir penkis – *Skardinis būgnelis*. Tada Fransuaza mėgina pasinaudoti savo, kaip žiuri pirmininkės, dviejų balsų teise.

Roberas Favras Le Brė, festivalio prezidentas, sausai pareiškia, kad ji turi teisę tik į vieną balsą, kaip ir visi kiti. Fransuaza

supranta, kad kine, kaip ir sporte, lemia ne pasiekimai, o kiti dalykai. Įsižeidusi ji trenkia durimis. Prispausta prie sienos, galų gale turi sutikti, kad „Auksinę palmę" pasidalytų Šlendorfo ir Kopolos filmai. O gražiausia tai, kad, išvažiavusi iš Karltono viešbučio, apkaltinama palikusi neapmokėtą didžiulę baro sąskaitą. Pikti liežuviai blogai informuoti: po pankreatito jau penkerius metus svaigalų ji nevartoja visiškai.

Dviveidiškumo ji niekada negalėjo pakęsti. Supratusi, kad Kanų festivalyje galioja nedidelių susitarimų taisyklės, ji praskleidžia tylos uždangą. Kalba su žurnalistais, sulaužo tylos įstatymą. Kino pasaulyje niekas taip nesielgia. Tai jai pasakoma nerenkant žodžių. Bet savo pozicijos ji laikosi tvirtai.

Fransuaza pasitraukia į Brėjaus dvaro ramybę ir atsiduoda savo mėgstamam užsiėmimui – skaitymui. Turi darbo: gamybinis susivienijimas „Fildebroc" tais metais pasirinko novelę „Senutė" iš Žano Hugrono rinkinio *Pažemintieji*, išleisto „Stock" leidykloje. Režisierius Alenas Dezo, su kuriuo ji dirbo prie *Auksinio Bordžijų kraujo*, paprašo, kad scenarijus būtų patikėtas Fransuazai.

Jį parašo, tad kaip avansą už autoriaus teises gauna keturiasdešimt tūkstančių frankų. Tie pinigai labai laukiami, nes prieš sutarties su Flamarionu pratęsimą, kuris turi įvykti ateinančių metų birželį, ji paklausė, kokia jos sąskaitų būklė, ir sužinojo, kad yra labai įsiskolinusi. Trylika metų, per kuriuos ji leido savo knygas leidykloje Rasino gatvėje, nesirūpino niekuo. Visada punktualiai gaudavo mėnesines išmokas, o kai jai prireikdavo pinigų, Anri Flamarionas visada jų duodavo. Geranoriškai, jis niekada nerodė nepasitenkinimo.

Kai pasisamdo ekspertą patikrinti išsamiau, šis pareiškia, kad skolinga keturis milijonus frankų. Pasak kai kurių šaltinių, jis nepatikrina sumų, gautų už vertimus ir šalutines teises. Toje są-

skaitoje turėjo būti dešimt milijonų frankų. Gerasis princas Anri Flamarionas pažada nurašyti skolą prie nuostolių ir pelno, jeigu ji nustatytu laiku jam įteiks naujus rankraščius.

Sagan pasiunta. Ji neturi nieko paruošusi. Nebent... perdirbs scenarijų, kurį ką tik parašė pagal Hugrono novelę, padarys iš jo romaną. Tiesa, planas jai nėra įprastas: Šiaurė, angliakasių gyvenvietės, darbininkiška aplinka. Bet ji pažįsta šį kraštą. Tėvas buvo kilęs iš Betiūno, o draugė Veronika Kampion ten nutekėjo. Keletą kartų Fransuaza lankėsi pas ją. Jai pažįstama ta blanki, pilka aplinka. Hugrono intrigą pakeis ir padarys iš jos Sagan kūrinį.

Atsikalbinėdama, kad filmo pastatymas vyksta labai vangiai, projekto atsisako. Įtūžusi Mišelė de Broka, vadovaujanti „Fildebroc" susivienijimui, liepia pristatyti užbaigtą scenarijų arba grąžinti avansą. Ji perspėja Hugroną, kad Sagan kėsinasi pasisavinti jo novelę. *Azijatų* autorius, žinomas literatūros pasaulyje, pasipiktina. Ir, Fransuazai paprašius leidimo pasinaudoti jo novelės pradžia, griežtai atsisako, pagrasina, kad apkaltins ją plagijavimu.

Jai nė motais. Ji rašo novelę *Priklydęs šuo*, o kūrinio dedikacijos vietoje – tokie žodžiai: „Labai noriu padėkoti p. Žanui Hugronui už ne savo noru suteiktą pagalbą. Iš tiesų būtent nuostabiame jo novelių rinkinyje *Pažemintieji*, kurį išleido „Stock" leidykla, radau šios istorijos užuomazgą: mebliuotų kambarių nuomotoją, pažemintąjį, pavogtas brangenybes. Nors toliau ir visiškai pakeičiau tiek tuos elementus, tiek istoriją, vis dėlto, naudodamasi proga, norėčiau jam padėkoti, kad jis savo talentu išprovokavo mano beprotybę – vaizduotę ir privertė mane pasukti neįprastu keliu".

Anri Flamarionas, nujausdamas nemalonumus, nedelsdamas skiria Fransuazai tam tikrą pinigų sumą, ir, kol teismas ginčą

išspręs, paprašo apribojimo naudotis mėnesinėmis išmokomis, kurias jis jai moka, kai romanas jau spausdinamas. Tada jai ir prasideda rimti finansiniai nemalonumai. O svarbiausia – rašytojos ir leidėjo santykiai darosi labai įtempti.

1979 metų rudenį jos draugė Nikolė Visniak, rafinuota intelektualė, šiuolaikinio meno ir fotografijos ekspertė, paprašo jos kokio nors teksto prašmatniam savo žurnalui *Égoïste*. Fransuaza įteikia „Meilės laišką Žanui Poliui Sartrui“, kuriame išreiškia jaudinamą pagarbą filosofui, *Žodžių* autoriui, ypač – laisvam žmogui, kuris atsisakė Nobelio premijos, pripažino klydęs dėl kai kurių savo įsitikinimų, kuris visada stoja už nuskriaustuosius, engiamuosius.

Pasirodžius tekstui, Sartras paprašo su ja susitikti. Pirmą kartą nueina pas jį. Dabar jis senas, aklas, sunkiai bepaeinantis ponas. Jie, kuriuos skiria lygiai trisdešimt metų – abu gimę birželio 21 dieną: jis – 1905, ji – 1935-aisiais, – įpranta susitikti kas dešimt dienų ir eiti vakarieniauti į kuklų restoranėlį XIV rajone, Renė-Koti prospekte, išgerti arbatos „Alyvų vienkiemyje“ ar kur kitur.

„Užeidavau, jis laukdavo pasiruošęs prie įėjimo, užsivilkęs puspaltį su gobtuvu, ir mes kaip vagys išsėlindavome, tokia tat kompanija. Turiu pripažinti, kad, priešingai jo artimųjų pasakojimams, prisiminimams, kurie jiems išliko apie paskutinius jo gyvenimo mėnesius, man niekada nekėlė siaubo ar nevedė iš kantrybės, kaip jis valgė. Žinoma, viskas ant šakutės šiek tiek virpėdavo, bet tai buvo neregio, o ne suvaikėjusio senio judesiai. [...] Jiems reikėjo užsimerkti, jeigu jų regėjimas buvo toks subtilus, ir jo klausytis. Klausytis to linksmo, drąsaus ir vyriško balso, išgirsti, kokie laisvi jo žodžiai.“*

* *Avec mon meilleur souvenir*, [Paris]: Gallimard, 1984.

Tos vakarienės – ji pjaustydavo mėsą filosofo lėkštėje – truko iki Sartro mirties – 1980 metų balandžio 15 dienos. Mirties, kuri atėmė iš jos draugystę ir susižavėjimą, kokio niekam niekada nebejaus, ji liko našlaitė. „Man atrodo, kad aš tikrai niekada neatsigausiu po jo mirties, – rašys ji po ketverių metų. – Nes ką gi kartais veikti? Ką galvoti? Tebuvo tik ta pritrenkianti būtybė, kuri galėjo man tai patarti, tik juo vieninteliu aš galėjau tikėti.“*

1980 metų pradžioje, japonų vyriausybės pakviesta, ji turi vykti į Tokiją. Hugrono bylą palieka advokatams ir išskrenda į Japoniją. Ten su nuostaba suvokia, kad japonams ji įkūnija mitą – laisvės mitą. Tai, kaip su ja elgiamasi, pranoksta jos vaizduotę: nuolat supama prabangos, apkrauta gėlėmis. Naudotis paskyrė šarvuotą automobilį. Ją lydi trys asmens sargybiniai.

Susižavėjimo, meilės telegramos plūsta iš visos šalies. Ji apsilanko Sagan klubuose, kur skaitytojai susirenka padiskutuoti apie jos kūrybą. Tūkstančiai žmonių dalyvauja jos spaudos konferencijoje. Ji duoda dešimtis interviu. Netgi susitinka su jauna dručke, kuri jai pasirodo tikrai negraži; ji save laiko vietine Sagan. Nuo savo populiarumo netenka žado.

Tačiau ji turi grįžti į Paryžių, nespėjusi pasižvalgyti po šalį, kuri ją užkariavo savo mandagumu, entuziazmu; ypač moterys, kurioms ji simbolizuoja kelią, vedantį į išsilaisvinimą. Ji turi skubiai grįžti, nes kilo triukšmas. Kaip Flamarionas ir spėjo, Hugronas ir „Stock“ leidykla paduoda ją į teismą už plagiatą. Ir 1981 metų balandžio 8 dieną, praėjus daugiau nei metams nuo *Priklydusio šuns* pasirodymo, tretieji Paryžiaus civilinio teismo rūmai nuteisia ją už *Pažemintųjų* autoriaus novelės „neteisėtą atgaminimą“. Teismas pareikalauja neatidėliojant sustabdyti romano

* Ten pat.

pardavimą, sunaikinti prekes ir įrengimus, kuriais jis buvo spausdinamas, bei pasidalyti teises už jau parduotas knygas.

Fransuazos advokatai nedelsdami parengia apeliaciją, o tai sustabdo nuosprendžio vykdymą. Po trijų mėnesių, 1981 metų liepos 4 dieną, pirmieji Paryžiaus apeliacinio teismo rūmai ankstesnį sprendimą panaikina, motyvuodami tuo, kad Hugrono novelė puikiai padėjo išjudinti Fransuazos Sagan vaizduotę, „šios nuotrupos, paviršutiniškos ir neoriginalios, kurių ji neatsisakė savo romane, originalumo esmės nepaveikia“.

Apeliacinio teismo teisėjai yra geri literatūros kritikai. Iš tikrųjų novelė ir romanas prasideda taip pat: Hugrono novelėje kuklus dvidešimt septynerių metų buhalteris, gyvenąs nuobodžiai, randa kapšiuką su brangenybėmis. Jis paslepia jį savo varganame kambaryje, kurį nuomoja iš pikčiurnos moters, ir svajoja apie naują gyvenimą su drauge. Pamatęs, kad nuomojanti butą moteris rausėsi jo kambaryje ir apkaltina jį brangenybių vagyste bei šeimininko nužudymu, jis iš tikrųjų tampa nusikaltėliu.

Iš esmės Sagan romanas pasakoja apie tuos pačius dalykus. Bet Hugrono novelėje buhalteris į nusikaltimą yra įtraukiamas, o romano *Priklydęs šuo* Sagan veikėjas yra nesusipratimo auka: kai Gerė supranta, kad nuomotoja Marija, kuri Marselyje susitikinėjo su tikrais gangsteriais, aptiko pavogtas brangenybes, jis susitaiko, jog jį laiko žudiku. Norėdamas ją suvilioti, ryžtasi apsimesti esąs iš tų nieko nebijančių žmonių, kuriuos pažinojo ta buvusi prostitutė. Tada Gerė visai pasikeičia, atsisako visagalio žmogaus vaidmens, priverčia save gerbti. Iki tos dienos, kai Marija pagaliau jam atsiduoda.

Tad psichologiniai mechanizmai abiejuose tekstuose visiškai skirtingi. Kaip ir abiejų istorijų tęsinys. Sagan romanas – širdį veriantis, „švelnus ir žiaurus, juokingas ir liūdnas“, – rašo Pjeras Demeronas žurnale *Marie-Claire*, tai kūrinys apie vienatvę,

netikėtai nušviestą atkaklios, šizofreniškos aistros. Atidžiai perskaičius, tai viena iš geriausių Sagan knygų.

Fransuaza laimėjo, bet nebegali būti nė kalbos, kad ji liks Flamariono leidykloje. Ji galėtų eiti pas bet kurį leidėją. Fransuaza pasirenka Žaną Žaką Poverą. Ji puikiai su juo sutarė nuo *Atsakymų* išleidimo laikų. Tad kitą jos kūrinį gaus jis. Jis negali įdėti Sagan kūrinių į savo katalogą? Ji sutinka su galimybe būti leidžiama dviejų leidyklų. Taigi romanas *Išsidažiusi moteris*, kurį ji pradėjo rašyti, bus paremtas dviejų leidyklų: Povero ir Ramzė. Sutartis galutinai bus pasirašyta tik rudenį.

Tuo metu, Anri Flamarionui nutraukus mėnesines išmokas, reikia pasirūpinti kasdieninėmis išlaidomis. Flamarionas nuėjo dar toliau: jis liepė sukrauti į krūvą visus dar neišplatintus egzempliorius visų kūrinių, kuriuos Fransuaza išleido jo leidykloje. Savotiškas sudeginimas ant laužo. Tas žmogus, nors ir būdamas tikras senjoras, negalėjo susitaikyti su tuo, ką laikė rašytojos, kurią taip mylėjo, išdavyste.

Laimei, nuo 1979 metų Fransuaza yra vadinamojo lenktyninio žirgo, vardu Hastis Flangas, nuostabaus gyvulio su sarčio plauku ir dviem baltomis dėmelėmis ant priešakinių kojų, savininkė. Ilgą laiką jis atrodė kaip tikras kuinas: mielas, bet tingus. Bet pagaliau, gerai prižiūrimas, jis pradeda iškovoti vieną kitą pergalę lygioje aikštelėje ir šokinėdamas per kliūtis. Fransuazai jis uždirba beveik du šimtus penkiasdešimt tūkstančių frankų. Už juos galima šiek tiek atsipūsti.

17

Visų tų teisminių audrų metu įvyko vienas reikšmingas įvykis – 1981 metų prezidento rinkimai. Fransuaza jau seniai buvo pasirinkusi, – Žiskaras ar Miteranas. Nors ir pripažįsta, kad jaunasis prezidentas drąsiai pasielgė su Vej įstatymu, suteikiančiu moterims teisę į abortus, ji jam neatleidžia už tai, kad nepanaikino mirties bausmės. Vieną vakarą, kai su kitais žmonėmis iš meno ir literatūros pasaulio buvo pakviesta į Eliziejaus rūmus, nieko nelaukdama atsistoja ir paklausia Žiskaro, kada jis nutrauks šį barbarišką dalyką. Niekas nepamiršo mirties bausmės, įvykdytos Ranučiui – jis buvo giljotinuotas 1976 metų liepos 28 dieną. Ar tai buvo teismo klaida, ar ne, šią mirties bausmę Fransuaza laiko nusikaltimu.

Tačiau per pirmąjį susitikimą būsimojo prezidento ji neįvertino. Jis jai pasirodė per daug arogantiškas, per daug pasitikintis savimi. Kai 1965 metais socialistų lyderis dalyvavo prezidento rinkimuose, ji rėmė de Golį. Televizijos debatuose prieš Margeritą Diuras, gynusią kairiosios Demokratų ir socialistų federacijos atstovą, ji netgi stojo generolo, kuris sutiko su Alžyro nepriklausomybe, pusėn.

Po kelerių metų su Miteranu ji susitiko. Susidūrė viename lėktuve, ir visą kelią Fransua Miteranas žavėjo ją savo inteligencija, erudicija, aistra literatūrai. 1980 metais jie bičiuliaujasi, ir jis

dažnai ateina papietauti į Alezijos gatvę. Fransuaza, kuri visada laikėsi nuošaly nuo politikos, nuo šiol eina į palaikymo mitingus. Ji elgiasi kaip tikra aktyvistė, nors socialistų partijos bilieto ir neturi.

Gegužės 10 dieną ji balsuoja Kažarke ir kaip viesulas grįžta į Paryžių. Vakarieniauja „Pas Lipą“, kai pasirodo pirminiai vertinimai. Aludė pasidalijusi į dvi dalis: šūksniai „valio“ iš vienos pusės, švilpimas – iš kitos, liūdnai stebint šeimininkui Rožė Kazesui. Fransuaza šoka į automobilį ir drauge su tūkstančiais žmonių pasuka Bastilijos aikštės link. „Žmonės šokinėjo lietui lyjant. Tai buvo nuostabu“*, – sakė ji. Tad, susitikęs Eliziejaus rūmuose, Fransua Miteranas Fransuazos nebepamirš. Ji visada bus jam dėkinga už mirties bausmės ir Valstybės saugumo teismo panaikinimą.

Nepaisydama nemalonumų su Anri, Flamariono leidykloje Fransuaza išleidžia novelių rinkinį *Sceninė muzika*. Sutartis įpareigoja. Tuos trylika tokių skirtingų tekstų, uždegančių, pašaipių, dažnai keistų, kur, kaip *Šilkiniame žvilgsnyje*, ji paleidžia savo fantaziją, dedikuoja „[savo] bičiuliui Žanui Žakui Poverui“.

Štai Anžela di Stefano, kuri, ieškodama katino Filu, užklumpa savo vyrą, dažytoją, gulintį su kaimyne. Pakvaišusi iš apmaudo, jaunoji moteris išeina sutramdyti savo pykčio į karščio nualintas Nicos gatves. Kojos ją nuneša į kazino. Ji įeina į vidų, išsikeičia penkių šimtų frankų kupiūrą, kurią turėjo padėti į banką, į penkis nedidelius žetonus ir numeta ant aštuoneto – Fransuazos pamėgto skaičiaus. Po truputį ji išlošia šešiasdešimt šešis tūkstančius frankų. Ji galėtų pabėgti, pradėti naują gyvenimą, toli nuo menkumo, skurdžios kasdienybės, kurioje gyvena su savo storžieviu vyru. Ji apie tai mąsto, akimirką mėgaujasi, pas-

* J.-C. Lamy, *Sagan*, [Paris]: Mercure de France, 1988.

kui susijaudina. Išlošti pinigai bus skirti geram darbui, ir Anžela grįžta namo, palikdama savo svajones Anglų promenadoje.

O štai Fiutiūra, nedorėlė, kuri XIX amžiuje Neapolyje tarpininkauja okupantams austrams ir neapoliečiams. Jai užmokama, kad išgelbėtų jauną aristokratą, silpnavalį ir bailų, nuo mirties bausmės. Ji turi pakeisti jį kažkokiu tipu, be vardo ir ateities, kuris kaip du vandens lašai panašus į pasmerktąjį. Bet ji dingsta su tuo tipu, palikdama aną mirti bešlove mirtimi.

Viskas taip ir įvyksta. Puota.

Kol popieriniai veikėjai iki valiai linksminasi, Fransuazos gyvenimas painiojasi. Plagiato byla, Flamariono apribojimai sukėlė ant kojų kreditorius, šie apipila registruotais laiškais, antstolių pranešimais bei teismine painiava, kuri ją varo į neviltį.

Pegė Roš, su kuria ji vis dar drauge darniai gyvena, rami bendrininkė, įsteigė siuvyklą. Ten ji kuria ne tik originalius rūbus, bet kartu ir paprastus, sukirptus iš vilnonių audinių, krintančių, kokybiškų medžiagų. Tiesius sijonus, elegantiškus švarkus, sukneles, kurios standžiai aptempia kūną, bet nesuvulgarina. Puikus stilius, gera kokybė. Tačiau jai taip pat reikia finansinės paramos.

Vienintelis Fransuazos šaltinis, kaip visados, yra rašymas. Ėmėsi milžiniško romano (bus penkių šimtų šešiasdešimties puslapių); jo pavadinimas – *Išsidažiusi moteris*. Šešias valandas per dieną ji rašo. Mieliau diktuotų. Tačiau Izabelė Held, ilgus metus buvusi bežadė iš meilės ir susižavėjimo, išeina dėl kažkokios smulkmenos. Ji nebeturi nieko.

Žanas Žakas Poveras pasiūlo naują padėjėją – Brižitą Lozerek, šviesiaplaukę, drovią, sumanią merginą, kuri ir pati rašo. Fransuaza nusiveža ją į Ekemovilį. Rytais Brižita dirba prie savo pirmojo romano *Laikinai einantis pareigas.* Po pietų Fransuaza diktuoja ir išvengia pagundų. „Ta knyga [...] man buvo įro-

dymas, dar ne visai akivaizdus, kad literatūra, gal netgi įkvėpimas, mus atitraukdavo nuo visko, atplėšdavo nuo visko, pakylėdavo virš nemalonumų, nes tuo metu nemalonumų turėjau daug.“*

Kad ir koks storas, šis romanas taip pat vaizduoja uždarą erdvę: veiksmas vyksta prašmatniame laive „Narcissus“ muzikinės ir poilsinės turistinės kelionės po Viduržemio jūrą metu. Fransuaza jame apgyvendina dvylika veikėjų, kurie yra vadinamosios aukštosios visuomenės atstovai. Tarp jų įsimaišė miela apgavikė. Išsidažiusi moteris, kurios dėka atsirado toks romano pavadinimas, tai Klarisė Letiuijė, kurios „šiurkštus, ryškus ir komiškas“ makiažas slepia maištingą prigimtį. Iš pažiūros Klarisė atrodo paklusni savo vyrui moteris. Iš tikrųjų ji nebegali pakęsti to geležinio apynasrio, kokiu virto jos gyvenimas. Iš pradžių ji griebiasi svaigalų. Bet susitikimas su Žiuljenu Pera, įtartinos reputacijos vyriškiu, kelionės metu pagaliau leidžia Klarisei pasijusti pačia savimi, atsiriboti nuo socialinės klasės, verčiančios ją vaidinti komediją, kuria niekada netikėjo.

Kritika, ilgą laiką priekaištavusi Fransuazai dėl per trumpų romanų, labai nustemba. Jos bičiulis Bernaras Puaro-Delpešas sako, kad „tas pirmas ilgas tekstas [...] tėra karikatūriškai ištemptas pasikartojimas situacijos psichologijos ir meistriškumo, kurį išpopuliarino trylika** romanų ir septynios pjesės teatrui“.

Priekaištas nepagrįstas: su dviem pagrindiniais veikėjais, Klarise Letiuijė ir nedorėliu Žiuljenu Pera, Sagan eina toliau; to iki šiol niekada nebuvo dariusi; nepaiso visuomeninių normų. Jau kalbama nebe apie įžūlias merginas ir gerai atrodančias penkiasdešimtmetes, bet apie jauną miesčionę ir jos bendraamžį, išlai-

* Derrière l'épaule, Plon, 1998.

** Iš tikrųjų dvylika, nes *Išsidažiusi moteris* yra tryliktas Fransuazos Sagan romanas.

komą meilužį, kurie mylėsis nepaisydami visų aukštosios visuomenės taisyklių.

Tuos, gyvenančius „už įstatymo ribų“, už normos ribų, Fransuaza privalėjo reabilituoti, nes ji myli perėjūnus, chuliganus. Jie šluoja priimtas bendravimo taisykles iš civilizuoto pasaulio. Tai patvirtina ir jos draugystė su Manuša. Vėliau ji bendraus su dar įtartinesniais veikėjais. Istorijos, į kurias jie ją įtrauks, gyvenimo pabaigoje ją priverstinai įkalins.

Kol kas kalbama tik apie literatūrą; *Išsidažiusią moterį* labai šiltai sutinka skaitytojai, jie džiaugiasi šiais beveik šešiais šimtais puslapių, nuo kurių negali atsiplėšti. O knygos leidėjas Žanas Žakas Poveras, pasak jos, nesivargina besistengdamas geriau pristatyti romaną. Jai atrodo, kad spaudos tarnyba nieko neveikia. Ji nusivylusi. Renė Žiuljaro laikai ir jo uolumas – jau praeitis.

Kad ir kokią pagiežą jaustų, dėl tokio nieko neverta sustoti. Jai reikia pinigų. Reikia padėti Pegei bei užsitikrinti kasdienį pragyvenimą. Ji tikrai rečiau kur nors išeina, bet priiminėja svečius. Jai nustojus vartoti svaigalus, šventės jau nebe tokios kaip anksčiau. Tačiau ją visą laiką supa draugai ir artimieji. Ir sūnus, kuriam tuoj sukaks dvidešimt ir kuris dar neužsidirba kišenpinigių. Būdamas gana dailus vyras – beveik toks pat aukštas kaip tėvas, juodaplaukis, nepaprastai švelnių akių, nuolat besišypsantis – jis tuo naudojasi. Jos dėka pažino švenčių, automobilių, kelionių, fotografijos ir dykinėjimo skonį. Bet jis toks jaunas...

Nuo motinos Deni beveik nieko neslepia. Ji labai anksti su juo pradėjo elgtis kaip su suaugusiuoju, ir kaip tik į ją jis kreipiasi, kai apima trumpalaikis sielvartas. Jie kalbasi labiau kaip bičiuliai nei kaip motina ir sūnus. Daugiau švelnumo jis patyrė iš senelių nei iš Fransuazos. Ne todėl, kad ji nesugebėjo būti meili. Buvo jam meili, kai buvo mažas. Tačiau stambiosios buržuazijos

aplinkoje, tai yra jos aplinkoje, anksti apsieinama be seiliojimosi ir kitokių meilikavimų.

Norėdama apmokėti išlaidas, Sagan nenuilsdama rašo. Ji puola rašyti romano, kurio pasakotojas yra vyras, Nikolia Lomonas, Angulemo notaras. Veiksmas vyksta 1860 metais, bet istorija, kurią jis papasakos, prasideda 1832 metais. Grafienė Flora de Marželas, dvejus metus praleidusi Paryžiuje, apsistoja savo pilyje. Ji nepažįsta Prancūzijos provincijos. Gimė Anglijoje revoliucijos emigrantų šeimoje, ten buvo išleista už vyro. Likusi našlė, nori sugrįžti į savo protėvių žemę. Suprantama, ta snūduriuojanti savo įpročiuose provincija jauną moterį žavi. Ypač Nikolia Lomonas, pasakotojas, penkeriais metais už ją vyresnis. Tačiau gražuolės akys krypsta Žildaso Kosinado pusėn.

Iš trumpo turinio išdėstymo galima manyti, kad tai nauja *Ledi Čaterli meilužio** versija. Tai reikštų nepažinti visada stebinančios Sagan fantazijos, nes pagrindinis šio romano veikėjas yra visai ne iš tų, kuriais domimės Lomonui paėmus plunksną į rankas. Jis atsiranda ne knygos pradžioje. Tai kambarinė, tamsiaplaukė ištvirkusi tarnaitė Marta. Ji uždegs visus Angulemo ir aplinkinių vietovių ponus. Sukurstys kvapą gniaužiančią dramą.

Čia aptinkame nebe įprastinį Sagan stilių, o XIX amžiaus toną, romantišką ir tikslų, su provincijos ramybės, saulės užlietų vietų, sustingusių kraštovaizdžių, kurie, prieš prasidedant audrai, įkalina veikėjus prie langų ir išdžiovina labiausiai paskaloms atsiduoti pasiruošusias burnas, aprašymais. Čia yra visos sudedamosios garsiųjų XIX amžiaus romanų dalys: intriga, dvikova, ilgi pasijodinėjimai, kvapą gniaužiančios ir žiaurios medžioklės, svaiginantys pokyliai. Bet vis dėlto tai Sagan. Romanų autorė stabteli prie vienatvės, gyvenimo, kuris susideda tik iš darbo ir

* Davido Herberto Lawrence'o (1885–1930) romanas.

kviestinių vakarienių, tuštybės. Ir mirties, kaip absurdiško pasirodymo, mėginant savo būtį paversti nesąmonių prikimštais vargonais.

Dėl *Nurimusios audros* Fransuaza kreipiasi į leidėją Bernarą de Falua, dirbantį Žiuljaro leidykloje. Tačiau pirmumo teisė ją sieja su Poveru. Abu leidėjai susitaria kūrinį išleisti drauge 1983 metais, bet ji nusivilia knygos pristatymu. Jie pasitenkina pusės puslapio reklama laikraštyje *Le Monde*, o to, Fransuazai atrodo, nepakanka. Per menkas pardavimo išplėtimas, mano rašytoja; 1998 metais dėl to dar skųsis knygoje *Pro petį*.

Iš tikrųjų tuo metu jai ir vėl nesiseka. Vėl pradeda sėlinti depresijos šmėkla. Nepavyksta tvardytis. Norėdama užkirsti kelią gandams, išvažiuoja į Lioną ir gydosi privačioje klinikoje. Ilgas, pilkas, blankus intarpas, iš kurio ištrūksta su pelenų skoniu burnoje. Kai šiek tiek atgauna jėgas, Floransa ir Pegė atsiranda šalia. Ji jaučiasi apleista.

Tačiau šiame sunkiame kasdieniniame gyvenime Fransuaza patiria ir vieną kitą malonią valandą – įsikūręs Eliziejaus rūmuose, Fransua Miteranas jos nepamiršo. Kartais jis paprašo, kad jai paskambintų (arba paskambina pats), ir pasisiūlo priimamas pietų. Fransuaza pro langą mato, kaip Alezijos gatvėje sustoja automobilis, asmens sargybiniai atidaro dureles, iki slenksčio palydi tą neaukštą poną pilka eilute, Respublikos prezidentą.

Jie būna su dviem ar trim svečiais (Pege, Floransa Malro, Bernaru Franku, kartais Žaku Šazo) arba dviese prie paprasto stalo, kurį jis pagyvina puikiu pokalbiu. Ji vos paliečia burgundišką troškintą jautieną ar mėsos sultinį su daržovėmis, kurį liepė paruošti virėjai arba karštą užsakė iš kavinės savininko. Vieną sykį ji netgi nusiveda prezidentą tiesiai į virtuvę, kur niekaip nepašyla ant silpnos ugnies kaitinama sriuba.

Būtent tada užsimezga rimtas ir tylus pokalbis. Vienam ir ki-

tam teko susidurti su mirtimi, ir jie dalijasi savo įspūdžiais apie tą nenugalimą priešą, „tą damą, mūvinčią juodas pirštines", – sako Fransuaza.

„Visą naktį jis galvojo, kad auštant jį sušaudys, o aš – banaliau, visą naktį galvojau, kad rytojaus rytą man operuos neišgydomą vėžį. Abu visą naktį praleidome įsitikinę, kad mirtis neišvengiama, ir abu išsaugojome tokį pat jausmą, kažką tarp gyvuliško kūno maišto ir siaubą keliančio, susipynusio su nuostaba, smalsumo. Tarsi atradimą savo odos, savo venų mėlynumo ir ritmiško plakimo, nuolat varinėjamo apgaulingo kraujo. Mūsų reakcijos buvo labai panašios ir jautėmės beveik kaip tos pačios, man regis, nelabai stiprios, šeimos žmonės, kurie regėjo mirtį, savo neišvengiamą mirtį, iš arti."*

Tuos žodžius, kuriuos malonu kartoti, ji galėtų ištarti pati: „Mane gąsdina ne pati mirtis. O mintis, kad manęs čia nebebus". Kai pagaliau Fransua Miteranas duoda ženklą, kad jis išalkęs, Fransuaza puola prie sriubos... kurios jau ne kažin kiek belikę. Tada ji įpila (ir prezidentą nustebina) vandens iš čiaupo. Srėbalas yra beveik nevalgomas. Jie jo atsisako. Laimei, prezidento apetitą numalšins antras patiekalas.

Tokių pietų metu Fransuaza, kai ji mažai kalba, o daug klauso, šiek tiek pakreipusi galvą į šoną, kiekvieną kartą suranda naujų priežasčių mylėti šį žmogų, ant kurio pečių laikosi Prancūzija. Ir jis jai jaučia dėkingumą, kad klausosi ilgų jo monologų, kurių metu jis galbūt miklina savo mintį.

Miteranas žino, kaip ji žavėjosi de Goliu dekolonizacijos metu, žino, kad laikė jį didžiu valstybės vadovu. Žavėjosi tuo de Goliu, su kuriuo jis kovojo ir kuriam norėtų prilygti. Jeigu, nepaisant visko, jam nėra lengva varžytis su laisvos Prancūzijos politiku, jų

* Ten pat.

pokalbių metu – tada jie niekada nekalba apie politiką. Fransua Miteranas užkariavo širdį ir pelnė pagarbą Fransuazos, kuri, jam mirus, pasakys: „[...] Jis buvo tikras politikas: stiprus ir paslaptingas, keliantis pasitikėjimą ir nepasiekiamas. Tai buvo neeilinė asmenybė, be to, jautri kito žmogaus laimei ar nelaimei“*.

Norėdama jį apginti, nedvejodama imsis plunksnos, publikuos užgaulius straipsnius laikraščiuose, netgi pasmerks tuos „šaltus intelektualus“, kurie apgailestauja turėję neatsispiriamų silpnybių raudonosioms diktatūroms, tų tautų engėjoms. Ji nesupranta, kad šiandien jie nenori paremti to žmogaus, jos bičiulio, kuris nori ramiai pertvarkyti Prancūziją.

1982 metais Fransuaza šiek tiek sutrikusi. Nusivylusi Bernaru de Falua, kuris dėl *Nurimusios audros* nepadarė nieko daugiau nei Žanas Žakas Poveras, ji ieško naujo leidėjo. Ta, kuri laiko save „tingine“, ta, kuri ištisas dienas leidžia besisukinėdama prie savo sąsiuvinio, rašomosios mašinėlės ar skraidančių lapų, ant kurių rašo savo pastabas, vėl kibo į darbą.

Jos draugė, žurnalistė bei rašytoja Anika Žej jai užsimena apie Fransuazą Verni, perėjusią iš Grasė į Galimaro leidyklą. Fransuaza Verni tuo metu yra labai įtakinga dama leidyboje. Ji pasiūlė naujus filosofus, iškėlė į padanges literatūrines žvaigždes: jauną gražuolį Bernarą Anri Levi ir nesukalbamą Andrė Gliukmaną.

Kartu su Žanu Klodu Faskeliu ir Ivu Beržė Grasė leidyklą Šventųjų Tėvų gatvėje ji pavertė stebuklingu katilu, iš kurio pasipylė literatūrinės premijos ir jauni ką tik iškilę rašytojai. Ji turi aštrų liežuvį, griežtą vertinimą, garsiai kalba. Bet jau tada per daug vartoja svaigalų, ir tame visai nedideliame Paryžiaus leidy-

* Ten pat.

bos pasaulyje kalbama, kad po devynioliktos valandos ji visiškai apspangusi.

Tai neturi reikšmės. Ji visada lieka švyturys. Ir jos atėjimas į Galimaro leidyklą leidžia numanyti naujas pergales leidyklos Debastjeno-Boteno gatvėje, kuriai po sudėtingų šeimyninio paveldėjimo reikalų ėmėsi vadovauti jaunasis Antuanas.

Tad Anika Žej surengia dviejų Fransuazų susitikimą Karališkojo tilto bare, ir staiga trenkia žaibas. Tačiau Sagan dar nėra galutinai apsisprendusi bendradarbiauti su didžiąja leidykla. Žanas Klodas Latesas, kuriam tuo metu viskas sekasi, jai atkakliai asistuoja. Jis jai netgi pažada aukso kalnus. Tačiau galiausiai ji pasirenka draugystę ir pasitikėjimą, kurį jai garantuoja Fransuaza Verni, tikra leidėja, dėmesinga jos abejonėms, neryžtingumui.

1983 metais ji sulaukia netikėtų džiaugsmų. Monako kunigaikščio Pjero fondo premija jai paskiriama už visą jos kūrybą. Pats princas Renjė, apsuptas visos savo šeimos, Monte Karle jai įteikia keturiasdešimties tūkstančių frankų vertės čekį. Daugeliui rašytojų ši premija – tai bilietas į Prancūzų akademiją. Bet visi žino, ką apie garsųjį sambūrį mano ji.

Tie patys 1983-ieji yra ir teisinių kivirčų bei prieštaravimų metai. Fransuaza Sagan „Différence“ leidyklos literatūros skyriaus vadovui vienos vakarienės metu užsiminė apie nedidelę seriją, skirtą menui: rašytojas leistų pasireikšti savo vaizduotei apžiūrėdamas kokį nors paveikslą. Liepos 3 dieną ji pasirašo sutartį, kuria įsipareigoja parengti tekstą apie kolumbiečio Fernando Botero paveikslą *Rakelio Vegos namai.*

Tai nebus nei romanas, nei novelė, nei apsakymas, o laisvi, paveikslo inspiruoti, apmąstymai. Ji gaus dešimt procentų nuo knygų pardavimo, o tai jai yra menka suma. Tačiau yra dar vienas, slaptas, susitarimas: literatūros skyriaus vadovas prie šios

nedidelės sumos pridės „dovaną natūra". Kas tai galėtų būti? Truputis narkotikų?

Tekstą rašo ilgai. Po daugybės leidyklos priekaištų, praėjus metams nuo sutarties pasirašymo, ji atiduoda dvidešimt lapelių. Po keleto dienų gauna knygos maketą. Dvidešimt varganų jos puslapių, dėl spaustuvės žaidimo su raidėmis virtusių aštuoniasdešimčia, įvardijami kaip „fikcija" pagal Botero kūrinį. Fransuazos manymu, pažeistos sutarties sąlygos. Pateiktą čekį pasirašyti atsisako.

Nes ji su Fransuaza Verni parengė rinkinį *Su geriausiais atsiminimais*, kuriame aprašomi žymių veikėjų (Bili Holidei, Tenesio Viljamso, Orsono Velio, Rudolfo Nurijevo, Žano Polio Sartro), kuriuos Fransuaza pažinojo ir mylėjo, portretai ir trumpos esė apie savo aistras (lošimą, greitį, teatrą, Sen Tropezą, skaitomas knygas). Kai kurie tekstai jau buvo publikuoti (tarp jų – laiškas Sartrui žurnale *Égoïste*), bet didžioji dalis – ne.

Ne todėl, kad niekas nežino, ką Fransuazai reiškia lošimas, greitis ar skaitymas. Savo veikėjais ji tai iš dalies jau atskleidė, ypač romane *Mėlynė sieloje*, jame jau parodė, kokia ji yra. Bet čia ji eina toliau ir nieko neslepia apie stiprias savo aistras: lošimą kaip laiko stūmimą, slėpynes, užsimiršimą; greitį kaip priemonę paerzinti kerinčią artimos mirties tylą; teatrą, dar vieną būdą atsidurti pavojuje, per aktorius, kurie garsiai ištars tai, apie ką ji galvoja tyliai; pagaliau skaitymą ir literatūrines meiles iš pirmo žvilgsnio, kurios padeda susivokti ir suprasti kitus, išsilaisvinti, ypač užsimiršti.

Netgi pasirinkdama „modelių" portretus, ji pasakoja apie save. Tenesis Viljamsas – jam, kaip žinome, ji jautė didelį prieraišumą; Bili Holidei – jos sunykęs kūnas ir svaigalų bei narkotikų nualintas balsas ją taip traukdavo; genialusis Orsonas Velis ją žavėjo. Bet galbūt sutelkčiausią savo žvilgsnį ji nukreipia į Nuri-

jevą, nors apie šokį nelabai ką išmano: „Pusnuogis vyras aptemptu triko, vienišas ir gražus, stovintis ant pirštų galų, blausiame veidrodyje įtariu ir nustebusiu žvilgsniu besigėrintis savo meno atspindžiu".

Reikėtų pacituoti iš šio naujo rinkinio, kuriame visur tryksta talentas, ilgą tekstą apie Sen Tropezą: ji su džiaugsmu parodo skaitytojams atvirus ir dėmesingus šių tada dar mažai žinomų vietovių žmones, priėmusius ją 1954 metų vasarą, kai ji dar nebuvo „garsioji Sagan". Labiau nei prieš dešimt metų pasirodę *Atsakymai* šis rinkinys sujaudina skaitytojus ir kritiką, kuri pagaliau rašytoją nuoširdžiai sveikina.

Galimaro leidykloje džiūgaujama. Į garsiąją leidyklą 1984 metais atėjo garsioji Sagan. Dar reikia, kad ji baigtų nesutarimus su „Différence" leidykla. Verni įtūžusi dėl incidento. Ji laikė save kone išduota ir mielai būtų nutraukusi santykius su naująja autore, jeigu Sagan vardo nebūtų lydėjusi garantuota sėkmė.

Nebeišmanydama, kaip elgtis toliau, Fransuaza Sagan kreipiasi į vieną iš savo bičiulių, įpratusių prie netikėtumų. Tai Markas Franselė. Paskui tą gražų vyriškį velkasi prastos reputacijos šleifas – jis, atrodo, buvęs net įkalintas, – tuo metu užsiima viskuo. Jis aistringai žavisi Sagan. Kadangi visada traukdavo žmonės, susikirtę su įstatymu, Fransuaza džiaugiasi, galėdama jį laikyti vienu iš artimiausių bičiulių, ir aklai juo pasitiki. Su juo nueina pas „Différence" leidyklos literatūros skyriaus vadovą į namus. Griebdamasis šiurkščių manierų, tai yra kumščių, Franselė priverčia leidėją atsisakyti leisti *Rakelio Vegos namus*. Sulaužyta nosimi pastarasis pasirašo raštišką atsisakymą, bet kitą rytą praneša apie savo sužalojimus. Teismas, advokatų ginčai. Knyga išeis 1985 metais, bet niekada nebus išplatinta.

Fransuazai pasisekė, kad garsioji Verni ja rūpinasi kaip višta viščiuku. Jos drauge aptarinėja kito romano turinį. Veiksmas

turėtų vykti 1942 metais. Du partizanai įtraukia vieną draugą, iki to laiko gana ramiai gyvenusį laisvojoje zonoje, į Žydų gelbėjimo organizaciją...

Tuo metu Povero pyktis neslūgsta. Sagan, galima sakyti, jam tik puse lūpų užsiminė pereinanti į Galimaro leidyklą. Bet sutartyje, kurią su juo pasirašė, ji įsipareigojo parašyti penkias knygas. O davė tik dvi! Nuo tada, kai paliko Flamarioną, jai atrodo, kad visi ją apgaudinėja. Nors niekad nėra įsitikinusi dėl savo kūrinių kokybės, žino, kad jos knygos gerai perkamos ir daugiau pelno duoda leidėjams negu jai pačiai.

Fransuaza suvokia, ko ji verta. Ir norėtų, kad su ja, kaip su populiarių knygų autore, būtų tinkamai elgiamasi. Tad jeigu jos tiražai dar tebesiekia kolegų pavydimus skaičius, leidėjai, kuriems teko laimė turėti ją savo kataloguose, privalėtų bent jau atkurti šią teisybę. Jeigu jie taip nesielgia, ji jaučiasi esanti laisva ir galinti juos palikti, nekreipdama dėmesio į priimtus įsipareigojimus.

Būtent taip atsitiko su Poveru. Ji nė akimirkos negalėjo įsivaizduoti, kad jis pats, įklimpęs į skolas, tikėjosi pataisyti savo leidyklos finansus jos dėka. Fransuaza jį palieka. Jis ją priverčia už tai užsimokėti – iškelia bylą teisme. Savo nuostolius jis įvertina aštuoniais milijonais devyniais šimtais tūkstančių frankų.

O dėl knygos *Su geriausiais atsiminimais* tiražo (šimtas dešimt tūkstančių egzempliorių Galimaro „Blanš“, be to, šimtas tūkstančių nedidelio formato „Folio“, neskaitant vertimų), galima suprasti išpūstą Žano Žako Povero skaičių. Teismo nuosprendis pasirodys... 1987 metų vasarį, ir Fransuazai bus priteista sumokėti aštuonis milijonus frankų paliktam leidėjui už įstatymams prieštaraujantį sutarties nutraukimą.

Sagan toliau bendradarbiauja su Fransuaza Verni. Ji jai po truputį duoda knygos skyrius, o Verni, būdama gera leidėja, jai

pasako savo pastabas. „Fransuaza sutinka su kritika ir siūlymais. Ji visai neturi rašytojos tuštybės“*, – atskleidė Fransuaza Verni Žanui Klodui Lami.

Knygą *Netekęs vilties* Sagan dedikuoja savo sūnui Deni, kuris dar per jaunas, kad būtų pažinojęs karą. Ji pasakoja apie antisemitizmą, nacių okupaciją, siaubingus išbandymus, kuriuos patyrė gyventojai, jau nuo 1933 metų kartais stodavę prieš nacius. Nors ir daug užsimota, šis, penkioliktasis, romanas nėra toks užbaigtas ir puikiai suredaguotas, kaip *Išsidažiusi moteris*. Galbūt šviesus ir lengvabūdiškas gyvenimas, kokį tą niūrią 1942 metų vasarą gyvena įsimylėjėliai Šarlis ir Alisa, sukuria nepadoraus atitrūkimo nuo tikrovės jausmą? Tačiau skaitytojai, ir vėl gailestingesni už kritikus, ją palaiko.

Knygoje *Netekęs vilties* Fransuaza išreiškė savo įsitikinimus. Kaip žinoma, per karą jos tėvai globojo žydus. Ji jaučia pasišlykštėjimą antisemitais. Vieną sykį, per vakarienę pas Koko Šanel, namų šeimininkė pradėjo nemalonią kalbą apie tuos, kuriuos ji vadino „žydpalaikiais“. Fransuaza pakilo nuo stalo ir nebenorėjo daugiau matyti garsiosios madų kūrėjos.

1985 metų rudenį, knygai *Netekęs vilties* einant per skaitytojų rankas, Fransua Miteranas paprašo Fransuazos, kad ji vyktų su jo palyda į oficialią kelionę į Kolumbiją. Jos, be galo mėgstančios pamatyti naujas šalis, įkalbinėti nereikia. Ji nepabūgo, kad Bogota, Kolumbijos sostinė Andų Kordiljerų papėdėje, yra 2 600 metrų aukštyje.

Tokiai rūkalei kaip ji, be to, silpnos sveikatos, tai rizika. Tekane, viešbutyje, kuriame apsistoja palyda, kambarinė randa ją be gyvybės ženklų. Pirmąją pagalbą jai suteikia Kolumbijos karo

* J.-C. Lamy, *Sagan*.

gydytojai, padedami asmeninio Respublikos prezidento gydytojo daktaro Klodo Giublė: jai nustatomas plaučių pabrinkimas ir kalnų liga. Niekas nekalba apie piktnaudžiavimą vaistais.

Fransua Miteranas išnuomoja lėktuvą „Mystère 20" su medicinos įranga jai pargabenti į Prancūziją. Erikas Orsena, prezidento literatūrinis patarėjas, sėdi šalia jos lėktuve, kuris ją be sąmonės skraidina į tėvynę. Kai po penkių dienų ji pabunda Val de Graso ligoninės palatoje, pirmasis veidas, kurį pamato prie savo lovos, yra Respublikos prezidento. Jis čia, sunerimęs dėl savo bičiulės, kurią, kaip mano, įtraukė į šį nemalonų nuotykį.

Fransuaza sveiksta pamažu. Tačiau ji netinginiauja. Rašo naujos aukštosios mados kolekcijos, kurią Pegė Roš rodys šių, 1985, metų rudenį, pristatymo tekstą. „Bibliotekai balsu" „Moterų leidykloje" ji įrašo knygą *Su geriausiais atsiminimais*, kuri pasirodys 1986 metais. Jos bičiulis Frederikas Botonas sukuria muziką, o kita jos draugė – Madlena Šapsal – parašo ilgą įžangą. Tas skaitymas, kaip žinome, kokia sunki jos dikcija, užima labai daug laiko. Ji prisipažįsta, kad kartais prie vieno portreto praleisdavo daugiau nei šešias valandas. Bet tęsia iki galo.

Paskui su malonumu pasineria į Žorž Sand ir Alfredo de Miusė susirašinėjimą, kuriam Hermano leidykla paprašė parašyti įžangą. Sand-Miusė – tai kone Sagan, o dar ir pikta. Ji jaučiasi puikiai. Štai moteris, Aurora Diupen, baronienė Diudevan, kuri vyriška Žorž Sand pavarde išleidžia savo pirmąjį romaną *Indiana*.

Romane vaizduojamas šešeriais metais už ją jaunesnis poetas, gražus kaip mergaitė, trapus, bet įžūlus ir aikštingas mergišius. Jis ją užkariauja. Ji jį pamilsta. Ir štai jie keliauja į Veneciją, kur nepakenčiamas Miusė išeina ieškoti meilės nuotykių. Žorž kankinasi, niršta, permiega su gydytoju, gydžiusiu Miusė, kuriam sutraukė krūtinės raumenis, bėgiojant po šaltas Dožų rūmų gatves. Jis ją palieka, grįžta į Paryžių ir susiduria su didžiausia kan-

čia – nuoboduliu. Tada jis parašo meilės tebedraskomai Žorž ilgą aistringą laišką, kuris ją pavergia. Vos susigrąžinęs jis ir vėl ją pameta dėl kokios nors jaunesnės. Nebenorėdama daugiau kentėti, santykius nutraukia ji pati.

Ir Sagan išgyvena už tą Žorž Sand, kuri pasako Miusė: „Gal išgyvenkim visą mūsų gyvenimą popieriuje? Tu, Alfredai, taip, tu tam sukurtas, bet tik ne aš, aš esu moteris“. „Ir tada, staiga, – rašo Fransuaza Sagan, – žodis „moteris“ vėl tampa tuo, kuo turėjo būti visada, pavadinimu apvalaus daikto, primenančio Žemę, kuris ir vadinasi Žemė, kurią graikai vadino Gė: tai, kas yra apvalu, kas rieda ir rieda, ir kas juokiasi, ir kas yra pasiruošęs viską susirinkti, viską paimti, viską nešti. Taip pat viską sūpuoti tylos ir užmaršties nebūtyje. Nes Sand pamirš Miusė. Sand pamils Šopeną. O ką po jos mylės Miusė, kokią moterį, kurį draugą, ką?“

Tik dar kartą neapsirikite, šioje įžangoje įžvelgdami kokią nors Sagan kovą už moterų reikalą. Fransuaza pasistengia išsklaidyti nesusipratimą šiuo klausimu: „Čia nesirengiama parodyti, – rašo ji, – Žorž Sand kaip vienos iš feminisčių, kuo ji, tarp kitko, niekada nebuvo, ir prie kokių aš taip pat niekada nesistengiau per daug priartėti“.

18

Ji, tinginė, kuri be galo mėgsta nieko neveikti, tik žvelgti į dangaus žydrynę ar debesis, plaukiančius į kažkokius nežinomus kraštus, vėl yra priversta rašyti pastabas į mokyklinius sąsiuvinukus, jas perrašinėti, taisyti, pagaliau diktuoti – dažnai atsitiktinei mašininkei ar padedančiai draugei. Nes Brižita Lozerek, kuri išspausdino didžiąją dalį *Išsidažiusios moters* teksto, išleido pirmąjį savo romaną *Laikinai einantis pareigas*. Tada Fransuaza mokėjo šiai kukliai moteriai, kuri ir pati kūrė. Ji suprato, kas yra Brižita, perskaičiusi pirmąjį jos kūrinį: „Esate rašytoja", – pasakė ji.

Mari Tereza Bartoli, pradėjusi dirbti pas ją 1978 metų vasarį, spausdina kai kurias teksto dalis, bet ji sunkiai spėja jos diktuojama. Iš pat pradžių ta šiek tiek manieringa moteris, kurios vyras dirba krupjė (jie ką tik susipažino), paprašė ponios Sagan vadinti ją „Ponia Bartoli": jos „erchercogienę" primenantis vardas jai keliąs siaubą, sako ji pašaipiai. Savo darbdave ji ne tik žavisi, bet ir jaučia draugiškumą bei švelnumą. Ji rūpinasi viskuo: administraciniais reikalais, sąskaitomis, namais. Saugo Fransuazą nuo antstolių, įkyrių kreditorių, nuolat trokštančių susitikti žurnalistų, o netrukus – ir nuo policijos. Ji yra labiau guvernantė nei sekretorė, ir Fransuaza jai dėkinga, kad ji ją taip saugo. Rašant Fransuazos dvasiai reikia nors kiek atitrūkti nuo

materialių dalykų. Tik neaišku, kaip jai tai pavyksta nuolatinėje netvarkoje.

Tačiau ji rašo ir toliau. Jai Antrasis pasaulinis karas, kurį palietė knygoje *Netekęs vilties*, yra proga trilogijoje ištyrinėti savo pasaulėlio, atsidūrusio pačiame žiaurumo sūkuryje, pasikeitimą. Tad prie to ji grįžta savo šešioliktame romane, kurio temą pasiūlo Fransuazai Verni: žymus Holivudo režisierius pradeda tarnauti nacistinei Vokietijai. Tik tada jis suvokia visų žiaurumų mastą: policijos žvėriškumus, nulemtą žydų likimą, kankinimus.

Romanui *Netekęs vilties* nevikriai laviruojant tarp istorinės dramos ir sąmojingo literatūros kūrinėlio, *Akvarelinis kraujas* balansuoja nuo siaubo iki pokštų. Tačiau mes atsiduriame pačiame Prancūzijos, okupuotos Vokietijos, centre. Ir Sagan neslepia nei faktų, nei žmonių tamsumo. Bet jos veikėjas, režisierius Konstantinas fon Mekas, yra toks neįprastas, ne savo laiko ir tokio dviprasmio žmoniškumo, kad darosi patrauklus. Savo milžinišku stotu, griausmingu juoku, daugiažodžiavimu, genialumu fiziškai jis panašus į Orsoną Velį. Susiklosčiusios aplinkybės 1939 metais jam padeda sugrįžti į gimtąją šalį, Vokietiją, iš pradžių jis iš tikrųjų nesuvokia ten viešpataujančio pragaištingo pamišimo. Tik 1942 metais Paryžiuje, tame Paryžiuje, kurio šaltą atmosferą matėme skaitydami apie Šarlį ir Alisą (romano *Netekęs vilties* veikėjus), Mekas pamato siaubą, kurį visai Europai kelia jo tauta. Kartu su juo matome okupaciją iš kolaborantų pusės, veikėjai šmėkščioja tuose salonuose, kur maišosi nacių režimo pakalikai ir jų sąjungininkai prancūzai. Prasiskverbiama į Komendantūros koridorius, šalia maitvanagių generolų, kuriems Stalingrado mūšio atgarsiai apkartins kraujo ir žudynių skonį.

Jeigu romano pradžioje skaitytojas ir pasijuokia iš kažkokios aktorės kvailysčių ar režisieriaus bei jo padėjėjų juoko priepuolių, tai aplinkybės, į kurias Sagan greitai įtraukia savo veikėjus,

priverčia jais žavėtis, branginti, nes viskas parašyta pustoniais. Po *Nurimusios audros* tai geriausias jos romanas. Ji su susižavėjimu, dėkingumu ir atsidavimu jį dedikuoja Fransuazai Verni.

Romanas išleidžiamas 1987 metų vasarį. Fransuaza juo gana patenkinta ir bute Šerš Midi gatvėje, kuriame gyvena nuo to laiko, kai išsikraustė iš Alezijos gatvės, netgi surengia nedidelį priėmimą, norėdama atsidėkoti Verni, kuri jai taip puikiai padeda. Knyga, palankiai sutikta kritikos, greitai susiranda savo skaitytojus. Kai tų metų „Knygos salone“ Didžiuosiuose rūmuose ji sutinka dalyti autografus, laukiančiųjų eilė, nusidriekusi prie Galimaro stendo, palieka leidėjo kolegas be žado. Ji maloniai ir stropiai porą valandų pasirašinėja jai tiesiamus egzempliorius.

Bet jos sintetinių preparatų pomėgis trukdo jai ramiai dirbti. Dėl narkotikų, kuriuos taip seniai vartoja, ji atsiduria pirmuosiuose spaudos puslapiuose. Narkotikų platintojų tinklo suardymo metu Lione OCRTIS (Centrinė tarnyba kovai su neteisėta narkotikų prekyba) išaiškino Paryžiaus tinklą, aprūpinantį narkotikais dalį inteligentijos. Vienas iš tardomųjų turi septyniolikos tūkstančių frankų čekį su Fransuazos Kuarė, tai yra Sagan, parašu. Ji jam jį davė kaip užstatą už trijų šimtų gramų heroino ir tokio pat kiekio kokaino pirkimą, kol sulauks piniginių įplaukų. Be kita ko, tyrimo metu paaiškėja, kad ji kiekvieną savaitę suvartodavo du su puse gramo vieno ir kito narkotiko.

Jau 1986 metų sausio 20 dieną, pasakoja Mari Tereza Bartoli, jai su Fransuaza išvykstant į Liono geležinkelio stotį važiuoti į Meževą, kur rašytoja turėjo atsiimti Monblano prizą, Šerš Midi gatvėje jas sustabdė policijos desantas. Krata rašytojos būste, vėliau įsodinimas į policijos mašiną ir gabenimas į Auksakalių krantinę. „Nenorėdama, kad krata truktų visą naktį, – ji jautė, jog policininkai neišeis tuščiomis rankomis, – ji

jiems padavė du nedidelius paketėlius. „Asmeniniam naudojimui“, – pridūrė ji.“*

1988 metais viskas jau daug rimčiau, nes apie jos kvotą Lione sužinojo žurnalistai. „Kvotos paslapties pažeidimas“, – šaukia jos advokatas, ponas Zilberšteinas, autorių teisės specialistas, pats leidėjas ir Fransuazos bičiulis. Ji priduria, kad jau „pavargo“: istorijos dėl narkotikų pasirodo laikraščiuose rinkimų kampanijos metu. Tarsi netyčia. Ją privers užmokėti už politinį Fransua Miterano palaikymą. Teisėjai tokiam argumentui lieka kurti. 1990 metais ji bus nuteista mėnesį kalėti lygtinai ir dešimčia tūkstančių frankų bauda už narkotikų laikymą ir vartojimą. Tai jos nesustabdo. „Aš turiu teisę žudytis taip, kaip noriu“, – sušunka ji sargybiniams.

Laimei, Fransuazos laukia darbas, kuris išvaduos ją iš visų tų nemalonumų. Mari Žozefa Gers, Robero Liafono leidykloje vadovaujanti serijai „Kartą gyveno“, paprašo jos parašyti kokios nors garsios moters biografiją. Sagan niekada nemėgino šio žanro, bet nori atiduoti ypatingą pagarbą Sarai Bernar. Ji, aišku, žino, kad aktorė buvo apsistojusi Brėjaus dvare. Garsioji Sara miegojo kambaryje, kurį sau pasirinko Fransuaza, trečiame namo aukšte. Žakas Šazo jai papasakojo tą istoriją ir daug kitų dalykų. Kodėl negalėtų imtis? Tad Fransuaza sutinka. O kadangi yra sąžininga, jaučiasi aktorei be galo artima, tai perskaito viską, kas buvo parašyta Saros Bernar ir apie ją. Ypač mėgaujasi Saros *Atsiminimais*, galinčiais sugluminti kiekvieną atidesnį skaitytoją.

Greitai randamas ir rašymo būdas: tai bus tariamas Saros Bernar ir Fransuazos Sagan susirašinėjimas. Ji žino, kad tokiu veidrodiniu žaismu priartins intymiausią tos į ją panašios moters da-

* Marie-Thérèse Bartoli, *Chère Madame Sagan*, [Paris]: Éditions Jean-Jacques Pauvert, 2002.

lį... Tai keistenybių, pykčio, humoro, teisingumo puota. Ypač kai abi moterys prabyla apie tai, kas joms patinka. Pavyzdžiui, apie knygas, kurias, kaip žinoma, Sagan beatodairiškai mėgsta: „Mane visuomet lydėjo reputacija, kad esu tuščia, – kalba ji Saros Bernar vardu, – bet tai man netrukdė skaityti, ir gerokai daugiau už kai kuriuos išsilavinusiais laikomus asmenis. Aš myliu knygą, mėgstu ją laikyti savo rankose; mėgstu pasvajoti, ką galėčiau iš jos padaryti, mėgstu pasvajoti, kaip norėčiau, kad ji baigtųsi... (...) Iš tikrųjų skaitydama puikiausiai galiu užmiršti, kas esu".

Kas taip kalba? Aktorė ar rašytoja? Sara Bernar prisipažįsta uždirbusi pinigų ir visus juos išleidusi. Ji mielai pasakoja apie savo gyvenimo būdą, beprotišką aistrą drabužiams, kilnumą savo „gentainių" atžvilgiu, meilę namams ir persikraustymų maniją. Ta moteris, persekiojama kreditorių, antstolių, išalkusių vilkų, kurie kartais priverčia ją pabėgti pro langą – tai Sara, kartu ir Fransuaza. Daugybę kartų savo spalvingame gyvenime aktorė galėjo pasakyti: „Vienu žodžiu, nebeturėjau nė su. Buvau atsidūrusi aklavietėje, o mano kreditoriai tapdavo atkaklūs. Ir, sakydama „atkaklūs", kalbu mandagiai. Įsivaizduoju, kad ir jums pažįstama ši veislė!"

Bet taip pat yra ir su visais meilužiais, visomis aistromis, visais meilės išsižadėjimais su visomis juos lydinčiomis klaidomis, kurias patyrė ir viena, ir kita. Ir dar intymesnių dalykų: Sara turi sūnų, apie kurį niekada arba beveik niekada nekalba. Morisas, apie kurį prasitarė, kad jis galbūt yra kunigaikščio de Linio, vieno iš daugelio jos meilužių, palikimas. „Jis man buvo toks natūralus, tikras, o kartu toks lengvas ir toks būtinas dalykas", – pasakoja Fransuaza Saros vardu.

Ir lydi toks jausmas, tarsi biografė aprašytų savo sūnų Deni. „Tai galbūt vienintelis kartas, vienintelė mano gyvenimo aplin-

kybė, – tęsia Sara, – kai pasielgiau kaip normali moteris. Visiškai natūraliai buvau motina, kaip esu rusvaplaukė, kaip esu tragikė. [...] Mylėjau jį kaip niekas kitas ir [...] jis mane mylėjo kaip niekas kitas. Visa kita tėra paskalos, apkalbos ir pramanytos istorijos.“

Labiausiai netikėti – gyvenimo nevykėliai arba tie, kuriuos ir viena, ir kita tokiais laiko. Pavyzdžiui, Sara Bernar, kuri ketino tapti skulptore. Ji patyrė didžiulę sceninę šlovę visame pasaulyje, uždegdama minias tiek Jungtinėse Valstijose, tiek Rusijoje, Lotynų Amerikoje ir visoje Europoje, išgarsėjo kaip viena žymiausių visų laikų aktorių, norėjo būti pripažinta ir už kitą talentą.

O atsakydama Fransuaza prisipažino Sarai jaudinančiame pokalbyje su savimi: „Visada buvau ir tebesu siaubingai jautri, kai kas nors prabyla apie mano dainas. Parašiau kelių dainelių žodžius, kurios nesulaukė didelio pasisekimo ir netapo „šlageriais“, kaip šiurkščiai sakoma šiandien, ir dėl to man labai graudu. Žinau, kad tai juokinga, bet nieko negaliu padaryti“.

Vienu žodžiu, šis pokalbis dviejų šventų pabaisų, kurį Fransuaza norėjo iliustruoti Klereno nutapytu Saros portretu, apie kurį aktorė sakė, kad jis vienintelis šiek tiek atitinka tikrovę, – tai biografijos modelis: pagauta įkvėpimo, niekada nenuobodi, ji tarsi veidrodis atspindi autorę ir jos modelį.

Kad ir kokių atsitiktinumų būtų buvę Fransuazos gyvenime, šiame tekste jie vos įžvelgiami. Skaitydami sužinome, kad tais, 1987-aisiais, ji porą dienų praleido Bel Ilyje. Ne tiek norėdama pavaikščioti Saros Bernar, kuri trisdešimt metų čia glausdavosi per atostogas, pėdsakais, kiek ieškodama trupučio ramybės, ypač norėdama pagaliau leisti pailsėti Pegei Roš.

Keistas poilsis... Čia yra Fransuaza Verni, kuri elgiasi su Sagan kaip su maža nedrausminga mergiūkšte. Griežtas literatū-

ros skyriaus vadovės elgesys gniuždo Fransuazą – ji grįžta įtraukusi galvą į pečius ir sutrikusi vapa kvailus atsakymus. Ji norėjusi pasprukti iš Brėjaus, kur, kaip ir pas Sarą Bel Ilyje, ją „pažįstami“ užklumpa netikėtai, nuolat nusiaubia namus taip, tarsi tai būtų viešbutis. Na, ir pasisekė!

Gal ji atitrūksta nuo savo sąsiuvinių? Niekada. Tarsi rašymas būtų vienintelė priebėga nuo gyvenimo, kurio rūpesčiai, triukšmai, kančios, sielvartai vagia laiką. Ji rašo tarsi atsiribodama, norėdama įsivaizduoti kitų žmonių gyvenimus, nors visada sakinio vingyje, intrigos gelmėje pasirodo jos pačios gyvenimas, kuriantis ir ardantis ritmą, įkvepiantis tekstui savito žmogiškumo.

19

1987 metų rugsėjį Fransuaza sugrįžta į teatrą su vodeviliu *Grėsmingas uolumas*. Jauna komedijų aktorė Dominyka Lavanan atliks jame pagrindinį austrų amazonės Hanaėjos vaidmenį. Veiksmas vyksta 1900 metais. Dama, prieš leisdamasi vylingai medžioti vyrų, medžioja vilkus. Mišelio Blano „Bouffes-Parissien“ teatre pastatytą pjesę puola kritika – pavadina ją bulvarine, bet ją vieningai palaiko žiūrovai. Lavanan čia nepralenkiamai komiška. Žinoma kaip „nesivaržanti“ (pasak Sagan) aktorė, ji su džiaugsmu pasineria į šį šmaikštų tekstą. Didžiausiam žiūrovų džiaugsmui.

Plūstant užsakymams, Fransuaza nesiliauja dirbti. Laimei, kai kada jos paprašo leidimo tik išleisti ar sudėti į rinkinį jau parašytus tekstus. Būtent taip ji atiduoda dvidešimt tekstų leidiniui *Marmurinis*, kuriame taip pat yra Gi Diuprė ir Fransua Nurisjė kūriniai ir kurį išleis „Quai Voltaire“ leidykla 1988 metais.

Jos galvoje be paliovos rutuliojasi naujos istorijos, kurių pradžią ji trumpai pamiršta, puldama prie kito dalyko. Bet kartais viena iš jų pradeda įkyriai persekioti, ir veikėjai įgauna kūnus. Kad ir *Pasaitėlis*. Sagan sugrįžta prie savo pamėgtų dalykų: tos tuščios aplinkos, kur nesirūpinama pinigais, kur svarbu yra tik susižavėjimai, meilė ir nesėkmės. Vensaną, jauną muzikantą, baigusį konservatoriją, kuriam pranašaujama spindinti atlikėjo at-

eitis, tiesiogine šio žodžio prasme pagrobia nepaprastai turtingo bankininko dukra Loransa. Ji išteka už jo, jį lepina, maitina, rengia, myli ir mano esanti jo mylima. Ji laiko jį už pasaitėlio patogumais, kurie leidžia jam tinginiauti ir lengvai gyventi. Nors jie bendraamžiai, su savo žmona Vensanas elgiasi kaip alfonsas; ji yra ne tik tuo patenkinta, bet netgi skatina jį taip gyventi.

Sutuoktinių nelaimei, jaunuolis parašo muziką kino filmui, kuri sulaukia tarptautinio pasisekimo. Loransa to negali pakęsti. Tiesa, ji troško savo vyrui atlikėjo ar klasikinės muzikos kompozitoriaus karjeros, bet niekada nenutuokė, kad gali tapti jam nebereikalinga. Su tuo šlageriu pats užsidirbdamas pinigų, jis gali nuo jos pabėgti. Ji prigalvoja įvairiausių apgavysčių, norėdama pagrobti iš jo tą aukso gyslą. O tas atkaklumas laikyti Vensaną savo rankose skatina jį įsipareigojimo nesilaikyti. Staiga jis suvokia, kad Loransai jis tėra prieglobstis nuo vienatvės ir nuobodulio, lėlė, nuo kurios ji atitvėrė pasaulį. Kaip ir romane *Sveikas, liūdesy*, tačiau šį sykį be dviprasmybių, tai blogai baigiasi.

Šis romanas, kurį Sagan skiria savo draugei Nikolei Visniak, išleidžiamas Žiuljaro leidykloje 1989 metais. Fransuaza Verni iš Galimaro perėjo į Flamariono leidyklą, kur Sagan negali kelti kojos. Tad ji sugrįžta į savo pirmąją leidyklą, kur Renė Žiuljaras ją priėmė, kai jai dar nebuvo devyniolikos... Šiandien jai penkiasdešimt ketveri. Kristianas Buržua jai patiesia raudoną kilimą.

Sėkmė sugrįžta neilgam. Devyniasdešimt penkių tūkstančių egzempliorių tiražas dingsta per porą savaičių. Nepaisant Salmano Rušdžio *Šėtoniškų eilių*, kurios jų autoriui užtraukė fatvą ir kurias lydi milžiniška žiniasklaidos reklama bei didžiulis pasisekimas, *Pasaitėlis* visą vasarą šokinėja perkamiausių knygų sąrašo viršuje: galima tikrai kalbėti apie triumfą tos „nervingos knygos, parašytos instinktų ir apmąstymų, labai dažnai žiaurių ir labai dažnai juokingų". „Tai knyga, kuri, priduria ji, idealiai

tinka sėdant į traukinį – sumanymas, kuris paprastai laikomas autoriaus įžeidimu, jeigu jis, kaip ir aš, nemano, kad traukinys, suolai, ritmiška ratų ant bėgių vienatvė yra koziriai atversti knygą ir atsiduoti jai.“*

Nors ją vėl aplanko sėkmė, tačiau tai jau nebe du šimtai tūkstančių egzempliorių aštuntajame dešimtmetyje. O milijonas *Sveikas, liūdesy* knygų nugrimzta prisiminimuose. Jos skaitytojai pasikeitė. Ji paseno. Prarado prigludusių kūnų, triukšmingų naktų, kai šokama prisispaudus vienas prie kito, skonį. Ji jau nebe taip dažnai lankosi naktiniuose klubuose, kur jau daugelį metų tironiškai viešpatauja disko- ir technomuzika: tas klubų kraipymasis skyrium – ne jai, ji susilaužytų nuo narkotikų susilpnėjusius savo kaulus, be to, šokant jai reikia kito žmogaus kūno.

Fransuaza nebeturi greitai lakstančių automobilių, kurie taip prisidėjo prie jos legendos; paskutinis „Gordini“ buvo parduotas kažkokiam kolekcininkui. Nors ji visai neprarado savo meistriškumo prie vairo, nuo šiol tai saugo kuklesnei arklidei: po dviejų „Austin Morris“ dabar turi nedidelę „Hondą“, pataisytą seną „Buick“, kurį pasiliko savo kelionėms į Ekemovilį, nepamiršo ir – vienintelė tikra prabanga – siūbuojančio, vos bepajudančio „Mercedes“, kurio vidų liepė pertraukti dirbtine oda.

Svaigalus, kurių ji nebegeria nė lašo, pakeitė vis didesnės dozės narkotikų. Kartais, vidury nakties, jų pritrūkus, ją gelbėdami rizikuoja draugai.

Pagaliau, nors vis dar gyvena plačiai, kartais jai užeina šykštumo priepuoliai; tai primena tikrų provincijos miesčionių elgesį. Dar būdama jaunesnė, ji jau turėjo šį polinkį. Tai buvo pastebėta mokant honorarus profesoriui Žiuveneliui po 1957 metų automobilio avarijos. Bet kaip sulaikyti šypseną matant, kaip ji pri-

* *Derrière l'épaule* [Paris]: Plon, 1998.

mėto smulkių monetų ant baldų, norėdama patikrinti savo tarnų padorumą? Nors daugelį metų nesirūpindavo savo kambarinėmis, kurios nugvelbdavo dalį pinigų, ar nerūpestingomis jos sūnų prižiūrinčiomis auklėmis. Ji marina svetainės fikusą, laistydama jį kokakolos likučiais, vaikšto ant plokštelių ar ant daugybės ką tik už astronomines sumas išryškintų nuotraukų! Ji nebepakenčia netvarkos. Dabar jau yra taip: susierzina dėl menkiausių smulkmenų, į kurias iki tol nekreipė dėmesio.

Tačiau jeigu ji turi nors kiek pinigų, ir toliau lepina savo bičiulius ar artimuosius. Prie jos jie negali susidomėti kokiu nors daiktu, nes kitą dieną jis atsiranda jų namuose kokios nors šventės ar gimimo dienos proga. O jeigu ji turi kam nors padėkoti, tai visada prašmatniomis dovanomis.

Toks prieštaringas charakteris, staigūs nuotaikų svyravimai, nuovargis, lydintis euforiją, – visa tai dėl narkotikų. Ji pamažu alina savo kūną ir sielą. To suvokti ji nenori ir, tyčiodamasi iš prevencinio gydymo, elgiasi taip ir toliau.

Nors *Pasaitėlį* lydi sėkmė, ji be didelio džiaugsmo pasitinka 1989 metus. Su didžiuliu pompastiškumu švenčiamos Prancūzijos revoliucijos dviejų šimtmečių sukaktuvės. O Bernaras Tapi, mielasis Respublikos apgavikas, gerai pasipelno. Tačiau pasaulis keičiasi. Greitai. Profsąjungos praranda darbininkų paramą. Technologinė pažanga darbo palaidines pakeičia baltomis apykaklėmis. Senoji gvardija nueina, ją pakeičia žmonės, kurie turi labiau pakovoti, norėdami surinkti minias. Andrė Beržeronas, vadovaujantis darbininkų pajėgoms, atsistatydina. Juo netrukus paseka ir Anri Krasuckis iš CGT*. CFDT** taip pat neteko savo charizmatiško vadovo Edmono Mero.

* CGT – *Confédération générale du travail* – Visuotinė darbo konfederacija. (*Vert.*)

** CFDT – *Confédération française démocratique du travail* – Prancūzijos demokratinė darbo konfederacija. (*Vert.*)

Vis labiau ima blogėti Fransuazos sveikata. Penkiasdešimt keturių susilaužė šlaunikaulį – jai jau osteoporozė. Tai tik pradžia ilgų kančių, kurios ją daugybę kartų nuves po chirurgo skalpeliu. Po pirmos klubo operacijos išvažiuoja į Kanus – tuoj prasidės festivalis. Galbūt nenorėdama pasirodyti tokia ligota, – eina pasiramsčiuodama lazdele, – užsidaro naujose Karltono lošimo salėse. Lošia negalvodama. Būsimojo romano veikėjai jau jos galvoje, ridena jos akyse kamuoliuką, šis lekia skaičiais, šokinėja nuo raudonos ant juodos spalvos.

1940 metų birželis. Didžiulis „Chenard and Walker" automobilis, spindintis chromu ir maloniai kvepiantis oda, sunkiai iriasi pirmyn masinės emigracijos sumaištyje po mirtį sėjančiais karo lėktuvų antskrydžiais. Jame įsitaisę keturi veikėjai: Briuno Deloras, jaunas alfonsas, be pinigų likęs snobas; turtuolė Liusė Ader, jo meilužė, kurios Lisabonoje laukia vyras, ketinantis išvežti ją į Ameriką; Loikas Lermitas, atsistatydinęs diplomatas, ir pagaliau nepaprastai turtinga moteris – Diana Lesing, kuriai turtai suteikia autoritetą. Ir, suprantama, vairuotojas, vežantis šią aukštuomenę, tarsi jie vyktų vasaroti į kaimą.

Deja, aviacija savo darbą dirba. Vairuotojas žūsta, automobilis visiškai sugadinamas, o mūsų veikėjų ketvertas apsistoja pas valstiečius... 1940 metų valstiečius: senelis, praradęs savo dantis, bebaigia gyvenimą prie židinio kiauksėdamas „vava jiena" (laba diena), kurie stingdo kraują; motina (liūdnoji Memling) liepia apversti visus namus, kuriuose vaikštinėja pasipūtusios vištos. Vienintelis „normalus" veikėjas yra sūnus Morisas, bet jis gavo kulką į kulkšnį tuo pačiu metu kaip ir „Chenard and Walker" automobilio vairuotojas.

Tarp šių keturių aukštuomenės snobų ir žemdirbių toks didžiulis atotrūkis, kad juokiamasi iš kiekvienos replikos, kiekvienos situacijos. Ir Sagan nevengia to paryškinti. Pavyzdžiui, apie

Loiką: „jis buvo pasiruošęs verčiau iškęsti nelaimę nei nemalonumą“; arba apie vairuotojo lavoną, gulintį vežime: „Kokia siaubinga kvailystė, kokia absurdiška mirtis ant kelio, su žmonėmis ir dėl žmonių, kuriems jis buvo baldas, ir neprižiūrėtas baldas!“ Viskas vyksta atitinkamai: tai sarkastiškas visuomenės, kurioje Fransuaza visados nardė, portretas. Sagan tokios fizinės būklės, kad nori nenori pagalvoji, iš kur ji semiasi tokio džiaugsmo rašyti. Bet tikrai juokiamasi daug, vietomis kūrinyje nuskamba bulvarinių pjesių vulgarybės, kurios erzina.

Jai nepabaigus *Apgavysčių*, trečios savo trilogijos apie karą dalies, broliui Žakui plyšta aneurizma. Paklaikusi ji nuvažiuoja į ligoninę, prisėda šalia kūno, kuris po apklotu atrodo toks sunykęs. Ji žvelgia į veidą, kuris buvo sukurtas juoktis. Šiandien jis sulysęs, nosis susiplojus. Iš burnos kyšo vamzdeliai, skysčių rinkimo maišeliai padėti tiesiog ant krūtinės. Ji dūsta iš sielvarto, sugrįžta pas jį, kai tik gali, laukia koridoriuje, nebedrįsta užeiti į palatą. Mintis apie jo mirtį varo iš proto.

Dvi savaites Žakas esti komos būsenos. Ir 1989 metų rugsėjo 21 dieną, neatgavęs sąmonės, miršta. Jam tik šešiasdešimt ketveri.

Drauge su juo miršta ne tik ankstyvosios jos jaunystės metų mokytojas, išdaigininkas, bet ir bendrininkas, šešėlis, juodasis angelas. Artimiausias bičiulis. Ištisas dienas ji verks taip mylėto brolio, ir niekas negalės jos nuraminti. Netgi Pegė nieko negali padaryti, tik šiek tiek ją palaikyti, padėti jai savo nuoširdžiu buvimu.

O Mari Kuarė, Fransuazos motina, išgyvenusi vienuolika metų po vyro mirties, iškeliauja paskui sūnų po mėnesio, spalio 23 dieną. Tiesa, ji daugelį metų sirgo. Susirgusi Alzheimerio liga, ji jau seniai nebeatpažindavo žmonių. Kai Fransuaza eidavo į Malerbo bulvarą jos aplankyti, ją visada kas nors lydėdavo. Dažniausiai Floransa Malro, kuri mėgindavo užmegzti pokalbį

su senąja ponia, o jos dukra be žado laukdavo koridoriuje. Ji visada vengdavo žvelgti į akis nuosmukiui ir mirčiai. Bet motina paskui brolį... Dabar pirmoje eilėje stovi jos: ji ir Siuzana...

Tarp šių dviejų mirčių rugsėjo pabaigoje užgeso ir Bobas Vesthofas, kurį nusinešė išplitęs vėžys, pamažu sunaikinęs jo grožį. F. G. jį slaugė iki galo. Ir jis sutinka, kad jo draugas ilsėtųsi laidojimo rūsyje, kurį Sagan Sezake pasistatė sau, priešais tėvų ir brolio rūsį. Deni širdgėla prisideda prie tokios gilios Fransuazos širdgėlos. Tris kartus per vieną mėnesį ji važiavo laidoti savo mirusių artimųjų į nedideles kapinaites netoli Kažarko. Įstrižai krintanti 1989 metų rudens pradžios šviesa jai drasko sielą. Rūsiai užsidarė virš jos jaunystės, laimės ir tokio švelnaus gyvenimo geismo.

Ji sugrįžta į Paryžių draskoma širdim. Bet reikia pakelti galvą, rašyti toliau, pasinerti į keistus *Apgavysčių* veikėjų nuotykius, norint pabėgti nuo laiko, skausmo, užvaldžiusio noro viską mesti. Nuo visą laiką tvyrančios nekantraus antstolio ar kreditoriaus skambučio grėsmės. Tad ji vėl imasi trečiosios „savo" karo dalies.

Knygai dar nepasirodžius – naujas puolimas: kanalo „Plius" laidoje „Info Arenos" pasirodo kvailoka Sagan antrininkė – marionetė. Trumpai tariant, dvidešimtą valandą televizijos žiūrovai gali žiūrėti „Fransuazos Sagan antradienius". Jos personažas iš latekso, šiek tiek pataikūniškas ir atstumiamo bjaurumo. Jis „vaizduoja veidą, pasipuošusį milžinišku snargliu, nuvarvėjusiu ant viršutinės lūpos, ir kalba tik nenutrūkstamu pilvo gurgėjimu, reikalaujančiu nuolatinių subtitrų", – rašo jos advokatas, ponas Žanas Klodas Zilberšteinas pareiškime teismui, kurį paduoda Fransuazos paprašytas, kad daugiau nebūtų rodoma ši niekinga karikatūra. Nieko iš to. Kanalas remiasi tuo, kad Sagan yra viešasis asmuo, ir satyrinė laida gali jį naudoti kaip tinkama.

Tačiau teismas vis dėlto įvyks. 1991 metų sausį jis išteisina kanalą „Plius“. Vienintelė nedidelė paguoda: pripažįstama, kad rašytojos „atvaizdas ir asmenybė“ galėjo būti įžeista. Rezultatas: devyniasdešimt tūkstančių frankų žalai atlyginti ir palūkanos. Menkniekis, palyginti su jos reikalautu milijonu penkiais šimtais tūkstančių frankų. Fransuaza įtūžusi.

Bet yra daug svarbesnių dalykų. Vieną 1991 metų vasario naktį Pegė pasiskundžia stipriais skrandžio skausmais. Fransuaza iškviečia greitąją pagalbą. Apžiūrėjęs gydytojas liepia vežti ją į ligoninę. Tai kasos vėžio metastazės. Draugė ir mylimoji kenčia siaubingus skausmus, ir medikai sako – nedaug laiko liko jai gyventi. Nepakeliama. Bet reikia apsimetinėti, neparodyti ligonei, kokia sunki jos būklė. Fransuaza pasirūpina viskuo, apgaubia Pegę dėmesingiausiu ir švelniausiu rūpinimusi. Ji randa jėgų nuslėpti, kad pati stovi ant bedugnės krašto.

1991 metų balandį pasirodo *Apgavystės,* bet knyga daug laimės jai neatneša. Kritika, kaip paprastai, pasidalijusi. O skaitytojai ankstesnio džiaugsmo nerodo. Jaunuoliams ir merginoms Sagan yra personažas, nuolat duodantis peno kronikai, palaikantis artimus santykius su prezidentu, nors nelabai žinoma, ar ji, kaip ir daugybė kitų, yra meilužė ar tik draugė. Po to, ir tik po to, Sagan yra rašytoja, kuri šį tą reiškia, kaip daugelis kitų... Spalį knyga yra tarp geriausiai perkamų, bet labai greitai ją išstumia to meto bestseleriai: Margeritos Diuras *Meilužis iš Šiaurės Kinijos,* Žano Ormesono *Klajojančio žydo istorija.*

Bet visa tai yra niekis, palyginti su jos gyvenimo drama: Pegė mirė 1991 metų rugsėjį, po golgotos, kuri privertė skeptikę Fransuazą kreiptis į šarlataną. Ji užgeso viena, naktį, Brusė ligoninėje. Jos draugė lūkuriavo namie, Šerš Midi gatvėje, vis dar tikėdamasi, kad jai praneš gerų naujienų. Kai viskas baigėsi, gydytojas paskambino Mari Terezai Bartoli. Ir būtent su

juo ištikimoji sekretorė apie pirmą valandą nakties pasiekia rašytojos namus.

„Gydytojas paima ją už rankos ir ramiai išsiveda į sodą. [...] Kai Fransuaza sugrįžta, puola man į glėbį, ir aš stipriai prispaudžiu ją prie savęs. Ji inkščia man į ausį tokiu silpnu balseliu tarsi vaikas. Tarsi klaustų savęs: „Kas dabar su manim miegos? Kas su manim miegos?“*

Ir vėl ji eina keliu, vedančiu į Sezako kapines. Ir vėl laidoja į žemę, į kapą, kuris bus ir josios, kreidinės uolos papėdėje, dalį savo gyvenimo. Artimiausi bičiuliai mirę. Ji remiasi į Žaką Šazo, tokį išblyškusį, tokį nusilpusį, į kurį ji nenori nė akių pakelti, kad ir jis neišeitų.

Sugrįžusi į Paryžių, Fransuaza nieko nebenori. Tik vėl persikraustyti, pabėgti. Poniai Bartoli pavyksta ją nuraminti. Trumpai. Po keleto dienų Fransuaza mėgina nusižudyti – prisigeria vaistų. Ji pasibeldžia į pas ją apsistojusio draugo kambario duris ir sako, kad iškrėtė „kvailystę“.

Atgaivina. Iš jos likęs tik šešėlis. Ir štai ji, netikinti niekuo, lankosi pas spiritistus, kad jie padėtų jai susisiekti su Pege, lankosi pas aiškiaregius, ir šie pasakoja apie ją, jos ėjimą į didžiąją tylą.

* M.-T. Bartoli, *Chère Madame Sagan*, [Paris]: Éditions Jean-Jacques Pauvert, 2002.

20

Vienintelė Fransuazos atrama, priebėga nuo gyvenimo smūgių, nuo mirties, kaip visada, yra rašymas. Bet jai neužtenka drąsos kurti naujų veikėjų. Tad „Quai Voltaire“ leidyklai ji duoda naują interviu rinkinį *Replikos*, kuriame linksmai meluoja apie mirtį, laiką, senatvę. Bet, atidžiau pažiūrėjus, netgi tuose susitaikymuose su tiesa ji ir vėl atsiskleidžia:

„– Ar jūsų niekada nekamavo nerimas?

– Kurį laiką, porą ar trejetą metų, jį jaučiau, bet tai buvo tik laikinas nerimas. Žinoma, kartais dar pajuntu jį. Kai kada pabundu su besidaužančia širdim: „Kas man bus? Kaip gyvensiu?“ Visi vieną ar kitą dieną pagalvoja apie savo mirtį. Tada jie sako: „Manęs nebebus, nebematysiu medžių“. Tai ne galvojimas apie mirtį, o apie tai, kad tavęs čia nebebus. Tai siaubinga.

– Ar jus gąsdina laikas?

– Ne tiek, kiek šiurkšti aplinka. Ji gąsdina mane savo įtaka jausmams, žmonėms. Iš tikrųjų kai kurie žmonės, nežinau, gal ir aš pati, buvo visiškai nukrypę nuo savo trajektorijos laike.

– Ar bijote pasenti?

– Ne, apie tai dar negalvoju. Aš neteisi, ar ne? Bet senatvė prasideda – sakau tai ne norėdama paguosti save, – tą akimirką, kai tavęs nebenori, kai susitikimai pasidaro nebegalimi. Tai nepriklauso nuo amžiaus. Bet veltui kvailiosi, atkakliai krėsi kvai-

lystes, – kai kada rytais kaleni dantimis. Kitais rytais viską išsiaiškini, nebeabejoji, kad Žemė yra apvali ir visa visata priklauso mums...“*

Beveik visi pusbalsiu ištarti jos atsakymai yra sukrečiantys.

Lašelis džiaugsmo: jos buvęs vyras Gi Šeleris nusprendžia išleisti didžiąją dalį jos romanų Robero Lafono leidyklos „Bouquins“ serijoje. 1993 metais jis pateikia skaitytojams keturiolika romanų ir vieną teatro pjesę – *Pilis Švedijoje*. Beveik pusantro tūkstančio puslapių, kuriuose atsiskleidžia akivaizdus, neginčijamas Sagan talentas. Kūryba, nejučia atsiradusi per trisdešimt devynerius rašymo metus. Kūryba, kuria ji pagaliau gali didžiuotis.

Bet Fransuazai dar ne laikas žvelgti į ją. Kaip kažkada Galimaro leidyklai, Žiuljaro leidyklai ji atiduoda rinkinį tekstų, kurių didžioji dalis dar nepublikuoti. Po knygos *Su geriausiais atsiminimais* 1993 metų birželį išeina *...iš visos širdies*. Pavadinimas – tai sąmoksliškas mirktelėjimas savo pirmajam triumfui Niujorke 1955 metais. Vėl paimama dedikacija, kurią ji paskubomis rašė ant *Sveikas, liūdesy* egzempliorių: „With all my sympathies“. Neabejotina, kad tada, Sagan dar silpnai mokant anglų kalbą, ta mandagumo formulė – rašytoja tikriausiai ją išmoko pašėlusiai besijuokdama – reiškė: „Nuoširdžiausiai apgailestauju“...

Beje, kūrinys prasideda gedulingu pagiriamuoju žodžiu neseniai mirusiai Avai Gardner. „Jos grožis jos neįkalino kaip Bardo, – rašo ji, – nežeidė jos kaip Marilinos Monro, nevedė jos iš proto kaip Garbo. Jos grožis buvo čia, su ja, ramus.“ Žvaigždę ji sutiko 1967 metais Paryžiuje, jai besifilmuojant *Maerlinge*. Bet ar ji ją tikrai pažinojo? Ji pasitenkina subtilia užuomina apie „dykaduoniškas popietes, nemigo naktis ir nedide-

* *Répliques*, [Paris]: Quai Voltaire, 1992.

lius erzelius, žvilgsnius ir pamišėliškus kvatojimus", kuriais jos tada dalijosi.

Pažįstant Sagan, ši informacija turbūt nėra laužta iš piršto. Rašytoja neužmiršo, kad Avai Gardner buvo priskiriamas romanas su Gi Šeleriu. Tačiau ir dėl jo kaltės knyga prasideda šios stulbinančios moters, kurios gyvenimas, rodos, buvo vien tik nuobodžių ir nelaimingų meilės romanų virtinė, portretu. Nes, pasak Sagan, Avai Gardner visų pirma buvo baisiausia vienatvė, balansuojanti ant prarajos krašto. Kaip ir jai po Pegės mirties.

Paskui, verčiant puslapius, šmėsteli Kažarkas, Paryžius vasarą, arkliai, kuriuos ji taip mylėjo... Ir kiti portretai: Katrinos Denev, „trenktos blondinės", Michailo Gorbačiovo, Felinio, kurį ji prisipažįsta mylinti... Nors visi apdalyti susižavėjimu, kurį Fransuaza jiems jaučia, jie yra ir subtilūs bičiuliai. Ir ji sulaukia didžiulio pasisekimo. Daugybę savaičių *...iš visos širdies* yra perkamiausių negrožinės literatūros knygų sąrašo viršuje.

Knygą Fransuaza dedikavo Markui Franselei, nuostabiam draugui, kuris ją labai parėmė kalbantis su „Différence" leidyklos literatūros skyriaus vadovu. Tai žavus, elegantiškas vyras, mielas statistas, apie kurį žinoma, kad jis, kažkada turėjęs nemalonumų su teisingumu, ir toliau tebesilanko pas įtartinus asmenis, tarpininkus, sudarinėjančius sandėrius, kur pinigai teka upeliais. Pavyzdžiui, Andrė Gelfį. Jis – buvęs turtingas pramonininkas, vadovavęs gražiai laivų flotilei, subankrutavęs dėl paskendusio vieno iš savo žvejybos laivų, sklidinai prikrautų šaldytų sardinių. Andrė Gelfis dėl to taip ir liko juokingai pravardžiuojamas – Dėde Sardine.

1992 metais „Elfo" bendrovės tarpininku tapusio Andrė Gelfio užduotis yra pasirašyti žvalgymo darbų Uzbekistane sutartį. Naftos kompanija ir Taškento vyriausybė pageidautų Paryžiaus

laidavimo. Beje, Uzbekijos ministrui pirmininkui, kuris jau dvi savaites vieši Prancūzijos sostinėje, niekaip nepavyksta gauti audiencijos. Vienintelis žmogus, galintis padėti, yra pats respublikos prezidentas.

Kaip prie jo prieiti? Pasak Franselės, Gelfis tada pagalvoja apie Fransuazą. Ji susitinka su Gelfiu. Jis jai pažada gausius komisinius, jeigu jai pavyktų gauti audienciją. Nejaugi ji, nesugebanti susitvarkyti savo sąskaitų, smaugiama mokesčių, tikrai pagalvojo, kad tai padėtų jai išsisukti? Gal ji įsivaizduoja, kad, bendradarbiaudama su tais įtartinais tipais, iš arčiau pažins pavojingus nuotykius, kurie ją visada žavėjo? Būti tarpininke ji sutinka: paskubomis brūkšteli Fransua Miteranui keletą žodžių, kuriuos įvardija kaip „laiškutį à la Mata Hari". Po daugybės sudėtingų žygių „Elfo" bendrovė pasiekia naftingus uzbekų plotus. Tačiau jie pasirodys visai ne tokie vertingi, nei leido manyti geologai.

Kai „Elfo" byla paviešinama, paaiškėja Fransuazos vaidmuo uzbekiškoje istorijoje. Gelfis teigia sumokėjęs Sagan už jos tarpininkavimą tris su puse milijono čekių, pusantro milijono grynaisiais pinigais, – juos pats perdavė Franselei prie liudininko. Jis teigia įsipareigojęs atlikti visus darbus Ekemovilio dvare.

Fransuaza viską neigia. Ji teigia nemačiusi nė santimo iš sumų, apie kurias kalba Dėdė Sardinė. O dvaras sudegė, vos prasidėjus darbams. Lyg tyčia! Ir didžiąją dalį remonto, kurį Gelfis teigė apsiėmęs atlikti, apmokėjo draudimas. Bendroji suma už darbus viršijo penkis milijonus frankų. Norėdama nuslėpti nuo mokesčių inspekcijos, Sagan užsitraukia penkiasdešimties tūkstančių eurų baudą ir keletą mėnesių kalėti lygtinai. Tai nešvari istorija, apie kurią bus labai sunku kada nors sužinoti tiesą.

Bet Fransuaza visą laiką turėjo rūpesčių su teisėsauga. Narkotikų vartojimas, apie kurį jau visi žino, jai kainuoja neišven-

giamus smūgius: nuo 1988 metų kas savaitę ji turi nešti tirti savo šlapimą. Siekiant to išvengti, tinka visos priemonės. Kartais, kai, atlikdamas pareigą, tikrintojas ateina į namus, ją pakeičia Mari Tereza Bartoli. Kitais kartais, jam atėjus, Fransuazos nėra namie. Tada ji turi nueiti su vadinamuoju šlapimu į Rapė krantinę prie morgo, į centrinę nusikaltimų laboratoriją. Visada jos ištikimoji sekretorė ten nuneša Sagan mėginius, bet jie yra išties ne jos. Netekęs kantrybės, gydytojas, atliekantis tyrimus, paprašo jos plauko. Ji išsisuka: „Ne. Negausite plauko. Mano kirpėjas pavydus"*.

Draugai maldauja, kad ji gydytųsi metadonu: veltui. Ji ir toliau vartoja draudžiamąsias medžiagas, taip mėgindama dirbtinai palengvinti sau gyvenimą, kuris tapo pernelyg sunkus. Ji ne tiktai teisėtvarkos verčiama mokėti vis didesnes sumas, bet ir kenčia. Jos kaulai lūžta tarsi būtų iš kreidos. Ji leidžia laiką tarp ligoninės, naujojo savo buto Universiteto gatvėje, esančio už trijų šimtų metrų nuo Floransos Malro, ir atstatomo Brėjaus dvaro.

Fransuaza nusprendžia vėl grįžti prie rankraščio, kurį buvo pradėjusi po ūmaus kasos uždegimo. Įžengdama į operacinę ji tikrai pagalvojo, kad gyva iš jos neišeis. Ir tos išpranašautos mirties artumas jai kėlė siaubą. Būtent šį siaubą ji smulkiai aprašo knygoje *Praeinanti širdgėla*, kurią dedikuoja neseniai jos gyvenime, tarpininkaujant Masimui Gardžijai, pasirodžiusiai bičiulių porai: ponams M. Jis – senas, nepaprastai turtingas vyras, susikrovęs savo turtus iš ginklų prekybos. Ji – maždaug keturiasdešimties metų labai daili moteris, šviesiaplaukė, gyvybinga, keista, priklausoma nuo svaigalų ir narkotikų. Beprotiškai susižavėjusi Fransuaza, pora ją linksmina ir išblaško. Atlygis: ši širdį verianti knyga.

* Sophie Delassein, *Aimez-vous Sagan...*, [Paris]: Fayard, 2002.

Įsivaizduokite žmogų, kuriam dar nėra nė keturiasdešimties ir kuris po eilinio plaučių patikrinimo sužino, kad jam vėžys ir gyventi belieka pusė metų. „Ką reiškė pusė metų? Laiko blyksnis ar amžinybė? Mintis, kad tas kraujas, tas ištikimas kūnas, toks tvirtas, pilnas troškimų, jėgos, tuoj išnyks ir jo nebus be jokio įspėjimo, be išdavystės ženklo, jis taps jo priešu – o gal greičiau jo priešo urvu – ši mintis jam atrodė dar labiau gniuždanti nei visa kita. [...] Ir jis, Matjė, kuris būtų sutikęs dešimt kartų žūti važiuodamas automobiliu [...], jis, Matjė, neturėjo nieko prie to pridurti, kaip tik tai, kad šis „tai" – tiksliau, „ten" jam yra nepakenčiamas."

Šis dvasinis pakrikimas, kai stūkso nepermatoma netolimos mirties siena, šis terminas, nustatytas žiaurių raganių – gydytojų – kaip galima su tuo apsiprasti? „Labai noriu mirti, – sako Matjė. – Bet apie tai negalvodamas."

Ji, ateistė, neturinti Dievo, kurio malonės galėtų paprašyti, savo plunksna sugrįžta prie to nepaprasto klausimo: kaip? Kaip susitaikyti su tuo apleistu kūnu, kuris nepermaldaujamai virsta dulkėmis?

Kai 1994 metais pasirodo Plono ir Žiuljaro leidyklų drauge išleista knyga, ji sujaudina daugelį skaitytojų, suvestų į akistatą su lemtingu terminu. Fransuaza gauna jaudinančius laiškus žmonių, dėkojančių, kad ji prabilo apie jų sutrikimą, jų neviltį. „Man būtų mieliau, – rašo ji knygoje *Pro petį*, – jei jie nebūtų gyrę manęs dėl tikslumo: jaučiausi taip, tarsi būčiau pasinaudojusi jų liga kaip medžiaga rašyti."

Kaip paprastai, kritikos nuomonės išsiskiria. Neįmanoma paneigti: romanui kenkia netolygus ritmas dėl ilgo laiko tarpo, prabėgusio nuo rašymo pradžios ir jo užbaigimo po dvidešimt vienų metų. Bet skaitytojus labiausiai žavi Sagan pasakojimai apie savąjį maištingumą ir švelnumą, nes ši knyga apie mirtį – tai

himnas gyvenimui, nedideliems malonumams, žvilgsniui, susigraudinusiam nuo švelnios rudeniškos šviesos, tyliam klausymui gyvo kraujo tekėjimo savo gyvame kūne. Vos atidavusi rankraštį, ji imasi kito. Tarsi ir ją būtų skubinęs laikas.

Bet Fransuaza patiria dar vieną sielvartą. Žakas Šazo taip pat mirė. Impulsyvusis, kultūringasis, toks linksmas bičiulis, su kuriuo susiglaudusi ji taip dažnai šokdavo. Ir štai ji našlė, ir vėl. Į ką atsiremti? Į savo sūnų? Dabar jam trisdešimt su viršum. Besiblaškantis tarp dviejų meilių, dviejų darbų, dviejų paklydimų, kartais jis ateina prisiglausti į dviejų šimtų septyniasdešimties kvadratinių metrų butą Universiteto gatvėje, Nr. 121, kuriame ji gyvena... Jie ir bendrininkai, ir priešai. Jie myli ir nervina vienas kitą.

Tačiau senieji bičiuliai visada čia. Bet tolėliau, nes jie turi savo gyvenimus. Floransa Malro, Bernaras Frankas, Šarlotė Ejo, Nikolė Vizniak... Ir jos sesuo, kuri, išsiskyrusi su Žaku Deforė, gyvena su nepaprastai turtingu verslininku Briuselyje. Taip toli... Fransuaza kartais išeina paslampinėti Malerbo bulvaro pusėn, galbūt ieškodama savo silueto, jį pamato iš nugaros, dingstantį metro.

Nuo to laiko, kai savo knygą *Praeinanti širdgėla* dedikavo ponams M., jie vis labiau įeina į jos gyvenimą. Pavergta Sagan legendos, Astrida Sagan padedama tikisi patekti į savotišką intelektualinį elitą, kartu tikėdamasi užsikariauti šios mitinės rašytojos artumą. Neilgai trukus po šešiasdešimtojo gimtadienio, 1995 metais, ponai M. nusiveža ją atsipūsti į savo Formanteros vilą Balearų salose. Čia ji iš naujo atranda Viduržemio jūros, kurią dievina, malonumus ir gyvenimo, kai vėl viskas pasidaro lengva, patogumus.

Ji pamiršta kasdieninius rūpesčius, vėl atranda saulę, kaitinančią dabar jau suvytusią odą, vandens lengvumą, pogulio ra-

mybę malonioje prieblandoje. Juk „senatvė prasideda tą akimirką, kai esi nebegeidžiamas..." Ištikimoji Mari Tereza Bartoli, nepakeičiamoji, lydinti ją su savo vyru, džiaugiasi, matydama ją tokią: nerūpestingą, pamiršusią skausmus kūno, kuriam osteoporozė niekada neleidžia atsikvėpti.

Iš naujo atrasdama tinginiavimo džiaugsmą, Fransuaza rašo. Sagan stiliumi – bet nebūtinai tai, kas geriausia. Rašo istoriją apie du jaunuolius, kurie norėdami, kad būtų pastatyta jų išversta čekų autoriaus pjesė, susitinka su teatro direktore, viena iš tų klastingų veikėjų, kokius mėgsta Fransuaza, kuri sugriauna jų gyvenimus... Tai bus *Iškreiptas veidrodis*, kurį Plono leidykla išleis 1996 metais.

Ją taip kamuoja finansiniai rūpesčiai, kad iš tikrųjų neturi pasirinkimo. Ją taip persekioja mokesčių inspekcija, kad nebegali nieko nusipirkti. Jos avansai, honorarai – viskas išleidžiama ankstesniems mokesčiams sumokėti. Ji net negali įkeisti Brėjaus dvaro: juo jau tiek kartų buvo pasinaudota, kad ji nebegali nieko iš jo išpešti. O draugų, galėjusių padėti, kurie kitados tai darė, jau nebėra. Mari Helena de Rotšild taip pat mirė. O tie, kurie liko, tokie kaip Pjeras Beržė ar Šarlotė Ejo, jeigu ir pasiūlytų kokį nors finansinį sprendimą, negali būti nė kalbos, kad ji sutiktų.

Blogiausia dar ateityje. Miteranas, kuris taip ją globojo, 1996 metų pradžioje iškeliauja į amžinybę, palikdamas ją nepaguodžiamą. Tačiau paskutiniais jo gyvenimo mėnesiais ji su juo elgėsi negražiai. Jis jau buvo palikęs Eliziejaus rūmus. Ligos išsekintas, neskubriu žingsniu žingsniuodavo, pasirėmęs į gydytojo ar atsitiktinio bičiulio ranką. Tą dieną jie turėjo drauge išgerti aperityvo Universiteto gatvėje. Bet Fransuazai nepakanka ryžto atsikelti, taip prastai ji pati jaučiasi. Jis ateina, atkakliai beldžiasi į duris. Visiems namiškiams ji prisakiusi tylėti. Tik juodasis Fujis nepaklūsta ir įnirtingai loja prie užrakintų durų. Padvejo-

jęs Fransua Miteranas nueina. Daugiau jie nesusitiks. Kitą dieną, draskoma sielvarto, ji parašo jam laišką, kuriame painiojasi atsiprašinėdama, pakviečia jį į Ekemovilį. Jis neatvažiuos. Jam jau per vėlu.

1996 metų sausį, jam mirus, prilaikoma ponios Bartoli, ji vis dėlto pasistengia nueiti iki Frederiko Leplė gatvės, kur ilsisi palaikai žmogaus, kurį ji taip mylėjo. Bet kojos jos neklauso, ir jai neužtenka drąsos prisiartinti prie to sustingusio romėnų imperatoriaus veido. Palaužta skausmo, pasuka atgal.

Ji yra toks tuštumos luitas, kurį tik žmonių bruzdėjimas galėtų atgaivinti. Norėtų pabėgti, užsimiršti, žvelgdama į naujus kraštovaizdžius, naujus veidus... Kitur, nežinomybėje. Galbūt tuo metu, tomis per daug sielvartingomis, per daug skausmingomis akimirkomis, ji slapčiomis išskrenda į Tbilisį. Ten, sename name, – kažkoks žmogus atstatė senovinius rūmus, – ji turi kambarį. Galbūt niekada nieko apie tai nebūtų buvę sužinota, jei kažkada vienas fotografas, rengdamas reportažą apie tą nepaprastą vietą, ant staliuko seno žmogaus galvūgalyje nebūtų radęs Fransuazos portreto sidabriniais rėmeliais.

– Jūs ją pažįstate? – klausia apstulbęs fotografas, supratęs, kad šiame neįtikėtiname krašte, Gruzijoje, lankėsi Sagan.

– Puikiai, – atsako senukas. – Ji čia netgi paliko daugybę nebaigtų rankraščių...

Paslaptys... Jų Fransuazos gyvenime yra daugiau, nei įsivaizduojame. Senukas mirė ir nieko nebegalės papasakoti apie slaptus jos apsilankymus. Nenuspėjamoji, nuostabioji Sagan.

21

Nuo to laiko, kai sunkiai vaikšto, kai jos banko sąskaitos užblokuotos, – ji negali pasinaudoti net banko kortele – ją padovanojo atminimui Floransai Malro, – ištisas valandas leidžia laiką prie televizoriaus, lygindama save su laidų „Klausimai nugalėtojui“ arba „Skaičiai ir raidės“ dalyviais. Ji prisišnekina užėjusius bičiulius ar ponią Bartoli prisėsti šalia, nervinasi, jeigu jie atsako greičiau už ją, ginčijasi, norėdama, kad jie pripažintų jos pranašumą. Kaip vaikas. Ir ne mažiau lieka ištikima savo mokykliniams sąsiuviniams.

Dar kartą, bet jau susitarusi su Žiuljaro leidykla, ji pakeitė leidėją ir perėjo į Plono leidyklą. Olivjė Orbanas, su kuriuo ji susitinka, pakiša jai mintį retrospektyviai peržvelgti visą savo kūrybą. Kūrybą, kurios ji niekada daugiau neskaitė ir kurią laiko „jeigu ne genialia, tai bent jau nedarančia gėdos“. Ji atidžiai peržiūri pilnas savo bibliotekos lentynas: jose neranda nei vienos savo knygos... Per dvidešimt penkis savo persikraustymus ji išbarstė dalį savo gyvenimo. Visi žino, kad ji nelabai prisiriša prie daiktų, bet knygos! Tad ji priversta viską susipirkti iš naujo. Fransuaza imasi rašytojui visada tokios sunkios užduoties: pagaliau įvertinti, kokį pėdsaką ji paliko šioje amžiaus pusėje.

„Niekada nenorėjau rašyti savo gyvenimo istorijos, – rašo ji „Pratarmėje“. – Visų pirma todėl, kad ji, laimei, susijusi su dau-

geliu gyvų žmonių, o dar ir dėl to, kad mano atmintis visai nusilpusi: man tai čia trūksta penkerių metų, tai ten – penkerių metų, kurie leistų numanyti paslaptis arba nesantį slapukavimą. Turint galvoje tai, vienintelė chronologija būtų mano romanų datos, vienintelės tikslios patikrinamos gairės iš kone apčiuopiamo mano gyvenimo."*

Jai ir vėl padarė operaciją. Šį sykį ji susilaužė koją. Po trijų mėnesių, praleistų ligoninėse, mėginant pagydyti trapų kūną, ji sugrįžta į Kažarką, „į tą Lo kaimelį, kur šalta ir gražu, kur visą naktį [jos] lovūgalyje spragsi ugnis. [...] Ten man viskas patiko ir viskas šildė sielą. Viską pamačiau vėl iš naujo. Bet kokio amžiaus galima pradėti gyvenimą iš naujo. Netgi sakytum visą savo gyvenimą tai ir darai. Išvykti, pradėti iš naujo, atsipūsti: tarsi niekad nieko nebūtum žinojęs apie būtį, nebent kartais – savo paties apibūdinimą, nežinomą sau ir draugams: ištvermė, drąsa, lengvumas, tai, kas vėl iškyla į dienos šviesą sunkiausiomis akimirkomis ir ko jau nebesitikėjai... Žinoma, kai tai, deja, nėra bejėgiškumas, silpnumas, atsainumas viskam".

Ir ji pasineria į kritišką savo kūrinių skaitymą iš naujo, pradeda *Sveikas, liūdesy*, baigia *Praeinančia širdgėla*. Taisomo *Iškreipto veidrodžio* čia nėra.

Aiškus protas jai neleidžia išsisukinėti. Kiekvieną knygą ji vertina didelės kultūros matu: ji gali pasakyti, ar romanas ko nors vertas, ar ne, nesigirdama ir nepagražindama. Ir štai ji, pagauta savo pačios muzikos, nuklysta iš atminties iškilusiais takeliais... Vienas sakinys pažadina kokį nors prisiminimą, situaciją, gyvenimo aplinkybę. Ji nuklysta, vėl eina savo pačios pėdsakais, pažvelgia į save su aštriu entomologo dėmesingumu – tai maloniai nustebinta, tai suirzusi. Tą laisvės toną, buvusį ankstesniuose tekstų

* *Derrière l'épaule*, [Paris]: Plon, 1998.

rinkiniuose (*Su geriausiais atsiminimais, ...iš visos širdies*, taip pat *Atsakymai* bei *Replikos*), ji vėl randa čia, knygoje *Pro petį*. Didžiausiam džiaugsmui jos skaitytojų, kurie už legendos sugeba įžvelgti tikrąją Fransuazą Kuarė, vadinamą Fransuaza Sagan.

Tuo metu man pavyko su ja susitikti. Tai įvyko 1998 metų pabaigoje. Ką tik buvo pasirodžiusi jos knyga *Pro petį*. Pamenu tą ilgą interviu, kai ji, šiek tiek pasisukusi šonu, sėdėjo ant sofos, ir jautei, kad taip sėdi todėl, jog šuo Fujis galėtų visu kūnu išsitiesti. Kai mes viena kitai pridegėme cigaretes, aš iškart jos paklausiau:

– Juk vis dėlto gyvenote kaip dievo jautelis, tiesa?

– Tikrai, – atsakė ji. – Kaip dievo jautelis. Bet darbinis jautelis... Taip, darbinis jautelis. Na, aš jau tokia...

Pamenu ją tądien valiūkišką ir natūralią, pasipuošusią, plaukais, slepiančiais veidą, makiažą, padarytą permatomam blyškumui paslėpti. Kaip paprastai, šilkinė palaidinukė su iškirpte, užsisegusi perlų vėrinį. Sagan sulysusi ir kartu sunki, trapi, jaudinanti, trykštanti humoru, pašaipa. Su ta rusva šviesa akyse, kuri užstodavo visas prarajas. Viskas, ką apie ją pasakojo, nebeturėjo reikšmės. Prieš mane sėdėjo asmenybė, kuriai to nenutuokiant jaučiau begalinį prielankumą.

Mėnesiu anksčiau toje pačioje Plono leidykloje pasirodė užšifruotas romanas *Senų dienų draugas*, pasirašytas slapyvardžiu Žana Doten. Jame autorė su intymiomis detalėmis pasakoja apie skausmingą meilės romaną, trukusį nuo 1966 metų rudens iki 1967 metų pavasario su vyru, kurio portretas labai primena Fransua Miteraną.

Paryžiaus aukštuomenė ieško, vardija. Kas tai: Mišelė Kota? Madlena Šapsal? Sagan? Fransuaza labai juokėsi, kai buvo pa-

minėtas jos vardas. Ji visada tvirtino, kad niekada nebuvo Fransua Miterano meilužė. Jų draugystė buvo kitokia. Be to, tereikia perskaityti knygą: koks ryšys su Sagan stiliumi? Sakiniai sunkesni. Jausmai intelektualesni. Yra ir fizinio susijaudinimo aprašymų, Sagan niekad to nebūtų padariusi taip šiurkščiai.

Tačiau galima manyti, kad dėl to juokingo nesusipratimo, ypač dėl knygos *Pro petį* pasirodymo, 1998 metų ruduo pagaliau buvo gana džiugus.

Visa kita, gyvenimo aplinkybės darėsi vis sudėtingesnės. Mokesčių inspekcija iš varžytinių parduoda namą Ekemovilyje. Milijonas penki šimtai tūkstančių frankų. Iš karto, iki žvakės, – pasakojo vietinis garažo darbininkas. Jos laimei, Astrida, kurios vyras buvo neseniai miręs, atpirko jį ir perleido Fransuazos žinion. Ekonomė, ponia Le Breton, prikalė savo pavardę prie įėjimo skambučio ilgos alėjos gale, kad visi užmirštų, kas čia gyvena.

Visos piniginės Fransuazos įplaukos, išskyrus pragyvenimo minimumą, atimamos. Tų pinigų vos pakanka nusipirkti trims savaitėms narkotikų, be kurių dabar jau nebeįmanoma apsieiti. Daktaras Abastado, kuris tapo asmeniniu jos gydytoju, paskyrė jai metadoną. Apsimesdama, kad gydymą tęsia, ištvėrė tik keletą dienų. Gretimoje klinikos palatoje gydoma jos agento žmona. Paslapčia ji jai parūpina narkotikų.

Fransuaza turėjo išsikelti iš Universiteto gatvės į mažesnį butą. Iš pradžių – Orsė krantinėje, vėliau – Lilio gatvėje. Ateina laikas, kai nebegali susimokėti net už nuomą. Ji priversta dar labiau susispausti. Būtent tada Astrida priima ją pas save, į milžinišką butą Fošo prospekte.

Sekdama Fransuazos pėdomis, Astrida Sagan legendą padarė savą: ji irgi mėgsta šventes, gėrimus, narkotikus, ėjimą į niekur. Be to, ji be galo myli Fransuazą, jai suteikia visus patogumus,

apie kuriuos ji gali tik pasvajoti. Tačiau pamažu apie Fransuazą sukuria tuštumą, laiko ją nuo savęs priklausomą, to Sagan, būdama visiškai sveika, nebūtų galėjusi pakęsti, bet ji serga, dažnai gydosi ligoninėje, vos pastovi ant kojų. Jos kūnas ją apleidžia.

Fransuaza darosi vis panašesnė į Vensaną, veikėją, kurį ji aprašė *Pasaitėlyje*, kur Loransos vaidmenį atlieka Astrida. Fransuaza gyvena kaip inkstas taukuose. Bet praradusi laisvę. Ji turi išsiskirti su visais žmonėmis, kurie jai tarnavo: ekonome, kambarine, o svarbiausia – su brangiąja ponia Bartoli. Pasak pastarosios, tas sprendimas buvo priimtas labai audringai. Iš pradžių Astrida atėmė visas jos darbo priemones (rašomąją mašinėlę, faksą, minitelį*). Paskui liepė išeiti.

„Susidėjusi daiktus, – rašo Mari Tereza Bartoli, – nueinu atsisveikinti su Fransuaza į jos miegamąjį. Gulėdama lovoje, ji žiūri į mane įeinančią. „Mus išvarė, Lilą (kambarinę) ir mane. Atėjau su jumis atsisveikinti“, – pasakiau paprastai. Ji tebežiūri į mane apsiblaususiomis akimis, tarsi nematydama. Laukiu, bet ji neištaria nė žodžio. Man belieka išeiti, ji manęs nesulaikys.“**

Kai kurie žmonės pasakoja, kad Astrida uždarė Fransuazą, atskyrė ją nuo draugų, nors patys artimiausi: Floransa Malro, Šarlotė Ejo, Žanas Polis Skarpita (rašytojas ir operos režisierius, kuris Fransuazos gyvenime atstojo Žako Šazo meilę ir artumą), Masimas Gardžija ar Bernaras Frankas dar susitinka su ja. Bet tiesa ir tai, kad Astrida jai leidžia gyventi tame kokone, kurį ji saugo nuo rytdienos rūpesčių. Astrida privertė ją atsisakyti heroino. Kokainas jai atrodo ne toks pavojingas. Tačiau narkotikai graužia nosies pertvaras, gilina atminties praradimą, alina ir taip jau suniokotą kūną. Būtent Astrida nuveža ją į ligoni-

* „Minitel“ – vienintelis stambus neinternetinis kompiuterių tinklas pasaulyje. (*Vert.*)

** M.-T. Bartoli, *Chère Madame Sagan*, Éditions Jean-Jacques Pauvert, 2002.

nę ir visada yra ten, kai jau visai nebegerai. Gal ji per daug prisirišusi prie Fransuazos? Ir Fransuaza prie jos, paskutinės savo meilės?

Bet dar reikia parodyti, kas yra tikroji Sagan... Ji gali nutraukti pasaitėlį. Vieną dieną Žano Polio Skarpita padedama, ji pabėga. Apsistoja Liutecijoje, išmoksta vartoti metadoną, truputį atsigauna. Bet Astrida jai neleidžia taip paspruktį. Ji ją myli. Ištisas dienas ji beldžiasi į duris, žada elgtis protingai, nebūti tokia reikli. Fransuaza grįžta... Ryšys, siejantis abi moteris, primena pjesės *Kas bijo Virdžinijos Vulf* pagrindinių veikėjų ryšį, nepakeliamą ir persekiojantį. Jos nebegali viena kitos atsikratyti.

Fransuazos būklė dar labiau pablogėja. Ji vėl pradėjo girtauti. O! Visai nedaug. Retkarčiais pusę taurės viskio. Pavyzdžiui, priimdama žurnalistą, kuriam skundžiasi, kaip gėdingai su ja elgiasi valstybė, palikdama tiek mažai pinigų pragyventi, kad ji yra priversta kreiptis pagalbos į savo draugus... O yra tik Astrida. Jos artimieji sumeta pinigus, susitelkia, protestuodami, kad toks nacionalinis paminklas kaip ji neturėtų kęsti tokių pažeminimų. Tikrai, su rašytojais šioje šalyje elgiamasi netinkamai. O su ja – blogiau nei su kuo kitu... Jie netgi siūlosi ja pasirūpinti, bet, protui šiek tiek prašviesėjus, ji supranta, kad pas Astridą ji yra auksiniame kalėjime... Deja. Dabar ji jau per silpna, per daug ligota, kad galėtų apsieiti be Astridos pagalbos, jos pasiaukojimo, jos švelnumo, kai visas kūnas nebeklauso.

Nepaisydama savo neįgalumo, Fransuaza vis dėlto pradeda rašyti vieną romaną, paskui kitą. Ar užbaigs? Beje, o kam, jeigu mokesčių inspekcija viską iš jos atims? Pamažu ji pasileidžia pasroviui, vis labiau kenčia. Pasireiškė cukraligė. Kasdien ateina seselė suleisti jai insulino. Fransuazai prireikė ir morfijaus nuraminti nesiliaujantiems skausmams. O kadangi beveik nevalgo,

vis dažniau praranda pusiausvyrą, prasideda diabetinė koma. Ji nejunta, kaip praeina šešiasdešimt aštuntasis jos gimtadienis: tą 2003 metų birželį ji daugybę dienų esti beveik tarp gyvybės ir mirties Žoržo Pompidu ligoninėje.

Kai pagaliau atsigauna, palaužta neaiškiai murma, nušneka. Tik keletą valandų per dieną būna šviesaus proto. Ji nuvežama į Ekemovilį. Ten, pirmo aukšto kambaryje, kur ją apgyvendino, Fransuaza jaučiasi vėl namie. Ponia Breton ją slaugo su seserišku atsidavimu. Čia ir Astrida, kuri rūpinasi viskuo. Norėdami ją aplankyti, išblaškyti iš sustingimo, prikausčiusio ją invalido vežimėlyje, iš Paryžiaus atvažiuoja bičiuliai. Bet iš namo priebučio ji dar gali gėrėtis parko, kurį tolumoje supa miškas, grožiu. Klausytis prieš naktį besiblaškančių paukščių klegesio, dienos pabaigą pranašaujančio bruzdesio gretimame ūkyje... Nors didžiojo tulpmedžio jau nebėra, kiti medžiai ūgtelėjo, šiek tiek pakeisdami kraštovaizdį. Ji pamažu, nebesipriešindama artėja prie mirties – jos akivaizdoje nuleido rankas. Truputį pagerėjus savijautai, Astrida vėl parveža ją į Paryžių. Paskui vėl sugrįžta į dvarą. Čia, supama gamtos, kurią taip myli, ji jaučiasi nurimusi.

Po metų, 2004-ųjų rugsėjo 5 dieną, ji atsigula į Honflero ligoninę. Ji taip kankinasi, kad nuo morfijaus injekcijos jos sąmonė prašvieséja tik trumpai. Sunerimęs daktaras Abastado išvyko į Paryžių, norėdamas informuoti kolegas medikus. Jis sėdi prie jos dėmesingas, draugiškas, nelaimingas. Jam kelia neviltį ši tyli, rami agonija. Kai ateina aplankyti bičiuliai, jos akyse trumpai suspindi šviesa, reiškianti, kad ji juos pažįsta ir jiems dėkoja. Ji besveria apie trisdešimt kilogramų. Skambina Bardo, norėdama pasiteirauti, kaip ji laikosi. Ar Fransuaza žinojo? Žanas Polis Skarpita atvažiuoja palaikyti jos rankos, paglostyti to sulysusio veido, kurio skruostai virto duobėmis.

Rugsėjo 24 dieną sūnus Deni prisėda jos kojūgalyje, žvelgia į ją, jam sunku žiūrėti į ją. Jis pasitraukia į palatos kampą, o Mari Tereza prisispaudžia nebekvėpuojančią Fransuazą. Atbėga gydytojas. Nieko nebegalima padaryti. Nustojo plakti širdis. 19 valandą 45 minutės. Dar ne naktis. Fransuaza jau nebesikankins.

Paguldytas ant neštuvų pilkame, paprastame greitosios medicinos pagalbos automobilyje, jos kūnas sugrįžo į dvarą. Deni viską tvarkyti paliko poniai Le Breton. Ji paruošė baltą šilkinę palaidinukę gelsvai rausvo atspalvio juostelėmis ir juodas kelnes. Paskutinį kartą ji rengia šią smulkutę moterį, prie kurios buvo taip prisirišusi. Astridos nėra. Keliomis valandomis anksčiau už Fransuazą mirė jos motina.

Lauke – nuostabus oras. Bobų vasara rausva liepsna nudažė Normandiją, kurią Fransuaza taip mylėjo.

Epilogas

2004 metų rugsėjo 29 diena, antradienis. Reikia ištisas valandas važiuoti siaurais keliukais nuo Tulūzos, norint pasiekti Sezako kapines. Gražus oras ir Koso aukštuma su kaimeliais, susispietusiais apie didžiulę pilį, akina. Trumo ąžuolų siluetai ryškėja kreidos fone.

Kryžkelėje žandarai parodo, kuriuo keliu važiuoti. Bevardžiai žmonės laukia tylėdami, sudarydami susispietusią, maždaug dviejų šimtų žmonių minią. Šiek tiek atsilikęs automobilis, vežantis kūną, apsuptas artimųjų. Laukiama kultūros ministro Reno Donedjė de Vabrio, kurio lėktuvas 13 valandą 30 minučių nusileido nedideliame Kaoro L'Albenko oro uoste. Pagaliau jis atvažiuoja, lydimas Nikolės Amelin, lygių teisių ir profesinės lygybės ministrės, Žemutinės Normandijos regiono tarybos vicepirmininko ir Honflero mero. Nedidelė minia prasiskiria, o televizijos kameros ir fotografai nesistumdydami užima savo vietas.

Laidotuvių automobilis privažiavo prie kapinių vartų, kur jau laukė artimieji: Floransa Malro, Bernaras Frankas su buvusia žmona Klodina, Astrida, Žanas Polis Skarpita, taip pat Pjeras Beržė, kuris išnuomojo nedidelį lėktuvą Žiuljetai Greko ir jos seseriai Šarlotei Ejo atskraidinti. Deni su savo žmona, Siuzana, Fransuazos sesuo, jos draugas bei jos ir Žako Kuarė vaikai. Jie

visi žinojo apie neišvengiamą jos mirtį, bet visi yra priblokšti skausmo.

Štai jie susirinkę prie kapo, jau priglaudusio Pegę ir Bobą, duobės, priešais Lobarų šeimos laidojimo rūsį, kur palaidoti tėvai. Šalia – akmuo dar be užrašo: kapas, kuriame ilsėsis Siuzana. Visur gėlės su plačiais kaspinais: „Žiuljaro leidykla“, „Galimaro leidykla“, „Plono leidykla“. Viename iš jų toks užrašas: „Mano sesei dvynei“. Pažvelgiu į Floransą Malro, kuri nuo dešimties metų tokia panaši į Fransuazą... Gal ji taip užrašė ant savo puokštės? Ne. Tai Brižita Bardo.

Pagaliau atvežamas karstas, toks mažytis, tarsi vaiko. Kunigas labai paprastai, negaišdamas palaimina tą, kuri nieką netikėjo. Jausmai tokie stiprūs, kad abu ministrai, kurie buvo parengę kalbas, tyli. Vos spėjus nuskambėti palaiminimui, nepažįstami žmonės išplėtę akis stebi jų akivaizdoje vykstantį lėtą atsisveikinimo šokį.

Priešais, virš kreidinės užtvaros, vos įžiūrimas Kažarkas. Kairėje matyti Sezako kaimelio stogai. Dangaus mėlis toks vaiskus, kad ašaroja akys.

Kai artimieji išėjo iš kapinių, nepažįstami žmonės, atvažiavę iš Tulūzos, Bordo ar aplinkinių kaimelių, glaustomis eilėmis eina prie kapo, prie kurio auga beveik juodas kiparisas. Aš pasiveju tolstantį Deni Vesthofą ir, rodydama į paminklinį akmenį, paklausiu:

„Ką ant jo užrašysite?“

„Fransuaza Kuarė, vadinama Sagan“, – su vos pastebima šypsena atsako jis.

Netoliese vienui vienas verkia Žanas Polis Skarpita.

Grįždami į Tulūzą tylime. Aš nebegaliu kalbėti, nenoriu kalbėti apie manyje susikaupusį skausmą.

Tik vakare lėktuve, skraidinančiame mane į Paryžių, pamėginu sukurti išsamų jos portretą. Kaip sunku...

Kada joje įvyko lūžis? Ar kai po karo nespalvotoje kronikoje ji pamatė tas šmėklas, kurios išgyveno mirties stovyklose? Jai tebuvo dešimt metų. Bet ar tie nepakeliami vaizdai jau tada nepastūmė jos į neviltį?

Ar kai ekrane pamatė kylančius nuodingus Hirosimos ir Nagasakio grybus? Žmogui pasiūlyta galimybė susprogdinti pasaulį pasėjo toje pokario kartoje panišką ateities baimę: reikėjo išgyventi dabartį ir visą jos karštligę...

Ar, kai būdama maždaug keturiolikos, ji prarado tikėjimą ir kai staiga jai atsivėrė gyvenimas, dėl kurio nereikia pateikti sąskaitų jokiai niūriai dievybei?

Ar kai brolis jai, vos sulaukusiai penkiolikos, atskleidė didžiausią naktų su šokiais, kvatojimais, girtavimu, flirtu, nesirūpinant rytojumi, malonumą?

Ar kai ji pirmą kartą be sąžinės graužimo pajuto malonumą vaikino glėbyje?

Ar kai, pasirodžius romanui *Sveikas, liūdesy*, staiga ji pažino šlovę – milžinišką, svaiginamą, neįsivaizduojamą, – kuri paplito po visą pasaulį ir suteikė jai galimybę tenkinti visus savo įgeidžius? Šlovę, kuri iškėlė ją į to meto stabų Marilinos Monro, Brižitos Bardo ar Džeimso Dino gretas...

Ar kai, pirmą kartą mylėdama, suprato, kad jos mylimasis Gi Šeleris ją išdavė? Koks lūžis tada joje įvyko? Ar ji suprato, kad, nepaisydama savo žavesio, ji nesugeba išlaikyti vienintelio žmogaus, kuris būtų galėjęs ją sulaikyti nuo ritimosi kapo duobės, mirties link?

Tačiau tuo metu ji turėjo besiskleidžiančią kūrybą ir nepaprastą populiarumą.

Jos dailus smailus veidelis, kyšantis iš susivėlusių plaukų, taip visiems įsirėžė į atmintį, kad niekur pasaulyje ji negalėjo pasirodyti nepastebėta. Prieš keletą metų, pasakoja Pjeras Bėnišu, ji

su Fransele buvo Taškente, Uzbekistane. Tikriausiai dėl „Elfo" sandorio pratęsimo. Jie prasilenkia su pora, kuri patraukia jų dėmesį. Pažįsta šiuos žmones, bet niekaip negali prisiminti, kas jie tokie. Prireikia keleto minučių suvokti, kad tai Nobelio taikos premijos laureatas Sacharovas su žmona Jelena Boner. Kadangi yra apsistoję tame pačiame viešbutyje, jie nutaria juos aplankyti. Duris atidaro ponia Sacharova. Už jos kaipmat išdygsta stambus Andrejaus siluetas. Jo akys įsminga į Fransuazą: „O! Sveikas, liūdesy!" – sušunka jis prancūziškai... Galbūt tai išgalvota istorija. Bet įtikėtina. Fransuazą Sagan pažįsta visi.

Ir tai tęsiasi nuo devyniolikos metų. Pripažinimas jai atvėrė visas duris, leido susitikti su visais tais, su kuriais norėjo, bendrauti su visomis pasaulio įžymybėmis, ar tai būtų rašytojai, ar menininkai, ar asmenybės, dažniausiai minimos žiniasklaidoje, ar tos, kurios valdo pasaulį. Jai buvo pažįstama prezidentų rūmų spindesys ir nuobodžios turtuolių buveinės, supamos aukštų sienų ir išeinančios į privačius paplūdimius. Toli nuo pašalinių akių ji plaukiojo jūrinėmis jachtomis. Jai buvo pasiekiama viskas.

Dėl taiklaus sąmojo, proto, kultūringumo ji sulaukė ypatingo susižavėjimo, rimtos draugystės.

O jos laisvė jai leido paragauti visų kūniškų malonumų.

Tačiau auklėjimas paliko neišdildomus pėdsakus. Jos kalboje retai pasitaikydavo nepadorių žodžių. Ar nebuvo jos mėgstamiausias keiksmažodis „kaip apmaudu"? Nors privačiame gyvenime tvarką laikė visiškai nereikalingu dalyku, vos išėjusi iš namų, ji rūpinosi savo laikysena, drabužiais, savo išvaizda. Netgi, vos sulaukus penkiasdešimties, jai buvo atliktos kelios kosmetinės chirurginės operacijos maišeliams po akimis panaikinti ir raukšlėms išlyginti. Kad ir toliau kažkam patiktų? Greičiau tik su jai būdingu subtiliu mandagumu rodė save tokią, kokią,

būdama ori, pati norėjo matyti. Pavyzdžiui, ji visada būdavo pasidažiusi lūpas: „Tai koketiškumas, dėl kurio kalti vyrai“, – sakydavo ji.

Bet iš kur tas pasiutimas, kuris ją apimdavo vos atėjus nakčiai? Ji mėgo džiazą, švelnius savo draugų rečitalius madinguose naktiniuose klubuose, prirūkytų barų aplinką, kai su bičiuliais pamažu grimzti į svaigalų euforiją. Ji turėjo būti visiškai ar beveik visiškai nesąmoninga, kad galėtų užmigti. Ir ilgą laiką pabudus jai reikėdavo šilto kūno šalia savęs. Vienatvės baimė? Žinoma. Tačiau jos gyvenime buvo akimirkų, kai troško tylos.

Kai kas sako, kad ji sutrukdė Bernarui Frankui pasinerti į kūrybą. Bernaras, jos viso gyvenimo bičiulis, kuris beveik visada gyveno pas ją ar netoliese, kurį ji tempdavosi į tas bemieges naktis, kai jie šnekučiuodavosi prie tuštėjančio gėrimo butelio... Tikriausiai jis buvo artimiausias jos angelas sargas, jos užsimiršimo bendražygis, tam tikrais tarpsniais pristatantis savo skaitytojams puikias knygas.

Jos aistra greičiui nebuvo vien tik jaunatviška užgaida. Riedėti prie kapo duobės, eiti lenktynių su mirtimi, ją kliudyti, ją provokuoti, kaip matadoras įniršusį bulių, niekinti ją kvatojimu, niekad Fransuaza nuo to nepavargdavo, visus tuos metus, kai galėjo vairuoti...

Tačiau, regis, jos visiškai patenkinti negalėjo niekas. Netgi motinystė. Ji mylėjo savo vaiką, matė jį augantį. Bet visada ateina akimirka, kai, tapęs savimi, vaikas išsprūsta. Ir vienatvė darosi dar didesnė.

Netgi narkotikai negalėjo padėti susidoroti su būties sunkumu. Jie vedė ją tiesiai prie laikino užmiršimo, juodosios skylės, kurios ji iš visų jėgų kratėsi – mirties.

Viena iš sekretorių man prisipažino, kad, būdama su ja, Fransuaza baimindavosi, tiesiog jautė savyje tūnančias prarajas. Be

to, ji dviprasmiškai kreipdavosi į tuos, kurie jai tarnavo. Pavyzdžiui, Fransuaza niekada neduodavo tiesioginio paliepimo. Ji kalbėdavo nesikreipdama į pašnekovą: „Klausyk, nebėra ledo“. Arba: „Gal galima paprašyti, kad, grįžusi iš parduotuvės, ji man atneštų kokakolos? Šaldytuve yra buteliukas“. Vos kilus konfliktui, pasišalindavo. Turbūt todėl jai būdavo sunku ir nutraukti santykius su meilužiais, apie kuriuos rašė *Atsakymuose* – ir išsisukinėti; to ji, pavyzdžiui, griebdavosi „Pas Lipą“, pasirinkdama staliuką prie durų, kad galėtų nepastebima dingti...

Ji žavėjosi įtartinais žmonėmis, tais, kurie laužydavo visuomenės sugalvotas taisykles. Ji pavydėjo to nuo jų sklindančio tvaiko. Drąsesni už ją pasirinkdavo tinkamesnį galą: žiaurų, šiurkštų. Už ją, kuri žudėsi pamažu, savo šilkuose...

Kartais ji būdavo aikštinga, užsispyrusi, nesąžininga. Ji sugalvodavo bet kokią dingstį, kad nepaliktų jos vienos. Tačiau sugebėdavo atsiprašyti švelniu žodžiu, dėmesiu. Taip puikiai, kad daugelis artimiausių bičiulių elgdavosi su ja atlaidžiai. Floransa Malro, kuri apie ją žinojo viską, įskaitant ir didžiuosius jos nuopuolius į pragarmes, švelniai kartoja, kad ji galų gale skriaudė tik save.

Vienintelis jos užsimiršimas buvo kurti personažus, leisti jiems užpildyti jos viduje prasivėrusią tuštumą, lėtai slenkantį laiką. Taip ji rašė savo kūrinius, kurie, perskaičius iš naujo, neabejotinai iškyla antrosios XX amžiaus pusės literatūroje. Ji paliko balsą, savo balsą istorijose, kurios dažniausiai vyksta tuose sluoksniuose, kur pinigai leidžia viską. Tačiau jausmai, kuriuos ji atskleidžia, yra universalūs. Dažnai buvo šaipomasi iš jos pavaizduotų kasyklų Šiaurėje kraštovaizdžio pjesėje *Priklydęs šuo*, kur ji painioja angliakasių gyvenvietes su iškastų žemių krūvomis. Tačiau jos veikėjas Gerė, eilinis, niekuo neišsiskiriantis tarnautojas, priskiriamas prie gražiausių tragiškų mūsų literatūros per-

sonažų. Ir būtų galima dar minėti ir minėti vardus visų tų, kurie liks mūsų atmintyje...

Be abejo, ji nebuvo tokia kaip jos mylimas Prustas. Buvo kalbama, kad ji dirba paskubomis, rašo per greitai, genama šuoliais istorijos, kuri skubino jos vaizduotę sąsiuvinyje langučiais. Iš tikrųjų. Bet kai tik užeidavo įkvėpimas, ji patirdavo laimę rašyti, kurios taip trokšta rašytojai.

Skaitant jos kūrybą, ryškėja subtilus, be galo vientisas jos portretas. Portretas iškilaus žmogaus, kuriam būdingi visi prieštaravimai, keliami vargano gyvenimo, kurį galų gale apvainikuoja mirtis. Trapaus ir švelnaus, praradusio viltį žmogaus. Nepaisant sunkumų jos gyvenimo saulėlydyje, be Dievo, be vedlio.

Madam Sagan.

Fransuazos Sagan kūryba

ROMANAI IR NOVELĖS

Bonjour tristesse, [Paris]: Julliard, 1954.

Un certain sourire, [Paris]: Julliard, 1956.

Dans un mois, dans un an, [Paris]: Julliard, 1957.

Aimez-vous Brahms..., [Paris]: Julliard, 1959.

Les Merveilleux Nuages, [Paris]: Julliard, 1961.

La Chamade, [Paris]: Julliard, 1965.

Le Garde du coeur, [Paris]: Julliard, 1968.

Un peu de soleil dans l'eau froide, [Paris]: Flammarion, 1969.

Des bleus à l'âme, [Paris]: Flammarion, 1972.

Un profil perdu, [Paris]: Flammarion, 1974.

Des yeux de soie, [Paris]: Flammarion, 1975.

Le Lit défait, [Paris]: Flammarion, 1977.

Le Chien couchant, [Paris]: Flammarion, 1980.

La Femme fardée, [Paris]: Jean-Jacques Pauvert/Ramsay, 1981.

Musiques de scène, [Paris]: Flammarion, 1981.

Un orage immobile, [Paris]: Julliard/Jean-Jacques Pauvert, 1983.

De guerre lasse, [Paris]: Gallimard, 1985.

La Maison de Raquel Véga, [Paris]: La Différence, 1985.

Un sang d'aquarelle, [Paris]: Gallimard, 1987.

La Laisse, [Paris]: Julliard, 1989.

Les Faux-fuyants, [Paris]: Julliard, 1991.

Oeuvres, „Bouquins", [Paris]: Robert Laffont, 1993.
Un chagrin de passage, [Paris]: Plon/Julliard, 1994.
Le Miroir égaré, [Paris]: Plon, 1996.

APYSAKOS IR POKALBIAI
Toxiques, illustré par Bernard Buffet, [Paris]: Julliard, 1964.
Réponses 1954–1974, [Paris]: Jean-Jacques Pauvert, 1974.
Avec mon meilleur souvenir, [Paris]: Gallimard, 1984.
Répliques, [Paris]: Quai Voltaire, 1992.
...et toute ma symphatie, [Paris]: Julliard, 1993.
Derrière l'épaule, [Paris]: Plon, 1998.

ALBUMAI
New York, [Paris]: Tel, 1956.
Brigitte Bardot, avec le photographe Ghislain Dussard, [Paris]: Flammarion, 1975.

RINKINIAI
Il est des parfums, en collaboration avec Guillaume Hanoteau, [Paris]: Jean Dullis, 1973.
Sand et Musset, lettres d'amour, présentées par Françoise Sagan, [Paris]: Hermann, 1985.
Au marbre: chroniques retrouvées, 1952–1962, avec Guy Dupré et François Nourissier, [Paris]: Quai Voltaire, 1988.

BIOGRAFIJA
Sarah Bernhardt ou le Rire incassable, [Paris]: Robert Laffont, 1987.

PJESĖS
Château en Suède, [Paris]: Julliard, 1960.
Les Violons parfois, [Paris]: Julliard, 1962.

La Robe mauve de Valentine, [Paris]: Julliard, 1963.
Bonheur, impair et passe, [Paris]: Julliard, 1964.
Le Cheval évanoui, suivi de L'Écharde, [Paris]: Julliard, 1966.
Un piano dans l'herbe, [Paris]: Flammarion, 1970.
Il fait beau jour et nuit, [Paris]: Flammarion, 1978.

KINAS

Landru, film réalisé par Claude Chabrol, scénario et dialogues de Claude Chabrol et Françoise Sagan, 1963 ([Paris]: Julliard, 1963).
La Chamade, film réalisé par Alain Cavalier, adapté de La Chamade par Alain Cavalier et Françoise Sagan, 1968.
Encore un hiver, court-métrage écrit et réalisé par Françoise Sagan, 1974.
Les Fougères bleues, écrit et réalisé par Françoise Sagan, 1977.

TELENOVELĖ

Le Sang doré des Borgia, dialogues de Françoise Sagan, scénario de Françoise Sagan et Jacques Quoirez d'après un récit d'Étienne de Montpezat, diffusé sur Antenne 2 en 1977 ([Paris]: Flammarion, 1978).

Padėkos

Pirmiausia norėčiau padėkoti Florence'ai Malraux, kuri visada mane šiltai ir maloniai priimdavo. Visą gyvenimą trukusi jos draugystė su Sagan visada buvo be moralinių priekaištų. Nedidelės jos atsiminimų nuotrupos man leido geriau suprasti Françoise'ą, ir, būnant su ja, mane apima jausmas, kad ji išsaugojo labai gyvą savo išėjusios draugės humorą ir taiklių jos atsakymų prasmę.

Taip pat dėkoju Charlotte'i Aillaud. Kaip tikra dama, ji nesidangsto nei žodžiais, nei veidmainystėmis. Ji taip pat pasirodė esanti tikra Françoise'os draugė.

Dėkoju švelniajam ir jaudinančiam Jeanui-Pauliui Scarpitta, kuris priima rašytojos talentą su tokiu giliu žmogiškumu. Šis žmogus kaip angelas sargas, būdamas šalia Françoise'os, kiek galėjo, padėjo jai laikytis.

Ačiū Marie-Thérèse'ai Le Breton, kuri neslepia nei žodžių, nei jausmų.

Ačiū mano bičiulėms Claude'ai Dalla Torre'i ir Monique'ai Mayaud, kurių apsilankymai pas Françoise'ą Sagan pirmaisiais jos šlovės metais leido pataisyti kai kurias klaidas.

Ačiū Constance'ai Krebs, kurią kankinau, bet kuri neatsimokėjo man tuo pačiu. Ji visą laiką vertė mane dirbti toliau.

Taip pat ramybės man nedavė ir Laurence'a Decreau. Dėkoju.

Pagaliau dėkoju už kantrybę „Ramsay“ leidyklos darbuotojai Nathalie Cretin-Maitenaz bei Halima’i Millet ir Alainui Chappat, mano gelbėtojams informatikos ir ikonografijos srityse. Florence’ai ir visoms toms nematomoms rankutėms, kurios, užėjus panikai, buvo ten ir man padėjo, ramino ir drąsino.

Ačiū Zéline’ai Guéna, kuri sugebėjo draugiškai skaityti mano tekstą, kurios mandagumą, humorą ir kritišką profesionalumą taip vertinu.

Ačiū Françoise’ai Samson, kuri visada, netgi tomis akimirkomis, kai būdavau sutrikusi, manimi pasitikėjo. Nuo to laiko, kai ji vadovauja šiai leidyklai, autoriai, tokie kaip aš, jaučiasi tarsi šiltame kokone.

Pagaliau dėkoju Chantalei Terroir už atlaidumą, kai ji skaitė mano tekstą, ir už nepaprastai brangią draugystę, kurią ji man dovanoja. Taip pat noriu padėkoti visada budriai „Ramsay“ leidyklos spaudos tarnybai.

Ši biografija, pradėta jau seniai, tačiau paspartinta Françoise’os Sagan mirties, nebūtų pasirodžiusi be viso šio gelbstinčio draugiškumo man.

Moll, Geneviève

Mo-77 Madam Sagan : prie kapo duobės / Geneviève Moll ; iš prancūzų kalbos vertė Vitalija Gylikienė. – Vilnius : Tyto alba, 2006. – 236, [4] p.

ISBN 9986-16-507-5

Viena garsiausių prancūzų rašytojų – Françoise Sagan įžymi ne tik savo kūryba, bet ir gyvenimu. Ją pažinojo ir citavo visas Paryžius, ji diktavo madas, elgesį ir gyvenimo būdą. Pirmuoju savo romanu pavergusi Prancūziją, rašytoja įkūnijo keistą ir hipnotizuojamai patrauklų cinizmo, snobizmo, kilnumo ir subtilumo derinį. Tai moteris, kuri mylėjo gyvenimą, tačiau dar labiau – rašymą. „Madam Sagan“ – pirmoji išsami dokumentais paremta biografija, išėjusi po Françoise'os Sagan mirties. Knygoje subtiliai piešiamas gyvas, įsimenantis, aristokratiškas ir aistringas rašytojos portretas.

UDK 840:929Sagan

GENEVIÈVE MOLL

MADAM SAGAN

Prie kapo duobės

BIOGRAFIJA

Iš prancūzų kalbos vertė *Vitalija Gylikienė*

Viršelio dailininkė *Ilona Kukenytė*

SL 1686. 2006 09 20. 9,34 apsk. l. l. Užsakymas 900

Išleido „Tyto alba“, J. Jasinskio g. 10, LT-01112 Vilnius, tel. 2497453, info@tytoalba.lt

Spausdino UAB „Vilniaus spauda“, Viršuliškių skg. 80, LT-05131 Vilnius

Viena garsiausių prancūzų rašytojų – Françoise Sagan įžymi ne tik savo kūryba, bet ir gyvenimu. Ją pažinojo ir citavo visas Paryžius, ji diktavo madas, elgesį ir gyvenimo būdą. Sagan slapyvardį pasirinkusi iš meilės Marselio Prusto kūrybai, jau pirmuoju savo romanu pavergusi Prancūziją, rašytoja įkūnijo keistą ir hipnotizuojamai patrauklų cinizmo, snobizmo, kilnumo ir subtilumo derinį.

Jos gyvenimas – tai bemiegės audringos naktys, triuškinantis humoro jausmas, alkoholis ir kvaišalai, meilė žirgams ir jūrai, tylios dienos Prancūzijos provincijoje, vienos nakties nuotykių ir visą gyvenimą trunkančių draugystės ryšių kaita, švelnus rūpinimasis sūnumi. Brangūs automobiliai ir kailiniai, lošimo ir gyvenimo aistra, nepaprastas įžūlumas, leidžiantis draudimų suvaržytoje Prancūzijoje gyventi taip, kaip nori, nejaučiant sąžinės graužaties... Françoise Sagan – moteris, kuri mylėjo gyvenimą, tačiau dar labiau – rašymą.

Jos knygos buvo leidžiamos didžiuliais tiražais, bet ji pati dėl alkoholio iš lėto grimzdo į depresiją. „Žavi mažoji pabaisa", kurios romanuose visada galima įskaityti jos pačios jausmų, nuojautų ir išgyvenimų atspindį, mirė 2004 m. rugsėjo 24 dieną.

„Madam Sagan" – pirmoji išsami dokumentais paremta Françoise'os Sagan biografija, išleista po jos mirties. Geneviève Moll, spaudos, radijo, televizijos žurnalistė, vyriausioji „France 2" redaktorė, subtiliai piešia gyvą, įsimenantį, aristokratišką ir aistringą rašytojos portretą.

Ji gyvena netvarkingai, įnirtingai alina savo kūną, juokiasi, šoka, geria, myli, slėpdama nuo visų, o galbūt ir nuo savęs, sutrikimą: baimę, nuobodulio siaubą. Ją užvaldęs troškimas atmesti bet kokius laisvės apribojimus, jos entuziastingas rašymas galbūt kilęs iš tos didžiulės tuštumos joje, nuo kurios reikia pabėgti.

ISBN 9986-16-507-5

TYTO ALBA

www.tytoalba.lt